

Eibarko euskeriaren

***unidade
didaktikua***

*Euskara
Batzordea*

Eibarko
euskeriaren
unidade
didaktikua

Mikel SANGRONIZ

Euskara
Batzordea

Izenburua: Eibarko euskeriaren unidade didaktikua

Egilea: Mikel Sangroniz

Eranskiaaren egokitzailea: Serafin Basauri

Argitaratzailea: Eibarko Udala. Euskera Zerbitzua

Diseinua eta maketaziaua: Koldo Mitxelena Zumaran

Inprimategia: Gertu kooperatiba

Tiradua: 800 ale

ISBN: 84-89696-28-4

Lege Gordailua:

2001eko iraila

AURKIBIDIA

HITZAURRIA	7. orr.
UNIDADE DIDAKTIKUA ZELAN ERABILLI	9. orr.
SARRERIA	11. orr.
1. GAIXA	
Berezitasun fonetikuak eta h n en idaztarauak: bokal alkartiak, ariketak	15. orr.
Hiztegixa: sarreria, ariketak, Hiztegixa(1), ariketak	16. orr.
Aditza: sarreria, charrak. Indik: nor ,naiz/nintzan, ariketak	18. orr.
Indik: nor-nori: jata(z)/jata(ze)n, ariketak	19. orr.
Indik: nor-nork: dot/neban dittut/nittuan, ariketak	21. orr.
Esamoldiak(1), ariketak	22. orr.
Irakurgaixak: Villanueva de San Andresetik Eibarrera, 30 su Kontzejuko bost etxiak	24-25. orr.
1.Gaixaren hiztegixa: Antxiæako Eibar, Euskeria eta herrixaren kondaira baltza	26. orr.
2. GAIXA	
Fonetikia eta idaztarauak, bustidurak, erderatik hartutako berbak, ariketak	29. orr.
Hiztegixa(2), ariketak	31. orr.
Deklinabidia: alaba(biziduna), ibar(bizigabia). Charrak, ariketak	32. orr.
Esamoldiak(2), ariketak	34. orr.
Sintaxia: Sarreria. Perpaus sinpliak, perpaus alkartuak(1)	34. orr.
Irakurgaixak: Escuela de Ameriaren hasieretako oroipenak. Ume kontuak	35. orr.
2.Gaixaren hiztegixa: Eskolia, jolasak eta neskanutilletan	37. orr.
3. GAIXA	
Fonetikia: orokorrak ez diran aldaketa fonetikuak, ariketak	41. orr.
Hiztegixa(3), ariketak	42. orr.
Deklinabidia: pertsona izenordaiæak, erakusliak. Ariketak	44. orr.

Sintaxia: Perpaus alkartuak(2)	46. orr.
Aditza: Indik.nor-nori-nork: desta(z)/ zesta(ze)n. Ariketak	47. orr.
Aditz trinkua: Sarrera. Egon, etorri, ibilli, juan. Ariketak	49. orr.
Esamoldiak(3). Ariketak	52. orr.
Irakurgaixak: Aratuztiak Eibarren. Gure Sanjuanak.	52. orr.
3.Gaixaren hiztegia: Herriko jaixak eta kalegirua	55. orr.

HITZAUURRIA

Eibarko Udalak eta Eibarko Euskeriaren Mintegixak, alkarlanian, demaseko biharra egin dabe eta egitten dihardue azken urtiotan, eibarreraren corpora jorratu, jaso, publikaziñuak egin eta zabaltzen, trasmisiñuaren karia eten ez dadiñ ahalegiña egitten. Horrez gain, jakiña, eibartarrok afektiboa dugunakin gozatuz jarraitu bihar dogu eta, erregular, eibarrerak bere zeregiñ lokala betetzeaz gain, batuaren erregistro orokorraguari ekarpenak egitten segidu bihar dau, batuak benetako batua izateko oiñarrizko euskeretatik jaso eta horren osagarri izan biharra daukalako.

Aurrian esandakuaz ideia garrantzitsu bi edo hiru aittatu dittugu honen liburuonen zergatixak azaltzeko: trasmisiñua, geureakin gozatzia eta hizkuntzaren zeregiñ lokala betetiaz batera batuari ekarpenak egittia.

Hortik ildotik jarraituz, garbi ikusten da, eibartarrok geure artian euskeraz dihardugunian, geuriaren erregistro biharra daukagula komunikaziñuak beruagua, afektibuagua izan deian. Horretarako, jakiña, tresnak eta aukerak eskeñi bihar dira, herritarrok bertoko euskaria aberastu eta modu egokixaguan erabili daigun. Hori guztia bideratzeko trasmisiñua da oso kontuan hartu biharreko gaixa. Eta, zoritxarrez, trasmisiño naturalak: etxeak, lantegikuak, lagunartekuak... kale egitten dihardu. Hori dala-ta, trasmisiño kulturala: euskaltegi eta eskola bidezkoa da jorratu behar doguna eta, hori zeregiñori betetzeko sortu dogu hau ikastunidadeau. Ia era horretan, danok ahalegiña eginda, lortzen dogun trasmisiñuaren garrantziaz konturatu eta bide horretan sakontzia, hori dalako euskaldun konpetentia sortzeko modu naturalena.

Liburuan modu progresibuan emoten dira konteniduak, errezenetatik gatxenetara, eta, bakotxak bere kontura ikasteko, autoikasketarako, aukeria be emoten dau, zuzenketa atala be badakalako liburuak. Horrez gain, badira baita be, irakurgaixak eta, azken partian, eibarreraz nahiko frakuenziakin erabiltzen diran berba eta espresiñuen hiztegi be.

Beste alde batetik, esan beharra dago, liburuaren osagarri, ikusi eta entzuteko bideo-zinta bat be prestatu dogula eta, hor zintan, eibarrera jatorraren iturririk erateko aukera pare bakua daukagu.

Amaittu baiño lehen eskerrak emon gura dittut. Hasteko, erregular, egillari, Mikel Sangronizi, motibaziño haundixakin jardun dabelako, eta, baita be, herriko euskaltegi etako ordezkari be eta Eibarko Euskeriaren Mintegiko kidieri euren laguntza oso garrantzitsua izan dalako, hórren artian, bereziki, Serafin Basauri liburuaren gehigarria egokitu eta atondu dabelako.

Eta zuri, eibarrera ikasi edo-ta sakondu gura dozun horri, animoa eta honek liburuonek emon deixazela espero dittugun frutuak.

Iñaki Arriola Lopez

Alkatia

UNIDADE DIDAKTIKUA ZELAN ERABILLI

Unidadia zazpi ataletan banandu dogu, eta bertako ikasgaixak errazenetatik gatxenetara ordenau doguz; horregaittik ez da derrigorrezkoa dan-dana ikastia. Ikasliaren maillaren arabera, gai batzuk bestiak baiño gehixago landu biharko dira. Dana dala, guk hemen prozesu osua markau dogu, ikasliari gauzak erraztiarren, baiña euskaltegi batian praktikau ezian, nahiko teorikua gelditzen da. Euskaltegixan, hónek ikasgaixok sakonago aztertuko dira eta eibarreraz berbetan soltatzeko be askoz aukera haundixagua izango dau.

Kontzeptu barri guztietan ariketak jarri doguz, baita erantzunak be azken orrixotan. Dana dala, tauletako hutsuniak osatzen laguntzeko bibliografixako liburueta jo leike.

Gai guztietan bi hiztegi sartu doguz, bata hiztegi orokorra edo oiñarrizkoa da, egunero gehixen darabiguna eta bestia, espezifikuagua, lantzen dihardugun gaixakin zerikusixa daukana. Gauza berbera esan geinke esamoldien gaiñian. Hiztegixa eta esamoldiak ez dagoz zailtasunaren arabera sailkatuta.

Irakurgaixeri dagokixenez gaixaren inguruko informaziñua sartu nahi izan dogu. Revista Eibarren edo ...eta kitto!-n azaltzen ziran moduan idatzi doguz. Revista Eibarreko artikuluetan grafiari erreparau biharko detsagu (**h**-ari batez be). Artikulo gehixenak Don Pedro Zelaiak idazten zittuan, eta askotan batua egitteko (bai aditza bai hiztegixa) joeria zekan; beraz badago zer landu Eibar aldizkariko artikukoetan. ...eta kitto!-ko artikulo gehixenak eibarreraz idatzitta dagoz eta moldatzeko ezer gitxi izango dogu, beraz informaziñua jasotzeko eta eztabaidarako erabilliko doguz. **Irakurgai gehixago** eta **testu motz eta bizixak** ataletako testuetan eibarreraren formarik oiñarrizkuenak negritaz jarri doguz, errazago ezagutziarren. Leheneguan, zeñ ikasgairi dagokixon be markau dogu, materixal gehixago eukitziarren. Bigarrena (testu motz eta bizixak) txistiekiñ eta istorio xelebriekiñ osatuta dago, eta berbetarako eta hittanua lantzeko oso egokixa da.

Ikasgaixen amaieran hiztegi espezifikua dator. Hori hiztegixori erabiltzeko atxakixa izan leike antxiñako Eibar eta gaur egunekuaren arteko konparaziñua egittia gai guztietan. Unidateko testu guztiak antxiñakuak diranez konparaketa erraza da.

Unidate hau ikusentzunekuakiñ osatzen da. Bertan, ikasliak eibarrera jatorra zelakua dan entzun ahal izango dau, baita bertako entonaziñua be.

SARRERIA :

Euskal Herrixak 60ko hamarkadatik aurrera sekulako aurrerapena egin dau euskeriaren berreskurapenian. Orduan sortu zan euskera hutsezko irakaskuntza sare berezixa ikastolen bittartez, eta azkenian irakaskuntza ofiziala bera be euskalduntze bidian sartzia lortu da.

Gerora euskera hutsezko hedabidiak sortu ziran: irratixak, telebisiñuak, egunkarixa eta azken hamarkadan indar haundixa hartu daben herrixetako aldizkarixak.

Apurka-apurka administraziñuan be sartzen doia euskeriak eta horretarako danerako 1968xan hainbat dialektotan zatittuta zeguan euskeria batu eta eredu estandar bat sortu zan, eta horren bittartez lortu dira aittatutako aurrerapen guztiak. Kontuan hartzen bada hiztun kopurua,(milloierdi eskas) eta Francoren diktaturapian gaindittu biharreko traba eta debekuak, herrittarren borondatia izan da euskeria gaurko egoerara ekarri dabena.

Nork esango eban 1960 inguru haretan holako osasuna izango ebala euskeriak?

Orduan sasoiari, gure inguruan industriak gora egiñ ebanian, makiña bat gurasok erderaz hazi zittuen euren seme-alabak. Aurrerapenaren burpillian sartzeko erderaz egin biharko zala uste zan, euskeria eta atzerapena basarrixan laga biharko zirala. Harrezkero, gure inguruko neska-mutillen jolas eta jardunak erderaz izan ziran.

Eta egin dan ahalegiñ itzalorri esker, euskeriaren gainbehera geldittu egin da, eta geldittu ez eze, indartzen be hasi da barriro... Baiña dana ez da izan irabazixa. Zenbait gauzatan oker jokatu da, eta galdu be egin da, euskalkixaren esparruan, esate baterako.

Oiñ arte gaztiak eskolan ez dabe batua baiña ikasi, eta edozein gairi buruz berba egitteko gauza dira euskera zuzenian, baiña lagunartian, familixan, aisialdixan edo biharrian ez dagoz eroso dakixen euskeriorrekin, naturaltasunik ez dakalako, eta erderara jotzen dabe. Gaiñera, guriaren moduko inguru euskaldunian, pedante, sasiletrau eta petrala begittantzen jaku geure ingurukuekin batuaz egittia. Horregaittik, euskalkixa bultzatzia izango da euskeria gazterixiaren artian indartzeko tresna garrantzitsua.

Euskeriaren kalidadia makaltzeko beste errezoï bat zera da, gaur egungo guraso asko ez dirala euren seme-alaben irakasle. Guraso batzuk ez dakixelako eta bestiak eskolan ikasittakua hobia dalakuan, ez

dira zuzentzen ausartzen, eta okerragua dana, askotan umiak dira gurasueri zuzentzen detsenak, etxequaren ordezt batua inposatuz.

Osasun oneko euskaria, kalidadeko euskaria nahi badogu, geure buruarengan konfiantzia berreskuratu biharko dogu, eta horretarako, leku duiña izan biharko dau euskalkixak.

Euskalkixaren alde ez dogu egin bihar erromantizismoz edo aittitta-amama zaharren berbetia ez galtziarren, ezta hurrik emon be! Euskalkixaren alde egin bihar badogu, euskeriaren alde egin nahi dogulako da, euskaria geure bizimoduko esparru guztietara zabaldu nahi dogulako eta euskera ona, jatorra, bizixa eta aberatsa nahi dogulako.

Horrekin asmuorrekin prestau dogu eskuartian dakazun eibarreraren unidate didaktikua.

Oharra: Hau sarreriau egitteko Koldo Zuazoren *Deba ibarreko euskaria* liburuan oiñarrittu gara.

Eibarko euskaria

Geure berbetia Bizkaieraren esparruan kokatzen da, eta Soraluze, Elgeta, Ermua eta Zaldibarko Eitzaga auzokuakin batera Eibarraldeko euskaria osatzen dau.

Azken mendian zihar, biharra dala eta, mordua izan dira inguruko lurraldietatik etorritako euskaldunak. Horregaittik oso gatxa da Eibarko euskaria zehaztia, baiña halan eta guzti be ezaugarri nagusixenak azaltzen ahaleginduko gara.

Lehelengo gaixa

1) Eibarreraren ezaugarri nagusixenetako bat **berba amaierak dira. Hiatusa osatzen daben bokal alkartiak** hónek dira. Sarrera testuan oiñarrittuz, ataraizuz arauak:

- *- **a + a = ia**: alaba ➔ alabia
- **e + a = ...**: semea ➔ sem...
- **e + e = ...**: senideen ➔ senid...n
- **e + o = ...**: emakumeon ➔ emakum...n
- ** - **i + a = ...**: mendia ➔ mend....
- **i + e = ...**: animalietan ➔ animal....tan
- **i + o = ...**: behiok ➔ beh....k
- **o + a = ...**: gurasoak ➔ guras....k
- **o + o = ...**: neskatook ➔ neskat....k

*(**baiña**: ama, amama, aitta, aittitta...). **Alabia** (sg.), **alabak**(pl.)

** Baiña **Guztia**

Ahoskatu ez eze, idatzi be halan idatziko dittugu.

2) **Jarrizuz hónek berba amaierok eibarreraz:**

Esan dozun berba oso zatarra da.

-

Herriarenak dira hónek basook?

-

Gordeizuz artaziak!

-

Abadeen lapikotxoa txikia baiña goxoa.

-

Hórrek sariorrek gaztetakoak dira.

-

Erdialdeko denda barrietan astegunetan ibilli be ezin da egin.

-

Zeuek gazteok ez dakizue zer dan gosea.

Olioa dariola daroia kotxea

3) Aztertuz azpiko berbok. Gehixenetan **-ea/-ia** amaierak **-ia/-ixa** bihurtu dira. Oñarrizko berbok errezago asmatzarren, azentu batzuk jarri dittugu.

Habia / habixia:

Aldia / aldixa:

Haria / harixa:

Árria / harrixa:

Asia / hasixa:

Astia / astixa:

Barria / barrixa:

Érria / herrixa:

Ésia / hesixa:

Gerría / gerrixa:

Guria / gurixa:

Ia / ixa:

Maria / Marixa:

Oria / Horixa:

Ontzia / Ontzixa:

HIZTEGIXA:

Apurka-apurka geure herriko berba eta esakerak zeintzuk diran zehazten juango gara. Sarritan, sinonimo asko ikasi eta gero ez dakigu zein dan herrikua eta zein ez. Honekin ez dogu Eibarraldekuak ez diran berbok desagertzia nahi, ezta hurrik emon be; zenbat eta gehixago jakiñ, hobe, baiña beti hamenguak zeintzuk diran ezagututa. Jakiña, hemen graduaziño bat be egongo da. Eziñezkua da Eibarko berba guztiak jakitzia, erabilixenak eta jatorrenak ikasiko dittugu.

Ordenaizuz asteko egunak: eguaztena, astelehena, zapatua, barixakua, domeka, eguena eta

martitzena.

Zergaittik gustatzen jatzuz gehixago ala gitxiago hónek egunok

- Ezkerreko zutabian egunian-egunian darabiguzen berbak daukazuz, eta eskumakuan Eibarren gehixen erabilittakuak. Alkartizuz:

HIZTEGIXA (1):

1- Apaiz	a- Osatu
2- Omen	b- Ume
3- Haur	c- Zela(n)
4- Sendatu	d- Armozu
5- Puskatu	e- Abade
6- Ote	f- Kerizpe
7- Gosari	g- Zoro
8- Itzal	h- Ete
9- Nola	i- Batu
10- Bildu	j- Apurtu
11- Maindire	k- Izara
12- Ero	l- Ei

HIZTEGIXA (1): Osatizuz esaldixok eskumako illarako berbekiñ:

1. Umiari panpiña..... jakok eta barrixa erosi biharko juagu.
2. Baiña, nor arraixo izango.....don gaberdiko orduotan ate-joka?
3. Halako eguzkixakin haritzaren ..... modukorik ez jagon.
4. Joxek diñuanez, ume asko ikastolara..... barik joaten dittuk egunian-egunian.
5. Sei hillabete barru ..... eukiko jonat eta oindiñok siñistiak be kontuak jakanaz!
6. Ibon datorren hillian ekarriko.... jone.
7. Gure Andonik ..... plantak egin jittunan soldadutzara ez juatiarren.
8. .... barrixa etorri danetik domekan-domekan elizia inkillauta egoten dok
9. Ez jatan buruan sartzen..... egiñ ahal izan daben halako astakerixia.
10. Etxian egun batzuk patxadaz gelditu artian, hire ama ez don .....
11. Harik eta lurrera bota dittuan jolas guztiak.....arte, ez deuat kalera urtetzen lagako.
12. Ez juat bape ondo lo egiñ, zergaittik eze ..... imutxez inkillauta jeuzen.

ADITZA: SARRERIA

Eibarko berbetiaren ezaugarri nagusietako bat aditza da. *Eibarko Aditza* liburuak primeran jasotzen ditu dan-danak, baiña guk bertatik entresaka bat egingo dogu eta erabilixenak eta jatorrenak ikusiko doguz. Aditz taulak konsultatzeko eta aditzaren gainean gehiago jakin ahal izateko, badakizu nora jo.

Ohartxo batzuk:

1- Aspektu burutuan, (T)U markiaren hiru bariante darabiguz eibarreraz:

- AU: **amatau, asmau, billau, estimau, ezkutau, kontau, pentsau...**
- TU: **agertu, aittatu, hartu, berotu, bildurtu, eskatu, garbitu...**
- DU: aditzoia "n" edo "l"z amaitzen darian: **afaldu, epeldu, ezkondu, konpondu...**
mailleguekin: **kabidu, prijidu, segidu, zerbidu, sufridu, atrebidu...**

2- -TZEN/-TEN:

- **batuaren moduan:** ibiltzen, etortzen, hiltzen.
- **batutik desbardiñ:** urtetzen, jardutzen, jotzen.

3- URTEN:

- **Urten** aditzakiñ ez da Nor erabiltzen **Nor-Nork** baiño: Eibarraldetik **urten genduan**.

4- **Ahalezkua, subjuntibua eta aginteran** aurrian euskara batuan **-i edo -tu** aspektu markia kendu egitten da. **Eibarreraz ez:** ikusi neike, sartu deiñ, etorri hari!

ADITZ LAGUNTZAILLIA IZAN / *EDI : NOR. INDIKATIBUA ORAI A/ LEHENA

Beteizuz hutsuniak. Arazorik badozu, testuren batian begiratu.

	ORAIÑA	LEHENA
NI	.....	.....
HI-M	.....	.....
HI-N	.....	...../* hintzanan
HA	.....	.....
GU	.....	...../ giñazen
ZU	.....	.....
ZUEK	...../* zara(z)	Ziñien /.....
HÁREK	.....	.....

Oharrak:

- * **Oso pertsona helduak** darabixe zara(z)
- * **hintzanan** ez da forma zuzena, baiña erabili izan da.

4) Osatizuz hurrengo esaldixok oraiñ eta lehenaldixan:

- Hárek goiz jua ...../..... mendira.
- Miren aboziñau samarra ...../..... háren ustez.
- Ni zurekiñ ibiltzen ...../..... egunian-egunian.
- Zu ez ...../..... iñoiz diskotekara hurreratu be egiñ.
- Hori dok hori guzur anporra! Gu ibilli ...../..... perretxiko batzen.
- Eta hi zergaittik ez...../..... foballian egittera etorri?
- Azkenian alkartu ...../..... zuek bixok.

LAGUNTZAILLIA, IZAN: NOR-NORI, INDIKATIBUA ORAIÑA/LEHENA (NOR 3. PERTS.)

Hamen dakazuzen aditzok apur bat ordenaizuz formiari jarraituz,
(oraiña/lehenaldixa gero plural/singular, ostian pertsonaka...)

Jako, jatzuz, jatan, jatzue, jakozen, jakue, jataz, jakun, jatzuzen, jatzu, jakoz, jakuez,
jakuzen, jatazen, jakuezen...

Lehenaldikuak:

Oraiñaldikuak:

Nor (zer) singularrekuak:

Nor (zer) pluralekuak:

Nori singularrekuak:

Nori pluralekuak:

Beteizuz puntudun hutsuniak: (hittanokuak aurrerago ikusiko doguz)

	NERI	HIRI-M	HIRI-N	HARI	GURI	ZURI	ZUERI	HÁRERI
NI								
HI-M								
HI-N								
HA	jata jatan	Jak jan	Jan janan	....	....	....	....	....
GU								
ZU								
ZUEK								
HÁREK	.....	Jaz jazen	Janaz Janazen	Jakoz jakozen	....	....	....	....

Oharrak:

- Nor 3. Pertsonako adizkixak baiño ez doguz jaso, bestiak erabiltzen ez diralako.

5) Osatizuz hónek esaldixok:

Neri gehixen gustatzen ..... mendira juatia da.

Hárerri atzoko tomatiak eta piparrak ez..... bape gustau.

Anderrek etxia txukunago euki ezkerro ez .....inguruko arratoi guztiak etorriko.

Hasarre gaozela? Erregular, zeueri ez.....halako isuna sekula etorri.

Ondo merezixa daukazu! Esandakua egiñ ezkerro ez .....halakorik pasauko

Joni ez..... bape ondo begittandu bere arrebiari esan detsaguna.

Neri ugezabak ez .....etxera biharra emotera etorri, gero!

Zeuri oindiok ez.....oporak burutik juan.

Señoritua etorri ..... tripa truke biharra eskaintzera, eta nik ezetz esan netsan, jakiña!

Britaiñarrerri gure herrixa asko gustatzen ei.....

Partidua ona? Atzeneko illadan tokau.....eta ez genduan pelotia be ikusi!

Maillukixak madarixak baiño gehixago gustatzen.....zueri.

LAGUNTZAILLIA, *EDUN: NOR- NORK INDIKATIBUA, ORAIÑA

Hamen dakazuzen aditzok apur bat ordenaizuz formiari jarraituz,(oraiña/lehenaldixa gero plural/singular, ostian pertsonaka...)

Dot, dittu, genduan, zenduzen, nau, gaittuzue, ninduen, ginduzen, dau, dittuzuz, dozuz, dittuez, dabez, genduzen, dozue, nozue, zeben, nabe.

Lehenaldikuak:

Oraiñaldikuak:

Nor (zer) singularrekuak:

Nor (zer) pluralekuak:

Nork singularrekuak:

Nork pluralekuak:

Beteizuz puntudun hutsuniak:

	NIK	HIK-M	HIK-N	HAREK	GUK	ZUK	ZUEK	HÁREK
NI		nok	non	nau		.....	.....	.....
HI-M				Hau	Haugu			Habe
HI-N				Hau/haun*	Haugu /haunagu			Habe
HA	.....	dok	Don	.....	.....	.....	.....	.....
GU		Gaittuk	Gaittun	.....		Gaittuzu	Gaittuzue	.....
ZU	Zaittut			.....	Zaittugu			Zaittue
ZUEK	Zaittuet /zaittueraz			Zaittue(z)	Zaittuegu(z)			Zaittue(z)
HÁREK	.....	dittuk	dittun	.....(z)	.....(z)/...	Dittuzu(z)/	.....(z) /dozuez	....

LAGUNTZAILLIA, *EDUN: NOR- NORK INDIKATIBUA, LEHENA**Beteizuz puntudun hutsuniak:**

	NIK	HIK-M	HIK-N	HAREK	GUK	ZUK	ZUEK	HÁREK
NI		Ninduan	Nindunan	.....		Ninduzun	ninduzuen	.....
HI-M	Hinduran			Hinduan	Hindugun			Hinduen
HI-N	Hinduran/nan			Hinduan/nan	Hindu(na)gun			Hindu(n)en
HA	.....	Heban	Heban/nan	(z).....	.....	Zenduan	.....	(.).....
GU		Ginduazen	Gindunazen	Ginduzen		Ginduzuzen	Ginduzuezen	Ginduezen
ZU	Zindurazen			Zinduzen	Zinduguzen			Zinduezen
ZUEK	Zinduerazen			Zinduezen	Zindueguzen			Zindueezen
HÁREK	.....	hittuan	Hittuan/nan*	.....	.....	.....	zenduezen	..... (ze)...

6) Osatizuz hónek esaldixok:

Katuak ezin ..... halakorik egiñ.

Hárek atzo ez ..... aittu geure azalpenak

Atzo Anttonek ez ..... bihar haundirik egiñ.

Atzo egin ..... guk egittekuak!

Zuekiñ ernagauta nago eta ez ..... gehixago pegoran zaiñ eukiko

Irakasliak ez ..... beti sudurran puntan jartzen jakuena egingo.

Domekan ez ..... guk nahi beste perretxiko batu.

Berbia emondako opari guztiak ekarri ..... zuk?

Afan usaiña darabill eta danak adurra darixola lagako ..... dago.

Gu hire etxera agertu bat egittera etorri eta hara nun topau ..... umien jostailuekiñ afariketan.

Zuek atzo nahi beste afaldu ....., ahua neurri!

Julianek pelotia lagako dabela aitzen emon .....

Kanposantu erdixan ezkutau nintzan eta bertan laga ..... granujok, koskabilluak zimurtuta!

Aldapadia igotzerakuan aldian geroian arropa guztia kendu .....

Atzo zuk zelan ekarri ..... lagun guztiak etxera? Burutik egin jatzu ala?

Hórrek egin ..... armozua! Biña kafittesne ta hiruna zumo arnasa baten eran .....

Zuek gaurko posturak irabaz ..... baiña hurrenguan arrio egin biharko .....

Gizonezkuak ez ..... andrazkuok aintzakotzat hartzen.

ESAMOLDIAK: Geure berbetiak hiztegi berezixa daukala ikusi dogu, baiña hori bezin garrantzitsua da esakera propixuak eukitzia, jatorrak. Berbetan dihardugula sarritan erderara jotzen dogu hórrek esamoldiok ezagutzen edo erabiltzen ez dittugulako.

Lotizuz hónek esamoldiok azpiko definiziñuekin:

1- Aida ta ixo:

2- Adurra darixola egon:

3- Afana emon:

4- Afariketan egiñ/ ibilli/ jardun:

5- Agertu bat egin:

6- Aidian egon:

7- Aldian izan:

8- Amañ emon:

9- Hanka jokua, perra hotsa:

10- Ahopian berba egin:

a-) Zeozer nor berekin, soiñian eruan edo euki. b-) Zeozeri larregizko onespina emon. c-) Antxitxiketia, ospa egittia. d-) Ahal dan moduan. e-) Bisitatu. f-) Baju egitten dabelako edo ondo ahoskatzen ez dabelako, bateron bati aitzen ez jakonian. g-) Asmoren bat gauzatu barik daguanian esaten da. Zeozer zalantzan edo erabaki barik daguanian. h-) Zeozergaittik ahozabalik geratzen garanian. i-) Askatu, sikikoki edo fisikoki. j-) Umiak helduen eguneroko zeregiñak imitatuz egitten dittuezen jolasak.

1- Kaixolan neukan txorixari .....najetsan ez ebalako kantatzen.

2- Gaur arratsaldian.....biharko detsagu amari.

3- ....., bagoiaz zahartuaz.

4- Kuadru bati gizonak hainbeste.....zelan.....leikian be ez eban konprenditzen.

5- .....egitten dau eta ez jako bape aitzen.

6- Jaka barrixa.....daroialakuan buzuakin doia kalian zihar, pintxo-pintxo.

7- .....dago bere maittari begira.

8- Eiño dogu....., zu aitta ta ni ama?

9- Hori kontuori.....oraindiokan.

10-Txapelokerrak agertu ziranian, ha izan zan....., ahal ebanak ahal eban lekutik.

Testuan ageri diran berba amaierak moldaizuz:

VILLANUEVA DE SAN ANDRESETIK EIBARRERA

Ez uste gero, gure Eibar atzokoa danik! Ezta gutxiagorik ere . Egia da, legez, 1.346. urtean sortu zala. Hain zuzen ere, Alfonso XI.a erregea izan zan Villanueva de San Andres izenez herri moduan bizitzeko eskubidea emon zeskuna. Baina ordurako, hemen inguruko baserritarrak eta inguru hauetan bizi ziranak eibartar sentitzen ziran eta, nola ez!, eurentzat herri honen benetako izena Eibar zan. Horrelaxe, gainera, agertzen da hamabostgarren gizaldia ezkeroko agirietan.(...)

Datu h6nek, azken batean, zer esaten deskue? Hemen, Unzuetatarren gidaritzapean, eta Azitain eta San Andresko elizen inguruan, baserri eta alde hauetako inguruko etxeetan, bizi zirala eibartar sentitzen ziran gizon eta emakumeak. Eta eurak izan ziran Gaztelako erregeari eskatu zetsenak, San Andres elizaren inguruan herri bat jasotzeko eskubidea, eta horrekin batera legez herriari zegozkion araudi, ondasun eta eskubideak emoteko. (..)Zelakoa ete zan XIV. gizaldian gure Eibar? San Andres elizaren inguruan ipini zittuen gure aurretikoak harresi batzuk dorretxoekin, h6nen barruan euren etxebizitzak jasoz.

Aldatz gora hiru kale zeguazen: Iparkale, Elgetakale eta Txiriokale. Kale lauak, berriz, h6nek ziran: Ospital kalea, Arraindikalea, Untzaga kalea (gaurko Calbeton) eta, behar bada, Bilbozar. Esan leike harresiak Barrenkalean hasten zirala. Barrenkalea, hain zuzen, Iparkalearen jarraipena zan, nahiz eta gero ebagi Bidebarrieta kalea zabaltzeko. Garai hartan, Arragueta, Musategi, Ardantza eta Isasi oso herritik kanpora geratzen ziran.(...)

Pedro Zelaia

Gaur egun Eibar da inguruko herrixetan haundixena, baiña beti izan al da halan? Irakurritu artikulua eta gero komentaizu zer begittandu jatzun.

HOGUITAMAR SU

(...) Domenjon Andiak XV. mendian *Libro de los Bollonesen* probintziako herrixen barri emoten dau. Datu jakingarri asko. Batzar nagusixetan emoten ziran zifrak dira. Esaterako, Eibarrek oin dala 500 urte 1447an 30 su ekazen. Hau da, gitxi gorabehera ehun eta hogeiren bat bizilagun. Zoritxarrez ez dagoz zerrendan Gipuzkoako herri guztiak. Bai guri interesatzen jakuzen banaka batzuk: Plazentziak 26 ekazen. Elgoibarrek Mendarogaz 64; Mutrikuk 83; Mondragoik 138 su zittuan. Ordurako Ahaide Nagusien arteko burrukak amaituta egongo ziran kontizu gure artean. Untzuetan eta Ibarra, Elexalde eta... enparauak Ermandadien kontrolpian. Txikixa zan orduan gure herrixa oin dala bostehun urte bere inguruko batzuekin konparatuaz... Ez da harrizkua. Gure herrixak ez dau oingo mendera arte garrantzirik izan probintzian. Oingo mendian egiñ ditxuanak baiña kontuan hartzekuak. Erdi isilik pasatu dittuan bostehunak ondo tapau dittu atzenengo mendiak.

Antxon Narbaiza ...eta kitto. 146 zk.

Gaixaren errepasso moduan, azpimarrazuz ikasitako eibarreraren ezaugarri nagusixak. Ostian, irakurritakua komentaizu.

KONTZEJUKO BOST ETXIAK

Bixente Tanborrerua kalerik kale ibiltzen zan orduan sasoian banduen eta Udal erabagixen barri emoten. 1901 urtian, seguruenik berak emongo zeban Untzagako Udaletxiaren inauguraziñuaren barri. “Don Antonio Iturrizok, Eibarko herri honetako alkate konstituzionalak, jakiñaren gaiñian lagatzen dau...”, antzeko berbekin iragarriko zeban setienbriaren 14ko inauguraziñuaren inguruan ospakizun batzuk egongo zirala.

Untzagako Udaletxia Eibarren egon diran bostgarren Udaletxia da. 1663ra arte Herriko Batzarra ez zan etxe baten barruan egitten, kanpua baino. Orduan urtian Kontzejuko lehelengo etxia jasotzia erabagi zan, behintzat lehenago beste udaletxerik egon zan ala ez diñuan datorik ez dago. 1672xan hori etxiori harategirako hasi ziran erabiltzen. Bittartian, itxura danez, bigarren leku baten jaso zeban udaletxia. 1751an zabaldu zan kontzejuko hirugarren etxia, Elgeta Kalian. Fatxadiak Plaza Barrixa dagan tokira emoten zeban. 1794an frantsesak herrixari su emon eta udaletxia be erre zan. Laugarrena Plaza Barrixan egon zan. 1800 urtian zabaldu zeban eta 71 urte geruago eibartarrak keju egin ziran oso egoera txarrian zegalako. Azkenian, Untzagan Udaletxia egitteko erabagixa hartu zeban Udalak.

Obra garrantzitsua izan zan Untzagakua. Izan be, lehenago Eibarren zeguan Kontzejukua ez zan honen moduko eraikuntza haundixa. Apala ei zan. Romualdo Galdos frailliaren idatzi baten irakorri leikianez, “etxe apala, miserabilia ez esatiarren”.

Emilio Castelarrek egindako ikerketa baten esaten zebanez, Euskal Herriko herri guztiak hiru elemento garrantzitsu eukitzen zeban: elixa, jauntxuen etxe eta udaletxe dotore bana. Baiña Eibarren hirugarrena falta ei zan: Plaza Barriko Kontzejukua nahiko etxe txikixa zan.

Kontutan hartu biharra dago 1901. urtian, Untzagako Udaletxia zabaldu zanian, zelako herrixa zan Eibar: 7000 lagun inguru bizi ziran eta gaur egunian be oso herri gitxik dake hain udaletxe haundixa.

Arkupiak dagozen lekuaren azpittik erreki pasatzen da. Errreki estaltzeko Madrilleko Fomento ministeriari baimena eskatu egin bihar izan zetsen. “Porlanakin Gipuzkuan egindako lehelengo bihar garrantzitsua izan zan”, argittu zeban Romualdo Galdosek. Udaletxian, buleguez gaiñ, udaltzaingua, eskolak, musika eta dibujo akademiak, brigadiaren biltegixa eta beste erabillera batzuk be izan ziran hasieran.

“Zenbat irabazi zeban Untzagak eta zenbat Eibarrek udaletxe barrixarekin”, idatzi zeban Galdosek. Halan eta guzti be, lehengo Untzaga be paraje ikaragarri politta zala esan zeban.

Untzagako eraikuntza horretan aldaketa batzuk egin izan dira. Inaugurau eta urtebetera goiko aldian obrak egin zittuen... Argazki zaharretan begiratu ezker, ikusi leike, behintzat, udaletxiaren goiko aldia oiñ desberdiña dala.

Halan eta guzti be, urte askuan egon da konpondu barik. Oin dala urte batzuk ezarrerako mugimendu estrukturala gertatu zan. Horretxegaittik udaletxiaren ziurtasuna zalantzatan jarri zan. Udaletxiaren konponketak aurrera eruan ahal izateko diru asko bihar zala ikusitta, udal ordezkariak beste erakundiekin hartu-emonetan jartzen hasi ziran dirulaguntzak jasotzeko. Bittartian, 1996xan udaletxia nahikua mogiduta zeguala ikusitta eta eraikiñaren erdiko aldia (eskillara nagusixa dagon lekuan) hondoratuta zeguala kontutan hartuta, udaletxeko sarbide batzuk itxi egin ziran. Hori zala eta, udaletxia laberinto bihurtu zan: bulego batetik bestera juateko sekulako bueltia emon bihar zan.

Orduan urtian, gaiñera, Portalea kultur etxia zabaldu zan eta Udaletxeko batzorde batzuk (Kultura, Euskera eta Hezkuntza) hara aldatu ziran. Hórreri beste udal departamentuak jarraitu zetsen hille batzuetara, modu probisionalian. Oin momentuan Eibarko udaletxia hutsik dago, konponketiaren zain.

Oier Narbaiza,...eta kitto! 98-III-13(moldatua)

1. GAIXAREN HIZTEGIXA: Antxiñako Eibar, Euskeria eta Eibarren kondaira baltza. Ikusizuz gaixakin loturia dauken hónek berbok eta esamoldiok.

- **Aurretikuak:** arbasuak
- **Entzute haundikua:** Famosua
- **Erderak hartu :** Erderaz ikastera kanpora juan. Eibartik asko juaten zira sasoi batian.
- **Bertako egiñ:** Kanpotik etorrita herrixan integrau.
- **Bigun hartu:** Kanpokoa ondo hartu. (kontrakua: estu hartu)
- **Infrañuko Patxi bera baiño gorrixaguak:** Politikan halakuak ei ziran eibartarrak.
- **Euskal gaiztua:** Euskeraz txarto ikasi eta moldatzen ez zana.

.....

- **Autobatzailia:** Bestien bizimoduaz larregi arduratzen dana.
- **Auzixa:** Arazua. Kasua.
- **Azuak konturatu:** Ez egitekoren bat egiñ eta ingurukuak konturatzen diranian.
- **Barriketan:** Berbetan patxadaz egon.
- **Bolo-bolo ibilli:** Barrixa edo albistia herri osuaren ahotan dabillenan.
- **Txutxu-mutxuak:** kotilleoak
- **Jardun:** Zerbaittetan aritu. Txarrian diñogunian, txutxumutxuka ibilli.

.....

- **Afan usaiñak erabilli:** Harro-harro ibilli.
- **Ahoberua:** Harrua. Larregi berba egitten dabena.
- **Berbia harrua eta poltsikua zimurra:** Dirua urri izan arren, haundikerixetan ibiltzen dana.
- **Eibarko txitxak oilluak (- eta zuenian arranuak):** Eibartarrerri harruak dirala esateko.
- **Kanpolarrosa:** Itxurakerixatan bizi danari esaten jako.
- **Panpana jo:** Harropuzkerixan ibilli.
- **Fanfarrerixia:** Harrokerixia.
- **Putz-erroskillia:** Roskilla harrua da berez, baiña bere burua berez dana baiño askoz gorago ikusten dabenari esaten jako.

Bigarren gaia

- **H:** Eibarren ez dogu ahoskatzen, baiña idatzi, batuan moduan idatziko dogu: **haundixa, harrua, behekua...**
- **S / Z:** **Ahoz bereizten ez badira be (danetan S egitten dogu),** idatzi, batuan moduan: **sasoia, zikiña...**
- **TZ / TS:** **Ahoz bereizten ez badira be (danetan TZ egitten dogu),** idatzixan bai: **baltza, mahatsa...**

- **i-ren osteko bustidurak:**

- **itz- ➔ -tx-:** **Ahoz eta idatzitta:** **bakoitza ➔ bakotxa, gaitza ➔ gatxa ...**

- **i + l** tokatzen darian “**ill**” **ahoskatu eta idatziko dogu:** **dabilienian, milla...** **Berba amaieran be “ill”** idatziko dogu, **baiña ez beti: hurrengo berbia kontsonantez hasten darian “il”** idatziko dogu, **eta bokalez bada “ill”:** **badabill hori / badabil barriro be, hill egin dok / hil dok...**

- **i + n** gertatzen darian, “**iñ**” **ahoskatu eta idatziko dogu;** kasu guztixetan: **haiñ, oiñ, baiña...**
Salbuespena:

-**iñ horrekiñ amaitzen diran berben** ondoko berbia kontsonantez **hasten bada, -in idatziko dogu:** **egin dau / egiñ arren, hain txikixa / haiñ estua.**

Oharra: **zana, ezpana...lexikalizauta** dagoenez ez dira arlo honetako kasuak.

- **i + t** gertatzen darian, “**itt**” edo “**itx**” **ahoskatuko dogu, baiña beti “itt”** idatziko dogu: **dittugu, itturrixa, badakitt...**

- **BOKAL ARTEKO “D” ETA “R”:** Hórrek kontsonantiok **modu bittan** erabiltzen dira:

- **Lexikuan edo berbetan “d”**ari emongo detsagu lehenasuna: **moduan, besarkadia, edo...**

- **Aditz joko edo konjugaziñuetan “r”**ak eukiko dau lehenasuna: **etorri hari, daukaraz, ditturaz..**

- **BOKAL ARTEKO “G”:** **Berba egitterakuan gehixenetan ez dogu fonema hori erabiltzen.** Baiña **idazterakuan** berbia dan moduan **erabilliko dogu:** **eon ➔ egon, uazaba ➔ ugazaba...**

Ere loturia Be edo Pe ahoskatuko dogu (bokalostian **be** eta kontsonante gogor (k-) ostian **pe**, normalian). Baiña **idatzi**, beti **be** idatziko dogu.

Eta loturia honela ahoskatu eta idatziko dogu:

ESATEKO MODU JATORRA	ZELAN IDATZI BIHAR DAN
Aitta .... ama	...eta...
Berrehun ..... bat	...eta...
Zazpi ..... bost (pelotan)	...eta...
Zortzi ..... larenak	...eta...

-Z GERO / EZKERO. Batuan etorri gero, hartuz gero... **Eibarreraz etorri ezkerro, hartu ezkerro...ahoskatu eta idatziko dogu.**

- ERDERAZ “R” BATEKIN HASI ETA GEUREGANATU DITTUGUN BERBAK:

Gatxa da kasu honetan araurik emotia, desbardiñ jokatzen dabelako: **ración** ⇒ **raziñua,** **ratón**
⇒ **arratoi, reconocer** ⇒ **rekonozidu, reja** ⇒ **erreja, regular** ⇒ **erregular.**

Halanda be esan leike ugarixaguak dirala erderazko “re” eta “ra” “erre” edo “arra” bihurtzen diran kasuak.

- ERDERATIK HARTUTAKO BERBAK:

Testua adi irakurrizu:

Aurreko egunian, Andertxuk foballian ziharduala, **baloia** gogor jo eta **armeruaren** auto zaharraren **karrozerixia** apurtxo bat maillatu zeban. Inguruan segiduan **montau** zan **jaleua**. Herriko bost sasiletrauak kalia behera **manifestaziñuan** zetozen. **Antikuarixuak** esaten zeban autuak asko **sufridu** zebala; **kobradoriak, burokrazia** luzia izaten zala halako kasuetan; **fisikiak**, oin kotxia garagian hobeto **kabiduko** zala, eta **matematikuk** ezetz, zabaliantza galdu zebana luzian irabazi zebala; azkenian, betiko moduan, **bekarixiari** tokau jakon arazua garbitzia.

Goiko testuko berba amaieretan oiñarrituta, osatizuz hutsuniak:

- eo + a= .....: video ⇒ bide....
- ia (diptongua) + a= ....: industria ⇒ industr....
- ia (hiatua) + a= .....: armería ⇒ armer.....
- ión ⇒ .....: estación ⇒ estaz.....
- ón ⇒ .....: melón ⇒ mel....

- ERDERATIK HARTUTAKO ADITZAK:

- ar ⇒ -.....: cantar ⇒ kant....
- er ⇒ -.....: atender ⇒ atend....
- ir ⇒ -.....: sentir ⇒ sent....

- ERDERATIK HARTUTAKO LANBIDIAK:

- ero + a= -.....: bombero ⇒ bonb.....
- or ⇒ -.....: pintor ⇒ pintt.....
- rio ⇒ botikar...../ + a = botik.....
- ria ⇒ sekretar...../ +a= sekret.....
- co ⇒ medik...../ +a= medik.....
- ca ⇒ optik...../ +a=optik.....

HIZTEGIXA (2):

1- Kopeta	a- Ugar
2- Zilbor	b- Ardi
3- Pusketa	c- Bihar
4- Arkakuso	d- Amaittu
5- Erdoi	e- Kopeta
6- Hitz, hizketan	f- Sama
7- Trentza	g- Zati
8- Lan	h- Bekoki
9- Lepo	i- Zil
10- Bukatu	j- Berba, berbetan

HIZTEGIXA (2): Osatizuz esaldixok eskumako berbekiñ:

- 1- Persona batzuk ..... kanporutz eukitzen jone.
- 2- Oporretatik.....jositta bueltau giñuazen, ixa odol barik.
- 3- Oin be zenbat argaldu don Arrate! ..... igartzen jakon
- 4- Bost miñutu jakanaguz azterketia.....
- 5- Aspaldixan bizikletia ikutu barik najaok eta oiñezkeriok .....jango juan.
- 6- Jendaurrian ..... ekiten detsanian miña trabatzen jakon.
- 7- Doiala..... jornala kobrau dabena!
- 8- Mundu honetan ez hadi burumakur ibilli, eruain beti.....tente!
- 9- Umetan ez gendunan bape konplikaziñorik ulia orrazteko, pare bat.....egiñ eta aurrera!
- 10- Eta oin nundik jirau bihar juat planuari lapurtutako.....?

DEKLINABIDIA

Osatizuz puntudun hutsuniak: ALABA (Biziduna)

KASUA	MUGATU SING.	MUGATU PLUR.	PLUR.HURBILLA	MUGAGABIA
1- Nor	alabia	alabak	Alabok	Alaba
2- Norik				Alabarik
3- Nork	.....	alabak	.....	Alabak
4- Nori	alabiari	.....	Alabori	.....
5- Noren	.....	alaben	Alabon	Alabaren
6- Nongo				
7- Nortaz				Alabaz
8- Norekin/zeiñegaz	Alabiakin/gaz	.....	Alabokin/gaz	Alabakin/gaz
9- Norengaittik	.....	alabengaittik	Alabongaittik	Alabagaittik
10-Norendako/ tzat	Alabiandako/tzat	Alabendako/tzat	.....	Alabarendako/tzat
11-Nortzat				Alabatzat
12-Nore(n)gan	alabiagan	alabengan	Alabongan	Alaba(ren)gan
13-Nore(n)gandik	alabiagandik	alabengandik	alabongandik	Alaba(ren)gandik
14-Nore(n)gana	.....	alabengana	Alabongana	Alaba(ren)gana
15-Nore(n)ganaiño	alabiaganaiño	alabenganaiño	Alabonganaiño	Alaba(ren)ganaiño
16-Nore(n)ganutz	alabiaganutz	alabenganutz	Alabonganutz	Alaba(ren)ganutz
17-Nore(n)ganako	alabiaganako	alabenganako	Alabonganako	Alaba(ren)ganako
18-banatzailia				alabako

IBAR (Bizigabia)

KASUA	MUGATU SING.	MUGATU PLUR.	PLUR.HURBILLA	MUGAGABIA
1- Zer	ibarra	ibarrak	ibarrok	ibar
2- Zerik				.....
3- Zerk	ibarrak	.....	ibarrok	Ibarrek
4- Zeri	ibarrari	.....	Ibarrori	Ibarri
5- Zeren	.....	ibarren	ibarron	Ibarren
6- Nungo	ibarreko	ibarretako	ibarrotako	Ibarretako
7- Zertaz				.....
8- Zerekin/zegaz	Ibarrakin/gaz	Ibarrekin/gaz	.....	Ibarrekin/gaz
9- Zergaittik	ibarragaittik	ibarregaittik	ibarrogaittik	Ibarregaittik
10-Zerendako/ tzat	.....	Ibarrendako/tzat	Ibarrondako/tzat	Ibarrendako/tzat
11-Zertzat				Ibartzat
12-Nun	ibarrian	ibarretan	ibarrotan	Ibarretan
13-Nundik	ibarretik	ibarretatik	ibarrotatik	Ibarretatik
14-Nora	ibarrera	ibarretara	.....	Ibarretara
15-Noraiño	ibarreraiño	ibarretaraiño	ibarrotaraiño	Ibarretaraiño
16-Norutz	.....	ibarretarutz	ibarrotarutz	Ibarretarutz
17-Norako	ibarrerako	ibarretarako	ibarrotarako	Ibarretarako
18-banatzailia				Ibarreko

OHARRAK: (Osatizuz Eibarko berezittasunen hónek ohar edo erregelok)

- 1- **Nork kasuan, mugatu pluralian eibarreraz** –..... (batuaz –ek): alab.... egin dabe / alabek egin dute.
- 2- **Nori kasuan, mugatu pluralian eibarreraz** –..... (batuaz –ei): alab..... esan detse / alabei esan diete.
- 3- **No(re)kin eta No(re)gaz. Eibarren bixak erabiltzen dira, baiña** –..... **gehixago**: Argi ibilli txakurrakin / Argi ibilli txakurragaz.
- 4- **Noren** kasuan Eibarren ez da tarteko –.....- ahoskatzen, baiña.....**noren** kasuan bakarrik mantenduko dogu tarteko hori: **andrian / andriaren**.
- 5- **Norengana**: Bi modutara idatzi leike: **ama...../ ama.....**
- 6- **Norantz/Noruntz/ Norutz**: Zeiñ erabiltzen da gehixen eibarreraz?
- 7- **No(re)ntzat / No(re)ndako**: Zeiñ erabiltzen da gehixen eibarreraz?
- 8- **Plural hurbilla oin dala gitxi arte takian potian erabiltzen zan, gaur egunian, ostera, oso gitxi**: Hónek gazti..... jaukek baloria!

7) Beteizuz hutsuniok dagokixen deklinabide kasuakin:

- Gizon..... agintzen ei dogu etx(e)....., baiña andr(a).....dira nagusi.
- Andr(a)..... gaurko egunez gizon..... beste dira eskubidietan.
- Hórrek danetik jakane, alab(a)..... eta sem(e)..... ugari.
- Baneki zeñ alab(a).....kin geldittu diran etx(e).....! Baiña ez jakiñat.
- Sem(e)..... boligrafo ederra ekarri dau am(a).....
- Hiru sem(e)..... erosi detse pisua, baiña laugarren..... ez.
- Eibar..... herri.....lantegi asko jua da kanpo.....
- Herri..... kal(e)..... izenak aldatu bihar detsez.
- Zu.... beti zeur(e)..... eusten, ahuntz..... mendi..... joten daben moduan.
- Caribe..... itsas(o)..... eta hango hondartz(a).....juango nintzake pozik.
- Munduko gobernu buru.....ezin dabe egoer(a)..... konpondu.

ESAMOLDIAK (2):

1- Koko jantzi:

2- Ardau jana egin:

3- Haren baten:

4- Arramuzka egin:

5- Arrapataka ibilli:

6- Arrio egin:

7- Hartzekoz jositta/ beteta egon:

8- Autuan ibilli, izan:

9- Aterik aiña maratilla (eta bat sobra):

10- Ahua betian:

A- Gauza bi oso antzerakuak dirala esateko. B- Presaka ibilli. C- Aratostietan mozorrotu. D- Arrazoirik ez, dan-dana berak esan eta gaiñera hasarratu egitten dana. E- Edozertarako be, beti erantzuna prest daukanari esaten jako. F- Zurrutian ibiltzeko aitxakixan egitten dan otordua. G- Agiraka, errieta egiñ, haserre egin; Bateron batek zeozer modu onian esan eta erantzun zatarra emon. H- Tartian izan, parteko izan. I- Ozenki, harrotuta; Hala dan edo ez jabetu barik, ingurukuen aurrian maixukeriatan jardun. J- Erronka edo desafio batian atzera egin.

- 1- Merezi barik.....zetsan
- 2- Autua berak hondatu eta oindiok.....
- 3- .....guzurra darixola dago tabernan.
- 4- Atzo erbixa ekarri dau Polak, eta gaur.....dabe Eperranian lagun guztiak.
- 5- Hainbeste diru jokatu bere alde eta aharixak .....laugarren topia baiño lehen.
- 6- Ezin leike jardun zuregaz,.....dittuzu.....
- 7- Aurten kuadrilla osua.....gaittun.
- 8- Bata katu eta bestia txakur,.....dabiz.
- 9- .....egindako biharra, alperrikua.
- 10- Gaztia nintzan baiña.....nintzan, herri guztia zalako parte.

SINTAXIA:

Atal honetan geure berbetiaren berezittasun batzuk ikusiko dittugu. Hónek berezittasunok ez dira gure herrixan bakarrik gertatzen, gehixenak oso zabalduta dagozelako. Oiñ artian lez, jatorrenak eta erabilixenak apartau doguz.

- Perpaus sinplietan:

Horraittiok(an): Formaz adbersatibua da, baiña baieztapen bati indarra emoteko darabigu: **Horraittiok**, etorri zara halakoren baten.

Barren: Aurkaritza markatzen dau: Hi, eibartarrak dittuk **barren!** (beste toki batekuak zirala uste genduan). Hamarrak dira **barren**. (Goizegi edo beranduegi dala adierazteko)

- Perpaus alkartuetan:

eta juntagailluak badaka aldaeria: **Enda**

ez eze....be: Ez dirua, **ez eze** bizixa **be** han laga bihar izan neban. Gaur egunian halan erabiltzen dogu: Dirua **ez eze**, bizixa **be** han laga bihar izan neban.

- Perpaus konpletibuetan:

–(e)la eta –(e)na, bixak darabiguz. –(e)na batez be **ziur egon, jakiñ, ikusi...** eta antzeko aditzekin: banekixan azkenian txarto amaittuko zebana.

Eze: Esan zestan **eze**, ixak eta berandu etorren eta autua konpondu barik eukanez, bixamonian emongo zestala agindutako liburua.

- Baldintzan: - T(z)era: Juliandiak, ona izatera, diru asko balixo izaten dau. (izan ezkerro).

- Denborazkuetan:

Ostian: Partia entzun **ostian** erropak plantxau bihar dittut.

Lantzian behiñ: Lantzian **behin** juaten giñan eskolara.

Harik eta ...arte: Harik eta hill **arte**, eran deigun ardura barik.

Astian-astian: Astian-astian egitten dau agertu bat gurasuetara. (=astero. Baita **egunian-egunian, domekan-domekan...**)

ESCUELA DE ARMERIAREN HASIERETAKO OROIPENAK

Ateak iriki zituan Escuela de Armeriak frontoi zaharreko etxean, 1913garrenengo Ilbeltzaren hasieran, 15 bat ikaslekin.

Nere grupoa sartu zan hurrengo urteko ilbeltzaren 2an, eta gu be 15 lagun inguru giñan, ba orduan ez zan oraingo zaletasunik semeak Eskolara bialtzeko. Etxerik-etxe ibilli bihar izaten eban Don Julianek ikasle edo alumnuak billatzen.

Hiru gizon jator ziran gure maixuak frontoi zaharreko eskolan 1914garrenengo ilbeltzaren hasieretan. Don Julian Etxeberria, ta Toribio ta Pio Zulaika anai jatorrak. Julian eta Toribio ziran klase teorikokuak, eta Pio tailarretako lanen maixua.

Ez zan erreza Piondako, berak bakarrik, gu bezelako mutil pillua zaintzia, ba, danak bihotz onekuak izan arren, beti okerkeriekin pentsatzen egoten giñan. Buelta emoten ebaneko hasten zan bateronbat kantatzen, orruaz edo barregarrikeriren bat egiten, orduan bestiak poztutzen ziran eta armatzen eben jaleuakin, frontoi zaharreko atsuak balkoira urtetzen eben zer jasotzen zan jakinguraz. Beste batzuetan, iñuxentiena gure arteko bialtzen genduan Zulaika jaunagana gezurrezko enkarguakin, ta gure poza izaten zan ikustekua, gizajuari ezartzen eutsanian kulpa bako zigorra. Sarritan, hurren hartzen ebana kastigatzen eban, ta pagatzen zituan danon kulpak gitxien eukanak.

Negu hotza eta gogorra izan zan urte hartakua. Egun batian, jarraituaz hotzak, geunden leiho guztiak itxita, ba orduan ez zeguan dirurik estufarik erosteko, lanian, liman guk esaten genduan bezela. Pio beste bikin sutaixan guri zabalak gertatzen zan, ta itxuraz ikatza ondo erre barik egon zalako, denok intosikatu giñan oxido de carbonokin. Lehenbizi nere albuñ jausi zan, txalan moduan, Agirregomezkorta ta gerotxuago beste bat; baiña Pio ez zan jausten kontuan sutaixan egualako. Gure txilixuetara etorri zanian, pentsatzen eban gure aboziñaukeriren bat zala, ta hasi zan orruaka. Eskerrak orduan goiko oiñetik jatxi zala Don Julian, ta leihuak irikia, etxera bialdu giñuezen danok, gure poz haundiakin.

UME KONTUAK

Gaurko txikixak lez, guk be oso gogoko izaten genduan, uda aldian igari ibiltzia. Horretarako lekurik onena itxasbazarra izanik, Deba alderaiño jua bihar izaten genduan, atsegin hori hartzeko. Gaur bezelaxe. Baiña gaurtik ordura, alde haundixa dago. Gaurko umiok, Debara juateko erreztasun haundixak daukazuez, egunero jua nahi izanda be. Orduan ez zan horrela. Beribilla zeuken sendixak banaka batzuek ziran. Bardintsu esan geinke motor eta bitxirrinkiari buruz be. Bultzi edo trena izan ezik...eta hau ordaintzeko, txanponak bihar. Horregaittik, domeketan eta jai egunetan bakarrik juaten giñan Debara.(...)

Gabezi guzti hoieri arpegixa emoteko, erreka baztarrak geunkazen, besterik ez. Baiña Eibarren izan al da ba errekarik?, galdetuko dau batedonbateg. Bai, izan da eta bada. Hortxe doia gure Ego ibaixa, nahiz eta apal-apal, herrixaren azpittik, gure garaian, agiri-agirixan, ixa herri guztia igarotzen zeban errekatxua, nahiz eta ez beti oso garbixa. Halan be, Ferruel bizi balitza, esango leuke zenbat aingira, barbo eta abar harrapau zittuan bertan. Euri eraso haundi xamar bat nahikua izaten zan berihala garbi-garbi gelditzeko be.

Ba, hementxe geunkazen gure ordiazko “itxasbastarrak”, astegunetan behiñik-behin igari egitteko. Hortxe, Amaña aldian, Kakalardokua; herrixaren erdi-erdixan, Ariatza; herrixaren urteeran Hondamendi –hau aldi baten debekatua-; Txonta eta Matxari be hortxe. Gaur danak lur azpizan.

Hortxe egitten genduzen gure lehenengo igari ikasketak, gero Debara juatian olatuen gaiñian harro-harro ibiltzeko neurrixan.

Halan be errekan igari egittiak bazeukan bere alderdi zailla, zera, gure gurasuen bildurra: zeozer gertatuta be!... Horregaittik ez zeskuen errez baimenik emoten. Eta begira, hori zala-ta, zer gertau jakon gure lagun Antoniori.

.....

Izan be, bi oker egin zittuan batera egun zoritxarreko haretan: zera, eskolatik “martxando” egiñ eta Hondamendira jua igari egittera -debekauta zeguan aldian-. Han zebillen –zoriontsu gure mutilla- bere lagunak baiño luzaruago murgillian egin baietz, hogen kontau orduko zapoburua harrapau baietz, bere abildadiak erakusten, harro-harro. Eta holako baten, bere lagunak nahikua egin zebela eta erropak jazten azi ziranian, hor ageri da ezkutu batetik “Sarrepel” aguazilla. Baiña hauetatik iñor ez zeban atxikittu, danak hanka egin zeben garaiz. Antonio bakarrik jausi zan ertzain maltzuraren sarian. Izan be, murgixian zebillen hau agertu zanian da...

Ur azalera urten zebanian, zapoburu bat eskuetan zebala, hor ikusi dau bape ikusi nahi ez zebana: Sarrepela aurreko aldian, makilla esku batian eta bere arropak bestian. Gaiñera mutilla narru gorrixan zeguan eta ez zeban nahi uretatik urtetzerik. Hantxe geldittu ziran bixak, alkarri begira. Holako baten ertzain jaunak holan esan detsa gure Antonio bildurtixari: -gaur, nere orde, heure amak berotuko hau. Hemen egon biharko haiz, haura etorri arte hire arrokekin; neuk emango jetsaraz, hiri honera ekartzeko; bien bittartian egiñ igari, ez hoztutzeko. Beste barik Sarrepela zuzenian Antoniorene etxera jua zan. Ez zeguan urrin be eta laster iritsi zan. Atia jo eta mutikuaren amak urten zebanian, harek holan esan zetsan: hara hemen zure semiaren arropak; Hondamendin geldittu da zapoburuak harrapatzen, baiña debekatua dagualako, bost pezeta emon bihar destazuz, haren orde, arropa honek hartu aurretik.

Halan egin bihar izan zeban emakumiak. Eta berihala, arropak hartu eta han abiatu zan Hondamendiko “hondartzara” bere semiaren billa. Han zeguan gizajua nahikua hoztuta, baiña ez erreka uragaittik, baizik gertatuak emon zetsan nahigabiagaittik.

Ama ikusi zebanian, urten zan uretatik, eta harek, arropak baiño lehenago emon zetsan jipoiagaz, bero-bero eginda laga zeban aldi baterako.

2. GAIXA: Eskolia, Jolasak eta neska-mutilletan. Ikusizuz gaixakin loturia dauken hónek berbok eta esamoldiok.

- Afariketakua: **Jostailua.**
- Amazulo: **Amaren gonapetik urten bako umia.**
- Aritxalarixa: **Gurasuen etxia laga eta bere kabuz bizitzera doiana.**
- Astrapala: **Zalaparta**
- **Basia, kakatza:** lokatza
- **Granujia:** Sasoi batian mutiko gazte guztieri esaten jakuen.
- **Hariatzia:** Hondartzia (Eibarren binguaren parian egitten zeban errekek hariatzia)
- **Murgilla:** Ur azpitan igari egitten dana.
- **Aratian egiñ:** Zerura begira igerixan egin.
- Lelia/lelua: **tontua (neska edo mutilla)**
- Martxando egiñ: **Eskolara joan ez. Piper egin.**
- Txantxetan: **Jolasian. Brometan.**
- Txipli-txapla: **Uretan jolastu.**
- Kunbua: **Errekako putzu haundixa.**
- .....
- Errekaua egiñ: **Maittasun deklaraziñua egiñ, ezkontzia eskatu.**
- Kulape emon: **Ezekkua, kalabazia emon.**
- Laztana: **Eibarren musua, igurtzia, maittia.**
- Zirri egiñ: **Gaur egungo eskua sartu baiño polittagua.**
- Txirtxilla, Txilibitua: **Zakilla**
- Oillandia: **Neska gazte liraiña.**
- **Potxoliña, Potxorra:** Alua

Hirugarren gaia

FONETIKIA:**Beste berezitasun fonetiko batzuk, baiña orokorrak (arau) ez diranak:****- Bokal aldaketak:**

- **i** → **u**: iriña → uruna

- **u** → **i**: urrun → urriñ

- **e** → **a**: berri → barri

- Aldaketa konsonantikuak:

- **g** → **b**: sugia → subia.

- **b** → **g**: barbua → bargua

- **h, Ø** → **g**: ahua → agua

- **iz** → **ix**: noizian → noixian

- **l** → **d**: elur → edur

- **l** → **n**: lasai → nasai...

- **nb** → **m**: zenbaitt → zemaitt

- **m** → **nb**: gamelu → ganbelu

- **p** → **f**: piztia → fristixa

8) Ariketak: Aldaketa bokalikuak:

Atera →

Ile →

Gutxi →

Haserretu →

Iltze →

Elkar →

Hezurra →

Beltza →

Irtzen →

Berdin →

Bider →

Dena →

Txerri →

Lore →

And(e)re →

Aldaketa kontsonantikuak:

Gurpilla ➔	Bolibar ➔
Berrehun ➔	Goizian ➔
Belar ➔	Larru ➔
Konbeni ➔	Trumoi ➔
Ipini ➔	Gurdi ➔
Ihes ➔	Ilar ➔
Konbentu ➔	Uhala ➔
Mobidu ➔	Iaz ➔
Zilar ➔	Iparra ➔
Leuna ➔	Pabonua ➔

HIZTEGIXA (3):

1- Odolki	a- Amatau
2- Saioa, saiatu	b- Masma
3- Aitona, amona	c- Odoloste
4- Ulertu	d- Buztana
5- Agian	e- Ixotu, biztu
6- Noski	f- Erregular, jakiña
7- Armiarma	g- Aittu
8- Isatsa	h- Aittitta, amama/amandria
9- Itzali	i- Ahalegiña, ahalegindu, zaildu
10- Piztu	j- Biharbada, akaso, baleitteke.

HIZTEGIXA (3): Osatizuz esaldixok eskumako berbekiñ:

- 1- Ondo portau ezkeru,....., barraketara eruango zaittuegu.
- 2- Astuari.....orutzen badetsak afarixa ordainduko deuat.
- 3- Maixua hasi zonan berba arraruak esaten eta ez najonan piparrik be.....
- 4- Juari lotara eta .....argixa, Iberdrolako akzionistia dirudik eta!
- 5- Ama izatia gogorra don, gero! Aurreko asteburuan moduan oinguan be umia .....laga bihar.
- 6- Ez jagon gauza igoingarrixagorik subia eta..... baiño.
- 7- Nagusixena danez, berari dagokixon basarrixa,.....
- 8- Esaik nahi duana, baiña baba zurixak.....barik jatia gauza tristia dok.
- 9- Ha zonan hotza eta haizia! Surik be ezin izan najonan.....
- 10- Hainbeste bidar.....eta gero ukat egiñ biharra oso gogorra dok.

DEKLINABIDIA:

- **Pertsona izenordaiñek deklinabide arrunta eta indartua dauke: ni/neu, hi/heu, bera/berau/berori, zu/zeu, gu/geu, zuek/zeuek, eurak/eurok.**

Eibarreraz forma indartuak erabiltzeko joera haundixa dago.

- **Erakuslien deklinabidia:**

Erakusle singularrak (hau, hori, ha); oharrak:

- **hau** eta **hori** batuan moduan deklinatzen dira. **Ha:** batuatik desbardintzen diran kasuak:

- nor: eibarreraz **ha** batuaz hura

- nork: “ **harek** “ hark

- nongo: “ **haretako** “ hartako

- Batuak tarteko –e- galtzen daben kasuetan eibarrerak gordetzen dau.(haretan, haretarutz...)

Erakusle pluralak (hónek, hórrek, hárek); oharrak:

- Erakusle singular eta plurala askotan bardiñak dira, azentuaziñuan baiño ez dira desbardintzen, horregaittik, eibarreraz erakusle plural guztieri azentua idatziko detsegu.

- Desbardintasunak:

- **Oiñarrixa:** Eibarreraz **hón-**(hónek, hónekin, hónetan). Batuaz hau-(hauek,hauekin,hauetan)

hórr-(hórrek, hórren..) hori- (horiek, horien....)

hár- (hárek, háretan...) hai- (haiek, haietan...)

- **Nori kasua:** ..... (hóneri, hórreri, háreri).....(hauei, horiei, haiei)

- **Erakusle indartuak:** nor, nork eta nori kasuak singular eta pluralian:

- hauxe/hónetxek, honetxek/hónetxek, (honetxeri-honitxi)/hónetxeri

- horixe/hórretxek, horretxek/hórretxek, (horretxeri-horritxi)/hórretxeri

- haxe/háretxek, haretxek/háretxek, (haretxeri-haretxi)/háretxeri.

- Eibarren sarrittan **erakusliaren tokixan adverbixua** jartzen dogu: **hamen etxian** jaixo zan aitta, **horko etxeko** teillatua hondatu da, **handik etxetik** dator keia.

Erakusliak izenaren aurretik eta atzetik:

- **Singularrian aurretik eta atzetik:** Ikusi dok **hau pieziau? Horrek mutillorrek** ez dau gauza onik egingo. **Haregana neskiagana** juaten da sarri gure mutilla.

- **Pluralian aurretik eta atzetik:** Izena pluralian doianian eta erakuslia 1. edo 2. maillakua danian (hónek, hórrek), izenak plural hurbilleko markia hartzen dau: **Hónekin** gizonokin ez dago zer egiñik. **Hórren** andron jazkeria barregarrixa da. Erakuslia 3. maillakua danian (hárek), izenak plural marka normala hartzen dau: **Hárek** mutillak ez euken kulparik.

- **Singularrian izenari atzetik lotuta:** 1. eta 2. maillako erakusliekin, (hau, hori..): Isildu hari **mozoluori!** Demasa bota desku **mutillonek**. **Gizonorri** pasatzen ez jakonik.

9) Batuaz dagozen erakusliak eibarrerara pasaizuz, azentua kontuan hartuta, eta gero izenaren aurretik edo ostetik moldaizuz:

- Ardurabako hauek edozein astegun buruzurixan be afarixa egitten juek; ardaujana baiña!
- Amataik radixo hori!
- Hemengo etxe hauetan haiziak gogor joten dau.
- Biharrian astiro gabiz eta gazte hauei barriketan hastia baiño ez jakue bururatzen
- Guzurrak esaten hasi danetik, drogoso haiekin dabillega begittantzen jata.
- Ezagutzen don neska hau?
- Kale horietatik pasatzen da tanborradia.
- Baldar horiek blastiua emon detse semiari.
- Ia zeinek egitten daben piñu hartara joanetorrixa ariñen!
- Pegorako eskillara horiei garbittu bat emon bihar detset.
- Kobazulo horietako isiltasunak beldurra emoten desta.
- Amorrua emoten jestedek tramankulu moderno hauek!
- Atso haiei adar joka ibiltzia be, hik daukak baloria!
- Agintari hauengandik ez juat ezer espero.
- Zer diñok baiña? Guzti hura ez zuan halan izan!
- Neska hark botatako begirakunia ez zuan gozua izan!
- Mutill horrek ez dau gauza onik egingo.
- Ni zakar egon nintzuan, baiña morroi haiek ez zittuan atzian gelditzekuak, gero!

SINTAXIA:

- **Helburuzkuetan (zertarako galderari erantzutzen detsenak):**
  - **T(z)iarren:** Begixen bistatik **kentziarren** katamia salduko neuke.
  - **T(z)e alde(ra):** Kalerako jazten dan goniari adar **jote alde(ra)** ibil-gonia deitzen jako Eibarren.

- **Kausazkuetan (zergaittik galderari erantzutzen detsenak):**
  - Zergaittik eze:** (oso zabaldua dago nagusixen artian, erderakadia emoten daben arren. Batzuetan **zergaittik eze ...lako** be erabili izan da)
  - Guardasola etara biharko dot **zergaittik eze** eguraldixa eurira dago.
  - **(e)netik:** Aratoste eguna danetik koko jantzi dira gure gaztiak.
  - **Ixak eta: Ixak eta** heldu garan, hasi gaittian jaten.

- **Konparatibuak:**
  - Lezko:** Donostian **lezko** hariatzia dago Zarautzen.
  - Lezkotxe:** Zuk **lezkotxe** liburua daukat nik.
  - Laiñ:** Goserik ez, bizitzeko **laiñ** badakagu.
  - Aldian:** Nere **aldian** gaztia zara zu, ederrori.(ez *gaztiagua)
  - Askokiñ hobia (...baiño):** Amoko legatza, **askokiñ hobia** ostiangua **baiño**.
  - Aukeran haunditxua: Aukeran haunditxua** da daukagun etxia. Lapikuari gatz, **aukeran** gehitxo egin detsazu.
  - Uste (eze) ...la:** Orrualari agintzaille bat da, **uste eze** bere bendian garala ostianguok.
  - Zein da.... balitz moduan:** Pizarra onduan ipiñi zan **zein da** maixua **balitz moduan**.

- **Konsekutibuak:**
  - Haiñ...eze...-(e)n:** **Haiñ** da adurtsua eze, Pepitxuak aterpia jartzen daben hari aitzeko, txipriztiñen bildurrez.

- **Kontzesibuak:**
  - Alperrik:** **Alperrik** Marixak makillatu, berez bihar dau. (Marixak makillaz jo arren ez da aldatuko)
  - Arren: Aditzakiñ:** Gaiztua **izan arren**, ha idixa ondo zaindu genduan.
    - Izenakin:** Pozik juango nintzake, dittudan **urtiak-arren**, euskerak hartzera.
  - Eginda be:** Egiñahalak eginda **be**, biharra eziñ amaittu.

- **Moduzkuak:**
  - Egiñan puruan:** Drogi egiñan **puruan** irabazi zetsazen diru guztiak.(=egiñaren egiñaz)
  - Lez, letz:** Mundu guzurtixan aurrian, haundixa, baiña gizon **le(t)z**, hutsuna bat baiño gehixagoko umia.
  - Zelan: Zelan** ibiltzen diran botua kentzeko.
  - (e)n moduan:** Ezkondu bihar dan **moduan**.

ADITZA:**LAGUNTZAILLIA, EUTSI: NOR-NORI-NORK. INDIKATIBUA ORAIÑA/LEHENA (SINGULARRA ETA PLURALA):**

Hamen dakazuzen aditzok apur bat ordenaizuz formiari jarraituz,(oraiña/lehenaldixa gero plural/singular ostian pertsonaka...)

Destá, detsuez, zeskun, destazu, deskuz, (z)estan, detsaraz, detsagu, netsazen, deskue, zetsen, detsuguz, netsen, destez, gentsan, zeskuzuen.

Lehenaldikuak:

Oraiñaldikuak:

Nor (zer) singularrekuak:

Nor (zer) pluralekuak:

Nork singularrekuak:

Nork pluralekuak:

Nori singularrekuak:

Nori pluralekuak:

Osatizuz puntudun hutsuniak:

	NIK	HIK-M	HIK-N	HAREK	GUK	ZUK	ZUEK	HÁREK
NERI		..... Destazak	Destan Destanaz	....		....	..... Destazuez	....
HIRI-M	..... Deuaraz			Deuk Deuaz	Deuagu Deuaguz			Deue Deuez
HIRI-N	..... Deunaraz			Deun Deunaz	Deunagu Deunaguz			Deune Deunez
HARI	.....	Detsak Detsazak	Detsan Detsanaz	....	....	....	....	....
GURI		..... Deskuaz	..... Deskunaz	....		..... Deskuzuz	Deskuzue	....
ZURI	....			..... Detsuz	Detsugu			....
ZUERI	..... Detsueraz			Detsue Detsuez	Detsuegu Detsueguz			Detsue .....
HÁRERI	.....	Detse Detsezak	Detsen Detsenaz	....	....	Detsezu Detsezuz	Detsezue Detsezuez	....

Lehena:

	NIK	HIK-M	HIK-N	HAREK	GUK	ZUK	ZUEK
NERI			Hestan Hestazen	Hesta(na)n /...(na)zen	....	ze(n)stan/ Zestazun Ze(n)stazen/zestazuzen	Ze(n)sten/zestazuen Ze(n)stezen/zestazuezen
HIRI-M	Neuan Neuazzen			(z)euan (Z)euazzen	Geuan Geua(gu)zen		
HIRI-N	Neunan Neunazzen			(z)eunan (z)eunazzen	Geunan Geuna(gu)zen		
HARI	....	Hetsan Hetsazzen	Hetsa(na)n /...(na)zen	....	Gentsa(gu)n Gentsa(gu)zen	Zentsan/zetsazun Zentsazzen/zetsazuzen	Zentsen/zetsazuen Zentsezen/zetsazuezen
GURI		Hesku(a)n /...(a)zen	Hesku(na)n /...(na)zen	..... (z)eskuzen		Ze(n)skun/zeskusun Ze(n)skuzen/zezkuzuzen	Ze(n)skuen/zeskuezen Ze(n)skuezen/zezkuzuezen
ZURI	..... Netsuzen			(z)etsun (z)etsuzen	Gentsu(gu)n Gentsu(gu)zen		
ZUERI	Netsuen /...ezen			(z)etsuen (z)etsuezen	Gentsue(gu)n Gentsue(gu)zen		
HÁRERI	.....Netsezen	Hetsen Hetsezen	Hetse(na)n Hetse(na)zen	..... (z)etsezen	Gentse(gu)n Gentse(gu)zen	Zentsen/setsezun Zentsezen/zetsezuzen	Zentsen/zetsezuen Zentsezen/zetsezuezen

10) Osatizuz esaldixok:

- Irakasliak zueri martxando guztiak barkatu .....
- Ameriketako osabak bizikletia oparitu.....eta asko poztu giñan.
- Zoro haiziak emon..... eta neure kontura jarri naiz biharrian.
- Ugezabari ez ..... ondo aittu eta ugalak solte laga genduzen.
- Nik gaur ospitalian dagan lagunari agertu bat egin..... eta kuadrillako txutxumutxu barrixak kontau.....
- Zuek guri atzo posturia luzatu..... eta guk gaur zueri onartu.....
- Autubatzailiak herrixan pregoia jo dabe, baiña guri ez ..... ezertxo be galdetu.
- Basarrixan nekazen trepetxu guztiak laga.....Patxiri ortua lantzeko.
- Frontoian katedrakuak orru galantak egin.....baiña azkenian partidua neuk irabazi.
- Eta guk zer oparituko ..... Piliri bere urtebetetzian?
- Pello Zabalak atzo neri Arantzazun esan.....gaur truxalak egingo dittuala.

- Jonek etxeuori lanpernak ekarri.....
- Nik nahikua ta larregi aguantau.....igez jantxakur hórreri.
- Gaur zuk lixibia egin.....baiña nik bixar pegoria garbituko.....
- Umetan gurasuak litxarrerixia baiño ez ..... emon umiorri, eta oin girgilluak dantzan daroiaz.

ADITZ TRINKUA:

Eibarrerari bizittasun haundixa emoten detsen beste aditz batzuk **trinkuak** dira. Batuaz be badarabiguz, baiña Eibarren badoguz erabillera berezi batzuk. Dana dala hasieratik ekingo detsagu. Laguntzailliakiñ egin dogun moduan, oin be Indikatibua baiño ez dogu ikusiko.

Halantxik, **egon, etorri, ibilli, juan, ekarri, erabilli, eruan, euki, esan(*iño, -zer diño?-), jakiñ, irudi, eritxi eta jardun** aditz trinkuak landuko doguz.

Asmatizu ia zeñ aditzi, denpora eta zen personari (nor, nor(zer)–nork edo zer- nori- nork) dagozkixen hónek formok:

Gatoz	Zirudixan
Zoiazen	Deritxozu
Darabizu	Nenguan
Neukan	Dabiz
Dakixe	Dihardut
Ziharduan	Niñuan
Zagozie	Dauke
Genbizen	Zetorren
Dakarre	Doia
Zeritxon	Zerabixan
Daroiat	Zeroian
Zenkarren	Zekixan
Diñozue	Dirudizu

NOR: EGON

	NI	HI	HA	GU	ZU	ZUEK	HÁREK
ORAIÑ	.....	Ha(g)o	.....	.....	Za(g)oz	.....	Da(g)oz
LEHEN	.....	He(ng)uan	.....	Ge(ng)uazen	.....	Ze(ng)uazien	.....

1- Bokal arteko parentesietan daguana ez da ahoskatzen.

11) Hurrengo esaldixotan denporiaren aspektua txarto dago ez dogulako aditz trinkua erabili. Jarrizu ondo:

- Zu etorri ziñanian buruko miñez egoten nintzan, baiña gero jua jatan.
- Tren geltokira heldu giñanian ez egon zan billeterik.
- Ez gara egoten hori oraiñ eztabaidatzeko gertu.
- Istripua izan zanian hárek pare-parian egoten ziran.
- Ointxe gertu egoten zarie txalupan ibiltzeko.

NOR: ETORRI

	NI	HI	HA	GU	ZU	ZUEK	HÁREK
ORAIÑA	Nator	Hator	.....	Gatoz	.....	Zatozie	.....
LEHENA	.....	He(n)torren	(z)etorren	.....	zentozen	.....	(z)etozen

Hurrengo esaldixotan denporiaren aspektua txarto dago ez dogulako aditz trinkua erabili. Jarrizu ondo:

- Maltzagatik etortzen nintzela illundu zeban.
- Ointxe etortzen da izeko Maritxu!
- Uste dot egun haretan oso azkar etortzen giñala.
- Nundik etortzen zara gabeko orduotan?
- Hárek ez dira bat etortzen guk diñogunakin.

NOR: IBILLI

	NI	HI	HA	GU	ZU	ZUEK	HÁREK
ORAIÑA	.....	Habill	Dabill	.....	Zabiz	.....	Dabiz
LEHENA	Ne(n)billen	He(n)billen	.....	genbizen	.....	zenbizien	.....

Hurrengo esaldixotan denporiaren aspektua txarto dago ez dogulako aditz trinkua erabili. Jarrizu ondo:

- Gaur iñoiz baiño ariñago ibiltzen naiz.
- Atzo hori makiñori ez zan ondo ibiltzen.
- Gaur parrandan gustura ibiltzen gara, baiña bixamona latza izango da.
- Gaur diru morduakiñ ibiltzen zarie, eta bixar auskalo!
- Biharran ibiltzen ziralako ez dira etorri.

NOR: JUAN:

	NI	HI	HA	GU	ZU	ZUEK	HÁREK
ORAIÑA	.....	hoia	doia	.....	zoiaz	.....	Doiaz
LEHENA	N(ind)oian	H(ind)oian	.....	G(ind)oiazen	.....	Z(ind)oiazien	.....

Hurrengo esaldixotan denporiaren aspektua txarto dago ez dogulako aditz trinkua erabili. Jarrizu ondo:

- Gaur atzo baiño bobeto joaten naiz, baiña denpora eskasa egingo dot.
- Zu Anderren billa zenbizenian, ha zure etxera juaten zan.
- Ez dot uste ondo juaten garanik, galduta gabiz bidia laga dogunetik.
- Gaurko txikiteuan oso azkar joaten zarie.
- Etxera juaten ziranian ikusi zebeñ Arrate.

ESAMOLDIAK(3):

- 1- Azpijanian ibilli:
- 2- Baltza izan:
- 3- Bariak oratu:
- 4- Barriketa gitxi eta eurak onak:
- 5- Bata zu ta bestia ni:
- 6- Baten batekin alperrik izan/ jai egon:
- 7- Begittakua izan:
- 8- Begittan hartu:
- 9- Begixa jo:
- 10- Berbia jan:

A- Biren arteko eztabaida batian oso iritzi kontrajarriak daudela adierazteko. B- Baten bati gogo txarra izan. C- Isilpian, bestiak konturatu barik aurria hartu nahixan ibilli, konspiratu. D- Mehatxu moduan erabiltzen da, bestia ixiltzeko. E- Gustokua aukeratu. F- Baten bat bestiak baiño estimatuago izan. G- Agindutakua bete ez. H- Harridura edo hasarria adierazteko. I- Bere izaera berezixagaittik, baten batekin jardutiak ez dabela merezi adierazteko. J- Antxixiketean egittian gerrixan agertzen dan miña.

- 1- .....daukat neskatxa hori, auzoko ederrena dalako.
- 2- Rakelek euki eban bigarren umia, Benjamin, aittak eban seme.....
- 3- Neu hartzekoz beteta eta berak oindiok:.....
- 4- Bere nagusixari postua kentziarren.....
- 5- Bide erdi egin baiño lehen..... eta jarri biharra izan neban.
- 6- Kaxkurrio eta bere andria,....., beti zebizen eztabaidan.
- 7- .....daben jendia jarri da agintzen toki askotan.
- 8- .....ba! Halakua neri pasau bihar.
- 9- ....., eta ez desta biharrian bakian lagatzen.
- 11- Tira, tira! Juari azkar hire lekura,.....eta.

ARATUZTIAK EIBARREN

Eguen zuri egunian hasten ziran Eibarko Aratuztiak Jainkuak daki noiztik. Eguen zuri edo kokotxiki, umien eguna izaten zan bereziki. Umiak koko jazten ziran egun hontan. Arratsaldean, Untzagako plazan tanboliña egoten zan gure txikientzat. Etxerik-etxe, koko jantzitakoak ibilli ahal ziran eta bai taillarretara jua be aitak ikusi ahal izateko. Soziedadetako dantzaldiak be egiten ziran egun hontan. Horrela, adibidez, Plaza Barrixan zeguan Casino Amistaden eta baita be Kontadorekuan, Errebal kalian, “Fomento Industrial” ekoak eratuta.

Hurrengo domekan, Aratuzte Domekan, oso famatuak izaten ziran gaba hartan Untzagako Salón Teatroan egiten ziran jantzi disfrazatuzko dantzaldiak. Nahiko jende batzen zan, eta sorpresa ez txikiak be eruaten ebezen batzuk eta bestiak.

Ia domeka arratsaldian bertan Untzaga plazako dantzaldian “disfrazatzen” ziran banaka batzuek,

baiñan ez asko. Gabian izaten zan “baile de disfraces” famatua. Domeka hontan Orquesta Breton izeneko musika taldeak pasakalliak jo ohi zituan kalez-kale.

Garai batean, Aratuzte astelehenean, arratsaldez, zezena ibiltzen zan kalez-kale. Badakigu 1888gn. urtean, Udaletxeak agindu bat emon ebala ohitura hori kentzeko. Baiñan zazpi urte geruago, berriz Udaletxe edo Ayuntamentuak baimena emon eban zezenaren atzetik kalez-kale ibiltzeko. Badakigu 1896gn. urtean horrela egin zala. Gero eztakigu noraiño jarraitu eban ohitura honek.

Aratuzte astelehenean, kanpotik etorritako konparsak ibiltzen ziran gure herrian. Plaentxiakuak oso zaliak ziran etortzen. Harek kantatzen ei eben: “Venimos de Francia, aquí hemos llegado dos aviadores y un aeroplano. Si el tiempo lo permite, tendrán ocasión de ver esta tarde la gran funcion”.

Aratuzte martitzenian, senar-gaia sartzen zan emazte-gaian etxian. Ez bakarrik senar-gaiak, baita be gazte asko juaten ziran neska lagunuen etxietara. Eurak inbitatzen ziran –askotan nesken goguren kontra- eta onartuak izaten ziran etxietan. Etxe askotako afaria egun hontan hau izaten zan: berakatz sopia eta arrautza bat. Sarasuaneko familian gogoratzen dira 32 alkartu zirala halako afari baten.

Aratuztietan jaten ziran peillak eta errebanadak. Peillak aixakin egiten ziran eta errebanadak ogi fotakin, esnetan bustita eta gero prijituak.

Aratuzte martitzenian batez be konparsak urtetzen eben. Gurdi moduko baten kantuan eta disfrazauta kuadrillak ibilli ohi ziran. Era askotako kuadrak errepresentatzen ebezen. Han agertzen zan, adibidez, Gedeon mariñel jantzi txikitxo batekin, txirrinbolia eskuetan ebala eta bere onduan iñudia. Han armagiñak beren lana egiten. Egun hontan kantatzen ei ziran Ambrosio Itxasok egindako bertso xelebriak be.

1902gn. urteko agirietan ,ijitxu eta galleguen konparsetaz berba egiten da. 1905. urtean, lehengo ohiturari jarraituaz, Udaletxe edo Ayuntamentuak saritu zituan konparsi eta maskaradunak. Afiladoreak, Moruak, Murga Eibarresa eta Gasteizko Estudiantina sarituak izan ziran. Aurreko urtean –1904- bi sari egon ziran 200 eta 50 pesetakuak konparsentzat, eta sari txikiaguak Maskaradunentzat.

Errepublika denporan ezagutu genduzen Ameriketara juateko hegazkin baten onduan Markano ta konpañia. Eta berdiñ Goin ta bere taldekoak nahiko barre jendeari eragiñez.

Konparsak batzen eben dirua eurentzat izaten zan. Jendea pozik egoten zan, leihuetara urtenda, konparsei begira eta baita be borondate onez botatzen eutsen dirua.

Martitzen honetan baita be Astelena pelotalekuan egiten ziran dantzaldiak. Hain zuzen, badakigu, 1929. urtean Udaletxeak egun hartako alkilerragaitik 150 peseta ordaindu ebazela.

Horrelaxe, umore onian igarotzen ziran Aratuzteak. Ondoren, hurrengo egunean –Hauts Eguna- sartzen ziran Garizuman. Eta Garizuma oso serio eta benetan ospatzen zan. Barriketa barik.

Pedro Zelaia, Revista Eibar, 89ko otsailla.

GURE SANJUANAK

Sanjuanak gañian dirala-ta, horra gazte batek egin didan galdera: Zuen gazte denporan zelan ospatzen zenduezen Sanjuanak Eibarrren?

Egindako galderari erantzuna ematen hasteko, nik ohar hauxe egin nahi nuke, zera, garai hartako jaiak, horixe izaten zirala guretzako: jai; Gaurkoak ,berriz, zarata eta ixkanbilla. Nere gazte denpora 36garrenetik haruntz jarri beharra daukat.

Herriko jaiak neretzat hau esan nahi du, hots, Herriko Zaindariaren eguna ospatzea, eta bide-batez, beste egun arruntetan baño atsegin pixka bat gehiago hartu ahal izatea, bizpahiru egunetan. Beste egokitasun pozgarri bat ere izaten genduan, zera, gure auzoko herrietan bizi ziran senide eta lagunak ikustekoa. Mutikuak giñala, ze pozik juaten giñan trenaren geltokira, nahiz San Juan bezperan, nahiz

egunian bertan. Zenbat eta senide gehiago etorri eta poz haundiagua, jai hobiak.

Orain bezelatsu, orduan ere, jaiak San Juan besperan hasten ziran, elizan besperak abestuaz, eta illunabarreko jolas-aldi alaia Untzagan ospatuaz. Bai pozik juaten giñala, amamari edo lengusuren bateri eskua emonda, apalonduan, gure Herriko enparantza ederrera.

Don Poli abadia izan zan urte askuan, bere poxpolin eta dantzari talde haundiakin, jaialdia alaitzen zuana, edo behintzat, alaitasunari hasiera ematen ziona. Agintariak, Ospitaleko elizatzuan Salbia abestu ondoren, plazara hurbiltzen ziranian, Don Poliren taldeak eta Erriko Bandak, hobeto esanda, herri guztiak, San Juanen ereserkia abesten zuten:” Igaz ere San Juan zan eta aurten ere San Juan Bautista...”.

Ondoren edo inguruan, eta zezen plazan, San Juan suak eta Lasturko zezenak haien jirabiran. Hura gazte jendiaren poza! Eta dana osatzeko, suzko-erroberak eta dantza saioa Untzagan bertan, hamaikak ingurura arte. Gero danak etxera. Serenuak bakarrik kalien. Gau pasak mozoluentzako bakarrik izaten ziran.

San Juan egunian, hamarretako Meza nagusira, jende asko jai ohi zan. Meza ondoren, oso atsegingarria izaten zan, Herriko Bandak Untzagan ematen zigun eres-aldia. Gogoan dauzkagu, Irusta, Zuloaga eta abar, gure Bandaren zuzendari bikañak, eta baita beren ardurapeko musikarari asko ere.

Gero etxera amak gertatutako bazkari ederra ahogozatzera. Hiru edo lau azpilleko bazkarixa, eta beste hainbeste azken-goxoki, esne-arroza, budiña, ijito-besua...akeita, anixa eta beste zernahi litxarrerri, “astalepo” egiñ arte. San juanak behiñ izaten dirala urtian da...

San Juan arratsaldeko jaialdirik aipagarrienak Astelenako pelota saioak, eta zezenak izaten ziran.

Gabian suzko erroberak eta dantzaldia, txurrogillien olio usaiñakin lurrunduta. Eta bezperan bezela, gaberdi alderako, danak etxera.

Eta zer esan San Juan bigarrenari buruz?

Ba... hau ere oso egun atsegiña izaten genduala, batez ere txikijendiarentzat.

Ez nago ziur, baña, uste det, egun hontan izaten zala txirrinka-lasterketa haundia Eibarren. Urte askotan “Kanpazarko bira” deitzen zitzaion. Gerora, askoz luzeago bihurtu zan, Espaiñiako lasterketa ospatsuenetako bat izatera heltzeraño.

Arratsaldian berriz, herri-jolasak Untzagan. Auresku eta trikitixak, gazte ta zaharrentzat. Larogei urte inguruko bat be ikusi izan genduen, airoso asko hankak jasotzen... Eta gero, gu bezelako mutikuentzat, nahi añña jolasketa eta txapelketa antolatzen ziran.

Jolas-aldieri begira geunden bitartian, noizik behin piruli gozo bat erosteko gogua ere sortzen zitzaigun, eta han juaten giñan, mantal zuridun piruliñeruaren billa. Han ibiltzen zan inguruan, haruntz eta honuntz, txirixola antzeko eutsgaian, pirulin-ziri mordo bat sartuta, abeslari: “El piruliii, a perra chica el piruliii, de piña , coco, menta limón y aniiiis, que quita el catarro y mata la lombriiiiiz, el piruliii!

Apaldu eta berriz Untzagara, San Pedro egunera arte, jaieri agur egitera.

Zeruko atezaiñaren eguna ere Sanjuanetan sartu izan degu beti Eibarren. Egun hau jai osua izanik, kristauon lehenengo egitekua Meza entzutia izaten zan. Gero nahi añña jaialdi. Txirrindulari gazteentzat egun hontan antolatzen zan Debara jai-etorria; bai eta zerrenda edo zinta harrapatzia ere. Zer esanik ez Bandaren eres-aldia Untzagan, bazkalaurretik. Ondoren berriz, utzi eziñezko pilota jokaldiak Astelenan. Bañan nere iritziz, San Pedro eguneko jai, arratsaldian, zezen plazan ospatzen zana izaten zala. Jaialdi hontan biltzen zan dirua Ospitxalerako izaten zan. Hrregatik plaza bete-bete egiten zan.

Don Poli abadiaren dantzari eta poxpolin taldiak ematen zioten giroa jaialdi honeri, eta hauen inguruan, era askotariko jolasak antolatzen ziran, hots, zirko antzeko ikuskizunak, gizon indartsuak, aixkora apustuak, sokatirak... Lehiaketa hontan, ondo oroitzen naiz Altza praka eta Lagun artea taldeen arteko indarketak nola kilikatzen zuten jendia.

Eta jai amaitzeko, Eibartar peto-petuek ziran Charlot, Llopisera eta Morroiak, zezen pare batekin egiten zituzten diabrukeriak, txixa egiteraiño barre eragiten zioten jendiari. Behin, zezen gizajo bateri –eta berak nahi barik!-, plazaren erdian, bizarra moztu ere egin zioten, aurretik musturra jaboiz ondo beratu eta gero.

Horrela Eibartarrak irriparra, eta barre algara be, ezpaiñetan genduzala, amaitzen genduzen herriko jaiak, gure Sanjuanak.

3. GAIXA: Herriko jaixak eta kalegirua. Ikusizuz gaixakin loturia dauken hónek berbok eta esamoldiok.

- **Atzian gelditzekua ez izan:** Bildurtzen edo lotsatzen ez danari esaten jako.
- **Aurrenengo tanboliña izan:** Jai giruan puntakua izan.
- **Aratoste ibilli:** Mozorrotu. Koko jantzi.
- **Txapliuak:** Jaixetako etxafueguak.
- **Suzko erroberak:** Su artifizialak.
- **Gabonetan keixak:** Zeozer egittiarren eskertzeko umieri egitten jakuen txantxetako eskaintza.
- **Onra-jana:** Hildakuen oroimenezko jana.
- **San Juan, San Juan, nekez etorri eta bizkor jua**
- **Gabon kantuak**

.....

- **Ardau jana egiñ:** Edozeiñ atxakixakiñ egindako jana. Jan gitxi eta edan, asko.
- **Arnasa baten eran:** Trago baten eran.
- **Epetakuak egiñ:** Ordaindu barik tabernatik ospa egin. Epetan ordaindu.
- **Errondalarixa:** Gautxorixa
- **Gomitu-larrixa:** Gorakua
- **Patxarra:** Alkoholodun destilatua
- **Txorrotadia:** Txorroztadia
- **Zurrutian ibilli:** Edaten ibilli
- **Albo kargia euki:** Mozkortuta ibilli.
- **Ardauak onak eta hobiak dira bakarrik**
- **Ajia:** Bixamona
- **Laupardia, Hordixa:** Mozkorra
- **Txilinbrizkau:** Ohitturarik ez daukanak larregi edatia.

.....

- **Anporlarixa:** Gezurterua
- **Belu:** Berandu
- **Drogosua:** Saltserua, tranposua, adarjotzaillia.
- **Duangua, jan-txakurra:** Bestien kontura bizi dana.
- **Etxekalte:** Familixiari lagundu biharrian kalte egiten detsana. Gatzizena zan Eibarren.
- **Iji ta aja ibilli:** Parrandan ibilli.
- **Iñon pekora ibilli:** Bestien kontura bizi.
- **Tutuluko estratara bialdu:** Pikutara bialdu.
- **Zirikalarixa:** Drogosua
- **Etxezulo:** Etxetik urtetzen ez dabena.
- **Txakilletan, txolan egiñ:** Narrua jo.
- **Emoten dabena:** Emagaldua
- **Apua, Apotan egiñ:** Ordainduta narrua jotzen dabena, ordainduta narrua jo.

Laugarren gaia

FONETIKIA:**12) BERBA ALKARTIETAN SORTZEN DIRAN BEREZITTASUN FONETIKUAK:**

Ariñ irakurrizuz eskumako berba alkartiak, ia erregelia eta esateko modu jatorra asmatzen dittuzun:

- “EZ” PARTIKULIA ERABILLIZ SORTZEN DIRAN ALDAKETEN GAIÑIAN:

KASUA	ESATEKO MODU JATORRA	ZELAN IDATZI BIHAR DAN
ez + b= ezb-	ezpaletor	ez baletor
ez + d=.....	.....	ez dator
ez + j=.....	.....	ez jakixat
ez + l=.....	.....	ez leuke
ez + n =.....	.....	ez noia
ez + z=.....	.....	ez zan

- “BIHAR” PARTIKULIA ERABILLIZ SORTZEN DIRAN KONTRAKZIÑUEN GAIÑEKO ARGIBIDIAK:

KASUA	ESATEKO MODU JATORRA	ZELAN IDATZI BIHAR DAN
Bihar + d-	.....	Bihar dogu
	.....	Bihar destak
	bihada	Bihar da
	.....	Bihar dok
Bihar + j-	bihaok/n	Bihar jok/n
Bihar + ko +d-	.....	Biharko destazue

- ADITZ NAGUSIXA “-N”Z AMAITZEN DANIAN SORTZEN DIRAN ZENBAITT KONTRAKZIÑOREN TRATAMENTUA:

KASUA	ESATEKO MODU JATORRA	ZELAN IDATZI BIHAR DAN
-n + d= Ø	.....	Esaten detsa
	.....	Emon detsut
-n + e=.....	.....	Esan (z)eban
	.....	Emon (z)eban
-n + g=	.....	Izaten giñan
-n + go + d-	emongeuat	Emongo deuat
	.....	Egingo dogu
	.....	Eruango destak
-n + j=.....	.....	Esaten jako
	.....	Etortzen jaku
(-n) + ko + d-	.....	Etorriko dok/n
-n + z=	.....	Ikusten zan

- ADITZ AMAIERAKO BESTELAKO KASU BATZUK:

KASUA	ESATEKO MODU JATORRA	ZELAN IDATZI BIHAR DAN
-t + b= p	.....	Ez dakit ba
-k + b= p	.....	Etorri dok ba

- ADITZIAN BOKAL ARTIAN “D” FONEMAK JOKO BEREZIXA EMOTEN DESKU:

Berba egitterakuan galdu egitten da. Baiña jarraixan “au”, “eu”, “ei” diptonguak badagoz, ez. Idatzi, oso-osorik egingo doguz. Esate baterako:

- ikusiok/n ➔ ikusi dok/n
- ikusiozu ➔ ikusi dozu
- ekarriesta ➔ ekarri desta

Baiña esan eta idatzi, bardiñ, “d” fonema galdu barik:

- ekarri deuat
- erosi dau
- segidu deixon

Idatzizuz hónek aditzok modu zuzenian. Gogoratizu berba egitterakuan forma alkartuak erabili bihar dittuzula, beraz ahalegindu danak bihar dan moduan ahoskatzen:

- eztakitt
- izaeben
- biadabe
- ezpalitza
- eruangotsut
- ezeukan
- juangok
- etxaukat
- esatetsuet
- biakodau
- etxoiak
- erosieste
- enekixan
- joateatzu
- ezkaittuk
- jatetsak
- ezteiñ
- biozue
- elitzake
- esangostan
- izatezuan

HIZTEGIXA (4):

1- Korrika	a- Berakatza
2- Guraizeak	b- Ortua
3- Aurkitu	c- Antxitxiketan
4- Babarrunak	d- Begirakunia
5- Baratza	e- Artazixak
6- Begirada	f- Begittandu
7- Iruditu	g- Topau
8- Baratzuria	h- Bialdu
9- Bezala	i- Babak
10- Bidali, igorri	j- Le(ge)z, moduan

HIZTEGIXA (4): Osatizuz esaldixok eskumako berbekiñ:

- 1- Autobusa galdu juat eta..... etorri nok.
- 2- Billa ta billa ibilli ostian ez gendunan hire ahiztiaren etxia .....
- 3- Hik prestaiñaz..... aurrekuan moduan eta guk glok egiñ arte jango jonau.
- 4- Hónek ..... zorroztera eruan bihar jittuat! ez juek bape moztutzen.
- 5- Aurreko astian....., oinguan be fafua jakanau Cantabrianian.
- 6- Antxiña ondo zaindutako..... zana, oin sasixa eta kakatza baiño ez don.
- 7- Oindiñok goizegi dala..... jakok eta hemen egon biharko juagu bixar arte.
- 8- Atzo postaz..... najetsan aindutako dana.
- 9- ..... bota bihar badetsan paelliari, txiki-txiki eginda botaixon.
- 10- Neska ederrorrek bota destan..... total lotsatu nok

ADITZ TRINKUA:

13) NOR- NORK: EKARRI

	NIK	HIK	HAREK	GUK	ZUK	ZUEK	HÁREK
ORAIÑ	Dakart	Dakark/n	.....	Dakargu	.....	Dakarzue	.....
LEHEN	.....	hekarren	(z)ekarren	.....	zenkarren	.....	(z)ekarren

1- Nor pluraleko formak (hárek) ez dittugu jarri. –z edo –ze gehittuta nahikua da.

Hurrengo esaldixotan denporiaren aspektua txarto dago ez dogulako aditz trinkua erabili. Jarrizu ondo:

- Egarrri demasa ekartzen nebalako gelditu nintzan itturrixan.
- Gauza larregi ekartzen dau eta dana jausiko jako.
- Zuendako txakoliña ekartzen genduan, baiña bidian eran genduan.
- Hónek gaurko haiziok ez dabe ekartzen gauza onik.

NOR- NORK: ERABILLI

	NIK	HIK	HAREK	GUK	ZUK	ZUEK	HÁREK
ORAIÑ	Darabitt	Darabik/ñ	.....	.....	.....	Darabizue	Darabixe
LEHEN	.....	herabixan	(z)erabixan	gerabixan	zerabixan	zerabixen	.....

Hurrengo esaldixotan denporarien aspektua txarto dago ez dogulako aditz trinkua erabili. Jarrizu ondo:

- Atzo kotxe barrixa erabiltzen nebanian birritan gelditu jatan.
- Gaur Goñik pelotia oso gogor erabiltzen du.
- Jon! Zergaittik erabiltzen dozu halan Xabierto?
- Maisuak txakilletan harrapau zittuan! Jainkuari eskerrak, kondoia erabiltzen zeben.

NOR- NORK: ERUAN

	NIK	HIK	HAREK	GUK	ZUK	ZUEK	HÁREK
ORAIÑ	daroiat	Daroiak/n	daroi	.....	daroiazu	.....	.....
LEHEN	.....	heroian	.....	geroian	zeroian	zeroien	(z)eroien

Hurrengo esaldixotan denporiaren aspektua txarto dago ez dogulako aditz trinkua erabili. Jarrizu ondo:

- Loibia atzian eruaten neban bizikletatik jausi giñanian.

- Ixa urtebete eruaten zeban erre barik, eta atzoko ezkontzan pakete eta erdixa erre zeban.
- Zuk uste dozu gaur eruaten dogun kargia arriskutsua dala?
- Egun osua eramaten dozue adarra jotzen.
- Hórrek eruaten dabe albo kargia! Eguardirako ple-ple eginda zoiazen eta oindiokan be zurrutian.

NOR- NORK: EUKI

	NIK	HIK	HAREK	GUK	ZUK	ZUEK	HÁREK
ORAIÑ	daukat	Daukak/n	.....	daukagu	daukazu	.....	dauke
LEHEN	.....	heukan	(z)eukan	.....	Ze(un)kazu	Ze(un)kazuen	.....

1- Tarteko U jan egitten dogu.

Hurrengo esaldixotan denporiaren aspektua txarto dago ez dogulako aditz trinkua erabili. Jarrizu ondo:

- Buruko miña eukitzen neban eta ez nintzan kontzertura juan.
- Egittekoren bat egitteko gogua eukitzen du gaur.
- Gaillurreraíño igotzeko asmua eukitzen genduan, baiña izoztuta zeguan.
- Gogorik eukitzen ez badozue , ez zaittie etorri.
- Hórrek bixok dirurik eukitzen ez zebenez, danon artian ordaindu genduan.

ZER- NORK : *IÑO (ESAN)

	NIK	HIK	HAREK	GUK	ZUK	ZUEK	HÁREK
ORAIÑ	diñot	Diñok/n	.....	diñogu	.....	.....	.....
LEHEN	.....	hiñuan	(z)iñuan	Giñuan	ziñuan	ziñuen	(z)iñuen

Hurrengo esaldixotan denporiaren aspektua txarto dago ez dogulako aditz trinkua erabili. Jarrizu ondo:

- Guzurra zala esaten neban momentuan azaldu zan benetako lapurra.
- Aurrian tokirik ez daguala esaten dau.
- Gu ados gagoz, eta zuk zer esaten dozu?
- Zarata honekiñ, ezin deusuegu esaten dozuena aittu.
- Bai, oiñ hori esaten dabe, baiña atzo ez zeben esaten halakorik.

ZER- NORK: JAKIÑ

	NIK	HIK	HAREK	GUK	ZUK	ZUEK	HÁREK
ORAIÑ	dakitt	Dakik/n	daki	dakigu	dakizu	dakizue	.....
LEHEN	.....	hekixan	.....	.....	.....	Ze(n)kizuen	(z)ekixen

Hurrengo esaldixotan denporiaren aspektua txarto dago ez dogulako aditz trinkua erabili.

Jarrizu ondo:

- Nik jakiten neban atzoko partidua ez zana amama izango.
- Jon anporlari hutsa zana jakiten zeban Mirenek.
- Danok jakiten genduan epaillien erabagixan ariapekua eta irutxurra egon zana.
- Zuk bakarrik jakiten zenduan Joxek arrio egingo zebana.
- Hárek ez dabe jakiten ipurdixari erregiaren arpegixa be esaten jakona Eibarren.

ZER- NORK: IRUDI

	NIK	HIK	HAREK	GUK	ZUK	ZUEK	HÁREK
ORAIÑ	diruditt	Dirudik/n	.....	dirudigu	.....	dirudizue	.....
LEHEN			.....				(z)irudixen

Hurrengo esaldixotan denporiaren aspektua txarto dago ez dogulako aditz trinkua erabili.

Jarrizu ondo:

- Arratek Mireni sapua detsala iruditzen dau.
- Dana baltzez margotuta txirtxilla iruditzen dozu.
- Halako aboziñaukerixak egitten zittuan eze burua juan jakola iruditzen zeban.
- Danok alkarrekiñ hasi eta amaitzen dabenian Berligo Filarmonikia iruditzen dabe.

ZER- NORK: JARDUN

	NIK	HIK	HAREK	GUK	ZUK	ZUEK	HÁREK
ORAIÑ	.....	Diharduk/n	.....	dihardugu	diharduzu	.....	.....
LEHEN	niharduan		.....				ziharduen

Hurrengo esaldixotan denporiaren aspektua txarto dago ez dogulako aditz trinkua erabili.

Jarrizu ondo:

- Gaur goizeko bostetatik jarduten dut biharrian.
- Kasko barik eskalatzen jarduten du, gaurko eguraldixakin traba egitten detsala esanda.

- Jakin leike zertan jarduten dozuen danok alkarri begira?
- Arratsalde osuan pijo ikasten jarduten dute.
- Ez dakitt zertan jarduten zeban momentu haretan, baiña danok bildurtu ginttuan.

ZER- NORI- NORK: ERITXI

	NIK	HIK	HAREK	GUK	ZUK	ZUEK	HÁREK
ORAIÑ	.....	Deritxok/n	.....	deritxogu	.....	deritxozue	deritxue
LEHEN	neritxon		.....				(z)eritxuen

Hurrengo esaldixotan denporiaren aspektua txarto dago ez dogulako aditz trinkua erabili. Jarrizu ondo:

- Oso ondo erizten detsat zuek esandakuari.
- Jonek garestiegixa erizten detsa etxe barrixari.
- Oñ arte ez zara isildu, baiña benetan zer erizten detsazu?
- Gure aitta-zanak samurregixa erizten zetsan gure bizimoduari.

OHARRA:

Kontuan hartu **ari izan** Eibarren ez darabigula. Bere orde, **jardun**, **ibilli** eta **erabili** darabiguz. Eibarreraz hónek hirurok eta ***iño (esan)** oso garrantzitsuak dira.

Konparaziño baterako: Zertan **ari haiz** gabeko orduotan?

Eibarreraz halan esango dogu: - Zertan **diharduk** gabeko orduotan?

- Zertan **habil** gabeko orduotan?

- Zer **darabik** gabeko orduotan?

ESAMOLDIAK(4):

1- Beruana kendu:

2- Bolo- bolo ibilli:

3- Burua galdu:

4- Burutik behera kaka egiñ:

5- Buskan ibilli:

6- Danari emonda bizi, ibilli:

7- Epetakuak egiñ:

8- Demandan egiñ:

9- Drogia atara, egiñ:

10- Ederra sakatu:

A- Ordaindu barik iges egiñ. B- Badaezpadako gauzen atzetik ibilli. C- Istilluak sortu, jokuan tranpia egiñ. D- Ezeren ardura barik, badaezpadako gauzetan larregi sartuta bizi. E- Engaiñatu, zirixa sartu. F- Gogor eztabaidatu. G- Baten bati larregizko konfiantzia emotia. H- Entzundakua esajeratua dala eta ez jakola kasurik egiñ bihar adierazteko. I- Zoratu. J- Gauza bat denen ahotan ibilli.

- 1- Oiñ be ha ..... zerbaitten ondorik.
- 2- Aurreko tabernatik ..... datoz, hamen beste bat egitteko asmuan.
- 3- ..... herri guztian ezkondu egitten zarala aberats bategaz.
- 4- Jokuan, galdu bihar ebala konturatzen zanian, ...
- 5- Harek esaten dabenari ..... bihar jako beti.
- 6- ..... detsa emaztiari, balixo ez daben milla pezetakuakiñ.
- 7- Tontua zalakuan barre egitten gentsan eta oiñ berak ..... desku.
- 8- Loterixan lehenengo premixua atara ebanetik, ...
- 9- Seme-alabak be ez dittu gogoratzen, ...
- 11- Andra-gizonak ....., urtebete ez ondiok ezkondu zirala ta.

OKTUBREKO REBOLUZIÑUA EIBARREN

1934.eko urriaren laua zan. Toribio Etxebarria, Donostian, bere partiduko agintariekin erabaki ondoren noiz hasiko zan iraultza edo reboluziñoa, Melitonaneko tabernan, Untzagan, alkartu zan Juan de los Toyos, Jacinto Galarraga, Enrique de Francisco sozialista gaztien buru zana eta Felix Arregirekin. Une hartan erabaki zan hurrengo egunian, hillak 5 , goizeko lau t'erdietan hasiko zala matxinada.

Arratsaldeko 6retan alkartu ziran baitta be, Casa Puebluan, 21 sozialista egin nahi ziran ekintzen arduradunak. Jose Iñazio Etxeberria botikarixua hasi zan, hango biblioteca onduan, botilla explosibua gertatzen. Era berian, Jacinto Galarraga, ALFAn jardun zeban han gordeta eukezen armak banatzen. ALFAn bertan be kargatzen hasi ziran kanposantuan gordeta euki ebezen bonbak.

Hola gauzak eratuta, goizeko lau t'erdietan entzun ziran lehenengo tiruak guardiazibillen kontra Errebal kalia. Hauek be organizatzen hasi ziran eta badaezpada STAR fabrika, kartelan aurrez-aurre zeguana, sartu ziran. Berihala, baiña, goi aldetik, kuartela atakutzen ezkertarrak gogortu ziran. Era berian, ezkertar talde bat Tieme alemanaren etxera heldu zan eskatuaz bere Matxariko almazen haundixan zeguazen milloi bat kartutxoren jabe egitia. Tieme, jantzitzen zan bitxartian, telefonoz berba egiñ ahal izan zeban guardiazibillekin. Orduan, hauek heldu ziran estaziño ondora eta han tiroketa sortu zan. Momentu honetan hil zeben tiroteuan Sebastian Landa eta oso estu zaurittuta gertau zan Aitor Orueta. Gitxi gorabehera, ordu berian, iraultzaillak sartu ziran probaderuan, hango armekin jabetuaz. Hantxen, deskuido, hil zan 19 urteko Pedro Gerrikabeitia gaztia. Goizeko zazpirak inguruan bazoian Eibarko karlisten buru eitxen zeban Karlos Larrañaga mezatarra, eta Ardantzako zubixa pasau ondoren, tiroz hilla izan zan. Baitta be guardiazibillen tiroz hilda geratu zan kuartel inguruan zeukan hegazti txabolara zoian Matias Biteri.

Goizeko zortziretan heldu ziran Bilbotik Isasi ingurura asaltoko guardiak. Ezkertarrak Armeria Eskolan zegoen eta tiroka hasi ziran haien kontra. Guardixetako bat hil eta lau eritxuta gertau ziran. Goiz guztian, Armeria Eskola ingurua amaigabeko tirote baten egon zan. Florentino Vazquez, Armeriko tellatuan zeguana, hantxe bertan tiroz harrapatu eta lurrera erori zan hilda.

Eguardi inguruan, asaltokuak eta guardiazibillak, treneko makiña baten, Eibarren sartu nahi izan zuten, baiñan udaletxetik jaurtittako tiruekin atzeruntz egin bihar izan zeben. Guardiazibillak, Untzagan sartzeko asmetan, Kalbeton kalia sartu arren, atzera bueltatu ziran hango etxietatik tiroz gogor erasotuak izan ziralako.

Bestalde, Gasteiztik bazetozen soldaduak matxinada emetatzera. Hola gauzak, iraultzaillak errenditzeko asmua hartu zeben. Orduan Toribio Etxebarria eta Agapito Etxeberria komunista, zapi zurixakin hau, abiatu ziran kuartelera. Han, Garrigos nagusiaren aurrian, errenditu ziran. Toribio Etxebarria giltzapetu zeben eta beste asko berakin. Ahal izan zebenak iges egin zuten.(...)

Matxinada hau zala-ta, 172 eibartar eramane zituzten Iruñako kartzelara. (...)

Febreroko hauteskunde edo eleziñuetan ezkerak irabazle urtenik, danak askatu zituzten.

Pedro Zelaia, ...eta kitto! 93-XI-12.

ESNATU, ESNATU, REPUBLIKIA ETORRI DOK ETA!

Halakotxe berbeekin esnatu ziran oin dala 69 urte eibartar guztiak. 1931ko apirillaren 14a zan eta Eibarko herrixak republikia aldarrikatu zeban, beste edozien herrik baiño lehenago. Egun hori zuzen-zuzenian bizi izan zeben lau lagunekin jardun dogu, Eibarrendako hain haundixa izan zan egun ha gogora ekartzeko: Secundino Loidi, Nieves Marzana, Salvador Marzana eta Candido Egurenekin.

Hau ipuiñau 1931ko apirillaren 12xan hasi zan. Domekia, egualdi ona eta Udal hauteskundiak. Alkatia

aukeratu bihar zan, baiña bide batez, herrixak erregia beran aulkittik kentzeko aukeria ikusi zeban eta danok juan ziran botua emotera, “seguru geuzen herri haundixetan republikian aldeko partiduak irabazi ezkererregiak alde egingo zebala” diñosku Candidok.

Aurreko urtiak nahiko gogorak izan ziran: Afrikako gerria, krisi ekonomiko latza eta jendia higoinduta. Secundino eta Salvadorren ustez “republikia derrigor agertu bihar zan. Herrixa aspertuta zeguan, ekonomixia eta jendian arteko girua ez ziran onak, eta herrixak aldaketia nahi zeban”.

Hauteskunde gabian hasi zan jaixa, eta jairik haundiña “Centro Republikanuan” eta sozialisten “Casa del Puebluan”. Bertako espillu haundi baten ipiñi zittuen lehelengo datuak: Eibarko udaletxerako, sozialistak 9 zinegotzi, republikanuk 7 eta abertzaliak 1; monarkiko eta karlistak, bapez. Handik gitxira hasi ziran telefonuak zarataka eta pizkaka-pizkaka beste herri eta hiri batzuetako barrixak be hasi ziran heltzen. “Hi! Bilbon be irabazi egin juagu! Eta Donostian be bai!”. Casa del Pueblua jendez gainezka; danak pozik eta kantuan, Marsellesia amaittu eta Internazionalakin hasi. “Gu gaztiak giñuazen, 12 urte inguru, baiña guretzat be egun haundixa izan zuan”.

Gabeko 12xetarako garbi zeguan herri haundi guztietan republikiarene aldekuak irabazi zebela, bai Bilbon, bai Madrillen, bai Bartzelonan... “Untzaga plazia jendez jositta, jai egunetan moduan eta Astelena frontoian jendia dantzaz eta kantuan” gogoratzen dau Candidok “Gu Casa del Pueblotik frontoira juan eta hasi giñuazen danok ¡Viva la República! gora eta behera”. Udaletxerako hauteskundiak ziran, baiña jendiak bazekixan zer esan gura zeban harek: erregiak alde egin biharko zeban eta republikia ate joka zetorren.

“Bixamona, astelehena (apirillaren 13a), lan eguna zuan, baiña lan gitxi egin zan egun haretan! Jendia zain jeuan ia erregiak noiz esango ete zeban bazoiala!”. Jendia tabernetan, biharleketan eta kale baztarretan barriketetan, Alfonso XIII erregiak egingo zebanaren zain. “Eta erregia ixilik”. Danok republikia etorriko zalakuan, baiña oindiok Madrildik barririk ez. “Eta holan juan giñuazen ohera. Zain. Zain eta nerbioso.”

Martitzenian, gaur 69 urte, eguzkixa epel-epel esnatu zan, indar haundixakin, sasoi barrixa zetorrela eta bera be indar barrittuta. Eta eguzkixakin batera heldu ziran arraindunen kamioiak Donostia aldetik. Badirudi, arraindun batek Eibartik pasatzerakuan Juan de los Toyos republikazale amorratuaren etxera juan eta erregiak bere lekua laga zebala aittatu zetsala. Arraindunak benetan hori esan? Ala eibartarrak, republikia noiz helduko amorratzen, eurak nahi zebena entzun? Ez dogu sekula jakingo, baiña minutu gitxixan eibartar guztiak urten zeben kalera. Etxerik etxe eta aterik ate, hegatzada bizixan zabaldu zan notizia eibartar guztiongana “Jaiki! Jaiki! Republikia etorri dok eta!” entzutzen zan etxebarru guztietan. “Konfusiñua izan zala esaten juek. Toyosek gaizki aittu zebala. Edo nahi zebana entzun zebala. Baiña hantxe urten genduan danok kalera goizian goiz”.

Eibartarrak nun batuko eta erregiaren izena zekan plazan, Alfonso XIII plazan (gaur egun Untzaga). Egun bi lehenago eibartarrak aukeratu zittuen zinegotzi guztiak be hantxe alkartu ziran, udaletxera sartu eta goizeko zazpiretarako republikia aldarrikatu zeben.

Ipuin honetan izen berezixa euki zebenetako bat Secundino Loidi izan zan, sasoi haretan 12 urteko ume-koskorra, “aitta udaletxeko konserjia zuan eta berak esan jestan zentro republikanora juan eta handik banderia ekartzeko. Nere anaia eta ni juan giñuazen eta holan ipiñi juen banderiori udaletxeko balkoian”. Goizeko zazpirak besterik ez eta Eibarko herri osuak garbi erakutsi zeban republikiarene aldeko asmo eta gogua. Candidok ez daka dudarik: “proklamaziñua udaletxeko bateron batek egingo juan, baiña benetan eibartar guztion biharra izan zuan republikia etortzia”.

Orduan agertu ziran, horraittiok, lehelengo nerbixuak: Bilbo eta Donostiako trenak Eibarrera heldu ziranian republikiarene barririk ez; egunkarixak be heldu ziran eta republikiarene izenik ez titularretan. “Eibar izan zuan lehelena, beste guztien aurretik eta jendia larritzen hasi zuan. Zer pasauko ete dok hamen? Bakarrak izango ete gaittuk?”. Ordu gogorak izan ziran, baiña zorionez, eguardirako jakin zeben Barcelonan be aldarrikatu zala republikia eta pizkat geruago Madrillen. Erregiak hanka egin zeban

Frantziara eta azkenian lasaittasuna.

Ez zan asko bihar izan, monarkixiari gelditzen jakon gauza bakarra be kentzeko, plaziaren izena: bonberuen kamioia plazara sartu, izen zaharra kendu eta barrixa (Republikiaren Plazia) ipiñi jakon arratsaldeko 5ak inguruan. “Astirik ez zeuan barrixa egitteko eta kartoizkua ipiñi zetsen. Orduan bai jendian txaluak, zaratak eta aujixak, erregian izena goittik behera jausten ikusterakuan!” gogoratzen dau Nievesek.

Holaxen izan zan ba, Eibar, republikia jaixotzen ikusi zeban lehelengo herrixa. Eta holaxen onartu zeban Alcala Zamorak, republikako lehelengo presidentiak, Eibarrera etorri zanian: “ si San Sebastián fue la cuna de la República, aquí (Eibarren) pasó su infancia, aquí dijo sus primeras palabras y por tanto nació”.

Itziar Alberdi eta Asier Sarasua,...eta kitto! 2000-IV-14.

1937- IV-26: EIBAR HARTUTA

Eibarko bonbardeuaren ta sutiaren 60. urteurrena betetzen da egunotan. Horren inguruko informaziñua jasotzeko, Antxon Etxeberria ta Juan Manuel Vazquez gaztiengana jo dogu. Izan be, hónék eibartar bixok gerra zibillaren gaiñeko lan sakona egitten dihardue.

Antxonon ta Juan Manuelen informaziñuaren arabera, 1936ko iraillian frentia geldittuta egon zan. Francoren tropak Gipuzkoa osua hartuta zeken ordurako, Eibar ta Elgeta izan ezik. Intxorta mendixaren inguruan erresistentzia eratu egin zan. Akondiaren inguruetan Amuategi batailloia egon zan, frentian. Parian, metro batzuetara, Francoren tropak.

Irailetik martxua amaittu arte holan segidu zeban gauziak, Eibarren zeguan jente gitxixak eguneroko bizimodua egitten zeban. Jenerua Bizkaia aldetik etortzen zan, Eibartar morduak, badaezpada, hanka egin zeben ta Eibar ixa hutsik geldittu zan. Taillarrak Bilbo ingurura eruan zittuen. Halan ta guzti, dantzaldixa egoten zan astian bittan ta zinian pelikulak botatzen zittuen.

Francok indar gehixenak Madril hartzeko erabilli zittualako egon zan horrenbeste denporatan hemengo frentia geldi. Baiña Espaiñiako hiriburua hartzia gehixago kostauko jakola konturatu zanian, ta Peninsulako iparraldeko burdiñaren ta ikatzaren premiñia sentidu zebanian, gauzak aldatu egin ziran. 1937ko martxuaren 31n Bizkaia hartziari ekin zetsan Francok. Bonbardeuak hasi egin ziran. Hori dala ta, aurreko hillabetietako “lasaittasuna” bertan behera geldittu zan. Apirillian tropa nazionalen abioiak Eibar gaiñetik pasatzen ziran. Estrategia argi zeguan: artilleria ta abioiekiñ ingurua garbittu nahi zeben, gero infanteria pasatzeko.

Ta halan izan zan. Errepublikaren aldekuak ez zeken atake horri aurre egitteko prestakuntza nahikua. Apirilleko bigarren hamabostaldixan bonbardeuak izan ziran. Erreka-zulua aprobetxauta, refujixuak egin zittuen. Harezko zakuak, esate baterako, Untzagako musika kioskuaren arkupietan ipiñi zittuen, jentia han gordetzeko. San Andres elixako kanpandorrian sirenía zeguan, jentia abisatzeko.

Apirillaren 24ko “la lucha de clases” argitalpenian Eibarren egondako bonbardeo baten barri emon zeben. Baiña orduan egunian izan zan Eibarko bonbardeoriik latzena. Jentia refujixuetan sartu zan, baiña danak ez zeben handik urtetzia lortu.

Gaur egun Arrate Hotela dagon lekuaren inguruan, erreka-zuluan refujixua egon zan. Hildako mordua izan ziran han, Candido Eguren orduan sasoiari juzgaduko idazkarixa zan ta berak egin bihar izan zeban han hildako jentia zerrendia. Hogeia izan ei ziran. Halan ta guzti, askoz gehixago izan zirala esan detse beste eibartar nagusi batzuk aldizkari honi. Izan be, O’Donell kaleko refujixo horren gaiñian jausittako bonbiak 500 kilo zekazela diñue.

Horrekin batera, herrixaren erdialde guztia lur jota geldittu zan. Erabat. San Andres elixiari ez jakon ezer be gertatu, baiña parrokiaren ingurua oso hondatuta geldittu zan, Indalecio Ojanguren edo Marinen argazkixetan ikusi leikian moduan. Piparkale, Arraindikale, Barrenkale, Placido Zuloaga,

Bidebarrieta ta Ibarkurutzia birrinduta geldittu ziran. Arrateko elixiak be kalte haundixa izan zeban; dana dala, Amabirjiñari ez jakon ezer pasau, milizianuak Amabirjiña ospitalian gorde zebelako.

Apirillaren 24ko bonbardeuaren ostian, Eibar sutan egon zan. Antxon Etxeberria ta Juan Manuel Vazquezek egindako lanian agertzen dan informaziñuaren arabera, sua sortzen zebeñ bonbak bota zittuen abioietatik. Baiña orduan egunian Eibarren egondako lekuko batzuk diñuenez, ez zan halako bonbarik izan. Mola jeneralaren tropak sua emon zetsen herrixari, behin Eibar hartu ta gero. Era guztietara, Eibar zihero erreta geldittu zan.

Hurrengo egunotan, propaganda ikaragarrixa egin zan. Eibar gorrixak erre zebela esan izan zebeñ. Tebib Arrumi gatzizeneko kazetarixak emondako parte baten horixe esaten zan, milizianuak emon zetsela su Eibarko etxe ta lantegixeri.

Tropa Nazionalak apirillaren 26xan hartu zebeñ herrixa. Arrate aldetik karlistak bajatu ziran; Elgetatik, marrokiarrak; Maltzagatik, Flechas Negras izenekuak, naparrak gehixenak. Mola ta Solchaga jeneralak bertara heldu ziran, gaiñera. Argazki batzuetan ikusi leikianez, Franco bera be Eibarren egon zan.

Batzuk hanka egin zebeñ Bizkaira. Arrate inguruan 600 bat miliziano egongo ziran. Horrek be ospa egin zebeñ, Gernikan kontzentraziñua zekelako. Baiña Gernika 26xan bonbardeau zebeñ.

Eibar ta Bizkaiko zatirik haundiña hartu zebeñian represiño neurri gogorrek hartu zittuen. Antxon eta Juan Manuelek aztertutako datuen arabera, maietzaren 3rako udal frankistia antolatuta zeguan.

Hainbat leku ta kaleren izenak aldatu egin zittuen. Udaletzeko funtzionariXuak ta eskoletako irakasliak bota egin zittuen euren lanpostuetatik. Euskeriaren kontrako arauak ezarri zittuen.

Baiña, horrekin batera, Francoren Gobernuak gerran ibillittakuen kontrako represiñua ipiñi zeban martxan. Milizianueri kartzela edo heriotz zigorra ezarri jakuen. Ley de Responsabilidades Politicas izeneko legia indarrian sartu zan. 1934ko urriko reboluziñuaren aldeko mogimenduan parte hartu zebeñen kontrako juiziuak egin ziran, nahiz eta kartzelan egonda gero amnistiata egon. Jente asko egon izan zan Eibarren 1934ko reboluziñuan sartuta. Dana dala, diligentzia mordua zabaldu zan jente askoren kontra, baiña espediente asko bertan behera laga zittuen.

Oier Narbaiza,...eta kitto! 97-IV-25.

4. GAIXA: Politikia. Ikusizuz gaixakin loturia dauken hónek berbok eta esamoldiok.

- **Ariapekua:** Irutxurra, entxufia.
- **Bai-bai jendia, Amen-amen jendia:** Agintzaillien kontra egitten ez daben jendia.
- **Baietzian, ezetzian egon**
- **Ausartasuna**
- **Adoria**
- **Berbia emon, jan:** Ziñ egiñ, ziña ez bete
- **Irutxur**
- **Erremia:** Porrokatua, amorratua, sutsua.
- **Garbatu:** Damutu
- **Giro ez izan:** Giro txarra egon, istilluak egon.
- **Gizajua/Koittaua:** gizonezkuari/ andrazkuari
- .....
- **Gorrixak ikusi:** Egoera larrixa igaro.
- **Harramarria:** Burruka, istillua, eztabaida.
- **Ipur garbitzaillia**
- **Morroillopian sartu:** kartzelan sartu.
- **Neguko madarixak, Txapelokerrak:** guardiazibillak

Bosgarren gaia

HIZTEGIXA (5):

1- Langilea	a- Lapikua
2- Bikaina	b- Esegita, txingilizka
3- Aparra	c- Fafua
4- Eltzea	d- Puntarengua, puntakua
5- Erori	e- Eskuma
6- Eraman	f- Jausi
7- Zintzilik	g- Konparaziño/esate baterako
8- Adibidez	h- Eruan
9- Eskubi, eskuin	i- Bitsa
10- Oturuntza	j- Bihargiña

HIZTEGIXA (5): Osatizuz esaldixok eskumako berbekiñ:

- 1- Hemengo errebueltan txirringulari asko .....dittuk olixua zegualako.
- 2- Gaur Astelenan.....partiduak dagonaz eta posturatxo bat egingo jonagu.
- 3- Zelan ez zeskuan ba esniak gaiñezka egingo?, ...tapau barik jeguan, barren!
- 4- Nik argittuko deunat: pentsaiñ,....., zenbaki bat.
- 5- Banajoian antxitxiketan etxera! Zaparradia bota bihar jon eta erropia.....jaukanat.
- 6- Begiratin zelan datorren Ego errekia,.....eta zikinkerixa baiño ez dakarrela.
- 7- Girgilluak disimulau ezinda nabiñ eta bixar Ixuanian sekulako fafua jaukanagu.
- 8- Bardin jatan hire nobixua zatarra, txikixa edo pobria izatia, baiña.....izan deilla.
- 9- Elgetara juateko? Hartik hurrengua ..... eta gero dana zuzen.
- 10- Bart etxian lapurretan sartu jakunaz eta harrapau daben guztia.....jone.

ADITZA:**BALDINTZA, ONDORIXUA, AHALEZKUA, SUBJUNTIBUA ETA AGINTERA.**

Aditz laguntzailliaren kasuan, **indikitiba** ondo ikasi biharko dogu, bertan oiñarrizten dalako gehixenbat ahozko komunikaziñua. **Bestelako formak (baldintza, ondorixua, ahalezkua, subjuntibua eta agintera)** gero eta gatxago eta arraruaguak egitten jakuz, ixa entzutzen ez doguzelako. Horren guztiorren errezoia zera da, berbetan diharduanak komunikaziñuan erosotasuna eta erreztasuna lortu nahixan **modu berri batzuk** asmatzen dittuala **gauza bera esateko**. Dana dala, zenbat eta modu gehixago gauza bat esateko, (aditz formiak in edo ordezkua kin) orduan eta euskera aberatsagua izango dogu, horregaittik indikatibokuak ez diran formarik erabilixenak be ikusiko dittugu.

Banan-banan aztertuko doguz hónek aukerok:**BALDINTZA:** Aberatsa izango **BANINTZA**...

- Ordezko aukera batzuk:** - aberatsa izan **EZKERO**...
- - aberatsa iza**TERA**...(Eibarko forma jatorra)
  - - aberatsa izanda...

ONDORIXUA: ...urte osuan zihar bidaiatzen ibilliko **NINTZAKE**.

Gramatika aldetik aditz forma zuzen bakarra jarri doguna da. Baldintza lehen aldikua bada ondorixuan **lehenaldiko indikatibua** jarri geinke:

Aberatsa izan banintza urte osuan zihar bidaiatzen ibilliko **nintzake / nintzan**.

Baiña **kaleko berbetian** forma hau be **oso zabalduta** dago: Aberatsa izango banintza urte osuan zihar bidaiatzen ibilliko **nintzan (baldintza hipotetikua da baiña ondorixua indikatiboko lehen aldikua)**.

Dana dala, baldintza eta ondorixuaren formarik erabilixenak ikusiko doguz, hau da, NOR eta NOR-NORK:

NOR:

	NI	HI	HA	GU	ZU	ZUEK	HÁREK
BALDINTZ	banintza	bahintza	balitza	Bagiña(z)	Baziña(z)	Baziñaz(i)e	Balira
ONDORIX	nintzake	hintzake	litzake	Giñake(z)	Ziñake(z)	Ziñakie(z)	lirake

NOR-NORK: singularra

	NIK	HIK	HAREK	GUK	ZUK	ZUEK	HÁREK
BALDINTZ	baneu	baheu	baleu	bagendu	bazendu	bazendue	balebe
ONDORIX	neuke	heuke	leuke	genduke	zenduke	zendukie	leukie

NOR-NORK: plurala

	NIK	HIK	HAREK	GUK	ZUK	ZUEK	HÁREK
BALDINTZ	banittu	bahittu	balittu	bagenduz	bazenduz	bazenduez	balebez
ONDORIX	neukez	heukez	leukez	gendukez	zendukez	zendukiez	leukiez

AHALEZKUA: Arratera oiñez juan **GEINKEZ / GEINKEZEN**

Ordezko aukera batzuk: - Arratera **juan ahal gara/ giñan**
- Arratera oiñez **juatia badaukagu/ bageunkan**

Oharra: Gogoratu batuan ahalezko, subjuntibo eta aginteraren aurrian partizipio markarik ez dana jartzen, baiña eibarreraz bai. Batuaz: ikus daiteke, neka gaitezen, isil hadi. Eibarreraz: ikusi leike, nekatu gaittian, isildu hari.

Ahalezkorik erabilixenak hónek dira, NOR eta NOR-NORK formak:

AHALEZKUA: NOR

	NI	HI	HA	GU	ZU	ZUEK	HÁREK
Ora.-hipot.	Neinke	heinke	leike	geinkez	zeinkez	zeinkiez	leikez
lehena	Neinkian	heinkian	zeikian	geinkezen	zeinkezen	zeinkiezen	zeikezen

AHALEZKUA: NOR-NORK. (singularra/plurala)

	NIK	HIK	HAREK	GUK	ZUK	ZUEK	HÁREK
Ora.-hipot.	Neike/z	Heike/z	Leike/z	Geinke/z	Zeinke/z	Zeinkie/z	Leikie/z
lehena	Neikian /ezen	Heikian/zen	Zeikian/ezen	Geinkian/ezen	Zeinkian/ezen	Zeinkien/ezen	Zeikien/ezen

SUBJUNTIBUA: Zabaldu atia, sukaldian haize apur bat sartu **deñ**.

Ordezko aukera bat: - Zabaldu atia, sukaldian haize apur bat **sartzeko/ sartu ahal izateko**.

Subjuntiboko formarik erabilixenak:	NOR						

	NI	HI	HA	GU	ZU	ZUEK	HÁREK
ORAIÑA	naiñ	hariñ	deiñ	Gaittian/ezen	Zaittian/ezen	Zaittien/iezen	Deittian/ezen
LEHENA	neiñ	heiñ	zeiñ	Geinttian/ezen	Zeinttian/ezen	Zeinttien/iezen	Zeittian/ezen

14) Baldintza, ondorixua, ahalezkoa eta subjuntibuaren ordezkua erabili hónetan esaldixotan:

Maidar kalera gehitxuago urtengo balitza lagunekíñ hobeto moldauko litzake.

-

Motxila barik ariñago joan zeinkez.

-

Eguerdirako bertan egon geinttezela agindu zeskuen.

-

Geltokixan sasoiz agertu bahintza heu be txangora joango hintzake.

-

Lagaidak bakian Txomin, hau biharrau bakarrik egin neikek, barren!

-

Eurixa etorri deñ da basarritarrak nahi dabena.

-

AGINTERA: Bizittasun izugarrixa emoten detsa aginterak geure jardunari, horregaittik ahalik eta gehixen erabiliko dogu, gehixenbat hittanuan. Askotan aditz nagusixa baiño ez darabigu, baiña hobe da osua erabiltzia: Isildu! / Isildu hari!

Hónek aginte formok identifikaizuz (aditza, personak...) eta egizu esaldi bana:

Esairazu

Begiratik

Kontaigun

Arreglaidak

Jasoidak

Egonari

Lagaidak

Eiñik

Eixok

Botaik

Esaiguk

Hartizu

Juari

Amataiñ

Ekarridak

ESAMOLDIAK (5):**1- Firin-faran ibilli:****2- Gibela(k) euki:****3- Hiletia jo:****4- Pasaria, ipurdiko ederra hartu:****5- Kabidu eziñik ibilli:****6- Kakuak etara:****7- Kontuak egiñ:****8- Koskabilluak zimurtu:****9- Musturtuta, musturrekiñ ibilli:****10- Oriatua egon:**

A- Zerbaiti daukan baiño arazo edo eragozpen gehixago ikusi. B- Hasarre egon. C- Oso patxada haundikua izan. D- Umieri gozo berba egiñ, jolastu..E- Eguraldi lainotua egon F- Oso harrotuta ibilli. G- Egundoko bildurra pasau. H- Asko kejau. I- Galdu, kolpe haundia jaso. J- Zeregiñ ezian ibilli.

1- Gura daben moduan bizi da eta halan da guzti be, beti .....

2- Aitzen emon desta andria(k) ..... kanpotik naizelako, eta piparrak daroiadaz, honekiñ hobiak izaten dirala ta.

3- Automobil barrixa erosi dabenetik .....

4- Etxera etortzen danian lehenengo zeregiña, umiari .....

5- ..... dabill hara ta hona, gauza onik egin barik.

6- ..... eta ezingo gaittuk Kalamuara juan.

7- Horrek .....! Andria urkatzen biharrian eta bedori taberna zuluuan.

8- Horrek edozeiñ biharrerri ..... baiño ez daki.

9- Koskara urten ebanian, kanpantorriari kanpokaldetik buelta bat emoteko, ...

10- Gaur azkoittiarrek ..... Elgoibarko frontoian.

EIBARKO EHIZTARIAK

Ehiztariak punto y aparte ziran gure Eibar hartan. Eureri esker, gure inguruetan etzegoen piztirik, ez axeri, mendiko katu, kirikixo ez eta katamixarrik. Berdin gertatzen zan hegaztiekin. Hemen ez zan ikusten arranorik, ez eta bela eta belatxingarrik, lehen gure eliz-torrera hainbat aldiz etortzen ziranak. Ezta txepetxik ere. Eta hori danak etzerala, gaiñera, tiradore onak. Antxuelo bat, adibidez, txakur fiñen sortzaille izan arren, oso tiradore makala omen zan. Esaten dabe gure herrian, behin batian basarritar batek bizirik hartu ebalaxeri haundi bat. Lotu eban arbola baten, Antxuelok hil zezan. Baiñan, bai zera!, bota honek tirua, apurtu bai berunak irobalia eta axerixak osasuntsu igez egin eban.

Beste batzuk, nahiz eta goizian goiz herritik urten, bota zarata haundiz eta txakur talde haundiakin, etziran Trabakua edo Uribenera besterik heltzen. Egun guztian ez eben ezer harrapatzen. Dana dala, jan eta edanian igarotzen eben egun gehiena. Gero, bai, etortzen ziran illuntzi aldian Kiputxa edo Iurrebasoneko tabernara eta han nahiko guzur kontatzen ebezen. Eta zelan edo halan erbi edo eperren bat hartu ebenak, han alkartzen ziran talde haundi baten, nahiz eta gitxiña tokatu, erbi-jan edo eper-janian.

Beste batzuk, nahiz eta hainbeste zarata atara ez, juaten ziran txiri-txiri txara txikira txoritxara eta noizean-behiñ jausten zan beren eskopetan tiropean txinbo-burubaltzen bat, eta horrekin aste guztirako nahiko zer-esan eukitzen eben.

Baziren, baiña –dana esan behar da- ehiztari onak be. Hara hemen batzuen izenak: Keridotarrak, Barojatarrak, Gaspar, Pola, eta abar. Honek Eperraneko tabernan zeuken beren tertulia.

Baita be Kiputxanian eta Iurrebasonian alkartzen ziran beste ehiztari asko, euren artian Romualdo Zaharra, Kaxildo, Txopa, Okelerre...

Baziran baita be legearen kontra keixara juaten ziranak. Egunsentian jartzen ziran aukeratutako txorikeixa egokian eta txoriak beren umetxoentzako jateko billa etortzen ziranean, ugari hiltzen ebezen. Etzan erraza hortarako leku onak eta hurrian billatzia. Horregaitik juaten ziran asko egunsentian keixara. Hara, baiña, egun baten zer egin eban Mariano Txurreruak. Heltzen zoiala txorikeixara, jausi zan kontuan beste batek aurria hartu etzala. Orduan gure Mariano, guardia civila balitz lez, hasi da berbetan: -¡Cabo Martinez, por aquí! Txorikeixan zegoanak, guardia civilak hurrian zirala pentsaturik, jetxi ei zan eta, antxintxika, igez egin eban. Orduan, Mariano igo zan keixa arbolara eta patxaran nahiko txori harrapau ebazen.

- ¿Zelan aipatu ez Victor Sarasketak Picos de European hildako basurdak?

Baita Joaquin Fernandez eskopeta egille famatuak be hil eban behin otso haundi bat eta bai ekarri be Eibarrera. Han egon zan trofeo hura Zine Pabelloian danak ikusi zezaten.

Etzan harritzekoa, ez, hain eskopeta on eta ugariak egiten ziran herrian ehiztari asko izatia: batzuk onak eta beste batzuk motelak. Oiñ Itziarrera juan biharko gera eskopeta eta ehiztari billa. ¡Oh mores, o tempora! Siñistu eziñeko denporak, bai. Gure aurretikoak zoratu egin gerala esango leukie.

Revista Eibar, 85eko eka.-uztailla

RAKETIA HARTU TA MUNDUA EZAGUTZERA

(...) Toni, Petri ta beste raketista askorekin akordau dira. Baiña oin dala urte batzuetako historia kontau deskuenak, Eibarko izena hortik zihar zabaldu daben Kanpeonatoko honek androk izan dira: Avelina Zamakola, Agustina Elorza, Pepita Mentxaka, Ines Badiola, Nati Lopez “Eibarresa”, Maite Gorrotxategi “Ermua”, Nieves Bereziartua, Maria Luisa Larreategi “Tegi”, Angelita Alberdi, Tere Nazabal “Elo II”, Maria Luisa Alberdi eta Paulita Lamarain. Euren memoriakiñ probia egin ta hau kontau deskue.

“Astelena frontoian jokatzeko genduan ta, jokatu aurretik, frontoia eskobatzia tokatzen jakun. Gero, pelotiak frontoietatik ihes egiten bazekun, haren billa jua bihar”.

“Fernando “Tximiñua” gure entrenadorea izan da ta enkantadorea zan benetan. “Kabitzeko ikasi biozue” esanda, frontoia neurria hartzeko, Elgoibarkuan be ibilli giñan”.

“Guri dirua kostatzen jakun, raketia erosi ta frontoia be pagau egin bihar zalako. Halan da guzti be, momentu libre bat euki ezker, pelotia joteratu jua giñan. Afiziñua zan guria; paretia zeguan toki guztietan jokatzeko genduan”.

“Pelotia zesta-puntan edo palian erabiltzen diran antzerakua ziran, pixkat txikixaguak, baiña fuertia. Raketia pe tenisekuak baiña fuertiaguak ziran ta rebotia jokatzeko genduan. 31 metruak ziran neurria egokiena”.

“Beti zuriz ibilli izan gara, gerriko gorriekin edo urdiñekin. Kasu bat dago, enpresa batena, blusa gorria ta urdiña erabiltzen ebena. Politikia zala ta, Sevillan, “rojas y azules” deituz “coloradas y azules” deituz pasau giñan”.

“Batzuk aurrelariak ta bestia atzelariak giñan, pelotariak moduan. Kinietan diru asko jokatzeko: egon dira kasuak herentzia jokatu dabena, ez berarena bakarrian, hiru arreben be tartian sartu dabena”.

“Publikua oso txarto portatzen zan gurekin, kinietak zira ta ez zira. Aldiak be badagoz frontoietatik bestera, ta Valentzia Bartzelonan baiña gehiago sartzen ziran gurekin”.

“Estatu osuan Eibarkua giñan destakadienak, ta gero Mallabixan be kantera polita zeguan. Bartzelonako “Txiki” frontoian kanpeoi etara giñan, bai parejetan, baita taldian be”.

“Madrilen neguala 400 pezeta irabazten nittuan hillian. Año 35ua edo izango zan, ta pentsioa 8 pezeta kostatzen jakun ta hortik dirua bialdu eiten neban etxera. Etara kontuak!”

“Frontoia Sevillan, Madrilen, Bartzelonan, Valentzia, Cordoban, Kanariasetan... zeguaz ta danetan ibilli giñan. Francoren gobernuak Salamancan ta Burgosen egon zanian, hango frontoia inauguraziñuan guk hartu genduan parte. Dirua irabazi, iñortokoz pez; Mejikon ibilli ziranak igual ahorratuko zeben zezer”.

Hamalau urtekin jua nintzan Bartzelonara jokatzera; 13 ta 14 urtekiñ asko jua giñan etxetik. Brasilen kolgauta geratu ziranak pe egon ziran, eskerrak ni ez nintzala animatu, juateko toreruak baiña gehiago eskatzen nebala esan estan-da.

“57an Mejikon eta La Habanan ibilli nintzan. Baten, goguan daukat, jokatzeko geuzela, zaratia haundia zelan entzun genduan. Bonbia zan, Fidelek botatuko bonbia”.

“Dan danak ez, baiña asko ta asko ezkondu arte ibiltzen giñan. Gero, gizona zelosua jartzen zalako edo... lagatzeko erabagiza hartzen genduan”.

“Telebisiñuan propagandia azaltzen zan, neskiak deportia eittia sanua zala ta esaten zebana. Gero, Moscardó generalak, Deportietako Delegaia zanian, nesken frontoia ixteko asmuakin, fitxa gehiago ez eitteko agindua emon zeban”.

“Seguritate Soziala ez genduan pagatzen baiña, horren tokian, “utilidades” izeneko apartaduan laga bihar izaten genduan soldataren zatia. Gaur egun, horrek ez daka iñungo balorerik; hortik ez jaku ezer geratu”.

“Orduko frontoietan gero ziniak eta garajak zabaldu ei dittue”.

5. GAIXA: Animalixetan, mendixa, pelotia, foballa eta bizikletia. Ikusizuz gaixakin loturia dauken berbok eta esamoldiok.

- **Adari jokua, topekia:** Ahari talka
- **Amarauna, masma-etxia**
- **Animalixak: fristixak, aberiak, hegztixak, arraiñak eta kokuak**
- **Aztarrena**
- **Kazari**
- **Nahi bai, Tabuion txakurra:** Beti eskian dabillenari erantzuten jakona.-Hau nahi dot, bestia nahi dot.-Na(h)i bai, Tabuion txakurra. Tabuio dalakuak izen horretako txakurra zeukan.
- **Kirikixua:** Kirikiñoa, trikua.
- **Ugaratxua:** Igela
- **Txirtxilla:** Kilkirra
- .....
- **Aldatza, Pikia:** aldapia
- **Arriolarixa:** Apustueta atzera egitten dabena. Erderaz rajado/a.
- **Azkazalak be ez jokatu:** Norbaiten alde apustu egittia zorakerixa dala esateko.
- **Puntarengua:** Bikaiña
- **Burpilla, Erroberia**
- **Dragia:** Balazta edo frenua
- **Kale egiñ, huts-egiñ**
- **Kokildu:** Arrio egiñ
- **Pasaria emon, hartu:** Norbaiti erraz irabazi, larregizko nekia hartu.
- **Posturia, trabesa:** Apustua
- **Hankia trokau:** Hankia okertu
- **Kukurrukua jo:** Apustua, desafioa edo erronka bota.
- **Karraskadia jo:** Arrio egiñ. (berba hau oillar borroketatik dator)
- **Amama:** Oso erreza euki.
- **Fueraka:** Kuriosua da. Oraiñ pelotan barruka (a barrus) ibiltzen gara, baiña lehen fueraka zan.
- **Pitxadia:** Pelotari gogor jotzeko keiñua egiñ eta txapagaiñian laga. Dejadia.

Seigarren gaixa

SEIGARREN GAIXA:**HIZTEGIXA (6):**

1- Besazpia	a- Hur, hurreratu
2- Garoa	b- Susmau, igarri
3- Zaila	c- Galtzarpia
4- Eskum(u)inak	d- Igoindu, gogaittu
5- Pareta	e- Ira
6- Hurbil, hurbildu	f- Traba
7- Nabaritu, antzeman	g- Gorantziak
8- Nazkatu	h- Motxaillia
9- Ijito	i- Horma
10- Oztopo	j- Gatxa

HIZTEGIXA (6): Osatizuz esaldixok eskumako berbekiñ:

- 1- Hónek androk ..... uliak be kentzen jittuek.
- 2- Gure basarri aurrian zeguazen ..... saillak ikusgarrixak zittunan.
- 3- Herrira heltzen haizenian, ... asko daneri, merkiak dittuk eta.
- 4- Sekulako musturrekua hartu najuan hire etxe osteko .....
- 5- Dendarixak zeozer arrarua ..... jonan eta lapurretan harrapau najindunan.
- 6- Azken aldixan telebisiñuari begira ..... egitten nok.
- 7- Aspaldixan biharrian ..... baiño ez jetsek ipiñi, baiña beti aurrera egitten jok.
- 8- Dan-danekiñ lagun izatia ..... ez eze, eziñezkua be badon.
- 9- Hain zatarrak gaittuk ala? Ez jakuk bape neskarik ..... berbena osuan.
- 10- Astuak moztutzen eta hónen salerosixan ziharduelako deitzen jakuen .....,
gaiñera euskeraz egitten zeбен.

ADITZA:

HITTANUA:

Lagunartian berba egitteko betiko tratamendua hittanua izan da. Neskiari berba egitterakuan noka egitten detsagu, eta mutillari **toka**. Gaur egunian nagusixak baiño ez darabixe, eta lagunartian ezinbestekua deritxogunez hittanua erabiltziari, ahalik eta gehixen landuko dogu, beti be formarik erabilixenak.

Oharrak:

- Hi eta zu ezin doguz esaldi berian nahastu: * Hi! Juan zaitte Tutuluko estratarara!
- Noka edo Toka egittia entzuliaren araberakua da, ez berbetan diharduenarena. Neskiak mutillari toka egingo detsa eta mutillak neskiari noka.
- Hi sujetua danian, ez dogu sexua bereziko: Hi lotsatixa hintzan (neskiari edo mutillari).
- Menpeko esaldixetan (denporazkuak, konpletibuak, *baldintzak, erlatibozkuak...) ez dogu hittanorik erabiliko: * Ikusi najuanian..., *uste dau tontak gaittunala..., *hori halan balitzok, * hori ez dok nik ikusi najuana...
- * Eibarko aditza liburuan baldintzan hittanua erabiltzia egokixa dala diño, baiña errezte aldera guk ez dogu halan erabiliko.
- Lagunartia ez dan talde bati ezin detsagu hittanoz berba egin, ezta gurasueri edo pertsona nagusixeri be.

Aztertizuz hónek hittanozko formok: (laguntzaillia/trinkua, lehena/oraiña, nor/nor-nori/nor-nork/ zer-nori-nork...)

Nok:	Nintzuan:
Jakon:	Don:
Juagu:	Jakuk:
Jittune:	Jone:
Najonan:	Jittuat:
Jittuan:	Jonan:
Jetsenagu:	Genduazen:
Dauaz:	Jetsane:
Nabik:	Jestak:
Joian:	Daon:

Jaukagu:	Gabixaz:
Jiñone:	Joianaz:
Jakixat:	Jarabixat:
Jirudiñ:	Jaukan:
Jiharduagu:	Jakiñagu:
Diñostak:	Jirudixek:

Zertan desbardintzen dira toka eta noka orokorrian?

Ahalegidu zaitte Nor eta Nor-nork laguntzailliak oraiñ eta lehenaldixan ataratzen:

15) Osatizuz esaldixok, kontuan hartuta pertsona izenak eta gaiñerako erreferentziak toka eta noka bereizteko jarri doguzela:

Hi Jon, ni lehentxuago kalera joan .....

Miren, zein tabernatan geldittuko .....?

Hi Ander, atzoko neska hórrek ez ..... Elgoibartarrak.

Hori ..... hori antxixika egittia, aupa neska!

Hi, atzo ez ..... ba gurekiñ hasarratuko!

Barkatu Ane, atzo ezin izan ..... etorri.

Baiña seme, hónek ..... etxera etortzeko orduak?

Ez neska, ha igezkua ez ..... Ondarrun izan, Mutrikun baiño!

Bai mutil, gaztetan ni be ez ..... biharrerako erremia.

16) Nor- nori:

Bai Joxe, baiña hari egunero etortzen ..... arrebía etxeko biharrak egittera.

Benetan ba Arrate! Albokueri loterixia tokau .....

Hori don guzur anporra! Aneri ez ..... ezertxo be galdu.

Hire ahiztiarekiñ pasautako momentu zoragarri hárek guztiak burutik joan .....

Mutillak, hau dok zurrutian ibilli biharra! Konturatu barik gabeko ordu txikixak etorri .....

17) Nor-nork:

- Ondo daok! Gaur hik ekarri ..... baiña bixar neuk eruango ..... hi.
- Hire senarrak ez ..... kalian agurtzen.
- Miren, hire granuja higuinarrak goitik-behera busti .....
- Benetan jiñuat, hórrek bixok alkarri agiraka jardun ..... egun osua
- Nik aguro egiñ ..... neure biharra, baiña hik aidian egiñ biharko .....
- Miren, amatau ..... argixa? Ostiantzian inguruko kokuak eta fristixak erakarriko .....
- Ha zonan antza!, harek ez ..... etxia garbittu bere bizitza osuan.
- Hik burua galdu dok ala? Zelan ordainduko ..... 50 milloi halako etxe aiñubia? Ezta eguzkibegixa balitza be!
- Bai neska, 18 urtekin aritxan egin ..... eta ez jatan bape garbatu.
- Bixar gizonezkuak prestaiko ..... bildotsa soziedadian. Ta geu jarri, jan ederto, musturra garbittu, eta gero, gerokuak!
- Joxe, sasoiz ez jaikitziarren beti ibilli bihar ..... azken orduan arrapataka!
- Horrek medikuorrek ez jakiñ ezer artez egitten. Oinguan be artazixak gaixuaren barruan ahaztu.....
- Haundixa dok ba! Hurrenguan nik ez ..... erromarak zabalik lagako eta halan behixak ez ..... ospa egingo.

18) Zer-nori-nork:(aditzak noka eta toka, bixetara jarritzuz)

- Nik hari egixa arpegira bota bihar ...../.....
- Harek guri ez ...../..... bakian lagatzen.
- Harek Mireni ez ...../.....berbia emondakua ekarri.
- Guk amari urtebetetzerako sekulako fafua prestatu ...../.....
- Ortuan jarduteko bihar zittuan trepetxu guztiak neuk laga ...../.....
- Hárek hire lagunari ez ...../..... xemeikorik be barkatu.

19) Trinkuak hittanuan: (aditzak noka eta toka, bixetara jarritzuz)

- Barkatu, baiña gaur/atzo oso nekatuta (ni, egon) ...../.....
- Begira, han (ha, etorri) ...../..... hire amandria.
- Alabia osatu danetik askoz nasaixago (gu, ibilli) ...../..... etxian.
- Nik nahi baiño astiruago, aida ta ixo, baiña (ni, jua) ...../..... aurrera.
- Jonek zer(harek, erabilli) ...../..... baiña, halako ariñ-biharrakiñ?
- Ikasketa bidaiari beren buruari amaiñ emoteko asmua (hárek, euki) ...../.....
- Txilinbrizkauta daguala (harek, esan) ...../.....
- Lanpostu hori eskuratzeko ariapekua egon dana (nik, jakin) ...../.....
- Aratostietan eta kokojantzi barik, aboziñauak (guk, iruditu) ...../.....
- Zer (hik neri, esan) ...../..... jai ta jornala aplikau bihar deskuela? Nahi bai, Tabuion txakurra!

ESAMOLDIAK (6):

1- Plantak egiñ:

2- Pregoia jo:

3- Zapua, arra izan:

4- Takian (da) potian:

5- Txakilletan, Txolan egiñ:

6- Ple-ple egiñ, lafiau:

7- Hurrik emon bez:

8- Keiana egiñ, fila egiñ:

9- Ukat egiñ:

10- Zirri egiñ:

A- Isillik gorde biharrekuak mundu guztiari esan. B- Norbaitten imitaziñua egiñ. C- Ezkutuan esku-sartzen ibilli. D- Gorrotua izan. E- Mozkortu. F- Sarrittan. G- Etsi, amore emon. H- Narrua jo. I- Bai zera; ezta gutxiagorik be. J- Ospa egiñ, alde egiñ.

1- Iñor kontuan jausi baiño lehen .....

2- Zoro ..... dihardu, soldadutzara ez juateko.

3- Haren ..... biharrik ez eukan akaburik, hori baiño ez eukan buruan.

4- ..... pekatu bada, makiñatxo bat pekatu eiñdako bagara hor zihar!

5- Ondo gordeta baiña lehengusuari ..... detsa bere bizi guztian

6- Helmugarako kilometrua baiño gitxiago falta ebala .....

7- Katillunian ..... eta badoiaz etxerutz kantutxo soiñuan.

8- Errealak Athletixari irabazi? .....

9- ..... jaukak zeozer makiña horrek, aldatu biharko juagu.

10- Egixa izanda be, ez daukazu ..... biharrik.

OSPAKIZUN BARIK BETE DITTU 75 URTE ALFAK

Juan zan zapatuan, urrixaren 28xan, 75 urte bete zittuan Alfak. Eibarko lehelengo greba edo huelgiak Alfa sortziakin zerikusixa zekala eskribidu zeban Pedro Zelaia zanak Eibarko historiaren laburpena liburuan. Kintana Anaien taillarrian ein zebe lehelengoz hori grebiori ta bihargiñ askoren asmuetan Alfa lantegixa sortzeko asmua sartu zan 1897. urtian.

Alfa sortu baiño lehen baziran produkziñorako kooperatiba batzuk. Baiña sei hillabete huelgan emon ta gero, 300.000 pezeta eskuratu zittuen bihargin batzuk, sozialisten laguntasanakin batera. Horrekin diruorrek, Bista Eder kalia lokala erosi ta taillarra martxan ipintziari ekin zetsen. Holan hasi zan Alfaren historixia, 1920xan. 50 pezetako akziñuak etara zittuen. Bertako bihargiñ izateko, UGTko bazkide izatia derrigorrezkua zan.

Eibar krisixak jota zeguan. Pistolak eittiari ekin zetsen Alfán, baiña armagintziaren jausialdixa etorri arren, etorkizunari aurre eiñ ahal izan zetsen. Langabezi ikarragarrixa zeguan orduan sasoi. Alfa 1927xan josteko makiñak eitten hasi zan. “Aleman bat ekarri bihar izan zebe horretarako, aittua”, azaldu dau Felix Larrañaga Alfako liburutegiko arduradunak. Toribio Etxebarria, Alfako sortzaillietakua, izan zan idea hori martxan ipiñi zebana.

Josteko makiñiakin etorri ziran, urte batzuk geruago, Alfaren sasoi onak, baiña gerriak eten ein zebe enpresiarene progresua: Estaduaeren esku geldittu zan. Banco de San Sebastianeri dirua zor zetsan Alfak ta enpresia berriz martxan ipintzeko gestiñuak eitten hasi ziran. Era horretan, bihargiñ elkarte barrixa eratzeko baimena emon zebe Gobernuak. Josteko makiñak eitten segidu ahal izango zebe.

Kooperatiba honen kasua berezixa izan da. “Arrasateko kooperatibak zelako diferentziak dakazen nik ez dakitt, baiña harek kopixak dira”, uste dau Felix Larrañagak. Berak ondo dakiz aspaldiko gorabeherak. “Toribio Etxebarria bankua ipintzeko asmua euki zebe, baiña gero gerria etorri zan ta...”.

Bertako bihargiñ ta kooperatibako sozio izateko dirua ipiñi bihar zan 1940tik aurrera. “Hona sartzeko rekomendaziño haundixak bihar ziran”. Izan be, Alfán beste edozein taillarretan baiño diru gehixago irabazten zebe. Urte baten hau kalkulau ein zebe bertan: ume bi eukitta senar-emazte batek egunian zenbat diru bihar ete zebe lasai bizi ahal izateko. Kalkuluaren arabera, 140 pezeta. Bergararko enpresa batek gauza bera ein zebe, baiña 92 pezetakin nahikua zala esan zebe. “Halan ta guzti, hamen 200 irabazten zan”, gogoratzen dau Larrañagak.

Horretaz gain, kooperatibako soziuek produkto mordua ekonomatetik merkiago etara ahal izaten zittuen. “Antxiña, sasoi baten, diru ordian txapak etaratzen zittuen kooperatibakuendako ta Eibarko denda guztietan hartzen zittuezen horrek txapak”.

Alfaren egoeria hoberutz zoian, gero ta josteko makiña gehixago saldu ta produzitzen hasi ziran. Estadu guztirako saldu zittuen makiñak. Erbestian be hasi ziran Alfán egindako tresnak saltzen ta erabiltzen.

1953. urtian Alfak instalaziño gehixago eskuratu zittuan ta barrikuntzak ezarri zittuan: estaduko lehelengo mikrofusiñua martxan ipiñi zebe, josteko makiñen piezak eitteko; Fundiziñuari ekin jakon ta horren bittartez hainbat industria hornittu zittuen; josteko makiñak eitteko transfertak ekarri zittuen. Beranduago, enpresia haunditzen zoianez, basarri ta nekazal makiñak eitten hasi ziran.

Hoberutz zoian Alfa, 70. urtietara arte behintzat. Lehenago Lambretta eskuratu zebe, baiña txarrera juan zan motor enpresia 1974an. Gerora, danak okerrera ein zebe, biharbada plantilla haundixa zegualako. 1977. urtian iñoiz baiño bihargin gehixen zeguazen: 2.424. Hortik aurrera, alde zurretiko jubilaziñuak hasi ziran.

Krisixa aurrera zoiala, Enrique Trebiño enpresarixuaren taldiak hartu zebe oin dala hiru urte ta enpresia beste modu batez dago antolatuta gaur egunian. Gaur egun Alfalan izena daka ta 3R planaren bittartez, 2.000 milloi pezetako inbersiñua eittia lortu zebe Trebiñok. Eibarko 13 enpresak osatzen dabe. Danera 418 bihargin dagoz bertan. Alfalaneko sariak beste 4 enpresa dakaz Eibartik kanpo ta bertan 99 lagunek dihardue biharrian.

Oier Narbaiza,...eta kitto! 95-11-3.

6. GAIXA: Biharra, ekonomixia, basarrixa, lanbidiak eta modernidadia. Ikusizuz gaixakin loturia dauken hónek berbok eta esamoldiok.

- **Akabatzaillia:** Armetako bihargiña, pulidoria.
- **Akats:** Piezaren fallua.
- **Astegun buruzurixa:** Laneko eguna. Astegun buruzurixan afarixa euki bihar dok?
- **Barautza:** Taladruaren brokia.
- **Bihargiña**
- **Ugezaba**
- **Brinzau, zartau:** Apurtu, zartatu.
- **Epaikixa:** Zerra
- **Lokia:** Ondo lotuta ez daguana. Kili-kolo
- **Maillatu:** Kolpatu. (Abollar)
- **Maratillia:** Destornilladoria
- **Nekesarixa, kintzenia; Jornala**
- **Norberan kontura jarri**
- **Torlojua**
- **Tortikia, Ugarra**
- **Jai ta jornala:** Danok goguan daukagun bihar-egoera ideala.
- **Lanian urkatu:** Bihar larregi egiñ.
- .....
- **Nagixa, zurixa:** Alperra, faltsua.
- **Balixau:** Baliatu
- **Bertan behera laga**
- **Bittarte bat hartu:** Zerbait egitteko biharrari apur batian laga.
- **Burrundaria:** Zarata haundixa.
- **Eskekua:** Eskalea
- **Harriabarra batu, Lurra jo:** Hondamendixan jausi.
- **Zorrak/ Hartzekuak**
- **Ingirau:** Norbere kabuz moldatu. (arreglarselas)
- **Ixil-poltsia:** Norberandako apurka-apurka gordetzen dan dirua.
- **Jirau:** Nunbaitetik zeozer lortu bihar.
- **Jo ta pasa:** Presaka egindako biharra
- **Kakuak etara:** Akatsak etara
- **Kale gorrixan laga**
- **Kontu hobia euki:** Nahiz ta karuago ordaindu, hobeto urtetzen dabena.
- **Otxiñak egiñ/ Xemeiko barik geldittu**
- **Bizi nahi izan:** Txarto ordaindutako biharrian aurrera etara nahixan dabilenari esaten jako.
- **Karutixa:** Garesti saltzen dabena.
- **Teillatua emon:** Etxia amaittu
- .....
- **Ortua**
- **Erromaria:** Mendiko bidietako atiak, aberiak ez pasatzeko.
- **Trepetxua:** Basarriko lanabesa
- **Tripa-truke:** Jatekuaren truke egindako biharra
- **Txarrixa hildako astia eta ezkonduetako urtia:** Momenturik onenak adierazteko

Zazpigarren gaixa

HIZTEGIXA (7):

1- Utzi	a- Zatar
2- Itsusi	b- Txingorra
3- Mingaina	c- Zekena
4- Musu	d- Laga, itxi
5- Udarea	e- Miña
6- Marrubia	f- Ondo
7- Ongi	g- Madarixa, makatza
8- Kazkabarra	h- Paitta, bilixa
9- Zuhurra, zikoitza	i- Maillabixa, maillukixa
10- Ahate	j- Laztan

HIZTEGIXA (7): Osatizuz esaldixok eskumako berbekiñ:

- 1- Hurrengo astian automobilla ..... bihar destak, neuria konpontzera eruan juat eta.
- 2- Gero eta okerrago habill! Aurreko astian ..... egindakua oinguan txarto egin don.
- 3- Arrateko erromerixan emon zetsen alkarri lehenengo .....
- 4- ..... izan arren, jatorra don eta gaiñera, aberatsa.
- 5- Ezin juat siñistu be egiñ! Atzo Plaentxittik pasau nintzarian ..... ikusi najittuan errekan.
- 6- Herañegun-antxitxik bota zeban ..... automobilla maillatu zestan.
- 7- Daukan dirutziakin eta ..... horrek premiñan daguan anaixari ez detsa bape lagundu.
- 8- Gehixen gustatzen jakon postria, ... natiakiñ.
- 9- Honezkero ..... arbolatik jausitta egongo dittun.
- 10- ..... hartu jok eskillaretan behera jausitta.

ENTONAZIÑUA

I. Gaminderen **Euskaldunen azentuak** liburutik hartuta, Serafin Basauriren zuzenketekin:

EIBAR**SINGULARRA:**

ó-o: báltza, lúrta, óna, zárta, úta.

o-ó-o: ardáwa, ardíxa, aríxa, asía, astúa, babía, be(g)íxa, biótza, burúa, gastáya, gastía, gisóna, iríxa, ogíxa, ollúa, semía, suríxa, txarríxa, txoríxa, ulía.

ó-o-o: áitxitxa, ámama, ámandria, éuskixa, íntxaurra, óllarra, txíngorra.

o-o-ó-o: afaríxa, alabía, alargúna, armosúa, arpe(g)íxa, arratóya, atzamárta, atzaskóla, guntzurúna, itxurríxa, , madaríxa, okarána, okelía.

o-ó-o-o: bekókixa, isaría, mall(á/ú)bixa, sukáldia.

TALDE KLITIKOA:

urá da, oná da, baltzá da, surixá da, semiá da, gastía da, léngusua da, óllaskua da, albía da, alargúna da, txarrá da, béstia da, bersolárixá da, aberátza da.

PLURALA:

ó-o: ásak, kéixak, ónak, prákak, txárrak, sárrak.

o-ó-o: alábak, ardíxak, agúrta, gastíak, ogíxak, ollúak, txarríxak, txoríxak, agíñak, katúak.

ó-o-o: gisonak, íntxaurrak, óllarrak.

o-ó-o-o: alargunak, arratóyak, itxúrrixak, atzámarrak, atzaskolak, madárixak, okáranak.

ó-o-o-o: léngusuak, téllatuak.

ADITZ PARTIZIPIOAK:

ó-o: sáldu, érre, éran, gáldu, jósi.

o-ó-o: erósi, eskátu, berótu, ekárra, apúrtu.

DEKLINABIDEA:

Singularra	Plurala	Singularra	Plurala
gisónak	gisónak	erríxan	erríxetan
gisónári	gisóneri/gísoneri	erríra	erríxetara
gisónána	gisónena/gísonena	errítzik	erríxetatik
gisónákin	gisónekin/gísonekin	errikúa	erríxetakua
gisónándako	gisónendako/gísonendako	erríraño	erríxetaraño

ADITZA: Nahasi samarra begittandu jakunez, ez jartzia erabagi dogu.

IMANOL LASPIURREK EMONDAKO ARAUAK:

1-AGINDUKERAK ETA ERREGUAK: Agudo moduan.

Eibarrera jatorrian	Ez jatorrian
- Emoidazu ogixá	- Emoidazu ogíxa
- Geldi egon zaittez mesedéz	- Geldi egon zaittez mesédez
- Ezeizu holakorik esán Jesúsá.	- Ezeizu holakorik ésan Jesúsá

2- AGURRAK ETA INTERJEZIÑUAK: Agudo moduan.

Eibarrera jatorrian	Ez jatorrian
- Egunón Mariá	- Egúnnon María
- Kaixo, Felipé	- Kaixo, Felípe
- Gero arte Josú	- Gero arte Jósu
- Agur Matildé, eta ondó bizi	- Agur Matilde, eta óndo bízi

3- HARRIDURETAN: Agudo moduan.

Eibarrera jatorrian	Ez jatorrian
- Ené, ze mahai luziá!	- Ene, ze mahai luzía!
- Horí dá gauzá ederrá!	- Hori da gauza ederra!
- Ai, hau bai ogí gozuá!	- Ai, hau bai ogi gozúa!

4- ZENBAITT TOKI IZEN EDO TOPONIMO:

Eibarrera jatorrian	Ez jatorrian
- Élgetan egon gara	- Elgétan...
- Ermúan ibilli da	- Érmuan...
- Élgoibarkua da	- Elgoíbarkua...
- Árraten eguraldi txarra da	- Arráten...
- Ábontzako itturrixa	- Abóntzako...
- Árraguetan gora	- Arraguétan...
- Galdarámiñoako bidia	- Galdaramiñoako...
- Ibárcurutzian jaixua	- Ibarrekrúzen...
- Bidebárrixetako denda	- Bidebarriétako...
- Kálamuan zihar	- Kalamúan...
- Úbitxara doiaz	- Ubítxara...

5- IZEN PROPIXO BATZUK:

Eibarrera jatorrian: **Símon, Isábel, Anaísabel, Errámun, Garíkoitz, Ándres, Seráfin, Josemánuel, Gótzon, Pílar, Josejábier, Marísol, Imánol, Mariajésus, Asier...**

Esaldi motaren arabera azentua aldau leike.

6- DEITTURA BATZUK:

Eibarrera jatorrian: Gallástegi, Zendóia, Agirrébeña, Narbaíza, Amuátegi, Zarraúa, Berasáluze, Kortabítarte, Etxebérria, Goikoétxea, Jauregiberri...

7- ERDERATIKO BERBAK:

Esdrujuletarako joera haundixa daukagu. Eibarren normalian berba hasieratik hirugarren silaban kargatzen da azentu prosodiko nagusixa, nahiz 5, 6, 7 edo 8 silabako berbia izan:

5 silabakuak: Estaziñua, ilusiñua, asisténtziala, tenperátura... aizkoláritza, bertsoláritza...

6 silabakuak: informáziñua, abilídadia, graduáziñua, ekológia, erreméntarixa...

7 silabakuak: unibérsidadia, komunikaziñua, kasuálidadia, terminológia...

8 eta 9 silabakuak: origínalidadia, autodéterminaziñua, deskalzífikaziñua...

ESAMOLDIAK (7):

1- Zilletik egiñ:

2- Tripa zorrixa egiñ:

3- Tripak jaten egon, bizi:

4- Talaixan ibilli:

5- Pijo jardun:

6- Panpana jo:

7- Onik egiñ ez:

8- Hobe biharrian:

9- Moldia ekarri:

10- Kostia kosta:

A- Gosetu. B- Kalte egiñ. C- Zerbaitetan destakau, joeria euki. D- Umia zesareakiñ ekarri. E- Zelatan ibilli. F- Kostatzen dana kostatzen dala. G- Norbaitti mesede egin nahixan esan edo egitten dana. H- Zeozertan buru-belarri jardun. I- Harropuzkeriatan ibilli. J- Haserrea edo kez karen bat dala-ta sortzen dan egoneziñari esaten jako.

1- ..... jata egiñ dogun ibilixagaz

2- Gure katua egun guztian sagu zuluaren .....

3- Behiñ alemaniarra ba ei ebillen ..... Plaentzian ez eguala bera lango murgillaririk esanaz.

4- ..... esan netsan eta txarrian hartu zestan

5- ..... Ondarruko jaixetara juan gura eban.

6- . Bigarren umia ..... eban

7- Biharreko autu honekin ..... bizi da azkenaldixan

8- Aurtengo kursuan gure semiak ..... biharrian.

9- Euzkixa larregi hartziak ez detsa bape.....

10- Zure semiak .....hartu daben ofiziorako

BATAIOAK ORAIN 100 URTE

Jaio ta lehenbait-len egiten ziran Bataioak. 24 orduren barruan.

Umiaren jaiotza orduan, medikua egoten zan etxian eta berari laguntzen gobernatzaillea. Geruago parterak agertu ziran. Hauen artean lehenengoetako bat Geronima izan zan.

Gobernatzailliak Eibarren taldetxo bat osotzen zuten. Emakume oso ezagunak ziran. Beren eginbeharra hauxe zan: familia euki eban emakumeari lagundu bere garbikizunetan, umetxoaren zainketan eta bardiñ osagillari. Erdi enfermera ziran. Esperientzia eta begi askokuak.

Orduan, jakiña, etzegoan maternidaderik. Etxeko giroan jaiotzen ziran umetxoak. Medikuen artean oso aipatuak ziran Don Vicente Agirre, bere seme Don Ciriaco, Don Federico Muguruza, Berraondo jauna eta abar.

Juan zan gizaldiaren azkenetan hauek ziran gobernatzaille batzuk: Fermina, atai zaharrian bizi zana; Basilia Sorgo, Mendaron andria: Maria Sillera; Maria Agustina Makalarronekua eta beste batzuk. Danak jakitunak bere arloan eta esperientzi haundikoak.

Bataioa ospatzean, gobernatzailleak eruatzen eban umetxoa eleizara, Aita-amabitxiak –padrinoak aurretik jua ohi ziran eta aita ta gobernatzaillea umetxoarekin atzetik. Pañuelo sedazko apaiñ bat zaroian gobernatzailleak bere beso buruan eta hantxe magaltzen zan umetxoa.

Bataioa bakarka ospatu ondoren alderantziz etortzen ziran etxera: lehenengo umea gobernatzailleak zaroiala eta aita, gero padrinuak. Ama etzan juaten bataiora.

Handik zortzi bat egunera, bai, egiten eban elizan sartzea. Ordurarte, ziur asko, kalera urten gabe egon ohi zan. Eta umetxoa berdiñ.

Elizan sartzerakuan, kandela bat zaroian amak berakin. Eliz-atarian, kandela piztuta zeukalarik, apaizak otoitz bat egiten eban eta apaizaren estolari ikutuaz, umetxo ta kandela piztuakin sartzen zan elizan. Karmengo Amaren aldare aurrean belaunikatuta egongo zan apaizak otoitz egiten eban bitartean, eskerrak emanaz amatasunaren dohaiagaitik. Dena bukatzen zan ur bedeinkatua ixuriaz umetxo ta amarengan eta bedeinkatuaz biak Irutasun Deunaren izenean. Ameri, familia izan ondoren, bisita egiten jakuen erregalua eruanaz. Geihenetan, oillo bat izaten zan erregalo hau. Edo Jerez botillia eta baita ere txokolatua bolauekin.

Oilluak, orduan, erosi leikezen Isasiko Oillo lokia izeneko etxian eta baita be Salandesian, Plaza Barrixan.

Revista Eibar, 81eko martixa

ANDRAKUMIEN HISTORIXIA EUREN AHOTIK

Martixan Eibarko andrakumien argazki erakusketia izan zan udaletxeko kultura aretuan. 1900etik 1950era bittarteko hainbat emakumeren erretratuak ipiñi zittuen hango hormetan esegitta. Hori ekitaldixori aprobetxauta, emakume taldiak ...eta kitto! euskera alkartiakin batera mahainguru bat antolau zeben: bertan herriko bost emakumek gizaldi hasierako andrakumien bizimoduaren gaiñian egin zeben berba. Zeregin ta sektore guztietakuak ziran guztiak, azken batian ikuspegi zabalagua emoteko. Bertan Maria Angeles Zulaika, Leonor Larrañaga, Josefina Alberdi, Aurea Mendizabal eta Dolores Berasaluzek jardun zeben berbetan. Moderatzaille zeregiñetan Arantxa Lasak jardun zeban.

Mahainguruko emakume guztiak bat etorri ziran puntu baten behintzat: lehengo sasoietan Eibarko emakumia beste lekuetan baiño aurrerakoiagua zan. Izan be, sasoi baten, antxiña, ogixa karutu zanian andrak manifestaziñuan urten zeben prezio gorakadiaren kontra protesta egitteko. Mahainguruak, biharbada, ez dabe horren barri eukiko, baiña badago Eibarrren halako kontuak kontatzen daben jente nagusirik.

Dana dala, honek bost andrakumiok eruren ikuspuntutik aztertzen dabe bertako emakumiaren historixia. Maria Angeles Zulaika, esate baterako, maistria izan zan ta hamaika urte daroiaz Eibar aldizdarixan kolaboratzen. Bere artikuluetan sarrittan aztertu dau Eibarko emakumiaren bizimodua. “Milla gauza pasau dirala emoten dau, oingo gaztieri kontauta, ez dabe siñisten”.Gizaldi hasierako andrak eskubide gitxiago zekan: emaztiak dirurik ezin zeban etara bankotik gizonaren firmia euki ezian; famelixan hildakorik egon ezkeru urte bi t’erdixan lutua eruan bihar izaten zeban, baiña ez ostera gizonezkuak; gaiñera, goi maillako ikasketak egitten zittuen gizonezkuak gitxi baziran, emakumiak, gitxiago.

“Andrakumiak dana egitten zeban: umiak egin, umiak hazi, gaixuak zaindu ta etxe guztia garbittu. Orduan garbitzia ez zan oingo morokua”. Garbitzeko produktuak asko hobetu dirala uste dau Maria Angelesek. “Orduan ez zeguan kimika, fisika baiño”

Dolores Berasaluzek Azittaingo erretegixan jardun izan dau urte askuan, baita hango elixako serora zeregiñetan be. Taberna munduan gauzak asko aldatu dirala uste dau. Lehen erretegitira Bilboko jentia juaten zan bildotsa jatera, andrak beti gizonekin. Oiñ, ostera emakumiak kuadrillan hurreratzen dira afarixak eta egittera . Gerra ostian kanbixau ziran horrek gauzok, diru gehixago egoterakuan.

Doloresek, dana dala, ume ta gazte denporia basarrixan emon zeban. Han egitten zittuan biharrak gogoratzen dittu. Basarrixan jaixua izan arren, kalera jua zan bizi izatera. Josefina Alberdiren kasua, ostera, alderantzizkua da: kalia jaixo ta gero basarrira. Josefinaren esanetan, krisixa zala ta, Arrateko bideko azkenengo zatixa egitten jardun zebenian, gizonezkuak biharra egitten zeben ta andrakumiak janarixa emon.

Basarri ta kalekuen artian, lehen behintzat, desberdintasunak baziran. Antxiñako basarrixetan emakumiak gizonen biharrak be egitten zittuen. Mahainguruan jardun zebenien arabera, basarrixan administraziño guztia etxeoandriak egitten zeban. Emakumiaren zeregiñak garrantzi haundixa zekan basarrixan: matriarkaua zan nagusi.

Aurea Mendizabal ATS izan zan, baiña gizarte girua ezagutu zeban. Praktikante lanetan izebakin hasi zan. Hareri laguntzen zetsan lehelengo. Gero emakumieri libratzen laguntzen ibiltzen zan ta hurretik ezagutu zittuan emakumien gorabeherak.

Emakume batzuk taillarretan egitten zeben biharra, baiña gizartian ez zeguan hori onduegi ikusitta. Leonor Larrañagak, esate baterako, txikittatik gura zeban etxetik kanpo biharra egiñ, taillarrian. Ugezabak ez zeben taillarrian andrazkorik nahi izaten: eurenkako kumunik ez zeguala esaten zetsen. Halan ta guzti, taillarretan lana egitten zeben andrak askoz be zeregiñ gogorragua eukitzen zeben ta, gaiñera, gizonezkuak baiño diru gitxiago irabazten zeben.

7. GAIXA: Eguneroko bizimodua, kultura, modia, ohiturak eta relijiñua. Ikusizuz gaixakin loturia dauken hónek berbok eta esamoldiok.

- **Armozua:** gosarixa
- **Askia goixan:** Gitxi jaten dan tokixari buruz esaten da.
- **Babia**
- **Entramia, sakia**
- Ez gatz ta ez berakatz: **ganorabakua, sosua**
- Fota: **Antxiñako 8 formako ogixa**
- Pellak: **Aratostietako postria, errebanadekin batera.**
- Glok egiñ: **Ase, bete.**
- Okelia
- **Mikia:** Gitxi jaten dabena.
- **Mokofiña**
- **Litxarrerixia**
- **Pikukadia:** Piskolabisa
- **Tripa zorrixa egiñ**
- **Bazkari/Afari legia egiñ**
- **Meriandia**
- **Txutxu:** Buñueluak
- .....
- **Atorra:** blusia
- **Galtzetiñak**
- **Girgilluak:** Mitxeliñak
- **Zilbota:** Tripia
- **Zinbrixua:** Oso argala
- **Prakak/Galtzak**
- .....
- **Arnasia gastau:** hil
- **Aingerua izan:** umia hil
- **Hanka bat kanposantuan euki**
- .....
- **Arasia:** apala
- **Topiña:** txolota, tazia
- **Kikili usaiña, antza**
- **Lizuna:** moho
- **Lixibia:** arropa-garbitzia
- **Narrasa**
- **Txolota**
- **Burduntzalia:** Zopak lapikotik ataratzekua
- **Zamaua:** mantela
- .....
- **Bete:** Haurdun laga
- **Erditu, librau**
- **Hankagorrixa:** jaiobarrixa
- **Hartu-barri, Hazur barrixak egiñ:** haurdun geldittu
- **Lo erriak egon:** Lo egin nahi ta ezinda negarrez dagan umia.
- **Maiñak egiñ:** Mimoak eskatzeko negar faltsuak.
- **On billa, on billa, bonbilla:** Bikote perfektuaren billa dabillenari gertatzen jako.
- **Umezaria, ohialia:** Pañala
- **Atsua / aguria:** emaztia/ senarra lagun giruan.

Zuzenketak Orrizak

- 1) - a + a= ia : alaba ➔ alabia
- e + a= ia : semea ➔ semia
- e + e= ie : senideen ➔ senidien
- e + o= io : emakumeon ➔ emakumion
- i + a= ixa : mendia ➔ mendixa (baiña guztia)
- i + e= ixex : animalietan ➔ animalixetan
- i + o= ixo : behiok ➔ behixok
- o + a= ua : gurasoak ➔ gurasuak
- o + o= uo : neskatook ➔ neskatuok

2) **Jarrizuz h6nek berba amaierok eibarreraz:**

Esan dozun berbia oso zatarra da.

Herrixa(re)nak dira h6nek basuok?

Gordeizuz artazixak!

Abadien lapikotxua txikixa baiña goxua.

H6rrek sarixorrek gaztetakuak dira.

Erdialdeko denda barrixetan ezin da astian zihar be ibilli.

Zeuek gaztiok ez dakizue zer dan gosia.

Olixua darixola daroia kotxia

3) Aztertuz azpiko berbak eta zergaittik batzuk **-ia** amaitzen diran eta bestiak **-ixa**: Toribio Etxeberriaren lexikoitik ataratakua (begira **ixa**)

Habia / habixia: habea, habia (kabia)

Aldia / aldixa: aldea, aldia

Haria / harixa: harea(Hondarra), haria

Arria / harrixa: palmo (taco y arra), harria

Asia / hasixa: kontinentia, hasia

Astia / astixa: Astea, astia

Barria / barrixa: barrea, barria

Erria / herrixa: errea, herria

Esia / hesixa: Ese letria, hesia

Gerría, gerrixa: gerra, gerria

Guria / gurixa: gurea,nahixa / guria (biguiña, samurra)

Ia / ixa: ea (zehargalderetakua), ia (kasik)

Maria / Marixa: Marea / Maria (izena)

Oria / Horixa: Orea (masa), horia

Ontzia / Ontzixa: onza, hobetzea / ontzia(lapikua, itsasontzixa)

4) Osatizuz hurrengo esaldixok orain eta lehenaldixan:

- Hárek goiz jua dira/.ziran mendira.
- Jon aboziñau samarra da /zan háren ustez.
- Ni zurekiñ ibiltzen naiz/ nintzan egunian-egunian.
- Zu ez zara/.ziñan iñoiz diskotekara hurreratu be egiñ.
- Hori dok hori guzur anporra! Gu ibilli gara/.giñan/giñazen perretxiko batzen.
- Eta hi zergaittik ez.haiz/.hintzan. foballian egittera etorri?
- Azkenian alkartu .zarie/.ziñien/ ziñazien.. zuek bixok.

Hónek aditzok errezak dira, baiña derrigorrezkua ikusten badozu egizu beste ariketatxoren bat (ahozkua edo idatzizkua) hobeto finkatzeko.

5) Osatizuz hónek esaldixok:

Neri gehixen gustatzen .JATANA mendira joatia da.
 Háleri atzoko tomatiak eta piparrak ez.JAKUEZEN. bape gustau.
 Anderrek etxia txukunago euki ezker ez ..JAKOZEN..inguruko arratoi guztiak etorriko.
 Hasarre gaozela? Erregular, zeueri ez...JATZUE/N...halako isuna sekula etorri.
 Ondo merezixa daukazu! Esandakua egiñ ezker ez ..JATZUN...halakorik pasauko
 Joni ez..JAKO.. bape ondo begittandu bere arrebiari esan detsaguna.
 Neri ugezabak ez ..JATAZEN...etxera biharra emoten etorri, gero!
 Zeuri oindiok ez..JATZUZ..oporak burutik jua.
 Señoritua etorri ..JATAN.. tripa truke biharra eskaintzera, eta nik ezetz esan netsan, jakiña!
 Britaiñarrerri gure herrixa asko gustatzen ei..JAKUE..
 Partidua ona? Atzeneko illadan tokau..JAKUN..eta ez genduan pelotia be ikusi!
 Maillukixak madarixak baiño gehixago gustatzen.JATZUEZ/EN..zueri.

6) Osatizuz hónek esaldixok:

Katuak ezin .dau... halakorik egiñ.

Hárek atzo ez..Zittue(ze)n...aittu geure azalpenak

Atzo Anttonek ez..(z)eban..bihar haundirik egiñ.

Atzo egin .genduzen..guk egittekuak!

Zuekiñ ernagauta nago eta ez.nozue....gehixago pegoran zaiñ eukiko

Irakasliak ez ..dabe..beti sudurran puntan jartzen jakuena egingo.

Domekan ez .genduan/zen..guk nahi beste perretxiko batu.

Berbia emondako pelikula guztiak ekarri..dozuz/ dittuzu(z)...zuk?

Afan usaiña darabill eta danak adurra darixola lagako.dittualakuan...dago.

Gu hire etxera agertu bat egittera etorri eta hara nun topau.haugun..umien jostailuekiñ afariketan.

Zuek atzo nahi beste afaldu..zenduen..., ahua neurri!

Julianek pelotia lagako dabela aitzen emon.dau...

Kanposantu erdixan ezkutau nintzan eta bertan laga..nittuan..granujok koskabilluak zimurtuta!

Aldapadia igotzerakuan aldian geroian arropa guztia kendu..genduan...

Atzo zuk zelan ekarri...zenduzen...lagun guztiak etxera? Burutik egin jatzu ala?

Hórrek egin ..dabe..arrozua! Biña kafittesne ta hiruna zumo arnasa baten eran..dabez/dittue(z)...

Zuek gaurko posturak irabazi..dozuez/dittuzue(z)..baiña hurrenguan arrio egin biharko ...dozue.

Gizonezkuak ez ..gaittue/gaittune..andrazkuok aintzakotzat hartzen.

7) Beteizuz hutsuniok dagokixen deklinabide kasuakin:

- Gizon.ok. agintzen ei dogu etxian..., baiña andrak.....dira nagusi.
- Andrak... gaurko egunez gizonak.... beste dira eskubidietan.
- Hórrek danetik jakane, alaba /alabak.. eta seme / semiak... ugari.
- Baneki zeñ alabakin.. geldittu diran etxian..!Baiña ez jakiñat.
- Semiandako..... boligrafo ederra ekarri dau amak.....
- Hiru semeri... erosi detse pisua, baiña laugarrenari..... ez.
- Eibar/ Eibarko... herrittik.....lantegi asko jua da kanpora...
- Herriko..... kalieri..... izenak aldatu bihar detsez.
- Zu.... beti zeuriari..... eusten, ahuntzak..... mendira..... jote daben moduan.
- Caribe..... itsasora..... eta hango hondartzetara.....juango nintzake pozik.
- Munduko gobernu buruak....ezin dabe egoeria.... konpondu.

8) Ariketak: Aldaketa bokalikuak:

Atera ➔ Atara

Ile ➔ Ule

Gutxi ➔ Gitxi

Haserretu ➔ Hasarratu

Iltze ➔ Ultze

Elkar ➔ Alkar

Hezurra ➔ Hazurra

Beltza ➔ Baltza

Irten ➔ Urten

Berdin ➔ Bardiñ

Bider ➔ Bidar

Dena ➔ Dana

Txerri ➔ Txarri

Lore ➔ Lora

And(e)re ➔ Andra

Hónek aldaketa bokalikuok euki dabezen berbok asko be asko darabiguz eguneroko jardunian, beraz ondo ikastia komeni da, baitta konsonantiko batzuk be.

Aldaketa kontsonantikuak:

Gurpilla ➔ Burpilla

Bolibar ➔ Gollibar

Berrehun ➔ Berregun

Goizian ➔ Goixian

Belar ➔ **Bedar**Larru ➔ **Narru**

Konbeni ➔ Komeni

Trumoi ➔ Trunboi

Ipini ➔ Ifiñi

Gurdi ➔ Burdi

Ihes ➔ Iges

Ilar ➔ **Idar**

Konbentu ➔ Komentu

Uhala ➔ Ugala

Mobidu ➔ Mogidu

Iaz ➔ Igez

Zilar ➔ **Zidar**

Iparra ➔ Ifarra

Leuna ➔ Leguna

Pabonua ➔ Fabonua

9) Batuaz dagozen erakusliak eibarrerara pasaizuz, azentua kontuan hartuta, eta gero izenaren aurretik edo ostetik moldaizuz:

- **Hónek ardurabakuok** edozein astegun buruzurixan be afarixa egitten juek; ardaujana baiña!
- Amataik (**hori**) **radixuori!**
- **Hónetan/hamen(go) etxiotan** haiziak gogor joten dau.
- Biharrian astiro gabiz eta **hóneri gaztiori** barriketan hastia baiño ez jakue bururutzen
- Guzurrak esaten hasi danetik, **hárekin drogosuekin** dabilela begittantzen jata.
- Ezagutzen don (**hau**) **neskiau?**
- **Horko kaliotatik** pasatzen da tanborradia.
- **Hórrek baldarrok** blastiua emon detse semiari.
- Ia zeñek egitten daben **hara/hango piñura** joanetorrixa ariñen!
- **Hórreri/ horko pegorako eskillarori** garbittu bat emon bihar detset.
- **Horko kobazuluotako** isiltasunak beldurra emoten desta.
- Amorrúa emoten jestek **hónek tramankulu modernuok!**
- **Hárek/ háreri atsueri** adar joka ibiltzia be, hik daukak baloria!
- **Hóne(n)gandik / hónek agintarixo(n)gandik** ez juat ezer espero.
- Zer diñok baiña? **ha guztia** ez zuan halan izan!
- **Harek neskiak** botatako begirakunia ez zuan gozua izan!
- (**Horrek**) **mutillorrek** ez dau gauza onik egingo!
- Ni zakar egon nintzuan, baiña **hárek morroia(re)k** ez zittuan atzian gelditzekuak, gero!

10) Osatizuz esaldixok:

- Irakasliak zueri martxando guztiak barkatu .detsuez
- Ameriketako osabak bizikletia oparitu..(z)eskun...eta asko poztu giñan.
- Zoro haiziak emon.(d)esta... eta neure kontura jarri naiz biharrian.
- Ugezabari ez ..gentsan/gentsagun... ondo aittu eta ugalak solte laga genduzen.

- Nik gaur ospitalian daguan lagunari agertu bat egin..detsat.. eta kuadrillako txutxumutxu barrixak kontau..detsaraz...
- Zuek guri atzo posturia egin ..ze(n)skuen/ zeskuzuen... eta guk gaur zueri onartu..detsuegu..
- Autubatzailiak herrixan pregoia jo dabe, baiña guri ez ..deskue.... ezer galdetu.
- Basarrixan nekazen trepetxu guztiak laga..netsazen....Patxiri ortua lantzeko.
- Frontoian orru galantak egin..destez...baiña azkenian partidua neuk irabazi.
- Eta guk zer oparituko ..detsagu.. Piliri bere urtebetetzian?
- Pello Zabalak atzo neri Arantzazun esan..(z)estan..gaur truxalak egingo dittuala.
- Jonek etxeuori lanpernak ekarri..deskuz...
- Nik nahikua ta larregi aguantau..netsen..igez jantxakur hórleri.
- Gaur zuk lixibia egin.destazu...baiña nik bixar pegoria garbituko..detsut..
- Umetan gurasuak litxarrerixia baiño ez ..(z)etsen. emon umiorri, eta oin girgilluak dantzan daroiaz.

11) NOR: EGON

- Zu etorri ziñanian buruko miñez NE(N)GUAN, baiña gero juan jatan.
- Tren geltokira heldu giñanian ez (Z)EGUAN billeterik.
- Ez GA(G)OZ/GARE hori oraiñ eztabaidatzeko gertu.
- Istripua izan zanian hárek pare-parian (Z)EGOZEN/(Z)EGUAZEN/ZEREN.
- Ointxe gertu ZAGOZIE/ZARIE txalupan ibiltzeko.

NOR: ETORRI

- Maltzagatik NE(N)TORRELA illundu zeban.
- Ointxe DATOR izeko Maritxu!
- Uste dot egun haretan oso azkar GENTOZELA.
- Nundik ZATOZ gabeko orduotan?
- Hárek ez DATOZ bat guk diñogunakin.

NOR: IBILLI

- Gaur iñoiz baiño ariñago NABIL.
- Atzo hori makiñori ez (Z)EBILLEN ondo .
- Gaur parrandan gustura GABIZ, baiña bixamona latza izango da.
- Gaur diru morduakiñ ZABIZIE, eta bixar auskalo!
- Biharrian (Z)EBIZELAKO ez dira etorri.

NOR: JUAN:

- Gaur atzo baiño bobeto NOIA, baiña denpora eskasa egingo dot.
- Zu Anderren billa zenbizenian, ha zure etxera ZOIAN.
- Ez dot uste ondo GOIAZENIK, galduta gabiz bidia laga dogunetik.
- Gaurko txikiteuan oso azkar ZOIAZIE.
- Etxera ZOIAZENIAN ikusi zeben Arrate.

12) BERBA ALKARTIETAN SORTZEN DIRAN BEREZITTASUN FONETIKUAK:
- “EZ” PARTIKULIA ERABILLIZ SORTZEN DIRAN ALDAKETEN GAIÑIAN:

KASUA	ESATEKO MODU JATORRA	ZELAN IDATZI BIHAR DAN
ez + b= ezb-	ezpaletor	ez baletor
ez + d= ezd-	eztator	ez dator
ez + j= etx-	etxakixat	ez jakixat
ez + l= el-	eleuke	ez leuke
ez + n = en-	enoia	ez noia
ez + z= ez-	ezan	ez zan

Oharra: Eibarreraz ez dogu ez + g= ezk- egitten, ez + g= ez g- baiño: ez gara esan eta idatzi.

- “BIHAR” PARTIKULIA ERABILLIZ SORTZEN DIRAN KONTRAKZIÑUEN GAIÑEKO ARGIBIDIAK:

KASUA	ESATEKO MODU JATORRA	ZELAN IDATZI BIHAR DAN
Bihar + d-	biou	Bihar dogu
	biestak	Bihar destak
	bihada	Bihar da
	biok	Bihar dok
Bihar + j-	bihaok/n	Bihar jok/n
Bihar + ko +d-	bihakostazue	Biharko destazue

- ADITZ NAGUSIXA “-N”Z AMAITZEN DANIAN SORTZEN DIRAN ZENBAITT KONTRAKZIÑOREN TRATAMENTUA:

KASUA	ESATEKO MODU JATORRA	ZELAN IDATZI BIHAR DAN
-n + d= Ø	esatetsa	Esaten detsa
	emoetsut	Emon detsut
-n + e= e	esaeban	Esan (z)eban
	emoeban	Emon (z)eban
-n + g= g	izategiñan	Izaten giñan
-n + go + d-	emongeuat	Emongo deuat
	eingou	Egingo dogu
	eruangostak	Eruango destak
-n + j= Ø	esateako	Esaten jako
	etortzeaku	Etortzen jaku
(-n) + ko + d-	etorrikok/n	Etorriko dok/n
-n + z= z	ikustezan	Ikusten zan

- ADITZ AMAIERAKO BESTELAKO KASU BATZUK:

KASUA	ESATEKO MODU JATORRA	ZELAN IDATZI BIHAR DAN
-t + b= p	eztakipa	Ez dakit ba
-k + b= p	etorriopa	Etorri dok ba

Idatzizuz hónek aditzok modu zuzenian. Gogoratizu berba egitterakuan forma alkartuak erabili bihar dittuzula, beraz ahalegindu danak bihar dan moduan ahoskatzen:

- ez dakitt
- izan zeben
- bihar dabe
- ez balitza
- eruango detsut
- ez zeukan
- juango dok
- ez jaukat
- esaten detsuet
- biharko dau
- ez joiak
- erosi deste
- ez nekixan
- joaten jatzu
- ez gaittuk
- jaten detsak
- ez deñ
- bihar dozue
- ez litzake
- esango destan
- izaten zuan

13) NOR- NORK: EKARRI

- Egarri demasa NEKARRELAKO gelditu nintzan itturrixan.
- Gauza larregi DAKAR eta dana jausiko jako.
- Zuendako txakoliña GENKARREN, baiña bidian eran genduan.
- Hónek gaurko haiziok ez DAKARRE gauza onik.

NOR- NORK: ERABILLI

- Atzo kotxe barrixa NERABIXANIAN birritan gelditu jatan.
- Gaur Goñik pelotia oso gogor DARABIL.
- Jon! Zergaittik DARABIZU halan Xabiertxo?
- Maisuak txakilletan harrapau zittuan! Jainkuari eskerrak, kondoia (Z)ERABIXEN.

NOR- NORK: ERUAN

- Loibia atzian NEROIAN bizikletatik jausi giñanian.
- Ixa urtebete (Z)EROIAN erre barik, eta atzoko ezkontzan pakete eta erdixa erre zeban.
- Zuk uste dozu gaur DAROIAGUN kargia arriskutsua dala?
- Egun osua DAROIAZUE adarra joten.
- Hórrek DAROIE albo kargia! Eguardirako ple-ple eginda zoiazen eta oindiokan be zurrutian.

NOR- NORK: EUKI

- Buruko miña NE(U)KAN eta ez nintzan kontzertura juan.
- Egitekoren bat egitteko gogua DA(U)KA gaur.
- Gaillurreraño igotzeko asmua GE(U)NKAN, baiña izoztuta zeguan.
- Gogorik ez BADA(U)KAZUE , ez zaittie etorri.
- Hórrek bixok dirurik (Z)E(U)KENEZ, danon artian ordaindu genduan.

ZER- NORK : *IÑO (ESAN)

- Guzurra zala NIÑUAN momentuan azaldu zan benetako lapurra.
- Aurrian tokirik ez daguala DIÑO.
- Gu ados gagoz, eta zuk zer DIÑOZU?
- Zarata honekiñ, ezin deusuegu DIÑOZUENA aittu.
- Bai, oiñ hori DIÑUE, baiña atzo ez (Z)IÑUEN halakorik.

ZER- NORK: JAKIÑ

- Nik BANEKIXAN atzoko partidua ez zana amama izango.
- Jon anporlari hutsa zana BAZEKIXAN Mirenek.
- Danok GENKIXAN epailien erabagixan ariapekua eta irutxurra egon zana.
- Zuk bakarrik ZENKIXAN Joxek arrio egingo zebana.
- Hárek ez DAKIXE ipurdixari erregiaren arpegixa be esaten jakona Eibarren.

ZER- NORK: IRUDI

- Arratek Mireni sapua detsala DIRUDI.
- Dana baltzez margotuta txirtxilla DIRUDIZU.
- Halako aboziñaukerixak egitten zittuan eze burua juan jakola (Z)IRUDIXAN.
- Danok alkarrekiñ hasi eta amaitzen dabengan Berligo Filarmonikia DIRUDIXE.

ZER- NORK: JARDUN

- Gaur goizeko bostetatik DIHARDUT biharrian.
- Kasko barik eskalatzen DIHARDU, gaurko eguraldixakin traba egitten detsala esanda.
- Jakin leike zertan DIHARDUZUEN danok alkarri begira?
- Arratsalde osuan pijo ikasten DIHARDUE.
- Ez dakitt zertan ZIHARDUAN momentu haretan, baiña danok bildurtu ginttuan.

ZER- NORI- NORK: ERITXI

- Oso ondo DE(R)ITXOT zuek esandakuari.
- Jonek garestiegixa DE(R)ITXO etxe barrixari.
- Oiñ arte ez zara isildu, baiña benetan zer DE(R)ITXOZU?
- Gure aitta-zanak samurregixa (Z)ERITXON gure bizimoduari.

14) Baldintza, ondorixua, ahalezkua eta subjuntibuaren ordezkua erabili honetan esaldixotan:

Maidar kalera gehitxuago urten ezkerro (urtetzera, urtenda)lagunekiñ hobeto moldaiko litzake/ zan.

Motxilla barik ariñago joan ahal zara.(joatia daukazu)

Eguerdirako bertan egoteko agindu zeskuen.

Geltokixan sasoiroz agertu (ezkerro, agertzera, agertuta) heu be txangora joango hintzake/hintzan.

Lagaidak pakian Txomin, hau biharrau bakarrik egin (ahal dot, egittia badaukat), barren!

Eurixa etortzia don basarritarrak nahi dabena.

HITTANUA:

OHARRA: Hónek ariketok hittanua apur bat ezagutzeko balekuak dira. Geure ustez, formarik garrantzitsuenak Nor (oraiñ-lehen), Nor-nori(oraiñ), nor-nork (oraiñ-lehen) eta nor-nori nork (oraiñ,singular). Trinkuetan: egon(oraiñ,lehen), ibilli (oraiñ), juan (oraiñ), erabili (oraiñ, sg.), euki (oraiñ,sg.), *iño-esan-(oraiñ,sg.), jakiñ (oraiñ,sg) eta jardun (oraiñ).

Dana dala, klasian beste ariketa mota batzuk (ahozkuak batez be) egin biharko dira hittanorik oiñarrizkuena jaso eta erabili deixen ikasliak. Unidadian dagozen testuetatik aparte, Juan San Martinek *Zirikadak* eta *Eztenkadak* liburuetan be hittanua asko darabill.

15) Osatizuz esaldixok, kontuan hartuta pertsona izenak eta gaiñerako erreferentziak toka eta noka bereizteko jarri doguzela:

Hi Jon, ni lehentxuago kalera joan..nok..

Miren, zein tabernatan geldittuko ..gaitun...?

Hi, Jon, atzoko neska hórrek ez..zittuan..Elgoibartarrak

Hori..don.... hori antxitxika egittia, aupa neska!

Hi, atzo ez ..hintzan.. ba gurekiñ hasarratuko!

Barkatu Ane, atzo ezin izan ..nintzonan.. etorri.

Baiña seme, hónek..dittuk..etxera etortzeko orduak?

Ez neska, ha igezkua ez..zonan..Ondarrun izan, Mutrikun baiño!

Bai mutil, gaztetan ni be ez ..nintzuan... biharrerako erremia.

16) Nor- nori:

Bai Joxe, baiña hari egunero etortzen....jakok..arrebia etxeko biharrek egittera.

Benetan ba Arrate! Albokueri loterixia tokau..jakone....

Hori don guzur anporra! Aneri ez..jakon/jakon...ezertxo be galdu.

Hire ahiztiarekiñ pasautako momentu zoragarri hárek guztiak burutik joan..jatanaz....

Mutillak, hau dok zurrutian ibilli biharra! Konturattu barik gabeko ordu txikixak etorri...jakuaz..

17) Nor-nork:

- Ondo daok! Gaur hik ekarri....nok.... baiña bixar neuk eruango...haut....hi.
- Hire senarrak ez....najan.....kalian agurtzen.
- Miren, hire granuja higuinarrizok goitik-behera busti....najone.....
- Benetan jituat, hórrek bixok alkarri agiraka jardun....juek.....egun osua
- Nik aguro egiñ...juat/ jonat....neure biharra, baiña hik aidian egiñ biharko...dok / don...
- Miren, amatau ..don... argixa? Ostiantzian inguruko kokuak eta fristixak erakarriko....dittun..
- Ha zonan antza!, harek ez ..jonan...etxia garbittu bere bizitza osuan.
- Hik burua galdu dok ala? Zelan ordainduko..juagu..50 milloi halako etxe aiñubia? Ezta eguzkibegixa balitza be!
- Bai neska, 18 urtekin aritxan egin...najanon.....eta ez jatan bape garbatu.
- Bixar gizezkiek prestauko...jone..bildotsa soziedadian. Ta geu jarri, jan ederto, musturra garbittu, eta gero, gerokuak!
- Joxe, sasoz ez jaikitziarren beti ibilli bihar ....dok/juagu.....azken orduan harrapatata!
- Horrek medikuorrek ez jakiñ ezer artez egitten. Oinguan be artazixak gaixuaren barruan ahaztu..jittun.....
- Haundixa dok ba! Hurrenguan nik ez..jittuat...erromarak zabalik lagako eta halan behixak ez..jok/juek... ospa egingo.

18) Zer-nori-nork:(aditzak noka eta toka, bixetara jarrizuz)

- Nik hari egixa arpegira bota bihar..jetsat/..jetsanat.
- Harek guri ez..jeskuk/.jeskun.. bakian lagatzen.
- Harek Mireni ez..jetsak/..jetsan..berbia emondakua ekarri.
- Guk amari urtebetetzerako sekulako fafua prestau..jetsagu/..jetsanagu..
- Ortuan jarduteko bihar dittuan trepetxu guztiak neuk laga .jetsaraz../jetsanaraz...
- Hárek hire lagunari ez .jetsek/..jetsen.. xemeikorik be barkatu.

19) Trinkuak hittanuan: (aditzak noka eta toka, bixetara jarrizuz)

- Barkatu, baiña gaur/atzo oso nekatuta (ni, egon).naok/..naon... ..najeuan../najeuanan..
- Begira, han (ha, etorri).datok/..daton..hire amandria.
- Alabia osatu danetik askoz nasaixago (gu, ibilli).gabixaz/..gabiñaz.. etxian.
- Nik nahi baiño astiruago, aida ta ixo , baiña (ni, jua) banajoiak/..banajoiian... aurrera.
- Jonek zer(harek, erabilli).jarabik/..jarabiñ.. baiña, halako ariñ-biharrakiñ?

- Ikasketa bidaiari beren buruari amaiñ emoteko asmua (hárek,euki).jaukek./jaukane..
- Txilinbrizkauta daguala (harek,esan).jiñok./jiñon..
- Lanpostu hori eskuratzeko ariapekua egon dana (nik,jakin).bajakixat../bajakiñat.
- Aratostietan eta kokojantzi barik, aboziñauak (guk,iruditu) .jirudixagu../jirudiñagu.
- Zer (hik neri,esan).diñostak./diñostan..jai ta jornala aplikau bihar deskuela? Nahi bai, Tabuion txakurra!

HIZTEGIXA(1):

1e, 2l, 3b, 4a, 5 j, 6h, 7d, 8f,9 c, 10i, 11k, 12g.

HIZTEGIXA(2):

1h, 2i, 3g, 4b, 5b, 6j, 7 e, 8a, 9f, 10cd.

HIZTEGIXA (3):

1c, 2i, 3h, 4g, 5j, 6f, 7b, 8d, 9 a, 10e.

HIZTEGIXA (4):

1c, 2e, 3g, 4i, 5b, 6d, 7f, 8 a, 9j, 10h.

HIZTEGIXA (5):

1j, 2d, 3i, 4 a, 5f, 6h, 7b, 8g, 9e, 10c.

HIZTEGIXA (6):

1c, 2e, 3j, 4g, 5i, 6 a, 7b, 8d, 9h, 10f.

HIZTEGIXA (7):

1d, 2 a, 3e, 4j, 5g, 6i, 7f, 8b, 9c, 10h.

Hónek esakera eta definiziñuok *Eibarko euskeraren esakerak eta beste berezittasun batzuk* liburutik hartuta dagoz. Bertatik erderazko balixokidia eta adibidiak hartu ahal dira, zelan eta noiz erabiltzen diran ikusteko.

Geure ustez jatorrenak eta joko haundixena emoten dabenak aukeratu doguz, baiña irakasliak aukeria dauka bere gustokuenak sartzeko.

Komenigarrixa da ahoz edo idatziz gehixago lantzia, kontestuak asmauta edo esaldixak osatuz.

ESAMOLDIAK (1):

1d, 2h, 3b, 4j, 5e, 6g, 7a, 8i, 9c, 10f

ESAMOLDIAK (2):

1c, 2f, 3a 4g, 5b, 6j, 7d, 8h, 9e, 10i.

ESAMOLDIAK (3)

1c, 2h, 3j, 4d, 5a, 6i, 7f, 8b, 9e, 10g.

ESAMOLDIAK (4):

1h, 2j, 3i, 4g, 5b, 6d, 7a,8f, 9c, 10e.

ESAMOLDIAK (5)

1j, 2c, 3h, 4i, 5f, 6a, 7d, 8g, 9b, 10e.

ESAMOLDIAK (6)

1b, 2a, 3d, 4f, 5h, 6e, 7i, 8j, 9g, 10c

ESAMOLDIAK (7)

1d, 2a, 3j, 4e, 5h, 6i, 7b, 8g, 9c, 10f.

Irakurket a
gehixago

Unidade didaktikuan h nek testuok sartu doguz Eibarko euskeriaren eta Eibarko bizimoduaren adibide zuzenak izatiarren. Formarik adierazgarrixenak, erabillienak eta jatorrenak negritaz azpimarratu doguz. Dana dala, testu guztiak ez dagoz erabat eibarreraz idatzita, batzuk batuaz dagoz, beste batzuk nahasixan... Beraz, ikastunidadean ikasitakua praktikatzeko be balio izango dabe testuok.

JUANITA LOIOLA: GERRIAK ALDATU EGIN ZEBAN EIBAR.

(Gaixak: 4 Gerria, 5 foballa, 3 Jaixak eta 1 euskeria.)

Nik gerra denporan 20 urte **nittuan**; honek dana aputzen **zetsun**: gerriak aldatu eñ zeban Eibar ta baitta jentia. Orduan Eibarren ez **zeguan** kanpo-foballik ta Elgoibarra juaten giñan foballa ikustera. Eibarkuak ta Elgoibarkuak ez ziran ondo konpontzen ta danetik **entzutzen** zan. Baiña kuadrillia **zekagun** Elgoibarko mutillekin ta bertara juaten giñan **barriketara** ta eurekin egotera.

Jaixetan Eibarren bertan gelditzen giñan ta jente asko etortzen zan kanpotik. Ez ta pentsau bez hemendik juatia; konbidauak etortzen ziran ta etxietan egoten ziran 10-12 lagun **bazkarittan**, gero beste etxietara juaten ziran. San Juan bezperan mantekaua hartzen **genduan** Untzagan ta gero fuego artifizialak ta **ostian** musika ta dantza.

Gaztañerre ointsukua dala esango **neuke**, egongo zan baiña denpora askuan galduta egon zan. Gogoratzen dot ni txikixa nintzarian etortzen zirala basarrira familikuak ta tortillia, **tanboliñian** erretako gaztañak ta esnian artua zopetan hartzen **zeben**. Baiña hori denporiakin galdu eñ zan. Ta karnabalak be nere denporatan ez dot gogoratzen, baiña bazegoan istorixak kontatzen zebazenak denpora haretan karnabaleri buruz. Nere ordurako asko galduta zegoen ta Franco denporan gehixago.

Euskera diferentia zeguan basarri ta herrixan artian. Herrikua “txulituagua” zan; “esan jetsat” esaten zeven guk “esaetsat” esaten genduan bittartian. Kalian da basarrixan nahiz ta **hurrian**, holan emoten zan. Gaur egunian hau zeozer aldatu da ta ez da hain **petua**.

Koldo Mitxelena, ...eta kitto! 94-VI-3. 15.orr

VENANCIO EGAÑA:

(Gaixak: 6 Biharra, 5 Club Deportibua, mendixa, bizikletia, foballa.)

Ondarruan jaiotakoa, 14 urtekin, mutiko zala, etorri zan Eibarrera.

Eskopetagintza ikasten hasi zan Vistalegre kalian. Gabino Lizarriturri zan bere **ugezaba**. Honekin ikasi **eban** ofiziua eta baita be ugezaban etxian bizi izan zan lau urtian. **Tripa-truke** egon zan Gabinon etxian bertakoa **balitz lez**. Lehenengo urtian, asteko errial bat irabazten eban. Bigarrenian, bi, hirugarrenian, hiru eta laugarrenian pezeta bat asteko.

- Ofiziua ikasi ondoren, nun hasi ziñan biharrian?, galdetze dautsat Venanciori.

- Danok-Bat kooperatiban. Hantxe, hain zuzen, galdu **nebazen** nere dirutxuak, izardi eta osasuna be ez gitxi. Ondoren, sei lagun alkartu eta geure kontura eskopetagintzan hasi giñan, Union Armera firma eratuaz. Lehenengo Ardantza kalian, trenbidia baiño lehenagoko etxian eta behe baten, eta gero Jardinetan aritu izan giñan. Horrelaxe gure gerrara arte. Gerra denpora, garai baten, Mallabin egon nintzan eta beste apur baten Deuston eibartarrak eratu eben fusil fabrikan.

Une hontara helduaz, esan biharra dago gure Venancio eskopetagintza kontuan **puntarengua** izan dala. Etzegoan beretzat sekretorik eskopeta arloan. Baiñan bada beste gauza bat oso aipagarria Egañaren bizitzan: Eibarko Club Deportibuaren sortzaillietako bat izan zan.

- Bai, sei bat lagun izan giñan Club Deportibuari hasiera emon **gentsanak**. Antonio Telleria, Floren Zumarraga, Arando forjarixa, Illarramendi eta bostok Andres Prietok eukan taberna baten alkartzeko ohituria **zeukagun**. Mendigoizaliak giñan. Anaitasun eta politika alde batera lagata, jendearengan mendirako zaletasuna eta kirol amateurrentzat berdin sortaraztea nahi gendun. Asmo hau aurrera eruateko sortu gendun Club Deportibua.

- Zelan izan ziran hasierak?

- Lehenengo batzarrak Errebal kaleko Kontadoreko etxian zegoan Fomento Industrialen egin genduzen. Bagian 40 eta piku eta hauen artean sortu zan lehenengo junta, Jose Laskurain lehendakari

zala. Ni, vocal aukeratu ninduen eta Jainkoak daki zenbat urtean vocal lez jarraitu neban.

- Lehenengo zentroa nun izan zenduten Club Deportibokuak?

- Isasin, **Kiputxaneko** kafian. Gure aurrian, kamiñotik beste aldera, Mortero 42 taldekoak zegoazen. Geruago, Untzagara etorri giñan **Marianeko** taberna gora.

- Entzunda daukat eskursiñuak egiten hasi ziñatela...

- Bai, hasiera-hasieratik. Domeka gehienetan egiten genduzen **mendikarak**. Jendea poztuarazitzeko eta propaganda egiñaz, kale-jira txistulariekin egiten gendun, eta gero abiatzen giñan mendiruntz. Saiatzen giñan buzoiak ipintzen, iturriak sortzen, eta zer ez! Gogoratzen naiz Kalamua bideko azken iturritik goratxuago geuk ipiñi genduzela hamabi pagu. Lehenengo ibilaldiak Elgetako Leon Olabarrian esne kamioiak egin genduzen.

- Txirrindularia be izan zara...

- Bai, Deportibuan sartu nintzanian, txirrindulari be bihurtu nintzan. Txirrindua benetan maite izan dot! Lehenengo urteera, **domeka** baten eta taldean Bizkargira. Eta nora ez gara heldu! Halako haitzetara juateko Floren Zumarragakin goizeko hiru t'erdietan urtetzen giñan Eibartik.

- Bizikleta ona zeukazun?

- Lehenengua **Alhondigeruari** erosi netzan. Geruago beste nere **gogo-gogoko** bat erosi neban: Automoto eespecial izenekoa zan eta 300 pezeta kostau jatan.

- Futbola be asko gustatzen jatzu...

- Bai, asko benetan. Ipurua egin zanetik oraintxe hillebete batzuk arte, partidua guztietara jua izan naiz. Eta atsegiñez jarraitu izan dot ostikolarien gora-beherak. Nik berihala begia **jo neutsen** Urriaga, Garate, Ormaetxea eta beste batzuei, eta nik haietaz pentsatutakoa egia bihurtu da.

Revista Eibar, 84ko abendua, 10.orr.

SEKUN, TELEFONISTA TA FRUTA SALTZAILLE:

(Gaixak: 6 Biharra, 5 Club Deportibua, mendixa, bizikletia, foballa.)

Sekun esan ezker, ezagutu leike Eibarren Sekundina Egiazu. Eibarren jaio zan 1904. urtean, Ardantza kalia. Bederatzi anai-arreba izan ziran. Gaur bera bakarrik bizi da. 15 urterarte Untzagako eskolan ikasi eban Doña Angela eta Doña Petrakin. Olabekin be ikasi eban dibujatzen **Kontseju-zaharrian**.

Neskatua zala, sukaldia **arenatzen** zegoan une baten, etorri **jakuen** etxera Telefonikako zuzendaria, bere **ahizta** Luisa Eibarkko telefonuetako nagusia baitzan.

-¡Oh! Qué chica mas maja, esan eutsan. ¿Ya quisieras ser telefonista?

- Si, señor.

- ¿Tienes escuela? ¿qué tal estás de ortografía?

- Ni ondo negoan, diño harrokeria barik Sekunek. Matematika gaiak asko gustatzen **jatazen**. Idazten be oso ondo aritzen nintzan. Dana dala, examiñatu ninduen Donostian eta oso ondo geratu nintzan. Euskerara itzuli edo tradutzeko orduan, lehenena neu izan nintzan.

Eta horra hor, 16 urtekin, gure Sekun Eibarko Telefonikan sartuta. 1920. urtea izango zan. Telefonika Caja Ahorros goian zegoan, Elgetakale eta Ifarkale ertzian. Bere txanda, egunez eta baita gabaz be egiten eban. Gabaz, 10 errial irabazten eban, eta egunaz 20 errial.

Horrelaxe hogeitau bat urtean bi zerbitzuak egin ebazen. Ezkondu ta gero be telefonista izan zan.

65 urterarte. Baita gerra onduan be, nahiz-eta bere ahizta Luisa eta Vicenta jaurtiak izan.

- Nobixua laga 10etan eta telefonuetara juaten nintzan. Gure etxian, bost telefonista izan giñan familian: Luisa –Telefonuetako nagusia-, Vicenta, Victoria, gure lehengusiña Maria Luisa eta bostok. Luisa batez be santa bat zan.

- Bihar asko egin zenduan telefonuetan? Galdetzen dausat.

- Bai. Milla ta piku konferentzia izaten genduzen **egunian-egunian** Republika garaia eta lehenagotik. Minimua, hiru minutu izaten ziran. Eta euregaitik 0'75 ordaindu bihar izaten zan. Orduan, klabijekin biharra egiten **gendum**. Etzegoen automatikorik. 100 abonaurentzat zeukagun kuadrua. Extranjerira be nahiko dei egiten ziran.

- Frutera be izan ziñan?

- Bai, horixe. Lehenengo plazan bertan. Gero, era berian, Indianoko palazio ataian dendia ipiñi gendum. Danetik saltzen gendum: fruta ta janari, patata, bildotsak –nere senar Venanciok hiltzen zebazen bildotsak eta oso ondo gaiñera-, arda, txanpan eta ahal zan guztia. Gerran, baiña, dana galdu gendum. Bai denda, ta bai etxe. Bizi, Elgeta kalia, Batista igeltseruan etxian, Badeten aurrian bizi giñan. Ta dana apurtuta gelditu zan.

- Gerra garaian estuasun asko pasatu zenduten?

- Lehenengo kañonazua geure etxian sartu zan. Batetik bestera pasau eban. Nahiz eta explotau ez, Karakatetik jaurtitako kañonazo haura Toki Ederreko ostian jausi zan. Beste baten, Plaza Barrian, Leokadianeko eskaparatian **nengoala**, Arratetik **zeturten** tiro batek gitxigaitik ez **ninduan** ikutu.

- Entzunda daukat, gerra ostian. Estraperlista be izan ziñala...

- Zerbait egin bihar ba. **Goian zerua eta behian lurrakin gelditu giñan**. Orduan, barriz, fruteriakin hasi giñan. Bilbora egunero juaten nintzan, hemengo gauzen ardura nere gizonaren eskuetan lagata, gauzak erostera. Ordubateko trenian juan eta illuntzian etorri, gabeko 10etan, gaiñera, telefonista jarraitzen neban. Estraperlo apur bat be egin behar izan gendum. Naranja otsara edo zestuetan, han barruan, azpian sartzen genduzen olixuak eta urunak. Behin, baiña, guardia civillak harrapau ninduen. Nere estuasuna! Bajakin nengoan Telefonikan. Nere bildurra zan galduko ete neban puestoa. Bihotzez, ez denunziatzeko eskatu netsen guardiacivilleri. Aitu eben nere egoera eta ez jatan ezer txarrik pasau.

Revista Eibar, 85eko maiatza. 9.orr.

JOSE “QUERIDO”-REKIN TERTULIXAN

(Gaixa: 5 Club Deportibua, mendixa.)

Jose Etxeberria “Querido” 1912an jaio zan eibartar familia batean. Bai Eibarren eta bai Euskal Herriko leku askotan oso ezaguna da, eta oso maitatua gainera, karakter zabaleko pertsona dalako. Euskal Herria asko maite dabela argi dagoen gauza bat da, bere mendiak, jendea,... dana. Nahiz eta jendearen artean diferentziak eta gorrotoa egon, bere ustez mendian gauza guzti hauek alde batera lagatzen dira eta bertan egindako lagunak betirako izaten dira.

“ Gu gaztiak giñanian ez **gekagun** orain dagozen polideportibuak, orduan gure gaztetako jolaslekuak zera ziran: errekek, herriko hormak eta mendia. Herriko hormetan pelotan egiten gendum, errekan peskan eta mendian gaztaña lapurretan. 14-15 urtekin, eta ilusiño askokin Galdaramiño ta Urko igotzen **gendum**. Gero 17-18 urte inguruan hasi giñan Klub Deportibuan konkursuak egiten nagusiekin, eta gure lehenengo mendiak izan ziran Oiz, Aitzgorri,... 1934an 2000 metroko mendiak igotzen hasi giñan, lehenengua San Lorenzo izan zan, Errioxan. Baiña urte honetan, reboluziñuaren ondorioz kartzelara sartu ninduten”.(...)

“ Lehenengo mendia gerria amaitu ta gero Udalaiz izan zan. Bizikletan Kanpazar igo neban eta gero oinez Udalaiz. Klub Deportibua hasi zanian eskursiñuak kamioietan egiten gendum, autobusiak ez zeguan ta. Hala ta guztiz mendian ibiltzeko nere laguntasuna bizikletia izan zan: Aitzgorrira, Ernixora, Izarraitzera,... Gero gure lehenengo eskursiñua hemendik kanpo “Picos de Europa”-ra izan zan. Juanito San Martin geure zalarik, gu baiño hobea zan ta eskaladan”. (...)

“Mendian ibiltzen jakin egin behar da, mendia asko aldatzen da eguraldiakin eta horrexegaitik ez da beti bardin ibili behar. Kontuz ibili behar da mendian. Mendia maite izan behar da baiña bere

errespetua euki behar **jako**; mendiak gu hartzia nahi gaitu, amak be bai, baña amak be noizian behin **zaplasterkua emoten desku**, eta mendiakin bardin gertatzen da. **Norberak** kontua badaka ba orduan ez dago arriskurik. Mendian prisak alde batera laga behar dira, ez batzuk egiten daben moduan ia zein lehenago aillegau. Bestaldetik, mendia ez da bakarrik zuzen-zuzen puntara aillegatzeko, berak dittuen edertasunak ikusteko ere bai, hau da, mendia ezagutzeko. Akordatzen naiz Indalezio Ojanguren fijau barik igotzen zebala mendiak, bakarrik egiten zeban mendia igo eta fotografiak atara, kontutan hartu barik ze bidetik igo zan, bera atzetik joaten zan jendeari segika.

Mendian ibiltzeko **gertau** egin behar da, hobe da erropia eta janaria sobran eukitzea faltatzea baiño. Brujulia beti poltsikuan eruatea oso inportantea da ze laiñua edozein momentutan etorri leike, baiña jakiña, brujulak ez detsu markatzen Donostia nun dagoen edo galduta zagozenezan zer egin behar dozun; brujulia ikasi egin behar da erabiltzen”. (...)

...eta kitto, 89ko otsailla. 2.zk.

RAMON SARASUA: EUSKERIA ETA MUSIKIA BERE BIHOTZIAN

(Gaixak: 7 kultura, 4 politikia. Oso eibarrera jatorra egitten dau. Hittanua lantzeko egokixa.)

Ramon Sarasua musikuen familixa batean jaixotakua da. Bere osaba Juan Bautista Gisasola dogu, konpositoria izandakua. Gaur Eibarren dagan konserbatorixuak bere izena **darroia**. Familixan lau anaiek ikasi eben musikia, baiña bik bakarrik segidu eben: Antonio anaia nagusixak eta Ramonek.

Ramon osaba Juanitokin Orfeoi Eibartarrian egon zan eta geruago nesken koru bat formau eban Goiarri izenekua.

Bere anekdota edo kontu benetako batean esan desku: “1942 edo 43an izango zan udaletxetik deittu **zestenian** La Navidad del Pobre edo Caritasekua egiñ bihar zala ta . Nik formau neban grupua, asko giñan neska ta mutillen artian: larogei bat edo , ta danok basarritar jantzitta jua bihar **genduan**; bandia, korua, ta Olentzerua be **eguazen**. Neu be jua nitzan musikako akademixara basarritar jantzitta **ta zain, ta zain, ta zain**, ta ez eban urtetzen **kabalgatorrek edo zerorrek**, ta musikuak ta bandakuak zaharrak **zittuan**:

–**Hi!** Zer pasatzen **dok** hemen!...ixa zazpirak **dittuk** eta sei t’erdixetan **esaezkuak** urtetzeko ta..

- Ah!... **etxakixat** nik, hemen ordenak **dauazek**, ayuntamentukuak esango dabela noiz urten. Ta halakoren baten etorri jatan bat errekadista modura ayuntamentutik eta juateko plenuetako lekura. Jua nitzan hara eta han hartu **niñuen** ba, kristonak esaten!! Bandera españoliakin ez **bagenduan urtetzen ez ebala urtengo** kabalgatiak edo Olentzeru horrek esan zesten, ta nik esan netsan:

- Bueno baiña ... neri ze **esateztazue**, elixiak deittu desta neri ta ni hemen ensaiuetan hille t’erdixan egon nok eta...

Ta **amorrua** emon zestan. Bajau nitzan ta han nekazen behian arkuetan danak, larogeixak, espektatiban eguazen zer pasatzen ete zan ta esan **eusten** hauxe:

- Ta Ramon, zer egiñ **biajuau** ba...?

Ta nik erantzun:

- Nik **erabagixa** hartu **juat** nik zer egiñ **bioten**.

Ta jua egiñ nitzan eta bestiek be bardiña egiñ zeben. Horregaitxik bandiak ta Olentzeruak bakarrik urten eben. Ta gabon hurrengo egunian ugezabak esan zestan:

- Poliziakuetatik **zera daok, deixa daok**.

Denuntzixa baten telegramia zan. Baiña azkenian konpondu ziran gauzak jefe poliziakua eibartar batekin ezkondu zanian, orduan **historixiori bertan behera** geldittu zan.

Ramonen osaba zan Gisasolak “ Koral Eibartarra” sortu eban bere anaia Antonio zuzendari izan zalarik eta Ramon bera subdirektore. Ramon gerotxuago Koru parrokialian musika asuntuakin hasi zan eta **ondiokan** be segitzen dau; **honek koruonek badaroiatz** bizirik 80 urte inguru. Berak **darroian** korua

gizonena da. Baiña Donostian hiru bider kantau dabe: Alfako umiekin, Merzedarixak eta Aldatsekuekin be bai. Bere kantuen artian “Haurtxo kanta” da bozetara egindako kanta exitosuenetako bat, eta berak **diñonez**:

- Horrek bai, onena **horretxek urten eztan**.

...eta kitto, 1989ko martxoa.3.zk.

IÑAZIO LEZETA ETA JOSE ALBERDI: OIÑ ARRATIETAN DANTZAN EITTEKO GOGUA FALTA DA.

(Gaixa: 3 Jaixak)

Arrate-Balleko hónek lagun bixok geure herriko Amabirjiñian omenez ospatzen diran jaixak iñork baiño hobeto ezagutzen dittuztela esan leike. Urte askuan ibilli izan dira bertan. Hori dala ta, Arratiak ze aldaketa izan dittuzten ikusi dabe. Euren ustez, gaur egunekuak ezin leikez lehenguekin konparau, oiñ gauza pilla bat gehixago prestatzen diralako. Halan da guztiz be, pozik gogoratzen dabez gazte denporako **hárek jaixak**, oiñguen **aldian** askoz dantza gehixago egitten zalako. Jose, merkatu plazan saltzaille dagozen basarrittarren artetik gizon bakarra da. Lezeta basarriko Iñaxio, ostera, plazako saltzaillia ez da, baiña sarrittan handik zihar ibiltzen da andriari laguntzen.

- Zuen gazte sasoiko Arratiak zelakuak izaten ziran?

- Gu gaztiak giñanian dantza premixua egoten zan Arraten. Erromerixia egoten zan gehixen. Soiñua egoten zan ta dantza gehixena, soltia. “**Jazbana**” esaten **jakona** zeguan, hiru edo lau laguneko konjuntua. Egun guztia dantzan, goizian hasi ta illuntzera arte. Horixe euki genduan gure gazte denpora guztian Arrateko jaixetan.

- Gaiñera jente guztia oiñez juaten zan goizian, jatekua hartuta. Zapata-kajan eruan ta pago onduan ipintzen zeben **bazkarixori**. Holan pasatzen zan eguna. Han erromerixia zeguan ta beti dantzan ibiltzen giñan. Dantzan egitteko pagau egiñ bihar izaten zan, soiñujoliari pagau eiñ bihar jakon. Gizonezkueri kobratzen zetsen orduan, pagau ta **paparrian** txapa txiki bat ipintzen jakuen. Beittu paparrian eta ez bazeukan... taka! Dantza mordua eitten zebanak papel mordua eukitzen zeban paparrian. Hori bastante berandura arte izan da, ez dakitt, 25-30 urte izango dira.

- Egun batian Markiñan Santa Eufemian batek 21 pezeta emon **zittuan** dantzan eitteko; **jota papar guztia bete-bete eginda!**

...eta kitto 92-IX-6

PEDRO BASAURI PAGOAGA, “ PEDRUTXO”:

(Gaixa: 5 Toriadoriak, 7 zinia.)

1893. urtean, azaroaren 30ean, Eibarko Arragueta kalia jaio zen. Beraz, bere jaiotzaren 100. urteurrena izango da aurtengo San Andres egunian.

Torero trajea Eibarren jantzi zeban lehenengo bider nobillada batean. Iluminado Saenz “Iluminadito” eta Celso Saenz “Armerito” eibartar nobilleroen ordezeko ezpatari gisa sartu zeben kartelean. “Atxita” ere han inguruan zebilen.

Izen handikoa izan zan “Pedrutxo” toreatzaileen munduan. 1914tik 1931ra makina bat korridatan hartu zeban parte. Ameriketean, Egipton... eta beste hainbat tokitan ere erakutsi zeban zezenaren aurrian zeukan maisutasuna. Zineko artista ere izan zan. Henri Vorins frantziar zuzendariak egindako “Pobres niños” eta batez ere “Militona o la tragedia de un torero” izeneko filmetan (Gautier-en nobela baten oinarritua), protagonistaren papera pantailaratu zeban.

“Pedrutxo” izeneko filmea, bere bizitzari buruzkoa, Hegoameriketean emon zeben. Hollywood-era

eruan nahi izan zebenian, eibartarrak, 1929. urtean, zinema munduakin zeukazen lotura danak moztu egin zittuan eta ez zan bota zinemaren “meka”n.

1921. urtean, bere bizimoduaz liburuxka bat atera eban Juan Torrabadella kataluniarrak Bartzelonan. “La vida y arte de Pedrucho” zan liburuxkaren izena.

Martin Basauri, “Pedrutxo”ren anaia, Marsellen hil zan Camargueko zezen batek harrapatuta. “Pedrutxo”k handik denbora gitxira itxi zeban zezenen mundua. Bartzelonan 1973. urtean hil zan.

Bego Azpiri. ...eta kitto, 93-XI-24

JOSEFINA, SOSOLA BASARRIKUA: KALETIK BASARRIRA JUANDAKUA.

Gaixa: 6 Bizibidiak: Basarrixa. Euskera bizixa darabill.

(...)

- Zelakua izan zan zure baserriko hasikeria?

- “Ni jaixo nitzan **Errebalian**, kalia jaixo nitzan. Geruao jua nitzan **Eskareiko** errotara. **Orbetik goratxuao** daguana, amama nekan han. Gero handik, ama gaixotu **jatanian Ixuara** jua giñan. Gero hamar urtekin kriada jua nitzan errekauek eittera ta...Ez nekixan ez dibidir ezta multiplika be. Hantxe errekauean eta serbitzen, ahal zan guztian! Ta gero **handitxetik honaxe ezkondu**. Baiña hemen Joxek darabill apellirua, lauhun ta berrogeitamar urte **daroiaguz** apelliru horrekin hamen. Sosola baserrixan izena Gisasola apellirutik datorrerla pentsatzen dot. Gisasola beste baserri batetik dator. Gisasola baserrixa dao, liburua eta eskudua be badaoz. Ni kuarentaidosian etorri nitzan ta oiñ hirurogeita hamaika urte **dakaraz**”.

- Oiñ be zaldixakin juaten zara kalera, ezta?

“Neu ta beste bat bakarrik juaten gara holan Eibarrren. Beste bat asto **zar-zar** batekin juaten da, **Asua** baserrikua da bera. Tenbidian azpizan daozen tuneletatik juaten da **horra baserrira**. **Haratxeiño** ekartzen dau astua ta lagatzen dau. Ta neri dana protestia: ez lotzeko ta... ondiño! Usaiña emoten dabela zaldixak ta ez lotzeko! Ta esan notsan: ba bai! Lotukot ba! **Hementxe lotukot!** Errresidentziako batek be **esaeztan**: - badakizu zer pasatzen dan hamen, kanpokuek aginduak **emotezkuezela** ta guk **eztoula** ezer **aiñdutzen** hemen!

Ta zer eiñ neban? **Alkatesiana jua ta esan notsan, hauxe ta hauxe gertatzen jata. Jua daneko berrogeita sei urtian edo zazpitan egunero-egunero etortzen naiz ta...**

- Lotu zuk, **esaeztan**, zuk lotu eta ezer badakazu kejarik etorri.

Ta bueno, holan segitzen dot. “Furia “ zaldixa be aurrera doa, ta holantxeik, hemeretzi-hogei bat urte eukiko dittu honezkeru.

(...) Zelakua da Eibarko jendia baserriko produktuekin?

“ Txarra. Ze, **esangotsut**, zaldixan **badaroiadaz** porruak, edo letxugak, edo zezer, iñor **etxata** etorriko. **Jakiñian dendan gehixau pagau bihar dabena**, dendara juaten dira! Iñor **etxatzu** etorriko ta, - **zu, honek zenbaten? Holakotxe** jentia dao! Nik **eztot** entenditzen **hori martxiori!** Nik pentsatzen dot baserriarreri ez emotiarren dala dana edo bestela, tonto batzuk dia!

Oiñ itxuria jentia deskremaua bihar dau, ez loditzeko edo. **Ha zerekiñ eiñdako esnia dan nahi neuke jakin nik!** Nik sebuakin da hazurrekin eitten dabela pentsatzen dot. Gure esnia hiru egunian ezin leike eukin **galdu** barik ta, hille bixan egoten dia horrek esniok, zer dake ba?

-Zer eiñ biharko litzake jentia baserrixan biharra eiñ **deixan**?

“Nik **estakitt**. Baserrixa nahi dau jentia oiñ txalet moduan edo, denporia pasau ta soziedade moduan, **hori ezta martxia,eh!** Ta baserrixa dana undira bihar da! Hemen **Arrate aldiandaoz bat eta bapez badaozenak baserri morduia**. **Arrate ballen be iguala doa**. Zera, bapez. Segidarik ez. **Eztot** entenditzen nik. Holako politxa da baserrixa baiña, neretako bai, neri asko gustatzen **jata**.

Jentiak nahixao dau **kintzenia**, sobria hillan azkenian, ha ona da. Hamen ezta ikusten sobrerik. Hamen igual hartzen dozu frutia edo ta hartzen dozu dirua. **Oiñ, jatekua beti! Edurte batek hamabost egunian joko baleuke, jatekua eukingo geunke!** (...)

Idoia Irazola Lasuen, ...eta kitto. 91ko urtarrila.

ELGETA ERREKADISTIA

Gaixa: 6 Bizibidiak

Anizeto Oiartzabal, “Elgeta korneta” zan eibartarrantzat. Batetik, Elgetan jaioa zalako; bestetik, bere eginbeharraren ezaugarritzat kornetia erabiltzen **ebalako**. Luzea zan gorputzez. Nahiko **zimela**. Tiple abotsa zeukan. Bestalde, oso alaiia zan. Orduko eibartar jendiak astero-astero, bai Gasteizeruntz urtetzerakoan, bai handik bueltatzerakoan, bere kanta ta korneta soñuak entzuten **ebezen**, eta gustora gaiñera. “Oeste”ko pelikuletan ikusten diran antzeko karro haundi bat zeukan. Hiru mando ederrek bultzatzen eben karroa. **Eta, zer etzan han sartzen!** Vitorixatik gauza asko ekartzen ebazen: kartutxoak, gatza, txokolatiak, azukre kortadilluak...zer ez! Eruan be danetik eruaten eban. Gauzak, diruak, enkarguak mota guztietakuak.

Mando ta karrua eukitzeko korta Bidebarrieta kalia zeukan, gaur Iraolagoitiaren liburu denda dagon lekuan.

Ausarta zan gure Elgeta errekadistia. **Ibilli egin behar zan gero ha ibiltzen zan moduan**, bakarrik eta askotan gabez. Izan ebazen bere arrixkuak. Behin, berak jakin barik, arazo larri baten sartu eben Plaentxiako arma fabrika batekuak. Sartu **etsezen** legetik kanporako arma batzuk eta guardiacivillak bera be gaizkile edo konplize **lez** hartu **eben**. Hori dala-ta, beste batzuekin hillabeteak pasatu bihar izan ebazen Burgoskko espetxian. Eskerrak, epe hartan, bere emazte Guadalupe Belastegik seme gaztetxoan laguntasunakin, jarraitu **eutsala** Gasteizerako **juan-etorriari**. Emakume ausarta, benetan, Guadalupe. Zazpi seme alaba izan **ebezen**. Elgeta errekadistia Eibarren hil zan 76 urtekin 1940. urtean. Berakin amaitu zan igarotako gizaldian hasitako Gipuzkoan zegoen errekadistarik ospetsuenetako bat.

P. Revista Eibar, 84ko otsailla, 6.orr.

JULIAN MUÑO A – MARIA ZABALETA

Gaixa: 6 Bizibidiak, Aurrerapenak.

Hotel Julian famatuko Julian Muñoa oso ezaguna zan Eibarren. Jaiotzez etzan gure herrikoa, Elorriokoa baizik. Hantxe, “Basterretxe” basarrian jaioa zan 1885. urteko maiatzaren 27an. Gaztetatikan, baiña, 14 urte ezkerro, gureganatu zan.

Pedro Zabaletak, Bidebarrieta kalean –gero Hotel Julian izango zan lekuan bertan- fonda bat zeukan. Honera etorri zan Julian.

Zabaleta ostatukoak bazeuken karro bat eta zaldia bera erabiltzeko. Zaldia, hain zuzen, hantxe **goratxuago**, Batzokia egon zan azpian, gordetzen eben. Julian Muñoa izaten zan zaldiaren gidari ta bai, egunik-egun, juan-etorriak egin be estaziñora karrikitxe hartan. Hori zan bere eginkizunetako bat hotelian: kargak eruan eta ekarri eta berdiñ jendeak.

Fondako ugezabaren **loiba** bat be **hantxe** bertan lanean zegoan. Maria Zabaleta zan bere izena. Hau, Azkoitin jaioa zan, “Kategi” basarrian, 1881. urteko uztaillaren lehenengoan, eta, berdin, oso gazterik Eibarrera etorrira zegoan osabaren babesera.

Fonda hontan, hain zuzen, agertu jakon bere kozinera bokazioa Maria Zabaletari, eta fonda hontan entzutetsu egin zan **puntarengo sukaldari lez**. Askori erakutsi eutsen sukalde gaiak. Berakin egondako beste kozinera on bat –Frantziska Ganuza, Venancio errekadistaren emaztea- hau be

aipatzekoa da.

Eta hementxe bertan, Bidebarrieta kaleko fondan, Jainkoak nahi izan eban Julian eta Maria alkar ezagurtu, maitemindu eta uztartzea. 1907. urteko ilbeltzaren 11n izan zan, Eibarren, beren ezkontz eguna.

Laister beren kontura geratu zan fondaren zuzendaritza eta jabetza. Hortik datorkio Hotel Julian izena.

Julian Muñoa ausarti agertu zan negozio kontuan beti bere gizatasun eta bihotz ona gauza guztian gaiñetik azalduaz. **Barriketa bakua.**

Bera izan zan, gure gizaldiaren lehen urteetan, lehenbiziko kotxea Eibarrera ekarri **ebana**. Berak ipiñi eban lehenbiziko aldiz taxis zerbitzua. Zazpi taxis eukitzera heldu zan. Beti sei taxis **gertu eukitzen ebazen**. Eta 30 eta piku urtean Jainkoak daki zenbat zerbitzu egindakoak diran.

Bidebarrieta goian, Vistalegrerako igoera hasten zan aurrez aurre, euki eban garajea. Era berean, Zuloaga kalean beste bat jarri eban, hau batez be erreparazioetarako. Hemen ezagutu gendun eibartarrok Jose Mari Fernandez mekaniko **puntarengua**. Eta honen anai Isidoro, txoferra. Eta beste asko ta asko, Julian beraren semeengandik hasita. Fondaren aurrean, ia Merkatu Plazari ikutzen, gasolinera bat be ipiñi eban Julianek. Era berean eta bere kontura beste hiru gasolina -agentzia jarri zituan Elgoibar, Markiña eta Bergaran.

Bitartean, ixil-ixilik, baiña leial eta bihotzez, aspertu gabe bederatzi seme-alaben laguntasunakin, etzan lanean geratzen ama Maria Zabaleta. Hotel Julian fonda **lez** eta kafeteria arloan berdiñ, oso goi maillara eruan ebazen.

Zoritarreko gerrak apurtu eban famili hartako zorientasuna. Durangoko bonbardeuan hil zan Julian 1937ko martxoaren 31n, 52 urte zituala. Bere emazte kutuna handik zazpi urtera, 1944ko iraillaren 4an.

Julian eta Maria ahaztu eziñezkuak dira guretzat. Orduko Eibar kutunaren zati bizi eta eredugarri izan ziran.

Revista Eibar, 84ko apirilla. 6.orr.

EIBARKO BAILARAK

Txanguak egitteko eta toponimia ikasteko testu aproposa.

Gaurkoan **Eibarko** bailarei buruz hitz egingo dugu. **Eibarrek** bost bailara dauzka: **Kiñarraballe**, **Arrateballe**, **Gorostaballe**, **Mandiolaballe** eta **Agiñaballe**. Hauek herri bakoitzeko mugarriekin banatuta daude.

Maltzagan hasten da **Kiñarraballe**, eta hemendik **Irure** eta **Illordo** baserrietaraino igota, alde batekoa **Eibar** eta bestaldekoa **Plaentzia** da. **San Salvador** ermitaraino igotzen jarraituko dugu eta hemendik **Bergaretxegaineraino** dena da **Eibar**, baina hemen **Bergarako Goimendi** auzoko mugarri bat dago. Pixka bat gorago **Elgetako Azurtza** dago, eta bertan **Elgeta** eta **Eibar** banatzen dituen mugarria. **Azurtzatik Galdaramiño** igo eta alde batera **Eibar** eta bestera **Elgeta** izango ditugu. **Galdaramiñotik Bizkaia** eta **Gipuzkoa** arteko muga egiten duen **Zaldibarko Olarriaga** auzora jaitsiko gara. Hemen bukatzen da **Kiñarraballe**.

Kalamua mendian jaiotzen da **Iruñabe** eta **Iruñakoerrota** baserrien artetik **Elgoibarko Saturixora** jaisten dan errekatxoa. Errekatxoaren alde bat **Elgoibarko San Pedroballa** eta bestea **Arrateballe**. Bigarren bailara hau hemendik **Arratera** doa eta handik **Lezeta**, **Abeletxe** eta **Sumendixa** baserrietan behera **Azitainen** bukatzen da.

Gorostaballe Eibarko baserririk garaienean hasten da, **Txabolan** hain zuzen ere, ondoren **Santa Kruz** eta **Asua-errekan** behera **Barakaldo** kaleraino hedatzen da. Bailara honetan daude **Orbe**,

Biriñau, Marapilla, Narbaiza bertsolariaren jaiotetxe **Ezkaraierrota, Gorostagaineko** eta abar luze bat.

Mandiolaballe Akondia menditik **Ixuara** zabaltzen da, **Urkoraino** jarraitzen du eta **Olariagaraino** jaisten da. **Urko** mendiak lau zati ditu: batek **Ermura** jotzen du, besteak **Markinako Barinagara**, beste batek **Mallabira** eta azkenak **Eibarrera**. **Urkon** behera **Ermuko Elorreta** baserrietatik igaroko gara, eta hemendik bailara bukatzen den **Olarriaga** auzora eta bertako benta ezagunera.

Bostgarrren eta azken bailara **Agiñaballe** da, **Ixuatik Markinaraino** zabaltzen dena. Bertan **Gorostiza, Zumaran, San Roman** eta **Arandoak** baserriak daude. **Agiñagako** elizaren ondotik, **Agiñazpi** eta **Agiñagain** baserrietatik **Bariñagako** mugarria dagoen **Orei** baserrira joango gara. **San Romanetik Kalamuara** igoko gara, eta hemen, **Urkon** bezala, mugarri banaketa daukagu: **Ixuara** ematen duen aldea **Eibarkoa** da; beste bat, **Elgoibar**; hirugarrena, **Illagoitxi** eta **Illazpe** baserrietan behera, **Barinaga**, eta beste aldea, **Lomiño** baserrira goazela, **San Andres de Etxeberria**.

Hemen bukatzen da Eibar eta bere bost bailaren inguruko ibilbidea, zalantza gabe, gure herria hobeto ezagutzen lagundu gaituena.

Revista Eibar: Imanol Ortiz de Zarate, Geu gera, San Andres egoitzako aldizkaria, 10. Zk.tik itzulia

MANUELA TXOPA

Gaixa: 7 janarixak. 6 Bizibidiak. 4 politikia

Gure gerra aurrean, Eibarko kozinerarik entzutetsuenetako bat Manuela Txopa zan. Itxura danez, sukaldari artea odolian **zaroian**. Egona zan, gaiñera, kozina ikasten Txatxarramendin eta baita be Altzolako hotelian.

Eibarko ostatu onenetatik –adibidez Badet eta Hotel Julianenetik- sarritan deitzen zetsen beren jatordu haundienetan laguntzaille buru bezela. Zenbat aldiz ez ete zan Juan Orbeanera, etxe hartako banketeak **gertatzera! Ikustekoa zan, gero**, Manuela Txopa, amantal zuriz jantzita, kalez kale, berak egindako tarta eder bat bandejan eruatzen etxeren batera.

Bere etxean –Kandido hojalateruan etxian bizi zan Ibarkurutzen- ostatua zeukan **apopillo** jakin batzukin. Eta gaiñera askok eskatzen zetsen reposteri gauzak eta baita ere beste janari batzuk egiteko. Era berean, sukalde gauzak ikasi nahiean, **asko eta asko** pasatzen ziran bere etxetik. Baita ere , eta ez behiñ bakarrik gaiñera, sukalde arteari buruz kursilloak eman **zitu**an Eibarko andra askoren probetxurako. Manuela Txopari esker kozinera **puntarengo** izatera heldu ziran gure herriko emakume asko eta asko. (...)

Ama Manuelan etxian apopillo zeguan guardia civilen kapitan Garrigos jauna. Octubreko Reboluziño egunian, Manuela arduratuta zegoan **etzetorrelako** bazkaltzera kapitana. **Giro ederra zegoan kuartel inguruan bazkaltzera etortzeko!** Manuelak, baiña, bihotzak bultzatuta, eta nahiko arrixkukin bialdu eban bere seme Juan kapazotxo baten kapitanari jatekua eruatera. Sozialisten kontrol batzuk pasau ondoren –hauek ere bihotza baizuten- laga **zetsen** jatekua eruatzen. Eta bai eskertu be kapitanak hain detalle zoragarri hau!

Handik urte bira, anai arteko gerra zala-ta, bazkal errekauegin eban Juan hiltzeko epaitua zegoan frankotarren eskuetan. Estu ta larri Juan zan ama Manuel Garrigos jaunarengana. Etzan erraza honengana heltzea Donostian. Baiñan honek entzun bezin laister Manuela Txopak bera ikusi nahi ebala, hartu eban harrera eta borondaterik onenakin. Baita Manuelak , negarrez, esan be bere seme Juan hiltzeko zorian zegoala. Orduan Kapitanak: Zeiñ? Reboluziño egunian neri jatekua ekarri **zestana?**

- **Bai, haixe bera.**

Ta kapitanak agindu zetsan Manuelari bere eskuan zegoan guztia egingo ebala Juan askatzeko. Eta **halaxe** gertatu zan.(...)

“AMAÑA” .Revista Eibar, 83ko eka.-uztailla,26.orr.

FRANCISCA ARRILLAGA

Gaixak: 7 egunerokotasuna, modia, ziniak. 3 Jaixak.1 Antxiñako Eibar. 4 Gerria

- Noiz jaio ziñan?

- 1893.ian, oingo Toribio Etxebarria kalia, “**Andres Arro**”nian, han beheko etxian. Gero Juan giñan “**Guardia**”neko gora. Han bizi izan nintzan 32 urtian.

- Nun zeguan Guardianeko tabernia?

- Fronto Zaharreko ertzian. Oiñ Serapianeko dendia dagon lekuan. Hantxe eguan Guardianeko taberna entzutetsua. Entzute haundikoak ziran, bai, Guardianeko **konpuestuak**. Guardia bera –Larraza jauna- ibiltzen zan, kalera urtenda, bere konpuestua saltzen. Etzan nahaste bat besterik: erdixa kafia etra beste erdixa **pattarra**. Negoziante hutsa zan Larraza jauna.

- Nun egiten ziran jaiak orduan?

- **Plaza Barrixan** be asko. Gogoratzen naiz **Aratostiak** Plaza Barrixan ospatzen zirala. Don Ziriako eta bizi ziran onduan. Orduan Untzaga bera baiño gehiago izaten zan Plaza Barrixa. Gogoratzen naiz ni txikia nintzala zelan jentia ibiltzen zan leku hartan alkarri oratuta, pasiuana eta saltoka. Untzagan bertan baiño alaitasun gehiago egoten zan.

- Gogoratzen zara lehengo Untzagakin?

- Bai horixe! Arboladi ederra zegoan Untzagan. Eta San Juanen ermitia. Amigoneko kafia be Untzaga ertzian zeguan. Gero Nochenekua izan zana, **haixe** zan, lehenago Amigonekua. **Hantxe aurrian**, plazia itxi eta teatruak egiten ziran oiñ musikia **joten** dan ingururuntz. Gu, neskatillatxuak, Amigoneko bittartietatik ikusten gendun teatrua. Amigonekua herrixan lehenenguetakoa zan. **Txatxananekuak eruaten eben hango martxia.**

- Han zeguan, zure txiki denporan, Salon Teatrua?

- Bai. Aspaldikua zan. Arratsaldian, domeketan, hantxe jotan eban organilluak eta, gabian, musikia izaten zan. Arratsaldian sartzeko hiru **xemeiko** bihar izaten ziran. Eta gabian **erriala**. Baiñan, askotan, ez genduan errialik be izaten! (...)

- Gerra denporan, nun egon ziñan?

- Nik ez neban Eibartik urten. Hori bai, estuasun haundiak pasatu **genduzen**. Nahiko ordu pasatzen genduzen abioien bildurrez orduan egiten ziharduen Banco Gipuzkoanoko etxe azpian. **Haraxe** juaten giñan **antxintxiketan** hegazkiñen bildurrez, ustez han seguru geundela.

Gerran, nik eztakit zelan salbau giñan. **Ha azkenengo bonbardeua O’Domell kalekua ikaragarria izan zan.** Ni Otola basarrira asko juaten nintzan. Hantxe **nengoan** frankistak sartu ziranian. Eibar negargarri geratu zan. Nik dana erretzen ekusi neban. Herrian sartu eziñ eta Jardiñetatik bueltan etorri bihar izan giñan Arraguetara. Gero, gose haundia pasau gendun. **Harek ogi baltzak jan bihar lastuakin egindakuak!** Mixeria haundia. **Danok alkar jatia zan orduan be.** Gogoratzen naiz zelan juaten nintzan **arrantxo** billa Auxilio Socialera. **Nere ama, horraitio, iñoiz ez neban eruan.** Beretzat beti zerbait izaten neban. **Gurasuak, gero, gauza haundia dira!** Ta azkenian be, Jaungoikuak beti laguntzen dau eta danok behintzat bizirik urten gendun.

- Beste gauza asko, lehengo Eibarrerri buruz, kontau eustazen Frantziskak. Orduko jantziak zelakuak ziran, adibidez.

- Andrakumiak, marinera eta goniakin eta txaketatxoren bat **baeguan** negurako. Gero hasi ziran

jersiak eta.

Aste guztian erropa batekin. Ez eguan elegixarik! Gizonezkuak, tunika bat jantzi eta aste guztian halaxe. Umiak, aurreko amantaltxo batekin jantzi –kalau batzuk ertzian eginda- eta eskolara bialtzen **genduzen**. Senzillo bizi zan jentia. Gero urten eben lujua. Ha beste bizimodu bat zan. Guardianeko etxian, 15 pezetako errentia **geukagun**. Irabazi be gitxi egiten zan. Biziorik ez. **Zelan hartzen jakozen neurriak bizimoduari!**.

Revista Eibar, 82ko maiatza, 7.orr.

FELISA AZKARRAGA

Gaixak: 2 Eskolia, Dibujua, 6 Biharra. 7 Teatrua eta korua, ohitturak

Felisa Azkarraga **gatz eta pipar** haundiko andria da. **Eibartar peto-petua**. Bere aita sastia zan. “Sastre txikixa” **lez** ezagutzen eben orduko eibartarrak. Oraintxe dala 86 urte jaio zan. Felisari, baiñan, 86 urte hoiek ez diote kendu bere irripartasun, gatz eta umore ona.

- Felisa, nun izan zan zure lehenengo eskolia?

- **Txiki-txiki** nintzala, Ibarkurutzeko Arrautzianeko ume txikitxoan eskolan sartu ninduen. Han zaintzen **giñuzen** Jose Larrañagan amak eta **amandriak**. Euren etxeko bigarren bizitzan zan. Han **eukezen** banko txikitxo batzuk eta gu han jarrita ipintzen **giñuzen**. Han ibiltzen zan amandria bueltak emoten gure inguruan eta bai sarritan be oriñalakin gu txikitxoei laguntzen.

Gitxi pagatzen gendun eskolatxo hartan, **baiñan bai burrukan egiten gendula gogotik. Nahiko atximurkadakin juaten nintzan etxera**. Bai beste asko be nik egindakuekin.

Gero Felisa Alhondigako eskolan ibilli zan.

- **Eskolan – diño berak- nahiko lista nintzan, baiñan martxando gehiegitxo egiten nebazen. Hasi nintzan baita ere Dibujora juaten.**

- **Norekin eta nun?**

- Jazinto Olabekin. Dibujua asko gustatzen **jatan**. Nahiko sakrifizio zan gurasoentzat, **pesetia hillian** pagatu bihar zalako, **baiñan ni ez nintzan gelditu hantxe sartu arte**. Goizian, Alhondigako eskolatik urten eta 11etatik 12ak arte. Arratsaldian, 5etatik 6retara. Klasiak izaten genduzen Elgetakaleko ertzian, Juzgaduan **aurrez-aurre**. Gogoratzen naiz (...) Jazinto Olabek esaten **euskula**: “Zuetako 20 neskakin baiño nahiago dot 40 mutillekin Dibujua erakusten egotia”.

Baiñan ni, nahiz eta **bihurritxua** izan, asko ikasi neban Dibujua eskola hartan. Gurasuak, baiñan, josten ikastera eruan nahi ninduen. Nik, barriz, gogo gitxi hortarako: grabadora izatia nahi neban. Eta **izeko** Juanakin juan nintzan egun baten **Gandiaganera**. Erakutsi **netsazen** dibujuak eta harek esan **eustan**: Etorri biharrera nahi dozunian”. 14 bat urte **neukazen** han sartu nintzanean. Gandiaga oso ona zan guretzat. Egunero-egunero, gaztetxoei ordu beteko aukera emoten **euskun** papelian dibujatzeko mahaitxo baten. Laster ipiñi **eztan** baita be **zidarrian** grabatzen. (...)

Biharrian **geundela** asko kantatzen gendun. Batez be antxiñako kantu ederrak. Gandiaga bera be oso kantari ona zan.

- Kantoria be izan zara, Felisa...

- Bai eta ez txarra, gaiñera. Mariaren alaben kongregaziñoako koruan, 15 urterako hasi nintzan kantuan. Don Poli Larrañaga abadia zan gure zuzendari. Berakin egiten genduzen Errebal kaleko Barberukuan ensaioak. Pianista zan Gregoria Orbea eta kantarak 13 bat lagun. Ensaioak gitxienez astian behiñ egiten **genduzen**. Kantau, barriz, Kongregazioko egunetan, eta maiatzian egunero, Ama Birjiña Sortzez Garbiaren bederatziurrenien, eta abar. Perosiren meza eta beste bi ikasi genduzen. Ez **genkigun** solfeorik, baiñan Don Poliren teknika batzuekin nahiko ondo arreglatzen giñan. Don Agustin Enbil parrokuak, urtian behiñ, merienda goxua emoten **euskun**. Orduan jaten genduzen Maria

Taberneriak egindako nahiko **txutxu**. Eta mahai azpian bandejia gordetzen gendunok gehiago oraindik.

- Teatrista be izan ziñan...

- Bai, Kongregaziokuak teatro talde bat formatuta gendukan Don Poli zuzendari zala. Batez be Karnabaletan egiten genduzen teatruak Salon Kruzetan. Don Poli zan zuzendari eta apuntadore.

- Zelakua izan zan zure gazte denboria?

- Guk **ederto** pasau gendun gure gazte denporia. **Ni bihurritxua banintzan bai apurtxo bat. Beti zirikadaren bat sartzeko goguakin.** Behiñ gogoratzen naiz apaiñ elizara juateko asmuakin, orduantxe ezkontzeko zegon nere ahizta Eugeniaren ezkontz-mantilla hartu netzan. **Bueltan izan ziran komediak!**

Aita zuzena zan. Ez **euskun** lagatzen dantzaldietara eta juaten nahiko nagusi egiñ arte. Eta gero be **erretirua** oso ondo gorde bihar izaten zan. Ama, gaiñera, ez zan ogera juango, danok etxera etorri arte.

- Noiz ezkondu ziñan?

- 27 urte **neukazela** eta Karnabaletan. Ez naiz asko gehiago gogoratzen. Nere anai Florentino be orduantxe ezkondu zan. Bi parejok Ama Sortzez Garbiaren altarean ezkondu **giñuzen** Don Felix Ibargutxik. Egun hartan bertan ezkondu ziran baita ere Justo Oria, Tomas Egurrola eta beste Ardantzako bikote bat. Ezkonduetako gehienok Madridera juan giñan biajian.

Madrident soldadutza betetzen **zegozen** Galarraga eta Tomas Amuategi. Haiekin asko ikusi giñan egun haietan. Beren nobixak emonda eruan **eutsaguzen** sanblaskopil bedeinkatuak. **Ta bai gustora jan be danon artian hantxe Madridero kafe baten.** (...)

Revista Eibar, 82ko apirilla, 7.orr.

AMANDRE ESTEFANIA: 100 URTE

Gaixak: 6 Ekonomia, biharra, 3 jaixak eta erromeriak, 4 Gerria

Estefania Arruti Irazabalbeitia, Eibarko **amandre** beneragarri bat da. Ehun urteko mugan dabil. San Iñazio egun baten ikusi zun lehenengo aldiz munduko argia Urkiko Takillango basarrian.

(...) – Noiz ezkondu ziñan, amandre?

- **Gazterik.** Don Valerio Bidaurre, “Parroko tuertua” elizako nagusi zala. Juan Jose Osoro zan nere senarra.

- Ni gaztetxo nintzala –diño- sei **perro** t’erdian zegoan lauoko ogia. **Fota bi txakur eta erriala** kostatzen ziran. **Azunbre** esnia, hiru perro t’erdi. Eta nahiko kafe bi errialekin. Ezagutu neban denpora bat, bai, ogia eruaten gendula baiñan liburuan apuntia egiten zan, gero hurrenguan ordaintzeko.

Etzegoan dirurik. Nere gizonak Alfan lan egiten eban. Bertako sortzailleetako zan. Baiñan urte batzuetan, **biharraren truke** ez gendun dirurik ikusten, txapak baizik. Asteko irabazia bederatzi txapa ziran. Txapa bakoitzak durua balio eban eta haiekin erosten genduzen gauzak kooperatiban.

- Egia da susto haundia izan zenduela **izko** batekin?

- **Bai horixe.** San Juan batzuetan estuasun haundia izan gendun. Atara eben izkua Torre Zaharreko plaza aurrera eta **hara hor izkuak iges egiñ ebala.** Ubitxako basarrian atera eutsen **iria** eta honek bota eban izkua modu txarrian, Gu Iturrao basarrian jokuan geundela, ikusirik izkua **hurretik** pasatzen, **estutu** giñan ta bai etxe barruan sartu ere.

- Frantziara be heldu zara, amandre?

- Bai, gerra zoritxarrekuan Santanderrera eruan **giñuzen** eta nere **loibia** eta familikoak zaintziarren juan bihar izan nintzan Frantziara. Nik, ordea, ez dakit zelakuak diran lurralde haiek. Ondo, bai, ondo hartu **giñuzen** hango jendeak. Eta ni etxean egoten nintzan **omezaiñ** eta **jerseygiñan.** Horrelaxe hiru

bat hillabete, beti Eibarrekin pentsatzen.

- Jolas eta lan asko egindakua zara?

- Jolas askorik ez. Biharra bai ugari. Erromerira Azitainera juaten giñan. Orduko erromeriak ederrak ziran: goiz hasi eta goiz amaitu. Avemaixetarako etxera. Musikako lehenengo txanda akabau eta etxera **antxintxiketan**, gurasoen esana ondo betetzeko.

Amandria etzan,ez, kaleko emakume ibiltaria. Iñoiz etzan Pabelloiko zinian sartu. Ordubete bat libre baeukan, basarrira juaten zan biharrera. Biharrerako lotzsarik ez dau izan iñoiz, ezta damurik be biharra egin beharrarena. Oraintxe arte, bere etxetik **Eibarko martxari jarraitu dio**. Eta oraindik ere, bere buru **zolian**, Eibarko azken larogeitamar urteetako historia **darioa**.(...)

Revista Eibar, 81eko abendua, 7.orr

PERIKO KRUZETA

Gaixa: 7 zinia

Txontan jaio zan Periko Kruzeta. Hantxe, Karmeldarrak gero egongo ziran lekuan. Beste aldi baten Arraguetan bizi ondoren, bere familia izan zan Estaziño kalia lehenengo egin zan etxian bizi izan zana. **Harrezkero** bere bizitza guztian Estaziño kalia iraungo eban. Gandiaganeko aurrerz aurre jaso zan Casoino Artista, Perikoren aita gidari zala. Gero, ados ez zetozelako, handik aldendu egin ziran Casino Artistakoak -behia eta lehenengo pisua erabiltzen ebezen- eta orduan, behia kafe bihurtu zan eta lehenengo pisua etxebizitza.

Kafe Kruzetan bailia egiten zan garai hartan! Ah, baiña edozein emakumek ez zeukan han sartzerik: moñodunak bakarrik dantzan egin **zeikien!**

Konpañia asko etorzen ziran Salon Kruzetara. Eta kantore eta kantora famatuak. Emilia Bracamonte, Raquel Meller, Cornadó anaiak **eta nik dakit zenbat gehiago**.

Periko Kruzetari esker ekarri zan Eibarrera zinia. Juan zan bera Bilbora, liburu batzuk erosi, estudiatu eta bere kontura eta berak bakarrik montau eban zineko makiñia. **Eta gero, zenbat bihar ez ete eban egiñ gure Perikok kafetik aparte, zinia zala-ta!**

Baita ere berak eta bere aitak, zinetik haruntz, gaur maternidadia dagon lekutik haruntz, pelotaleku bat jasotzeko asmoa euki eben, bai planoak egin be, nahiz eta gero lortu ez asmo hura.

Periko Kruzeta, bere sasoiaren, oso billarista ona izan zan. Onena urte askoan. Ikusi besterik ez dago 70 urtekin zelan urten zan txapeldun. Baita be oso jokulari ona zan txameluan, hau da, dominó antzeko joku hortan.

P. BIDEBARRIETA, Revista Eibar, 84ko eka.-uztailla, 26.orr.

PATXI ARANAKIN BERBETAN

Gaixak: 6 Biharra, 5 Pelotia, 3 kalegirua.

Patxi Arana Aristondo **eibartar peto-petua** da. Bihotz oneko gizona, benetan. Eibartar jatorra. **Bihargin sutua. Pelotazale purrukatua**. Eibarko historiaren gertakizun asko bere buru ta bihotzian **daroiazen** ezker, oso atsegiñ da berakin berbaldi bat egitia. Hona hemen berakin egindako jardunaldiaren gauza batzuk...

- Patxi nun jaixo ziñan?

- Untzaga kalia. Oingo Kalbetonian, Bilbozarren ertzian, oktubrearen 10ean, 1879 urtian.

- Denpora asko eskolan?

- Oso gitxi. Ezta bi urterik be. Nere eskolia Bidebarrietan zan, oiñ eskola barrrixak dagozen lekuan.

Maixuak: Segundo Maiora eta Arrateko maixua.

- Zenbat urtekin hasi ziñan biharrian?
- 12 urtekin. Txomonian bost bat urte egin nituan.
- Gero nora?
- Kintananera, estaziño aurrian, Matxarira **goiazela**.

Hemen, pistolagintzan egiten gendun. Bi urte egin **nebazen Kintananian**. Gero **Korriuanian** –G.A.C- egin nebazen beste hiru urte. Huelga bat dala-ta **urten bihar izan neban** Korriuanetik.

Zergaitik huelga?

- Hara ba. Gure biharra izaten zan goizeko 6retatik 8rak arte. 8retan ordu erdi libre izaten genduan gosaltzeko. Sartu barriz ta 12ak arte. Bazkaldu ta ordubatian barrura 7rak arte. Bihargiñak eskatzen gendun arratsaldeko 6rak arte. Hori ez **eskuelako** emon, juan giñan huelgara.

- Huelga ondoren nun egin zenduan biharra?

- Urkusuan –Orbeanian- 21 urtekin sartu nintzan ta 28 urtera arte jardun neban. Biharra gastau zan ta urten egin bihar. Orduantxe hasi nintzan **nerre kontura**.

- Nun?

- Bilbozarrian. Iturritxo laguna neban ta harek emon zestan lekua bere tallarrian. **Hantxe**, nere kontura, 14 urteko gazte bikin hasi nintzan biharrian.

- Zer egiten zendun?

- Pistoliantzako pieza soltiak. Tallar hartan 16 arte egon giñan. Handik Dos de mayo kalera etorri giñan. Hemen, 20 urtian **jardun neban**, 1936ko gerria etorri arte. Gero, 1939 urtian, Ubitxako tallar hontara heldu giñan.

- Noiztik dator zure pelotarako afiziñua?

- 16 urte ezkerero. Pelota partidu asko ikusitakua naiz. Lehenengo Frontoi Zaharrian.

- Hango partidorik onenetakoren bat?

- Azkoitiko Txikixak eta Manolo Paxieguak jokatu ebena **eskuz esku**. Azkoitiarrak irabazi eban. 30era zan jokua. 28-18 galtzen zeguan Txikixa ta 28an partu ziran. Gogoratzen naiz Don Ziriako Agirre ta paxiegutarrak asko jokatzen ebela Manoloren alde. Partu ziranian, juan ziran Aldatzarren, Azkoitiko Txikixaren apoderauarengana, **parrian trabesak** geratzeko eskatzen. Baiñan ezetzian geratu ziran ta Azkoitiko Txikixak irabazi eban 30-28.

- Pelotari on asko ezagutu dituzuz?

- Bai horixe! Sustarra, Azkoitiko Txikixa, Txorrotxa, Kantabria, Mondragonesa, Atano hirugarrena ta beste Atanuak, Etxabe anaiak, Rubio, Ubilla, Onaindia, Gallastegi, Barberito...asko ta onak benetan.

- Orduan ala oiñ dago afiziño gehiago?

- Ointxe gehixen. Lehen baiño jende gehixago doia pelota jokura. Jokau be ointxe gehixen.

- (...)

- Patxi, kantu zalia be izan ei zara?

- Bai, pixka bat, batez be kanpuan afalduta gero. Gogoratzen naiz zelan etorri zan Julian Gayarre Eibarko Txikixa ikustera. Neuk be entzun netsan kantuan Gisasolaneko kafian,

Segundo Maiorak pianua jota. Kanpuan, Txirixoa kale guztia jendez beterik zeguan Gayarrereri entzutzen.

- Eibarko Txikixa maitatua izan zan Eibarren?

- Oso maitatua. Askotan juan zan Ameriketara pelotan jokatzerara. Handik bueltan, herrira etortzerakuan, Zumarragatik zihar kotxian **zeturrela**, Eibar guztia eukitze eban bere zaiñ Urkusuko itturri ingurran. Han egoten zan Personia, Persona Zarra, gizon bizarduna bandera ta guzti ta herriko musika bandia. Handik danok juaten giñan Frontoi Zaharrera. Guztiz bonbillaz argituta billatzen gendun. Hantxe bizi baiziran Eibarko Txikixa, Pilar bere andria ta Zeferino, Juan ta Enriketa seme-alabak.

Gogoratzen naiz ondo zelan etorri zan egun baten Fraskuelo torerua gure pelotari famatu honengana

ta zelan bota ebazen granuja kuadrilliari Frontoi Zarretik behera dirua –laurlekuak- bolo-bolo.(...)

- Orduko ipuiñen bat...

- Gure kuadrillakuak oso zaliak giñan Olerriara juaten. Hantxe ondo afaldu ta bueltan serenata zoragarriak asmatzen genduzen. Gabe baten, ordubatak inguruan bagentozen Olerriatik bueltan Isasin behera orkesta osua. Gitarria joten eben Maximo Plaentxiatarra, Padilla ta Salaok. Ballarinek flautia ta Polin Kastrok klarinetia. Etorri jaku bidera Moskatela serenua eta esan desku:

- Mutillak, hau eskandalua baiño hobia dok eta kalia zihar bueltia emoizue.

Holaxe zan. Jendia jaiki ta bentanetan entzutzen zeguan. (...)

Revista Eibar,67ko abuz.-iraila, 12.orr.

ANTONIA IRIONDO: NIK EZ DOT NAHI ERRETIRATZERIKAN

Gaixak: 6 Biharra, ekonomia. 7 Ohitturak

Julixo honetan 78 urte beteko dittuen arren, biharrerako gaztiak baiño gogo haundixagua daka Deban jaixotako andra honek: goizeko seirak aldian jaikitzen da ogixak saltzera juateko. Zeregin honetan luzaruan **jardun** eta gero, gauza asko aldatu dirala ikusi ahal izan dau. Gaur egun ogixa eitteko makiña asko dago. Halan be, jentia lehen baiño gitxiago jaten dau, **akaso** hondartzara juaterakuan “mitxelin” gehixago ikusiko **jakozela** pentsatzen **dabelako**.

- Ogixa lehen eta oiñ ez da bardin egitten. Esango **deskuzu** zelan aldatu diran gauzak ogixa egitteko orduan?

- Ogixa egitteko modua aldatu eiñ da, lehen eskuz eitten zan gauza asko, baiña gaur egun makiñak dao edozertarako. Gaiñera, lehengo **labak** egurrakin ibiltzen ziran eta oinguak ez: elektrikuak dira. Ogixari formia eskuz emoten **jakon** lehen, baiña guzti hori aldatuta dago gaur egun, barrak eitteko formadora izena dakan makiña dagolako. Masak be amasadoriakin eitten dira. Baiña hori ez da dana, oiñ fermentaziño kamarak dao. Lehen askoz be bihar gehixago eiñ bihar izaten **zeben** ogixakin. Erosteke modua be aldatu dala esan **leike**, sasoi batian koskak egoten zirala entzunda dakat. Eskuan pagau biharrian, denpora bat pasauta pagatzen zan ogixa. Baiña hori neuk pe ez dot ezagutu, antxiñako kontua da hori. Nik ezagutu izan dotena hau da: hillian azkenian edo astian azkenian pagatzeko liburuan apuntau, baiña jente zintzuari bakarrik. Koskena ez, panaderixako amari entzun izan **netsan**: bakotxak erosten **eban** ogi bakotxangaittik makilla baten marka bat eitten zeban, edo. Baiña hori oingo jentia pe badaki, lehengo gurasuak eitten zeben. Jente formala dakagu hamen eta jentia ez zeban tranparik eitten, tranpen kontu horrek ez dira egixak. Hamengo amak pe lehen **fotak** eruan eta **aldaban** ipintzen zittuala esaten eban eta sekula ez **jakola** falta izan berari. Fotak zortzixan formakuak ziran, **armozutarako** eruaten ziran eta aldaban laga. Gero, goizian jaikitzerakuan, aldaban eukitzen zeben ogixa.(...)

Koldo Mitxelena,...eta kitto, 92-VII-17. 15.orr.

EULOGIO GARATE

Eulogio Garate 1889ko azaruaren 13an jaiotako eibartar jator bat izan zan. Industri arazoetan **puntarengua**. Gizon haundixa bere egintza ugarixetan, nahiz eta berak bere buruari garrantzi edo inportantziarik emon ez. Bere egintzarik haundixena –nere ustez- hau izan zan: armagintzan biharrian **ziharduen** G.A.C. fabrika, eibartarrentzat “Korriuanekua” Arragueta kaliaren hasieran, **Arikixaneko zubixaren** ertxian zeguana, bizikleta fabrika bihurtzia. Horretarako Frantziara abiatu zan, han bisittatu zittuan hango txirrindu fabrika batzuk, eta han ikusittakuakin eta bere burutik ataratako ideiekin, buelta osua **emon zetsan** G.A.C. tallarrari.

Ikusirik fabrikazio berri honek etorkizuna zeukala, Eulogio Garaten bidiari jarraitxu **zetsen** Orbea, B.H.,

eta gero beste fabrika batzuek. Horrek aberastasun ez txikixa ekarri zeban Eibarko industriarentzat, zeren eta, ez bakarrik bizikleta, baita be bizikletaren inguruan doiazen beste gauza asko fabrikatzen hasi ziralako eibartarrak. Penagarria, baiña, gaurko eguneri begiratu, Eibarrerri hainbeste fama emon **zetsan** industri hau gure herritxik kanpora jua **jakula**, bai Gasteiz, Mallabi edo Durango aldera.

Eulogio Garate, anai arteko gerra zala ta -bera Errepublikako denporan kontzejala izan zan-Frantzian zeguala, bere industri jakintza aprobetxatu nahirik, austriatar enpresario Frich Mandelek bultzatuta, gure Eulogiok Argentinarako abiada hartu zeban, han eskopeta fabrika bat -Kometa izenekua- jasotzeko. Horretarako, ordea, beste eibartar batekin, Luis Ormaetxeakin, zortzi hillabete pasa zittuan, makiña egokixak eta eskopeta industriko teknika gaurkuak esamiñatzen.

Eulogioren bihotza, baiña, beti Eibarrekin **amesetan** zeguan. Azkenik lortu zeban bere herri maittera itzultzeko gogo bizia betetzia 1953. urtian, eta bere bizitzako azken hamabi urtiak hemen igaro **ebazen**.

Pedro Zelaia,...eta kitto! 94-II-11. 8.orr.

TESTU MOTZ ETA BIZIXAK:

Kontaketa labur eta bizixak, hittanua, kontaketa jatorra, hiztegixa, entonaziñua eta aditz trinkua lantzeko egokixak.

MARIANO TXURRERUA

Gizon xelebria Mariano. Luzia **zan** gorputzez eta irudimenez. **Mehe-mehia**. Bizar haundixa bere aurpegixan. Umoretsua. Galdo Txikin estilokua umore kontuetan. Bere fetxoria gehixenak Karo bere lagunakin egitten **ebazen**.

Basarritar batek sagar arbola bat **zeukan**. Baiñan ondo zaintzen ei **zeban** sagar arbola hura. Hara iñor ezin **zeikian hurreratu**; laister han **zan** ugezaba “en defensa propia”.

Baiñan, dana dala, Mariano eta karok **sakatu etzen behin ederra**. **Joan dira** arbola ondora. Marianok eskopeta berakin **zaroian**. **Igo da** Karo arbola gaiñera, ta berihala hemen **dator aintxitxiketan** ugezaba. Mariano hasten da diarka arbola gaiñeko Karori:

- ¡Carailu, de esta no te escapás, te mato, atí y a quien sea!

Ta jo tiro Karogandik bost metrora ta, danba! Bestia, faltsuan lurrera.

Ugezaba, tiruak eta amenazuak entzunda, gelditu da, arbola direziñua laga ta, bildurtuta, **igesixari emon detsa etxerutz**.

Bitartian, bi lagunak, hartu nahiko sagar ta aldendu **ziran** arbola ondotik. Handik pixka batera, basarritarra etorri **zanian** arbolara, ez **zeban** ezer billatu, ez gizon ta ez sagar.

Behiñ batian, Marianok hartu **ebazen** Maltzako errekan **eskallu** batzuk, **gitxi aukeran**. Eta esan ei **eban**:

- Honek **zapuburutxuok** be, eskalluak **dagozen** tokian egoteko, ez **ditxuk** txarrak izango. Eta eskallu ta zapuburutxuak, danak nahastian, eruan **ebazen** tabernara kaxuela baten jateko.

- Ipiñi danak batera, al pil-pil, kaxuela baten!

- Zapuburutxuak be bai? –**diño** tabernariak.

- Bai

- Zelan?

- **Eskalluen moduan**.

Agindu lez ipiñi ta ekarri **eban** mahaira, kaxuela. Morterua modukua geratu ei **zan** eskallu ta zapuburutxuen nahastia kaxuelan. Horrela ikusita, iñor ez zan atrebitzen jaten hasten. Han **zeguan** Mariano ta Karokin beste euren lagun bat, bularreko gaixuakin **zeguana**. Eta honi esan **zetsan**

Marianok:

- Probau heuk lehenengo; **heuk dakak zer galdu gitxien da!**

Mariano ta Karo, egun baten, kazara jua **ziran**. Beste asko, goizian goiz urtenda, han **ziran** leku onak hartuta, baiña danak tranpakin, beda denboria baitzan.

Gure Mariano ta Karok ez **zeben** euki goiz jaiki biharrik. Eurak denporaz, **patxadan**, heldu **ziran** lekurik onenera ta guardia civillak **balitzakez moduan**, hasi **ziran alkarri deika**:

- ¡Oye, Gutierrez, por aquí deben estar!

- No, Martinez, por este otro lado.

- Puestokuak, berba harek entzunaz batera, guardia civillak inguruan **ziralakuan**, laga txabolía eta **hanka jokuari emon zetsen**. Mariano eta Karok hartu **eben** eurentzat txabolía ta nahiko **txoriren jabe** egin **ziran**.

Eibarko Ayuntamentuan **asmo gogor bat** hartu **eben** gaueko errondalarixak **ziharo** kentzeko. Euren artian Mariano Txurrerua ta Karo be **baziran** nahiko lan emoten **zetsenak** serenueri. Ekarri **eban** ba Ayuntamentuak Sestaotik **arrazako sereno txatua**, **errondalari** guztiak berak birrinduko **ebazela** esaten **ebana**.

Lehenengo egunian, goiz aldian, hartu **ditzuz** “in fraganti” Mariano ta Karo. Ispeziñora eruan, izen, apellidu eta direziñua hartu ta Flandesen pika bat ipiñi **baleu** bezela, **amaiñ emon etzen** gure **gautxorixeri** hurrengo egunian, hamabixetan, Ayuntamentura alkatiaren aurrera agertzeko agindua emonaz.

Baiña, hona hemen gure Mariano eta Karok, euron izen benetakuak emon biharrian, izen faltsu batzuk emon **ebezen**: Jose Sakristau ta beste **goitar** batena.

Hurrengo goizian, emon **detsaz** sereno txatuak alkatiari errondalarien izenak. Irakurri **dittuz** izenak eta esan:

- Honeik ezin izan **leikez!**

- Bai, esaten **eban** txato serenuak, honexek **dira** euron izenak, eurak emondakuak dira.

Deitu **detse** alkatiak bi gizoneri ta, jakiña, serenuak ez **zittuan** ezagutu gabeko berak hartutako errondalari moduan. Harek beste batzuk ziran.

Ta hor amaittu ziran arrazako txato serenuan serbizioak. Sestaora barriz jua bihar izan eban.

Pedro Zelaia. Revista Eibar 65eko abuz.-iraila, 17.orr.

GALDO-TXIKIN ZIRIKADAK

Hamaika gizon xeble sortu izan da Eibarren, ta euren artian, Galdo-txiki **ezta azkenen gelditzen zana**. Gizajua, jua zan urtian hil zan, ta berakin Eibarren jatortasun zati bat. **Zegaitik eze**, lehengo eibartar jator bat hiltzen **dan** bakoitzian, badirudi berakin **daroiála** beste mundura gure herriaren zati bat.

Zuloagak pinturara edo Juanito Gisolak musikara moduan emon **eban** Galdo-txikik bere bizitza umorera. Umorista asko izan ditu eta ditu gure herriak. Umoristak euren artian be era askotakuak **dira**, ta behin Kaitano Kareagak ederki esan **zestan** moduan, Galdo-txiki, okerkerietarako umoria **eukana genduan**. **Zirixa sartzen genduan ha mutilla**.

Honek dira bere gertakizun batzuk:

Behin bere lagunekin jua ei **zan** Donostiara agostuko Andra Mari jaixak pasatzeko asmuetan, kantauaz: “Festarik behar bada, bego Donostia...” Ze, donostiarren antzera hankak arin **zituen jai-zarraparria zan aldera**.

Inork ez ei **eukan hagiñeko miñik** eta kantsaziñorik, ta errazoi horri oratuta ibilli ziran orduakin

konturatzeka. Horraitxiok, berandu batian, nahiz ta gazta sasoian izan, **errendidu ei ziran**. Ta, **orduan kontuak ohia billatzen**. Jo batera ta jo bestera, **lo-kamusa** bat eitzeko besterik ez bazan be, kostauta billau ei **eben** ostatua. Baña kondeziño batian: oge banatan biñaka eitzeko kontuan. Ta gaiñera batzuek koltxoia lurrian botata ta beste batzuek muelle hutsian.

Suertera jaurti ei **eben** ta Galdo-txikiri Anbroxio Balentziagakin tokau ei jakon ogeko muelle gañian, beste bi lurrian koltxoian ziralarik. Gañerakuak oge biko kuarto baten sartu ei ziran, ahal dan moduan.

Galdo-txikik beti bezela egin bihar **eban** fetxurixaren bat, da bestieri ezer **esateka** baña ondo ikusteko moduan, hasi ei zan, ogeratu aurretik, tapak jaso ta periodiku papelak kurioso-kurioso izara gaiñean ipintzen. Anbroxiok, hori ikusirik, esan ei **zetsan**:

- Baiña mutil; zoratuta hago ala? Zer **diarduk papelok** zabal-zabal ipiñiz?

- Hara Anbroxio. Ta bestiori be berdiña esatera **najoiak**. Momentu honetara heldu **garanez**, nere desgrazia bat kontau bihar **detsuet**. Lagun onak **zarienez**, uste **juat** ixillik gordetzen jakingo **dozuela**. Nik, ixa gabero ohian kaka eitzen **juat**.

- E! - bestiak batera-batera -. Ohian kaka eitzen **duala**?

- Bai mutillak! Baiña mesedez, **ezaixozue** iñori esan.

Anbroxiok:

- Ni ez **najoiak** hire onduan lorik eitzera. Nahixago **juat** Boulebardean pasiau. Beste lagunuen kuartuan, nahiz da lurrian, lekurik ez badago behintzat.

Beste bixak:

- Guk pe bai. Hire **kakarantsa** aguantatzia baño hobe izango **dok** eta.

Egoera horretan, bakar-bakarrik gelditu **zan** Galdo-txiki kuartuan. Ta, orduan, koltxoia ipiñi eban bihar zan lekuan ta oge bigunian sartu **zan**.

Lurrian lo egin **ebenak**, aldi baten, Galdo-txikiren kakarantzaren inbidia be izan ei eben, bizkar-hazurreko miñez **euazela**, bestaldeko kuartuan **lo zurrutzadak** entzunaz.

Goizian jua **ziran** lagun guztiak bere kuartora, **bere lepotik barre eitzeko asmuan**. Baña han ez zan ezer pasau. Galdo-txiki billau **eben** lotan **nasai asko**, bakar-bakarrik oge zabalian, bestieri adarra joaz.

.....
Kuadrilla berakin Elgoibarko ferixara jua **zan** batian, bururatu **jakon** basarritar batzueri **adarra jotia**. Honela ipiñi **zetsen** plana bere laguneri:

- Zuetariko batekin borroka itxurak eingo **jitxuat** eta gero nere **bende** hankapian hartu ondoren **jeupadak** egingo **jitxuat** basarritar saillari begira: badago bat, etorri neregana! esanaz.

Ta iñor urtetzen bada indarrak neurtuko **jitxuagu**, baña ni baño gogorragua bada, nere alde urtetzeko kondeziñuan.

Baiezkoa emon ei **zetsen**.

Egin **zitxuen** ba borroka itxurak ta erabagita eguan moduan, **Galdo-txikik urten eban** irabazten. Lurreratu **ebanian**, gaiñian hankia ipiñitxa. Alboko basarritarri:

- Badago bat, etorri **deixala** neregana! Badago bat!

Bai azaldu be. Pagu arbolia baño gizon mardulago zan Artaso pelotariak hartu ei **eban** esku artian ta pelota bezela **erabilli** ei eban, lagun guztiak **ollotuta hanka eiñ** ondoren.

“Badago bat!” deiari erantzutzeko, iñor **baeuan** edo ez baeuan, belarronduak ondo berotuta **urten ei eban** Galdo-txikik.

Horregaitxi, behin, Astelena frontoian Artason pelota partidua ikusi ondoren, bertako gora-beherak kontatzen **ziharduela**, euren arteko batek esan ei eban:

- Artasok gogor jotzen **jok**.

Ta Galdo-txikin erantzuna:

- **Etxaukat** iñork esan biarrik. Artasok gogor jotzen **dabena**, ondo probauta **jaukat**.

A, baña, ordien epia helduko zan dudarik ez **eben** lagunok. Bi hillabete ez ei ziran pasau. Orduan izaten **ziran** zaldizko kotxe dotore bat ei **euan** Agiñazpiñeko taberna aurrian lagata, bere ugezaba bazkaltzen eguan artian. **Ha** zan Galdo-txikin momentua. Hartu ta **eruan eban** Untzagara. Ta han, bere laguneri:

- Tio etorri **jatak** Ameriketatik zihero aberastuta, ta bere kotxia **laga jestak**, artsaldia pasatzera Bilbo alderutz nai **bagendu** jua. Zer **deitxozue** mutillak?

Ez bat eta ez bi, esan orduko han ziran guztiak hanka ta burua zalgurdi gañian.

Galdo-txiki jarri zan peskantian, laguneri esanaz:

- Agiñazpiñerako erreka **jaukat** ta bide batez Eibarri bueltia emongo **jetsagu** jentia ikusi **gaitxian**, holan, inbirixia emongo **jetsegu**.

Hori esanaz, abixau ei **ziran** Bidebarrixetan behera Urkuzuko plazaraño. Agiñazpiñeko atai aurrekaldian gelditu zan ta lagunak kotxe barruan lagata jua zan tabernara, erreka **zoian letz**. Kotxian ugezabagana **hurreratu** zan ta **aitzen emon zetsan**:

- **Kargu eixozu zeure kotxiari**, bost **kankallu** sartu dira barruan ta asko deskuidatzen **bazara** eruango **detsue** auskalo nora. Horrek mutillok ondo ezagutzen **dixut** nik, lehenago be hainbeste holako egindakuak dira horrek. Onen-onena, ezertariko esplikaziño barik bizkarra berotzia merezi **dabe**.

- Hori laga neure kontu.

Berakin **euan** beste gizon bat hartuta **urten eban** kalera. Ipiñi ziran kotxian **ate banatan**. Esan **zetsen**:

- Mutillak! Urten banan-bana! **Hazurretako miña zer dan jakin deizuen**.

Galdo-txikik, **kale kantoitik** begira, ha ei zan funziñua ikusi **ebana**.

Galdo-txiki ziri sartze kontuan **atzian gelditzekua ez bazan be**, beti izaten ei **zitian** bere inguruan beste adar-jotzalle batzuek be **axaxa emoteko gertu, bereren bat egin deixan**.

Gañera, txikia zalako beti tentatzen ei **eben**. Nahi da berak esan gizonak ez dirala metruakin neurtzen, abillidadiakin baño.

Behin, trenian, Maltzan gelditxuta **euazela**, andenian **zutiñik euan** gizon morrosko bategaitik, lagunak tentatu ei **eben**, esanaz: “Hori bai hori gizona, ta ez hi, txiki ziztriñori”. Galdo-txikik berriz azkar ipiñi ei **zetsen trabesa**, baietz hari **matralleko bat**, beste lagunok ezetz.

Han ei **euan** beste gizon erraldoiori, andenian, trenerutz begira, Ta trena martxan asi **zanian**, Galdo-txikik, trenetik, luzatu ei **zetsan errebeskara** bat eta han gelditxu ei zan gizon morroskua **ikubilla** altzauta **sentellak jaurtzen**, ta ez gañera San Juan eguneko arpegiakin. Baña, gure Galdo-txikik trabesa irabazi.

Beste behin, ba ei zan Eibarren holako gizon bat **serixuan-serixoz** “grabia” zan bat, aberatsa ei zan eta egunero pasiatzera juaten ei **zan** makilla dotore bat eskuan **ebala**; baña orduango Eibarren ez ei zan iñor libratzen gatzixenen batetik, ta nola jentia huskeria bategaitxik uxatzen **zebenetarikua** zan, “Auspoa” deitzen ei **zetsen**, ta berari ez ei **zetsan** ezerk su gehixago emoten berari “Auspoa” deitziak baño.

Baña **hainbat txarrago** beretzat. Orduan, gatzixena ontzat hartzen ez eben guztieri adarjotze gehiago eitxen ei **zetsen**. Izan be, adarjotzalliak, adarra jotzekuak bihar ditxu, eta honek minberatzen diranak izaten dira, ta ez jamonik eitxen ez **dabienak**. Berriz, Galdo-txikintzat zelan ez zan dotorerik, aberatsik eta serixurik, hari “Auspoa”ri **bereren bat eitxia bururatu jakon**.

Egun baten, Elgoibarko auspu-konpontzalle bati bialdu ei **zetsen** erreka, juateko Eibarren **uleixa** lekutara, auspo bat **euala** konpontzeko ta.

Jua zan auspo-konpontzallia “Auspu”**nera**. Auspu konpontzera etorrela esan **ebanian, makillian aurrian hartuta atara eban kalera** elgoibartar gizajua. Gutxi gora-behera, hola zan Galdo-txikin umoria, ta holakuak bere fetxorixak.

KAITANO KAREAGAN URTERA ZELEBRIAK

Bihargiña **gutxi lazkoa** izan da Kaitano ta gañera grabauan ezagutu danik **puntarenguen**a. Alfonso XIII erregearentzat eskupeta bat grabau ei **eban**, eta hain harrixua gelditu ei zan erregeia **eze**, Gernikara etorri zan batian deitu ei **zetsan** biharrian ikusi nahirik. Han zan gure Kaitano bere erremintxeekin trankil asko erregeia ta bere inguruko jaunen aurrekaldian bere **biharrari jardunaz**. Ta jaun batek esan ei **zetsan**:

- Hainbeste lagunen aurrian biharra eitxen ez al zara nerbioso ipintzen?
- Ez. **Dakidalako** zuetariko iñork ez **dakixala nik aña**.

Holako nasaitasunian bizi izan da gure gizon hau.

.....

Behin, Mercedes bere alabiak esan ei **zetsan**:

- Aitxa, Koliseora jua bihar **ziñake**, Santa Teresitan bizitza emoten **dabe** zinian. **Negar eraitzekua** da, baña gustauko **jatsu**.

- Negar eraitzekua gustau? Nola **leike** hori?

Juan zan ba domekan Koliseora bere alabaren eskariz eta ixa zine guztia andrazkoz josita billau ei eban. Gizonezko banakaren batzuk hor-hemen ta ume mordua. Butaka numeraua **eukan** da andra artian tokau ei **jakon**. Ha ei zan zoriona bere buruantzat, “bedeinkatua zara zu andra guztien artian”, bururatzen ei **jakon**.

Pelikula erdixa baño lehen, bere **alboko** andra bat, pañuelua atarata negar-zotinka asi zan Santa Teresitari begira. Kaitanok, hori ikusirik, gozatu nahirik bezela, preguntau ei zetsan:

- Senide bat al dozu?

.....

Lagunekin bromak pasatzen be ez da mutil txarra.

Egun batian, ondo bazkaldu ondorian, Kasino Artistan, kafiakin Martell kopa bat eskatu **eban**. Lagunak harrixuta gelditu ziran, baña Kaitanok, serixo-serixo jarraitxu ei eban jai arratsalde haretan, **zein da zeremonia baten balego moduan, lantzian-behin** poliki tragotxu bat egiñaz Martell kopiari.

Arratsalde erdirutz hasi zan **oika ta aika**, tripara eskuak eruanda, miñez balego moduan. Alboko batek esan **zetsan**:

- Baña zer **dok** Kaitano, zer pasatzen **jak**?

- **Nik jaukat txixalarrixa, mutillak!**

- Lelua haiz ala? Ez **hago** ba leku txarrian. **Juari** komunera ta baketuko **aiz**.

- **Ez holakorik, mutillak. Ez horraitxiok**. Behin bost duro pagau ezkerro Martell kopia, eutsi ahal dan guztia.

Eutsi!

.....

Kasino Artista izan da beti Kaitano eta bere lagunen leku hartua, beste eibartar jator **askoren letz**. Da, Kaitano, Arragueta aldeko **kantoiko bentanan** ikusi izan **dogu** hamaika aldiz.

Diñuenez, azpikaldian, Patxi-txikiñeko tabernan batzen **ziran** Peña Gallastegikuak, bolara batian ixa egunero eitxen ei **zitxuen** merianda ederrazkuak. Ohitxura zaharra da bai Eibarren eta bai inguruko herrixetan, jan-edanak eitxeko aitxikiz soziedadiak organizatzia. Pelotarixa, ziklistia edo toriadoria bardin da, **kustiñua da** lagunartian umorez pasatzia.

Peña Gallastegikuak afari-merinda ederrak eitxen **zitxuen** bolara haretan, Kaitanori allegatzen ei **jakon** egoten zan bentanara kazuelen lurrunaren usain gozua. Ta, egun batian, ogi hutsakin jua ei zan ta **lantzian** puxketatxo bat kendu eta bentanan euki ondorian jaten ei eban. Lagunak harrixuta begiratzen ei **zetsen**, zoratu ete zan, ta bestia, bentanan eukitako ogi puxketak **mausta-mausta jaten**. Batek galdetu ei **zetsan**:

- Zer **darabik**, Kaitano, ogixa haizetuta jaten?

- Patxi-txikiñetik okelarik **eztok** etortzen, baña pena emoten **jestak** usain eder honek galdu biharra. Hau lurrun aprobeaxagarria **dok**.

.....

Aintxiña baten **ederra zirixa sakatu bihar izan zetsan** Mari-Ospitxal zaharrari. Asmau **eban** kantsontzilluak galdu **zitxuala** eta Mari-Ospitxalenera jua da esan zetsan **pregoia joteko** herrixan, ia iñok billau **zitxuan** euren labanderiari bidian galdu **jakozela**-ta.

- Bueno, ta zelan igarri zeuriak diran jakitzeko? Ezaugarririk bai al **dauke**? – esan ei **zetsan** Mari-Ospitxalek.

- Bai gizona, nere inzialak, Kaitano Kareaga, K. K.

Gehixagoko barik, hasi ei zan Mari-Ospital pregonerua Eibar guztian kalez-kale tanborra joaz holan **diar eitzen**:

- Jaun-andriak: Atzo, herri honetan kantsontzilluak galdu dira; ezaugarritzat K. K. **darroie!**

.....
Urtietan aurrera zoiala, kalian pasadizuan billau **eban** andra batek **diñotsa**:

- Gogor **zabiz** Kaitano, gogor?

- Bai, **geruago ta gogorrago**.

- ...?

- **Gogorran-gogorrez** makurtzeko gauza ez **naixela**.

.....
Aspaldi ikusi bariko lagun zahar batekin tope egiñ **ebanian**, denpora bateko aiskide harek esan **zetsan**:

- Oiñezkero hi be urtiak aurrera **hoia**, Kaitano.

- **Bai, gizona**, hirurogetamar ointxe betetzeko.

- **Ene!** Ez **ditxuk** emoten.

- **Ez ba**, ezin emon; emon al **banitxu** ez **naitxukek** eukiko.

.....
Beste behin:

- Gauza bat nahi **neuke** nik jakiñ.

- Zer?

- Nun hil bihar **naixen**.

- Zertako?

- **Haraxe** ez juateko.(...) Herritarra. Herritar filosofia etorriaren jabe **zana**. Bere ateraldiak, Sokratesenak atenasdarren artian bezela zabaldu izan dira eibartarren artian. Bere adimenetik, huskeriak balira bezela atara ziran horrek esaeriok:

“Tontuaren seniderik hurrenengua: harrua”

“Ez daukanaren borondatia: gauza eskaxa”

“Munduan bada gauza bat, gitxiago daukanak gehixago daukanari emoten detsana: lotsia”

“Munduan harrokeri asko sortu **daben** gauza da ispillua”

- Zer, Kaitano guardasol barik?

- Bai, etxian laga dot, busti ez **dein**.

Eibarrerutz **etozen** guztiekin, Plazentziako ezagun batek, beti **gorantziak** bialtzen **zetsazen**. Ta behin:

- Hi, Kaitano, **urliaren** partez, gorantziak.

- Urliari **esaixok** lehenak be **gastatzeka daukadazela**.

Juan San Martin, Revista Eibar, 63ko abuz.-iraila, 12.orr.

Kaitanok esaten ei **zuan**:

- Badakizue biajerako gauza bi txarrenak zeintzuek diran? Guardasola ta andria. Guardasola zaindu ezin **dalako**; andria, iges ezin **jakolako** egin.

Ba ei **zeguan** behin herren batekin **demandan**. Itxuria, **aukeran okertxua** ei zan kojuori. Kaitanok esan ei **zetsan**:

- Uste **juat**, ez **nagok** seguru, baña hik hankia **daukala** onena.

Kaitano, euskalduna izakiz, gizon apala eta oso bihargiña **genduan**. Gure herritar gehienak **diran** bezela. Grabadorea ofizioz. Eta, ez nolana hiko grabadorea. Gaur, Eibarren diran ofizio hortako onenak bere ikasle izatetik pasatuak dira. Hamaikari erakutsi izan detsa beretzako probetxu askorik gabe. Zahartzarora aspertu ere egin zan bere amaiera gabeko erakusketan eta ordukoa dogu gertakizun hau:

Behin jua ei jakon gizon bat:

- Nere semiak, gizon argia aterako dan itxuria **jaukak** eta heurekin biharrian hartu bihar **heuke**.

- Sentitzen **juat**, baiña ezin **naikok**: argia **badok**, ikasi eta berihala alde egingo **jestak**; barriz, tontua **badok**, beti nerekin euki biharko **juat**. Pedro Zelaia, 66ko otsaila, 10.orr.

BIBLIOGRAFIXIA

- **Flexiones verbales y lexicón del euskera dialectal de Eibar**, Toribio Etxebarria. Eibarko Udala - Euskara Batzordea, 1998ko martxoa.
- Eibarko euskeriaren deklinabidia eta entonaziñua, **Imanol Laspiur Zabala. Eibarko Udala – Euskara Batzordea, 1999ko azarua.**
- Eibarko aditza, **Aditz Batzordia. Eibarko Udala – Euskara Batzordea, 1998ko otsailla.**
- *Eibarreraz idazteko oiñarrizko erizpidiak. Eibarko Udala – Euskara Batzordea. 1997.*
- **Eibarrera jatorraren bidetik**, Imanol Laspiur Zabala. ...eta kitto Euskara Elkarte. 1999ko apirilla.
- Eibarko euskeraren esakerak eta beste berezitasun batzuk, **J.A. Argoitia, N. Azkarate, X. Gezuraga. Eibarko Udala – Euskara Batzordea. 1995ko apirilla.**
- Deba ibarreko euskeria, **Koldo Zuazo. Deba ibarreko udalak. 1999ko azarua.**

Eibarreraz idatzitako testuak **Revista Eibar** eta ...eta kitto aldizkarixan topatu doguz.

Testu gehixago topatzeko:

- Juan San Martin, **Eztenkadak** eta **Zirikadak**.
- Pedro Zelaia, **Umore giroan**.
- E. Izagirre, M. Lizarralde, A. Narbaiza, **Eibarko idazlien eta idazlanen antologixia**. Eibarko Udala. Euskara Batzordea, 2000ko otsailla.

Eranskina

HIZTEGIXA
eta
ESAMOLDIAK

HIZTEGIXA eta ESAMOLDIAK

AZALPENAK ETA LABURDURAK

AZALPENAK

1 - Sarrera guztiak letra lodiz jarri dittugu

2 – Sarrera, *izenari*, *izenonduari* edo *izenlagunari* dagokionian, berbia *absoluto mugagabian* jartzia begittandu jaku egokixena, eta jarraixan *mugatu singularraren* eta *mugatu pluralaren* amaierak. Hona hemen taulatxo honetan **mugagabiaren** amaieriaren arabera, **mugatu singularraren** eta **mugatu pluralaren** amaierak. Mugagabia da bakarrik letra lodiz doiana.

Izena, izenlaguna edo izenonduaren amaierak			
Mugagabiaren amaieria	Mugatu singularraren amaieria	Mugatu pluralaren amaieria	Adibidia
a	ia	+k	hondartza/ia/k
e	ia	iak	albidade/ia/iak
i	+xa	+xak	kazari/xa/xak
o	ua	uak	desafixo/ua/uak
u	+a	+ak	oiñaztu/a/ak
ixa	ixia	+k	harrokerixa/xia/k
r	rra	rrak	hur/rra/rrak, baiña ur/a/ak
il	illa	illak	artopil/lla/llak
it	itta	ittak	konbit/tta/ttak
ostianguak	+a	+ak	akats/a/ak

LABURDURAK

<i>adb.</i>	Adberbixua
<i>adv.</i>	adverbio
<i>ant.</i>	antonimua
<i>arrt.</i>	arrunta
<i>fig.</i>	sentido figurado
<i>g.er.</i>	gitxi erabillixa: Lexikoian TE-k dakarzen Eibarko berben sinonimueri (ezagunak bai baiña normalak ez diraneri) jarri detsegu laburdura hori.
<i>gitxes. zentz.</i>	gitxiespen-zentzuan
<i>irud.</i>	irudizko adieran
<i>iz.</i>	izena
<i>izlag.</i>	izenlaguna
<i>izond.</i>	izenondua
<i>lagart.</i>	lagunartekua
<i>morf.</i>	morfosintaxixa
<i>vulg.</i>	vulgar

Eibarko euskera-Gaztelania

HIZTEGIXA ETA ESAMOLDIAK

EIBARKO EUSKERAN

ababa (*Ababa nok ni ala, hori sinistu deiran!*)
abegi/xa/xak (*g.er.*), hartuera/ia/k, jera/ia/k
abendu/a/ak
abendu/a/ak, txitxalapur/rra/rrak
abezian egon
abildade/ia/iak, albidade/ia/iak
abixadia hartu
abospolo/ua/uak, **artopil/lla/llak**
abots/a/ak
abozñau/a/ak (*izond.*)
adari-joko/ua/uak, **adari-topeka/ia/k**
adarra jo
adore/ia/iak, **adole/ia/iak**
adurra darixola
afaloste/ia/iak
afan usaiñak erabilli
afana emon
afariketan egiñ, ibilli, jardun
agertu bat egiñ
agiraka egin/jardun
aguro, ariñ, azkar, bizkor
-ahala (*postp. aditzaren hurrengo*)
ahalegiñ/a/ak
ahalegiña egiñ, ahalegindu
aho(a) bete hagiñekin laga

ahobero/ua/uak
ahopian berba egiñ

ahua neurri
aida baten, aidian egiñ
aida ta ixo
aiene/ia/iak
aieneka egon
aieneka/ia/k
aintzakotzat hartu
aittagiñarreba/ia/k
aittaita, aittitta, aittajaun
aittatu
aittu, ulertu (*g.er.*)
aitzen emon
aixa emon
akabatzaile/ia/iak
akaso, biharbada
akats/a/ak
aketo/ua/uak
akordu/a/ak, oroipen/a/ak

BATUAN

lelo, ergel

abegi, harrera

abendu
miru
landu gabe egon
abilezia, trebezia
abiada hartu
inozo, zozo
ahots
berezi
ahari-joko, ahari-talka
adarra jo, harpa jo
adore
adurra dariola
afalondo
harrokerian ibili
afana eman
jolasean ibili
bisita bat egin
errieta egin, haserre egin
agudo, azkar, laster, bizkor
-ahala, -en neurrian/heinean
ahalegin, eginahal
ahalegindu, saiatu
aho(a) bete hortzekin/
hagiñekin utzi
ahobero, ahozabal
ahopean hitz egin

nahi beste, aukeran
amen batean, berehala, oso azkar
nola edo hala, kostata
aiene
aieneka egon
aiene
aintzat hartu
aitaginarreba
aitaita, aittajaun, aitona
aipatu
aditu, ulertu, konprenitu
aditzera eman, adierazi
adorea eman, arnasa eman
leuntzaile
beharbada, agian
akats, koska, hozka
gizon handi, gizontzar, gizakote
oroipen

GAZTELANIAZ

chocho,-a; chalado,-a

acogida

diciembre
milano
estar en los rudimentos
habilidad
tomar impulso
pánfilo
voz
especial; único,-a
pelea de carneros
tomar el pelo
ánimo, fundamento
que se le cae la baba
post. cena
hacer ostentación
dar excesiva importancia
jugar a ser mayores, jugar
hacer una visita
reñir
rápido, apresuradamente
a medida que, según
empeño, esfuerzo
empeñarse, intentar
dejar con un palmo de narices;
dejar boquiabierto,-a
exagerado,-a; bocazas
hablar en voz baja,
hablar con prosodia no clara, susurrar
a discreción, a pedir de boca
en un santiamén
a trancas y barrancas
quejido, lamento
quejarse de dolor, lamentarse
quejido, lamento
tomar en consideración
suegro
abuelo
mencionar, nombrar
entender, comprender
dar a entender, advertir
alentar, dar animos
pulidor
quizás, tal vez
mella
hombrachón
recuerdo

albait (<i>morf.</i>)	ahalik, ahalik eta	lo mas... posible
albidade/ia/ia k, abildade/ia/iak	abilezia, trebezia	habilidad
alboko/ua/uak , auzoko/ua/uak (<i>orokorragua</i>)	auzoko	vecino,-a
aldapa/ia/ia k, aldats/a/ak	aldapa, aldats, malda	cuesta, rampa
-en aldian (<i>morf.</i>)	-en aldean	al lado de, en comparación con
aldian izan, euki, eruan	aldean izan, eduki, eraman	llevar consigo
aldra (<i>gizon edo animalixa talde haundixa</i>)	talde, andana, saldo	grupo, tropel, bando
alkondara/ia/ia k (<i>gizonezkuena</i>)	alkandora	camisa (de hombre)
alper/rra/rrak , nagi/xa/xak, zuri/xa/xak	alfer, nagi	vago,-a; perezoso,-a
alperrik izan/jai egon (<i>norbaittekiñ</i>)	alferrik izan, jai eduki/izan/egon	ser en balde; no esperar nada (de alguien), ser inútil.
altan jarri/egon	arreske jarri/egon	ponerse/estar en celo
amagiñarreba/ia/ia k	amagiarreba	suegra
amaiñ emon	aske/solte/libre utzi, jaregin	soltar, dejar libre
amaittu	amaitu, bukatu	terminar
amama (<i>Taberna barrixa zabaldu dabenetik horrek dauka amama garaia</i>)	mauka, pagotxa	ganga, chollo
amandre/ia/ia k	amama, amandre	abuela
amandre/ia/ia k (<i>lagart.</i>)	orojakile (neskatoak), maritxu (gizonak)	marisabidilla, afeminado
amaraun/a/ak , masma-etxe/ia/iak	armiarma sare	tela de araña
amatau	itzali, iraungi	apagar
amazulo	amakoi, amazulo, amazale	enmadrado,-a
amil/lla/llak	amildegi	precipicio
anabasa/ia/ia k	nahaspila, nahaste	desorden, confusión, lío; revoltijo
andra/ia/ia k	andre, emazte	mujer, esposa
andragei/xa/xak (<i>nobixia</i>);	emaztegai; senargai	novia; novio
gizongei/xa/xak (<i>nobixua</i>)		
andrakume/ia/ia k, andrazko/ua/uak,	andrazko, emakume	mujer
emakume/ia/ia k		
animalixa/ia/ia k	animalia	animal
animalixak : fristixak, aberiak, hegatzixak, arraiñak, kokuak.	animaliak	reino animal
anpor/rra/rrak	gezur handi	mentira grande
anporlari/xa/xak	gezurti, gezurrontzi	mentiroso,-a (superlativo)
antxitxika, antxitxiketan	lasterka, arineketa, korrika	corriendo
antz/a/ak	antz, itxura	parecido, semejanza
antz/a/ak	kirats, hats	olor (malo), hedor, tufo
añube/ia/ia k	laiotz, ospel	umbrío (paraje, sitio)
apartau, aukeratu	apartatu, aukeratu, hautatu	elegir
apenas (<i>apenas inhor etorri dan</i>)	apenas (ez dirudi)	no parece que
apostu/ua/uak (<i>g.er.</i>), postura/ia/iak, trabes/a/ak	apustu, postura, trabes	apuesta
apotan egiñ , txakilletan egiñ	larrua jo (<i>lagart.</i>), txortan egin(<i>arrt.</i>)	joder (vulg.)
apropos (<i>adb.</i>)	apropos, berariaz, nahita	a propósito, aposta
apropos/a/ak (<i>izond.</i>), aukerako/ua/uak, egoki/xa/xak	apropos, aukerako, egoki	adecuado,-a
apur bat, pixkat	pixka bat	un poco
arbola/ia/ia k, zugatz/a/ak (<i>g.er.</i>)	arbola, zuhaitz	árbol
ardaujan/a/ak	Aitzakiaren batekin ardoz	comilona de vino
	bete-bete egitea	(expresión equívoca)
ardi/xa/xak	ardi	oveja

ardi /xa/xak, arkakuso/ua/uak	arkakuso, kukuso	pulga
argal /a/ak (<i>batez be pertsonak eta animaliak</i>), mehe/ia/iak	argal, mehe	delgado,-a; fino,-a
argi /xa/xak, azkarri/xa/xak	argi	despierto,-a; inteligente
ariapeko /ua/uak (<i>iruzurra, entxufia</i>)	ezkutuko gauza, azpitikoa	a escondidas, con engaño, enchufe
ariapeko /ua/uak (<i>erreketan lur azpittik sortzen dan ura</i>)	ur-azaleratze	afloramiento de agua
arin bihar /rra/rrak (<i>Don Pedro Zelaia beti arin biharrian ikusten genduan kalia</i>), pria/ixia/k	presa	prisa
aritzalari /xa/xak	seme-iriole	hijo pródigo
aritzan egiñ, jua	gurasoen etxetik alde egin	irse de la casa paterna
aritzan ibilli	seme-iriole ibili	andar de hijo pródigo
arkakuso /ua/uak, ardi/xa/xak	arkakuso, kukuso	pulga
armoza /a/ak	gosari	desayuno
arnasa baten eran	tragoan edan	beber de un trago
arnasia gastau	hil	morirse
arol /a/ak (<i>harrua, trinkua ez dana</i>)	porotsu, harro, mami gutxiko	poroso, poco denso
arpegi /xa/xak, mosu/a/ak	musu, aurpegi	rostro, cara
arra /ia/k, arra bete/ia/iak	arra, arra bete, zehe, zehe bete	palmo (medida)
arrada /ia/k, aurrerakada/ia/k	aurrerakada, tirakada	avance, estirón, arrancada
arrantza egiñ	arrantza egin	rebuznar, llorar a gritos
arrapataka ibilli	presaka ibili	andar de prisa
arrara /ia/k, zarrada/ia/k	zirrara, zarrada, emozio	emoción, estremecimiento
arrastro /ua/uak, aztarren/na/nak	aztarna, arrasto, lorratz	rastro
arrausika , arrausinka (<i>g.er.</i>)	aharrausika	bostezando
arrio egiñ	atzera egin, atzera jo, etsi	rehuir (el desafío)
arriolari /xa/xak	kikil, koldar, txepel	cobarde (el que rehuye el desafío)
artazi /xak	artaziak, guraizeak	tijeras
artez , zuzen	artez, zuzen, zuzenki; erabat	rectamente, recto, derecho; de plano
artopil /lla/llak, abospolo/ua/uak	inozo, zozo	pánfilo,-a
askia goixan (euki)	jateko gutxi (irud.)	pesebre alto (fig. poco que comer)
asko da/dok/don ba, hau be neri gertau biharra ! (<i>egoera bati apartekua edo arrarua erixteko erabiltzen dan esamoldia</i>)	handia da gero!	es demasiado/es gordo, que esto también tenga que sucederme!
astegun buruzuri /xa/xak	astegun buruzuri/burugorri/gorri	simple día de labor
astindu	astindu, inarrosi	sacudir
astindua/blastiua emon	astindua/jipoia/egurra eman	dar una paliza
astiro ibilli	astiro/geldiro/poliki ibili	andar despacio
asto baltzanak eta bost esan	bereak eta bost esan	decir pestes
astrapala /ia/k	zalaparta, iskanbila	ruido, alboroto
atai /xa/xak, pe(g)ora/ia/k	atari, bebarru	portal, zaguán
aterik aiña maratilla (eta bat sobra)	aterik adina maratilla	tener tantas salidas como cuestiones
atorra /ia/k (<i>andrazkuena</i>)	atorra	camisa (de mujer)
atsegiñ /a/ak (<i>g.er.</i>), gustu/a/ak	atsegin, gustu, plazer	placer, gusto
atsekabe /ia/iak (<i>g.er.</i>), nahiez/a/ak, nahigabe/ia/iak	atsekabe, nahiez, nahigabe, disgustu	pesar, disgusto, aflicción.
atximurka/atxumurka egin	atximurka egin, zimiko egin	pellizcar
atzamarka/atzaparka egin	atzaparkatu, harramazkatu	arañar
atze /ia/iak, oste/ia/iak, gibel/a/ak (<i>g.er.</i>)	oste, atze, gibel	parte trasera
atzen /a/ak, azken/a/ak	atzen, azken	último
atzera , berriz, berriro, ostera	atzera, berriz, berriro, ostera	otra vez, de nuevo
atzian gelditzekua ez izan	atzean gelditzekoa ez izan	ser echado para adelante

atzo goizekua ez izan	aspaldikoa izan, gauza jakina izan	ser viejo, ser algo sabido
aukerako/ua/uak, egoki/xa/xak, apropos/a/ak	apropos, aukerako, egoki	adecuado,-a
aukeratu, apartau	apartatu, aukeratu, hautatu	elegir
aupats/a/ak, korroskada/ia/k	korroskada	eructo
aurki, berihala, laster	aurki, berehala, laster	en seguida
aurkittu	aurkitu	encontrar(se)
aurrenengo tanboliña izan	alaia, jostaria izan	ser persona divertida
aurrerakada/ia/k, arrada/ia/k	aurrerakada, tirakada	avance, estirón, arrancada
aurretikuak	arbasoak	antepasados
ausarki/xa/xak	ausart	atrevido,-a
ausartasun/a/ak, balore/ia/iak, odol/a/ak	ausardia, adore, kemen	valor, atrevimiento, audacia
autu/a/ak, kustiño/ua/uak	kontu, autu	cuestión, asunto, tema
autuan ibilli/izan	autuan parte izan	tener/ser parte en una cuestión o en algún suceso
autubatzaille/ia/iak	kontaktatilu, berri-jario, ipuin-biltzaile, jakingura	chismoso,-a; correveidile
auzi/xa/xak	auzi	pleito
auzoko/ua/uak (orokorragua), alboko/ua/uak	auzoko	vecino,-a
auzuak konturatu	bolo-bolo zabaldu, hedatu, barreiatu	difundir, propagar
axaxa emon, axaixa emon	xaxatu, xaxa eman	azuzar, provocar/excitar (para la lucha), inducir
azkarri/xa/xak, argi/xa/xak	argi	despierto,-a; inteligente
azkizalak be ez jokatu	ezer ere jokatu ez	no jugarse nada
azken/a/ak, amaiera/ia/k	azken, amai, amaiera, fin	fin
azken/a/ak, atzen/a/ak	azken, atzen	último,-a
azpianian ibilli	azpijokoan ibili	conspirar
aztarren/a/ak, arrastro/ua/uak	aztarna, arrasto, lorratz	rastro
aztorau	aztoratu	azorar(se), inquietar(se), alborotar(se); incitar, soliviantar
baba/ia/k	babarrun, indaba	alubia
baba/ia/k	baba	ampolla
baba-baltz/a/ak	baba	haba
baba-barri/xa/xak	baba eta babarrun berria	haba nueva y alubia fresca
bai zera!, baita zera be!	bai zera!	¡qué dices!, ¡qué va!
bai-bai jende/ia/iak	jarraitzaile zintzoa	incondicional
baietzián/ezetzián egon, geldittu	baietzean/ezetzean egon, gelditu	en que sí/en que no
baiño, ezpada, ezpada eze (morf.; adbertsatibuetan)	baizik, baino, baizen, baizik-eta	sino, sino que
bako/ua/uak	gabeko	carente, que no tiene
balda/ia/k, arasa/ia/k	apal, arasa	balda, anaquel
baileitke	baliteke, litekeena	podría ser, es posible
(Pistonek andriari esan zetsana)		
balixau	baliatu	valerse
balore/ia/iak, odol/a/ak, ausartasun/a/ak	ausardia, adore, kemen	valor, atrevimiento, audacia
baratza/ia/k (g.er.), ortu/a/ak	baratze, ortu	huerta
barauts/a/ak	barauts	broca
bariak oratu	bareak heldu	tener un pinchazo de dolor en punta de costado
barik, gabe (g.er.)	gabe(rik)	sin; en vez de
barrabil/lla/llak, koskabillo/ua/uak, potro/ua/uak	barrabil, koskabilo (lagart.), potro (lagart.)	testículo

barren (<i>morf.</i>)	...eta!	pero si...
barriketa gitxi eta eurak onak	berriketa gutxi eta eurak onak	pocas palabras, y que ellas sean medidas.
barriketan	berriketan, hizketan, solasean	charlando
basa /ia/k, lokatz/a/k	basa, lokatz, lohi	barro, lodo
basatza /ia/k, lokatza/ia/k, kakatza/ia/k	basatza, lokatza	barrizal, lodazal
bateron bat , norbaitt	bat edo bat, baten bat, nor edo nor, norbait	alguien, alguno (<i>ezezkuak diran testuinguruetan bakarrik</i>)
begiko /ua/uak (<i>izond.</i>)	begiko	preferido,-a; favorito,-a
begikua izan	begiko izan/eduki	gustar, agradar, ser preferido
begirakuna /ia/k	begirada, begirakune	mirada
begittan hartu	begitan hartu	coger manía, tomar ojeriza
begittandu (<i>jako ad.</i>), pentsau	iruditu, begitandu	parecer a uno, ocurrirse, figurarse, imaginarse
begixa bete	begia bete	gustar, resultar muy agradable
begixa jo	begiz jo, begia bota/jaurti/jarri	echar el ojo, fijarse
behiñ edo behiñ , iñoiz (<i>morf.</i>)	behin edo behin, inoiz	alguna vez, rara vez
behiñipehiñ , gitxienez, behintzat	behintzat, behinik behin, gutxienez	al menos, por lo menos
behintzat , behiñipehiñ, gitxienez,	behintzat, behinik behin, gutxienez	al menos, por lo menos
beinke , bienke (<i>entzundakua baietzeko</i>)	bai horixe, jakina	ciertamente, por supuesto
bekar /tra/rrak	bekar, makar	legaña
bekoki /xa/xak	kopeta, bekoki	frente
belu , berandu	berandu	tarde (<i>adv.</i>)
berakatz atala baiño zintzuagua	fin, maratz	hacendoso,-a; trabajador,-a; fino,-a
berakatz /a/ak	berakatz, baratxuri	ajo
berandu , belu	berandu	tarde (<i>adv.</i>)
berba /ia/k, hitz/a/ak (<i>g.er.</i>)	hitz, berba, ele	palabra
berbeta /ia/k, hizketa/ia/k (<i>g.er.</i>)	hizkuntza, mintzaira	idioma, lengua, lenguaje
berbia harrua eta poltsikoa zimurra	harroputz, handinahi	arrogante pero sin blanca
berbia jan	hitza jan/ hautsi, agindutakoa bete ez	faltar a la palabra
berde /ia/iak	berde, orlegi	verde
berna /ia/k	berna, zango, aztal, zangar	pantorrilla
berriro , berriz, ostera, atzera	atzera, berriz, berriro, ostera	otra vez, de nuevo
bertan behera laga	bertan behera utzi	abandonar una cosa
beruana kendu	beroarena kendu	restarle importancia, rebajar
besagaiñ /a/ak, sorbalda/ia/k	besagain, sorbalda, sorburu	hombro
bete; beteta laga	haurdun utzi	preñar; dejar preñada
beteta , izorra (<i>g.er.</i>), esperuan	haurdun, seindun, izorra (<i>zah.</i>), esperantzetan	embarazada, encinta
beteta izan/egon (<i>arrt.</i>), esperuan izan/egon	esperantzetan izan/egon, haurdun izan/egon	estar embarazada/encinta
beti bezela (<i>g.er.</i>)	beti bezala	como siempre
beti biharrian da kaka morralian!	<i>beti lanean eta kaka morralean</i>	siempre trabajando y nada: una mierda en el morral
betiko letz (<i>g.er.</i>) / <i>leztxe</i> (<i>g.er.</i>) / moduan	beti bezala	como siempre
betiko moduan (<i>erabillixena Eibarren</i>) / <i>letz/leztxe</i>	beti bezala	como siempre
betozko /ua/uak (<i>hasarriarena</i>)	bekozko, beltzuri	ceño fruncido
bezela (<i>g.er.</i>), <i>letz</i> , <i>leztxe</i> , moduan (<i>erabillixena</i>)	legez, bezala	como (<i>comp. igualdad</i>)
bialdu	bidali, igorri	enviar
bienke , beinke (<i>entzundakua baietzeko</i>)	bai horixe, jakina	ciertamente, por supuesto
biharamon /a/ak, bixamon/a/ak	biharamun	dia siguiente

biharbada , akaso	beharbada, agian	quizás, tal vez
bihurri /xa/xak	bihurri	torcedura; malo, travieso
bihurri /xa/xak, kiribil/lla/llak,	kiribil, bihurri, espiral	espiral, en espiral, retorcido,-a
bihurritu , bihurtu	bihurritu, bihurrikatu	retorcer
bihurtu	bihurtu, bilakatu,	convertir, transformar(se)
bikain /a/ak (<i>g.er.</i>), puntako/ua/uak	bikain	excelente
bildur /rra/trak, izu/a/ak, zurkatx/a/ak	izu, beldur, zurkaitz	miedo, espanto, terror
billau	bilatu	buscar
biribil /lla/llak	biribil, borobil	redondo,-a
bistakua izan	agerikoa izan	evidente
bistan , agirixan	bistan, agerian	a la vista
bits /a/ak	bits	espuma
bittarte bat hartu	tarte, une bat hartu	tomar un momento
bixamon /a/ak, biharamon/a/ak	biharamun	dia siguiente
bizibide /ia/iak, biziera/ia/k,	bizibide, biziera, bizimodu,	modo de vida
bizimodu/a/ak	bizimolde	
bizibide /ia/iak, bizimodu/a/ak	bizibide, bizimodu	oficio, sustento
bizilege /ia/iak	bizilege	norma/ley de vida
bizixan /a/ak	minbizia, bizien,	cancer
blastiau	astindu, jipoitu	vapular, dar una paliza
blastiua emon/emon	astindua/jipoia/egurra eman	dar una paliza
bolo-bolo ibilli	bolo-bolo ibili	extenderse de boca en boca
botalarri /xa/xak, gomitto-larri/xaxak,	goragale, botagale,	náuseas
gorako/ua/uak, gorako-larri/xaxak	botagura, botalarri	
botaka/gomittuka egiñ , gomittau	gonbituka/oka/goitika egin	vomitarse
brintzau , zartau	printzatu	rajarse(se), agrietarse(se)
burduntzali /xa/xak	burruntzali	cazo, cucharón
burpil /lla/llak, errobera/ia/k	gurpil	rueda
burrundara /ia/k	burrundara, burrunba	zumbido, rumor; estrépito, estruendo
burua bota (<i>nork bere burua bota</i>)	nork bere burua bota/hil,	suicidarse
	nork bere buruaz beste egin	
burua galdu, burutik egiñ	burua galdu, zoratu	delirar, perder el juicio, desvariar
burua jaso	burua jaso/altxatu/goratu	levantar cabeza; alabar(se)
burua juan , zorabixau	burua joan	sentir vértigo, marearse
burutik behera kaka egiñ	burtik behera kaka egin	abusar, hacer de alguien
		lo que se quiere
damutu , garbatu	damutu	arrepentirse
danari emonda ibilli, bizi	denari emanda ibili/bizi	andar/vivir dándose a todo (exceso)
deittu , hots egiñ	deitu, dei egin, hots egin	llamar
demandan egiñ	liskarrean/sesioan jardun	discutir violentamente
demas /a/ak	izugarria	enorme, formidable, tremendo,-a;
		exagerado,-a
derri(g)or, derri(g)orrian ,	derrigor, derrigorrean, nahitaez	a la fuerza, obligatoriamente
nahittanahiez		
desafixo /ua/uak	desafio, erronka	reto, desafío
dia(ga)r egiñ	deiadar egin	Llamar, gritar, clamar, dar voces
di-da	di-da	zas (<i>onomat. de golpear</i>)
dinbi-danba	dinbi-danba	dinbi-danba (<i>onomat. martilleo</i>)
draga /ia/k, freno/ua/uak	galga, balazta, freno	freno
droga /ia/k	demanda, liskarra	disputa, enredo
drogia atara	demanda sortu	formar enredo
drogia egiñ (jokuan)	tranpa/iruzur egin (jokoan)	hacer trampa (en el juego)
drogoso /ua/uak, endredatzaille/ia/iak	bazter-nahastaile, endredatzaile	enredador,-a; tramposo,-a;
		cuestionador,-a

duako /ua/uak (<i>izlag.</i>)	doako	gratuito,-a
duan (<i>adb.</i>)	doan, de balde	gratis, de balde
duango /ua/uak, jan-txakur/rra/rrak	bizkarroi, jan-txakur	gorrón, parásito
ebagi , moztu	ebaki, moztu	cortar
ederra sakatu , ziria sartu	engainatu, ziria sartu	engañar, burlarse de
egittekoren bat egiñ	egitekoren bat egin (<i>neurritz kanpoko gauzaren bat</i>)	hacer un disparate
egoki /xa/xak, apropos/a/ak	apropos, aukerako, egoki	adecuado,-a
aukerako/ua/uak		
egur /rra/rrak; ik.zur	egur	leña; ver: madera
eguzkibegi /xa/xak, eguzkialde/ia/iak	eguzki-begi, egutera	solana
ehiztari /xa/xak(g.er.), kazari/xa/xak	ehiztaria	cazador,-a
ei	omen	según parece
Eibarko txitxak, oilluak (eta zuenian, arranuak)	<i>Eibar inguruko esaldia,</i> <i>eibartarren harropuzkeria</i> <i>azpimarratzeko.</i>	<i>Frase hecha para achacar de</i> <i>exagerados a los eibarreses.</i>
emakume /ia/iak, andrakume/ia/iak,	andrazko, emakume	mujer
andrazko/ua/uak		
enda , eta	eta	y
engaiñu /a/ak, irutxur/rra/rrak,	engainu, iruzur, tranpa	engaño, traición, tranpa
tranpa/ia/k		
enor /rra/rrak	garatxo	verruqa
enparau /a/ak	gainerako, gainontzeko	restante, sobrante, resto
entrama /ia/k	jangale handi	apetito voraz
entzun	entzun, aditu	oir, escuchar
entzute haundiko /ua/uak	ospetsu, famatu	famoso,-a
entzutekuak entzun	entzutekoak/egundokoak entzun	escuchar una reprimenda
epaiki /xa/xak	zerra	sierra de cortar metales
epetako /ua/uak	ordaindu gabeko kontsumoa	pilleria de no pagar lo consumido
epetakua/k egiñ , epetan egiñ	ordaindu gabe ihes egin	escabullirse de pagar lo consumido
epetolari /xa/xak	ordaindu gabe ihes egiteko zale	pícaro que practica esta pillería
epetan	epeka	a plazos
epetan bizi	zorretan bizi	vivir de fiado
epetan egiñ , epetakua/k egiñ	ordaindu gabe ihes egin	escabullirse de pagar lo consumido
epetan erosi/saldu/pagau/ ordaindu	epeka erosi/saldu/pagatu/	
ordaindu	comprar/vender/pagar a plazos	
erabilli	erabili	hacer andar, hacer mover(se), usar, traer y llevar, usar una prenda
erderak hartu	erdal-herrietara juan	ir a territorio de habla castellana a
erdittu (<i>g.er.</i>), librau, umia izan/euki,	eta gazteleraz ikasi	aprender castellano
umia egiñ (<i>arrt.</i>)	erditu	parir
ernegau , sutu	ernegatu, sutu	renegar, rabiarse, cabrearse
ero /ua/uak (<i>g.er.</i>), zoro/ua/uak	ero, zoro	loco
erori (<i>g.er.</i>), jausi	erori, jausi	caer
erratz /a/ak, eskoba/ia/k, itsuski/xa/xak	erratz	escoba
erregular , jakiña, bai ba, bai horixe	jakina, (bai) noski, (bai) horixe!	por supuesto, claro, naturalmente, sin duda
erreka /ia/k, errekatxo/ua/uak	erreka, errekatxo, lats	regato, arroyo, riachuelo
erreka /ia/k, ibai/xa/xak	ibai	río
errekaua egiñ	mandatua/enkargua egin	hacer recados/encargos
errekaua egiñ	maitasuna adierazi,	declarar amor, proponer matrimonio
erreskada /ia/k, illara/ia/k	ezkontzeko eskatu	
erretolika	ilara, errenkada, erreskada, lerro	fila
	berriketa	palabrería, retahila

erretolika batian jardun	marmarrean/protestaka jardun	estar refunfuñando
errime (<i>adb.</i>)	gogor, irmo, sendo, tinko	firmemente, de firme, con ardor, duramente
errime/ia/iak (<i>izond.</i>)	gogor, irmo, sendo, tinko;	firme, recio, grande; acérrimo,-a;
	amorratu, porrokatu	apasionado,-a
errixo/ua/uak	estuario, ibai-aho, bokale	ría, estuario
erromara/ia/k	ataka, langa	cancilla
errondalari/xa/xak, gautxori/xa/xak	errondari, gautxori, parrandari	trasmochador,-a
ertz/a/ak	ertz	arista, borde
eruan	eraman, eroan	llevar
esangura/ia/k	esangura, esanahi	significado
esate baterako	esate baterako, esaterako, adibidez	por ejemplo
esegi	eseki	colgar
esegitta , txingilizka	esekita, zintzilik, dilindan	colgado
eskabide/ia/iak	eskabide, eskaera, eskaria	solicitud, petición, pedido
eskapada/ia/k	eskapada	escapada, librada
eskeko/eskian ibilli	eskean ibili	mendigar
eskeko/ua/uak, pobre/ia/iak	eskeko, eskale, behartsu, txiro, pobre	mendigo, pobre
esker oneko/ua/uak	esker oneko	agradecido,-a
esker txarreko/ua/uak	esker txarreko	desagradecido,-a
eskoba/ia/k, erratz/a/ak, itsuski/xa/xak	erratz	escoba
eskuma/ia/k	eskuin	derecha
eskutur/rra/rrak	eskumatur	muñeca
esperantzia galdu , etsi; obeidu	esperantza galdu, etsi; amore eman, errenditu	rendirse, desistir, .
esperuan , beteta (<i>arrt.</i>), izorra (<i>g.er.</i>)	esperantzetan, haurdun, seindun, izorra (zah.)	perder la esperanza
esperuan izan/egon , beteta izan/egon (<i>arrt.</i>)	esperantzetan izan/egon, haurdun izan/egon	embarazada, encinta
estu hartu , gogor hartu	estu hartu, gogor hartu	estar embarazada/encinta
estutu	besarkatu	apremiar, acosar; tomar a pecho
estutu	estutu, sakatu, hertsatu	abrazar
estutu	estutu, larritu, urduritu	apretar; apremiar
eta , enda	eta	apurar(se)
ete	ote	y
etsi , esperantzia galdu; obeidu	etsi, esperantza galdu; amore eman, errenditu	acaso; quizás, tal vez; si ...
etsi-etsixan	etsi-etsian, halabeharrez	rendirse, desistir, perder la esperanza.
etxekalte	etxekalte	decididamente, resignadamente, desesperadamente
etzin	etzan	el que no mira por la casa
etziñaldi/xa/xak, lojaru/a/ak	etzanaldi, siesta, biao	o va contra ella
eukixaren jaixixa euki	diruak emandako harrotasuna euki	tumbarse
euli/xa/xak	euli	siesta
huri tantanak	huri tantak	ser arrogante por tener dinero
ez bada (e)ze (<i>morf.</i>)	baizik/baino	mosca
ez eze (<i>morf.</i>)	ez ezik, ez ezen, ez eze	gotas de lluvia
ez gatz eta ez berakatz	ez ur eta ez ardo, ez bele eta ez miru	sino que...
eza(g)uera/ia/k	ezaguera, ezagutza, jakitate;	no solo... sino
		ni chicha ni limonada
		razón, juicio; conocimiento sobre

eza(g)ueria egiñ	tratu, harreman	algo o alguien; trato, familiaridad
ezbai/xa/xak, duda/ia/k	ezaguera/ezagutza egin	conocer(se), entablar trato
(e)ze (morf.)	duda, zalantza, ezbai	duda
	ezen	que, pues, porque, ya que ... (<i>conjunción con valor explicativo/causal</i>)
eze (morf.)	ezen	que (<i>conjunción con valor completivo</i>)
eze (morf.)	ezen	que (<i>conjunción con valor consecutivo</i>)
ezlako/ua/uak	ez bezalako, paregabeko, berdingabeko	diferente, sin igual
ezpan/a/ak	ezpain	labio
fafo/ua/uak(lagart.)	otoruntza	banquete, comilona
fanfarrerixa/ixia/k,	harrokeria, harropuzkeria	fanfarria, fanfarronería
panparrerixa/ixia/k, panpan/a/ak		
farra-farra darabill dirua	dirua barra-barra/ugari erabili	gastar el dinero abundantemente
fiestan, jolasian, olgetan, txantxetan	olgetan, jolasean, txantxetan	jugando; de broma
fila egiñ	isilean ospa/alde egin	largarse, escabullirse a hurtadillas
firi-firi (bittarte batetik datorren haize hotza)	fir-fir	(<i>onomatopeya del viento que entra a través de una rendija</i>)
firin-faran ibilli	kalerik kale/kalez kale/ alferkerian ibili	andar de pendoneo/ganduleando, de un lado para otro sin ton ni son.
fot/a/ak (armosurako ogi-opilla)	opil	bollo de pan
freno/ua/uak, draga/ia/k	galga, balazta, freno	freno
fraka/ia/k, praka/ia/k	prakak, galtzak	pantalon(es)
furrustada/ia/k	purrustada	refunfuño, desaire
gaberdiko ahuntzan eztula	ahuntzaren gauerdiko estula	moco de pavo; nimiedad
gaizki, txarto	gaizki, txarki, txarto	mal
galbahian pasatzeko premiñia izan	galbahean pasatu beharra izan	necesidad de un repaso
galtza/ia/k	galtzerdi(ak)	media(s)
galtzarpe/ia/iak	galtzarbe, besape, besazpi	axila
galtzetiñ/a/ak	galtzerdi(ak)	calcetin(es)
garau/a/ak	ale	grano (partícula pequeña)
garau/a/ak (lagart. oso haundi)	ale (<i>hura gizon-alea!</i>)	tremendo, qué pedazo de...!
garbatu, damutu	damutu	arrepentirse
garo/ua/uak (g.er.), ira/ia/k	iratze, ira, garo	helecho
garratz/a/ak	handi; gogor	grande, duro (sentido ponderativo)
garratz/a/ak, mingats/a/ak, mingots/a/ak	mingots, mikatz	amargo,-a
garun/a/ak	burmuin, garun, zerebro	cerebro, seso
gatx/a/ak, zail/lla/llak (g.er.)	gaitz, zail, nekez	difícil
gautxori/xa/xak, errondalari/xa/xak	errondari, gautxori, parrandari	trasmochador,-a
gauza/kapaz izan	gai/gauza izan	ser capaz (de)
gei/xa/xak	gai, ekai, materia	materia
gertu, prest	gertu, prest	dispuesto,-a; preparado,-a
gibel/a/ak (g.er.), oste/ia/iak, atze/ia/iak	oste, atze, gibel	parte trasera
gibela(k) euki	gibelak izan, patxada izan	tener higados (<i>fig.</i>)
girgillo/ua/uak	<i>gorputzeko toles-formako gizentasun(ak)</i>	michelines
giro ez izan	giro ez izan	haber mal ambiente
gitxi	gutxi	poco
gitxi gorabehera, haren baten	gutxi gorabehera	aproximadamente, poco más o menos
gitxienez, behintzat, behiñipehiñ	behintzat, behinik behin, gutxienez	al menos, por lo menos

gizen /a/ak, sendo/ua/uak, potolo/ua/uak, lodi/xa/xak	gizen, potolo, lodi	gordo, -a; grueso,-a
glok egiñ	asebete, ok egin	ahitar(se)
gobaitt (<i>ik. gogaitt egiñ/eragiñ</i>)	gogait	hastío, aburrimiento
gogaitt egiñ (<i>du ad</i>);	gogait egin; gogait eragin	aburrir, hastiar; fastidiar, molestar
gogaitt eragiñ (<i>dio ad</i>)		
goibel /a/ak (<i>g.er.</i>), hodiatsu/a/ak	lainotu, hodeitsu	nublado
gomittau , gomittuka/botaka egiñ	gonbituka/oka/goitika egin	vomitar
gomitto /ua/uak	gonbito, oka, goitika	vómito
gomitto-larri /xa/xak, gorako/ua/uak, gorako-larri/xa/xak, botalarri/xa/xak	goragale, botagale, botagura, botalarri	náuseas
gomittuka /botaka egiñ, gomittau	gonbituka/oka/goitika egin	vomitar
gor /rra/rrak	gor	sordo,-a
gorako /ua/uak, gorako-larri /xa/xak, gomitto-larri/xa/xak, botalarri/xa/xak	goragale, botagale, botagura, botalarri	náuseas
gorantziak	goraintziak, eskumuinak	recuerdos
gorputz /a/ak, soñ/a/ak	gorputz, soin	cuerpo
gorraize /ia/iak	gorraize, gorreri	sordera
gorrixak ikusi	gorriak ikusi	pasarlo muy mal
gorrotau , gorrotua izan , harra/sapua/zapua izan	herra izan, gorroto izan, gorrotatu	odiar, aborrecer
gorrototsu /a/ak, zapotsu/a/ak, sapotsu/a/ak	gorrototsu, herratsu	rencoroso,-a
granuja /ia/k	mutiko	muchacho
(g)un /a/ak, muiñ/a/ak, mun/a/ak	muin	tuétano
gustu /a/ak, atsegiñ/a/ak (<i>g.er.</i>)	atsegin, gustu, plazer	placer, gusto
habe /ia/iak	habe	viga
habixa /ia/k	habia	nido
hagiñ /a/ak	hagin, hortz	diente
haginkada /ia/k	haginkada, hozkada	mordisco
hala be	hala ere, halere	a pesar de todo, sin embargo
hala be , batez be (<i>morf.</i>)	batez ere, batik bat	sobre todo
halabihar /rra/rrak	halabehar, patu, zori, zorte	destino, sino
hanka egiñ , iges egiñ	hanka egin, ihes egin, eskapatu	escaparse
hankagorri /xa/xak	jaio berri	recién nacido,-a
hankajoko /ua/uak	hanka(-)joko, lasterketa, ihesaldi	carrera, huida
hankutsik , oiñutsik, ortozik	hanka-hutsik, oinutsik, ortozik	descalzo,-a
haor (ba)	hor ba!	ahí está! he ahí!
haragi /xa/xak, okela/ia/k	haragi, okela (<i>jatekoa</i>)	carne
harañegun antxitxik	herenegun-aitzin, herenegun-aurre	anteanteayer
haren baten , gitxi gorabehera	gutxi gorabehera	aproximadamente, poco más o menos
hari harira , hari harixan	hari-harian	(estar) a punto de, (colgar) de un hilo, al filo
hariatza /ia/k, hondartza/ia/k	hondartza, hareatza	playa, arenal
harik eta (<i>morf.</i>)	harik eta	en tanto que no, hasta que
harra izan , sapua/zapua izan, gorrotua izan, gorrotau	herra izan, gorrotatu, gorroto izan	odiar, aborrecer
harramarra /ia/k, zarraparra/ia/k	zalaparta	alboroto, jaleo
harrezkero (<i>morf.</i>)	harrez gero	desde entonces, posteriormente
harriabar /rra/rrak	harriabar	pedrisco, ruina, desgracia
harriabarra batu	harriabarra batu	atraer la desgracia, la ruina
harrokerixa /ixia/k	harrokeria	vanidad, soberbia
harrotasun /a/ak	harrotasun	orgullo
hartara (<i>morf.</i>)	hala, horiek horrela	de esa manera, así pues

hartu barri /xa/xak	haurdun gelditu berri	recién embarazada
hartuera /ia/k, abegi/xa/xak (<i>g.er.</i>), jera/ia/k	abegi, harrera	acogida
hartzeko /ua/uak	hartzeko	crédito; queja, exigencia
hartzekoz bete ; hartzekuak egiñ	(en aurrean) neurriak hartu; (en aurrean) hartzekoz bete / hartzekoak egin	curarse en salud; armarse de quejas ante los demás
hartzekoz jositta/beteta egon	hartzekoz josita/beteta	lleno de quejas
hartzekuak egiñ ; hartzekoz bete	(en aurrean) neurriak hartu; (en aurrean) hartzekoak egin/ hartzekoz bete	curarse en salud; armarse de quejas ante los demás
hatza emon eta besua hartu	eskua eman eta besoa hartu	dar el dedo y tomar el brazo
haur /rra/rrak (<i>g.er.</i>), ume/ia/ia/k	haurra, ume	niño,-a
heldu	heldu, ausiki, ziztatu	picar, morder
heldu	heldu, umotu, zoritu	madurar
heldu , aillegau	heldu, iritsi, ailegatu	llegar
heldu , oratu	heldu, eutsi, oratu, lotu	agarrar
herren /a/ak (<i>g.er.</i>), kojo/ua/uak	herren	cojo,-a
herribatekuak izan	elkarren antzeko (<i>izaera berekuak</i>)	tal para cual
higoindu	higuindu, nazkatu	asquear, hartar
hilletia jo	hiletia jo, kexatu	quejarse, lamentarse
hitz /a/ak (<i>g.er.</i>), berba/ia/k	hitz, berba, ele	palabra
hizketa /ia/k (<i>g.er.</i>), berbeta/ia/k	hizkuntza, mintzaira	idioma, lengua, lenguaje
hobe biharrian	hobe beharrez, hobe beharrean	de buena fé, por el bien (de); por considerarlo mejor
hodi /a/ak, laino/ua/uak	hodei, laino	nube
hodiatsu /a/ak, goibel/a/ak (<i>g.er.</i>)	lainotu, hodeitsu	nublado
hondartza /ia/k, hariatza/ia/k	hondartza, hareatza	playa, arenal
hor konpon!	hor konpon	ahí te las compongas
horma /ia/k	horma, pareta	pared, muro, muralla; tabique
hormagiñ /a/ak, hargiñ/a/ak	hargin	paredero, cantero, pedrero
hormagiñ /a/ak, igeltsero/ua/uak	igeltsero	albañil
horraittiok(an) (<i>esan denari indarra emoteko</i>)	horregatik	mira que, cuidado que, sí que
hots egiñ , deittu	deitu, dei egin, hots egin	llamar
hur /rra/rrak (<i>iz.</i>)	hur	avellana
hur /rra/rrak (<i>izond. g.er.</i>),	hurbil, hur, hurko; hurbileko,	cercano,-a
hurreko /ua/uak (<i>izlag.</i>)	hurreko, gertuko	
hurren /a/ak (<i>izond.</i>)	hurbilen	(el/la) más próximo,-a
hurrengo (<i>adb.</i>)	hurrengo	después, a continuación, seguidamente
hurrengo /ua/uak (<i>izlag.</i>)	hurrengo	(el/la) siguiente
hurreratu	hurreratu, hurbildu	acercar(se)
hurrian (<i>leku adb.</i>)	hurbilean	cerca
hurrian (<i>modu adb.</i>)	seguru asko	probablemente
hurrik (emon) bez	ezta hurrik eman ere	ni por asomo
huts egiñ barik	hutsik egin gabe	sin falta
hutsan hurrengo /ua/uak	hutsaren hurrengo, ezer ez	cero la la izquierda
igarri	igarri, antzeman	acertar, adivinar; darse cuenta, notar
igeltsero /ua/uak, hormagiñ/a/ak,	igeltsero	albañil
iges egiñ , hanka egiñ	ihes egin, hanka egin, eskapatu	escaparse
iji eta aja/iji-aja ibilli	parrandan/jai giroan ibili	con alegría, andar alegremente (de juerga)
ijitto /ua/uak (<i>g.er.</i>), motxailla/ia/k	ijito, motxaile, buhame	gitano,-a
illoba /ia/k (<i>g.er.</i>), loiba/ia/k	biloba, iloba, ilobaso	nieto.-a

ingirau	konpondu, moldatu	arreglárselas (como se puede)
iñon pekora ibilli	inoren lepotik/bizkarretik bizi	gorronear, vivir a cuenta ajena
ipurdiko ederra hartu	kolpe latza hartu, galera edo porrot handia izan	recibir un duro golpe, una seria derrota
ipurgarbitzaille/ia/iak	lausengari, zurikatzaile	adulador,-a; lameculos
ipurloka/ia/k	ipurtarin	movido,-a; inquieto,-a; culo de mal asiento
ira/ia/k, garo/ua/uak (g.er.)	iratze, ira, garo	helecho
irutxur/rra/rrak, engaiñu/a/ak, tranpa/ia/k	engainu, iruzur, tranpa	engaño, traición, trampa
isil-poltsa/ia/k	isil-poltsa	peculio reservado
isiotu	piztu, isiotu	encender
itsumustuan	itsumustuan	por sorpresa, de improviso, repentinamente
itsusi/xa/xak (g.er.), zatar/rra/rrak	itsusi, zatar	feo,-a
itsuski/xa/xak	txilar-erratz	escoba (de brezo)
itxain, zaiñ egon	itxaron, zain egon	aguardar, esperar
itxi	itxi, hetsi, zarratu	cerrar
itxi (g.er.), laga	utzi, laga	dejar, permitir
itxurian jabe ez izan	itxuraren jabe ez izan	no ser lo que parece, las apariencias engañan
izak eta ... -n (morf.)	-enez, -enez gero	ya que ... , puesto que ...
izara/ia/k	izara, maindire, mihise	sábana
izentau	izendatu	nombrar, designar
izorra (g.er.), beteta (arrt.)	haurdun, seindun, izorra (<i>zah.</i>)	embarazada, encinta
izotz/a/ak	izotz, lei, horma	hielo
izu/a/ak, bildur/rra/rrak, zurkatx/a/ak	izu, beldur, zurkaitz	miedo, espanto, terror
jai egon	jai egon	no hay nada que hacer
jai egon/alperrik izan (norbaittekiñ)	alferrik izan, jai eduki/izan/egon	ser en balde; no esperar nada (de alguien), ser inútil.
jamonik ez, kasurik ez	jaramonik ez, kasurik ez	ni caso
jamonik/ kasurik egiñ ez	jaramonik/ kasurik egin ez	no hacer caso
jan-txakur/rra/rrak, duango/ua/uak	jan-txakur, bizkarroi	gorrón,-ona; parásito,-a
jardun	jardun, ari izan	estar o andar haciendo algo, ocuparse(en)
jardun	hitz egin, berba egin, solas egin, mintzatu	conversar, charlar; murmurar
jardun/a/ak (iz.)	jardun, hizketa, solas, berbeta	conversación, charla; murmuración
jarixo/ua/uak, txirrixo/ua/uak	jario, isuri	derrame, flujo
jarraittu, segidu	segitu, jarraitu	seguir
jarraixan, ondoren	jarraian, ondoren	a continuación
jaurti, bota	jaurti, bota	lanzar, arrojar; echar, tirar
jausi, erori (g.er.)	jausi, erori	caer
jera/ia/k, abegi/xa/xak (g.er.), hartuera/ia/k	abegi, harrera	acogida
jirau	lortu, atera, erdietsi	conseguir, procurar
jitte/ia/iak, jitxe/ia/iak	joera, jite, izaera	sesgo; carácter
jokuan egin	jokoan egin, jokatu	jugarse algo
jolasian, olgetan, txantxetan, fiestan	olgetan, jolasean, txantxetan	jugando; de broma
jornal/a/ak, nekesari/xa/xak, kintzena/ia/k	aloger, alokairu, soldata, lansari	salario, jornal, quincena
jo-ta-pasako/ua/uak (biharra), ant. fiñ/a/ak	kalitate gutxiko (lana)	trabajo hecho a batalla/ trabajo de batalla
kabidu eziñik/ezinda ibilli	kabitu ezinik/harro-harro ibili	andar que no cabe en sí
kakatza/ia/k, basatza/ia/k, lokatza/ia/k	basatza, lokatza	barrizal, lodazal
kakuak atara	zerbaiti daukan baiño	complicar más de lo normal

kale gorrixan laga	arazo (kako) gehiago atera.	
kale/huts egiñ	kale gorrian utzi	poner a alguien de patitas en la calle
kanpolarrosa	kale/huts egin	fallar
	kanpolarrosa	obsequioso,-a con los de fuera de casa
kantoi/a/ak	kantoi	cantón, esquina de una casa
kantsau , nekatu; gogaitt egin/eragiñ	nekatu, unatu; aspertu, gogaitu, gogait egin/eragin	cansar(se), fatigar(se)
kapaz/gauza izan	gai/gauza izan	ser capaz (de)
karraskadia jo	ihes/hanka egin (beldurrez)	huir de la pelea
kaskarreko/ua/uak	kaskarreko	golpe en la cabeza
kasurik/jamonik egiñ ez	kasurik/jamonik egin ez	no hacer caso
kautakuetan (<i>ik. Kautan</i>)	neure...bere kautan egon; neure...bere baitarako/ kolkorako jardun	estar hablando consigo mismo, ensimismado
kautan (nere, bere ... kautan egon)	neure...bere kautan egon; neure...bere baitarako/ kolkorako jardun	estar hablando consigo mismo, ensimismado
kazari/xa/xak , ehiztari/xa/xak (<i>g.er.</i>)	ehiztari	cazador,-a
kikili usaiñ/a/ak	barru-usain	tufillo de las habitaciones no ventiladas
kili-kola (<i>adb.</i>), loka	kili-kolo	suelto
kintzena/ia/k , jornal/a/ak, nekesari/xa/xak	aloger, alokairu, soldata, lansari	salario, jornal, quincena
kiribil/lla/llak , bihurri/xa/xak	kiribil, bihurri, espiral	espiral, en espiral, retorcido,-a
klase/ia/iak	klase, mota	clase
kojo/ua/uak , herren/a/ak (<i>g.er.</i>)	herren	cojo,-a
kokildu	kikildu,	acobardarse, achantarse
koko jantzi	mozorrotu	disfrazarse
koko/ua/uak	mozorrodun	persona disfrazada/ con indumentaria extravagante
koko/ua/uak , zomorro/ua/uak (<i>g.er.</i>)	koko; intsektu	coco, gorgojo; insecto
konbidau , konbitta egiñ	gonbidatu, gonbita egin	convidar, invitar
konbit /tta/ttak	gonbit	invitación, convite
konorta/ia/k	zentzu, konorte	sentido, conocimiento
kontizu , bai kontizu	hala da,bai; hain zuzen (ere); bai horixe	sí, en efecto; sí, así es
kontra	kontra, aurka	contra
kontu hobia euki	komenigarriago izan	tener/traer mejor cuenta una cosa
kontuak egiñ (umieri)	maite-maite egin	hacer mimos y caricias (a los niños)
kopeta/ia/k	txirikorda	trenza
kopiñ/a/ak	panpina, andrakila, andare	muñeca(juguete)
kopla barik ibilli/jardun	aitzakia/berricketa gabe ibili; serio jardun	no andar con miramientos
kopletan ibilli	serio ibili ez; txantxetan/ brometan ibili	no andar en serio; andar de broma
korroskada/ia/k , aupats/a/ak	korrokada	eructo
koskabillo/ua/uak , potro/ua/uak, barrabil/lla/llak	barrabil, koskabilo (<i>lagart.</i>), potro (<i>lagart.</i>)	testículo
koskabiluak zimurtu (<i>lagart.</i>)	kikildu, (barrabilak/koskabiloak zimurtu)	asustarse; <i>vulg.</i> : acojonarse
koskor /rra/rrak	koskor	bulto, quiste
kostia kosta	kosta ahala kosta	cueste lo que cueste
kulape emon	ezezkoa eman (amodio kontuetan)	dar calabazas

kurrixka /ia/k, txilixo/ua/uak,	txilio, kurrixka, garrasi, oihu	grito
kustiño /ua/uak, autu/ua/uak	kontu, autu	cuestión, asunto, tema
laba /ia/k	labe	horno
laga , itxi (<i>g.er.</i>)	utzi, laga	dejar, permitir
lako /ua/uak (<i>izlag.;</i> <i>g.er.</i>), (-en) moduko/ua/uak	bezalako, -en moduko	como, igual que (otro)
lamaiñ pupua eta lauzin trapua (<i>esaera zaharra: errazoi barik hilletia</i> <i>joten dabillenari esaten jako</i>)	<i>huskeriazko zauriari sekulako</i> <i>bendajea jartzea</i>	<i>Dícese de la persona quejumbrosa</i> <i>que todo lo dramatiza</i>
langa /ia/k	langa	travesía/larguero de cancilla
lantzian behiñ , noizian behiñ	noizean behin, lantzean behin	de vez en cuando
lapiko /ua/uak, topiñ/a/ak (<i>g.er.</i>)	lapiko, eltze, tupina	puchero, olla
lapurretan egiñ , ostu	ostu, lapurtu, ebatsi	robar
laztan /a/ak, mosu/a/ak (<i>g.er.</i>)	laztan, musu	beso
lehenaz gaiñ	lehenaz gain/gainera	aparte de/además de lo de antes
lela /ia/k, lelo /ua/uak	ergel, lelo	boba, bobo
lelo usaiña erabilli	lelokeriatan/ergelkeriatan ibili	andar haciendo el bobo
lepo /ua/uak (<i>g.er.</i>), sama/ia/k	lepo	cueello, pescuezo
lepo /ua/uak, sorbalda/ia/k	lepo, sorbalda, bizkar	hombro
lepuan hartu	lepoan/bizkarrean hartu	echar al hombro, tomar a/en hombros
letz , leztxe , moduan (<i>erabillixena</i>), bezela (<i>g.er.</i>)	legez, bezala	como (<i>comp. igualdad</i>)
librau	libratu, askatu, atera, jaregin	liberar
librau , umia izan/euki, umia egiñ (<i>arrt.</i>), erditu (<i>g.er.</i>)	erditu	parir
litxarrerixa /ixia/k	litxarrería	golosina, chuchería
lixiba /ia/k	lixiba, bogada	colada
lizun /a/ak (<i>iz.</i>)	lizun	moho
lizun /a/ak (<i>izond.</i>)	lizun	sucio,-a; obsceno,-a; lujurioso,-a
lizunkerixa /ixia/k	lizunkería	lascibia, lujuria
lo erriak egon	lo erriak egon	estar de sueño (dícese de los niños)
lodi /xa/xak, gizen/a/ak, sendo/ua/uak, potolo/ua/uak	gizen, potolo, lodi	gordo, -a; grueso,-a
lohittu , zikindu	zikindu	manchar
loiba /ia/k	iloba, loba	sobrino,-a
loiba /ia/k, illoba/ia/k (<i>g.er.</i>)	biloba, iloba, ilobaso	nieto,-a
lojaru /ua/uak, etzinaldi/xa/xak	etzinaldi, siesta, biao	siesta
lokatz /a/ak, basa/ia/k	basa, lokatz, lohi	barro, lodo
lokatza /ia/k, basatza/ia/k, kakatza/ia/k	basatza, lokatza	barrizal, lodazal
lora /ia/k	lore	flor
lotu , katiau	lotu	atar
lozorro /ua/uak, lozurrustada /ia/k	zurrunga	ronquido
lukainka /ia/k	lukainka, txorizo	longaniza, chorizo
lurra jo	lur jo	arruinarse, caerse
madari /xa/xak, makatz /a/ak	madari, udare, txermen, makatz	pera
maillatu	mailatu	abollar
mañiak egin	mainak egin	lloriquear
makilla salda /ia/k (<i>lagart.</i>)	jipoi, egur, astindu, zurra	paliza
malluki /xa/xak, maillubi / xa/xak maillabi/xa/xak	marrubi, mailuki	fresa
maratilla /ia/k	bihurkin	destornillador
maratilla /ia/k (<i>g.er.</i>), txinget/a/ak	kisket, maratila	pestillo
mardo (<i>adb. ugari</i>)	ugari, oparo, mardul, mardulik	copiosamente, generosamente
mardo /ua/uak (<i>izond.</i>)	mardul, guri, sendo, eder	rollizo,-a; robusto,-a; hermoso,-a; guapo,-a

martxando egiñ	sasieskola egin, piper egin	hacer novillos, faltar a la escuela
masma-etxe/ia/iak , amaraun/a/ak	armiarma sare	tela de araña
materixal/a/ak , gei/xa/xak	material, gai	material
matraillea/ia/ak	matrail, masaila	mejilla, carrillo
matrailleako/ua/uak , zaplateko/ua/uak	zaplada, zaplateko, matraileko, masailako	bofetada, torta
mediku/a/ak , osagille/ia/iak (<i>g.er.</i>), sendagille/ia/iak (<i>g.er.</i>)	mediku, sendagile, osagile	médico
mehe hartu	gutxiagotzat/ahulagotzat hartu	tomar por menos/por más débil
mehe/ia/iak , argal/a/ak) (<i>batez be pertsonak eta animalixak</i>)	argal, mehe	delgado, fino
mika/ia/k	mika	urraca
miñ/a/ak	mihi, mingain,	lengua
minberatu, mindu	minberatu, sentikortu	sensibilizarse/ponerse dolorido
mindu	mindu	doler(se), causar o sentir dolor
mingots/a/ak , mingats/a/ak, garratz/a/ak	mingots, mikatz	amargo,-a
mirriñ/a/ak , zinbrixo/ua/uak	mirrin, oso argala	esmirriado,-a; muy delgado,-a
mizkiñ/a/ak	mizkin	melindroso,-a; de mal comer; mezquino,-a
moduan (<i>erabillixena</i>), bezela (<i>g.er.</i>), letz, leztxe	legez, bezala	como (<i>comp. igualdad</i>)
-en moduko/ua/uak , lako/ua/uak (<i>izlag.;</i> <i>g.er.</i>)	bezalako, -en moduko	como, igual que (otro)
mokofiñ/a/ak	mokofin	de paladar fino, sibarita
mokor/rra/rrak	mokor, aldaka	cadera
modia ekarri	trebetasuna ekarri/izan	traer/tener maña/(buenos) modos para un oficio
mormorixo/ua/ua	zurrumurru, esamesa, marmar	murmuración, rumor
mosu/a/ak (<i>g.er.</i>), laztan/a/ak	laztan, musu	beso
mosu/a/ak , arpegi/xa/xak	musu, aurpegi	rostro, cara
mozolo/ua/uak	mozolo (gauekoa); mozolo (irain hitza)	lechuza; tonto
mozolo/ua/uak (<i>arrt.</i>), potxoliñ/a/ak (<i>arrt.</i>)	alu	vulva, coño (<i>vulg.</i>)
moztu	kamustu	desafilar
moztu , ebagi	ebaki, moztu	cortar
moztu , laburtu	moztu, laburtu	encogerse, acortar
muiñ/a/ak , mun/a/ak , (g)un/a/ak	muin	tuétano
murgil/lla/llak	murgil	sumersión, zambullidura
murgildu	murgildu	sumergirse, zambullirse
murgillian egin	murgil egin	bucear
musika/ia/k , soiñu/a/ak	musika, soinu	música
musturra sartu	muturra sartu	meter baza
musturrak euki , musturrekiñ ibilli	muturtuta egon, muturrekin ibili	estar de morros
musturraldixa euki/erabilli	haserraldia/muturraldia izan	estar de morros, tener un enfado pasajero
nagi/xa/xak , alper/rra/rrak, zuri/xa/xak	alfer, nagi	vago,-a; perezoso,-a
nagixak bota	nagiak bota	desperzarse
nahi bai , Tabuion txakurra . (<i>Norbaittek nahi dabena eziñezkua dala aitzen emoteko.</i> <i>“Nahi” hori txakurraren izena ei zan</i>)	amets, desira, ilusio	<i>sueño, deseo, ilusión:</i> <i>significa que lo uno cuenta u oye, no pasa de ser un deseo.</i>
nahiez/a/ak , ondoez/a/ak	nahiez, nahigabe, ondoez	indisposición, malestar

nahiez/a/ak , atsekabe/ia/iak, nahigabe/ia/iak	atsekabe, nahiez, nahigabe, disgustu	pesar, disgusto, aflicción.
nahikua (e)ta larregi	nahikoa baino gehiago	harto bastante
nahittanahiez , derri(g)or, derri(g)orrian	derrigor, derrigorrean, nahitaez	a la fuerza, obligatoriamente
nahixago neuke	nahiago nuke... , oxala...!	ojalá
narras (adb.) , tatarraz	narras, narraska, tatarrez, arrastaka, herrestan	a rastras
narras (izond.)	narras, baldres, lardats, baldar, trauskil	desaliñado,-a descuidado,-a
narrugorrixan, narrutsik	biluzik, larrugorrian	desnudo,-a
nasai	nasai, lasai	holgadamente
nasai/nere baten/ patxadan/trankil egon	lasai/patxadan/trankil egon	tranquilamente (estar)
negarrari emon; barreari emon	negarrari eman, negarrez hasi; barreari eman, barreka hasi.	echarse a llorar, echarse a reir
nekesari/xa/xak , jornal/a/ak kintzena/ia/k	aloger, alokairu, soldata, lansari	salario, jornal, quincena
nere baten/ nasai/patxadan/trankil egon	lasai/patxadan/trankil egon	tranquilamente (estar)
nobixa/ia/k (andrageixa); nobixo/ua/uak (gizongexa)	emaztegai; senargai	novia; novio
nola , zela(n)	nola	cómo
nor , zein	nor, zein	quién
norbaitt , bateron bat	bat edo bat, baten bat, nor edo nor, norbait	alguien, alguno (<i>ezezkuak diran testuinguruetan bakarrik</i>)
norberan kontura jarri	norbere kontura jarri	ponerse a trabajar por cuenta propia
obeidu ; etsi, esperantzia galdu	amore eman, errenditu; etsi, esperantza galdu	rendirse, desistir, perder la esperanza.
odol/a/ak , ausartasun/a/ak, balore/ia/iak	ausardia, adore, kemen	valor, atrevimiento, audacia
ogi gogorrari hagin zorrotza	ogi gogorrari hagin zorrotza	a pan duro, diente agudo
ohitura/ia/k , usarixo/ua/uak	ohitura, usadio	costumbre
oiñ , oraiñ (<i>g.er.</i>)	orain	ahora
oiñaztarri/xa/xak	tximista, oinaztu, oinaztarri	rayo que pega en el suelo
oiñaztu/a/ak , tximista/ia/k	tximista, oinaztu	rayo
oiñdiok(an) , ondiok(an) (<i>erabillixena</i>)	oraindak	todavía
oiñutsik , ortozik, hankutsik	hanka-hutsik, oinutsik, ortozik	descalzo,-a
ojaliak	troxak, haur-oihalak	pañales
olgetan , jolasian, txantxetan, fiestan	olgetan, jolasean, txantxetan	jugando; de broma
on billa, on billa, bonbilla (<i>onena hartu guran, aukera onak galdu eta txarrakin geratu bihar izaten dala aitzen emoteko</i>)	on bila, on bila, bonbilla	se dice de la posibilidad de perder en busca de lo mejor
ondiok(an) (<i>erabillixena</i>), oiñdiok(an)	oraindak	todavía
ondo	ondo, ongi	bien (<i>adv.</i>)
ondoez/a/ak , nahiez/a/ak	nahiez, nahigabe, ondoez	indisposición, malestar
ondoren , jarraixan	jarraian, ondoren	a continuación
ondoren/ondorian ibilli	atzetik ibili	andar tras, seguir
ondrau/a/ak , prestu/a/ak	prestu, zintzo, ondradu	honrado,-a
onik egiñ ez	onik egin ez	sentar mal una cosa
onutsa, onutsa, kakutsa mierda!	Esaeria: onutsa, onutsa, kakutsa	tan bueno tan bueno que, una
opa izan, opatu	opa izan, nahi izan, desiratu; opatu, eskaini	desear; ofrecer
opari/xa/xak	opari	regalo
oparo (adb.)	oparo, narro, jori	abundantemente
oraiñ/a/ak	orin, orban	lunar
oraiñ (g.er.) , oiñ	orain	ahora

orban/a/ak	orban, mantxa	mancha
orban/a/ak	orbain, ebakiondo	cicatriz
oroipen/a/ak, akordu/a/ak	oroipena	recuerdo
orrua egiñ	orro/deiadar/oihu/agiraka/ errieta egin	gritar, reprender, rugir
orrua/a/ak	orro, deiadar, oihu	grito, rugido
ortozik, oiñutsik, hankutsik	hanka-hutsik, oinutsik, ortozik	descalzo,-a
ortu/a/ak, baratza/ia/k (g.er.)	baratze, ortu	huerta
osagille/ia/iak (g.er.), sendagille/ia/iak (g.er.), mediku/a/ak	mediku, sendagile	médico
osagille/ia/iak (g.er.), sendagille/ia/iak (g.er.), sasimediku/ua/uak	sasimediku, petrikilo	curandero,-a
osatu, sendatu (g.er.)	sendatu	curar(se)
oste, atze, gibel (g.er.)	oste, atze, gibel	parte trasera
ostera (adb.), atzera, berriz, berriro	ostera, atzera, berriz, berriro	otra vez, de nuevo
ostera (lok.), berriz	ostera, berriz, aldiz, aitzitik, ordea, baina	al contrario, en cambio, pero
ostera/ia/k (iz.)	ostera, joan-etorri	vuelta, paseo; viaje, recorrido
ostian, ostiantzian	osterantzean, bestela	por lo demás; de lo contrario, de no ser así
ostiango/ua/uak	osterantzeko, bestelako	el resto, lo demás
ostu, lapurretan egiñ	ostu, lapurtu, ebatsi	robar
otxiñ/a/ak	<i>antzinako txanpona</i>	moneda de otros tiempos
otxindu, otxiñak egiñ	dirua egin	hacer fortuna
otzara/ia/k, zara/ia/k, saski/xa/xak (g.er.)	otarre, zare, saski	cesto, cesta
ozta-ozta(n), oztoztan	ozta-ozta, nekez, justu-justu	a duras penas, justo-justo
panpan/a/ak, panparrerixa/ixia/k, fanfarrerixa/ixia/k	harrokeria, harropuzkeria	fanfarria, fanfarronería
panpana joten ibilli, panpandu	harropuzkerietan/desafioka ibili	fanfarronear
papar/rra/rrak	papar	pecho, escote
papelada/ia/k, planta/ia/k	planta, itxura	simulación
papeladia egiñ	planta(k)/itxura(k) egin	simular
parrastada/ia/k	parrastada	chorro
pasara/ia/k	jipoi, egur, astindu, zurra	paliza
pasaria emon/hartu	jipoia eman/hartu	dar/recibir una paliza
patxadan/nasai/nere baten/ trankil egon	lasai/patxadan/trankil egon	tranquilamente, a sus anchas (estar)
patxar/rra/rrak	pattar	aguardiente, licor
pe(g)ora/ia/k, atai/xa/xak	atari, bebarru	portal, zaguán
pella/ia/k	ahizko torrada	leche frita
pendiz/a/ak	pendiz, aldapa, aldats, malda	vertiente aguda de un terreno
pentsau	pentsatu, gogoeta egin, hausnartu, uste izan, asmoa hartu	pensar, considerar, reflexionar
pentsau (jako ad.), begittandu	iruditu, begitandu	parecer a uno, ocurrirse, figurarse, imaginarse
perra hotsa izan (lagart.)	ferra hotsa izan, ospa egin, arineketan irten	haber ruido de herraduras/ de escapada
peto-peto/ua/uak	peto-peto, erabateko, benetako	auténtico,-a; castizo,-a; genuino,-a
pijo jardun	adorez/gogor jardun	ocuparse en algo con aplicación, con ardor
pijo (adb.)	adoretsu, adorez, gogor	aplicadamente, arduosamente, con tesón
pikukada/ia/k	mokokada	picotazo, picotada

pikukada /ia/k (<i>irud.</i>)	otamen, mokadu	piscolabis (fig.)
pittiliñ /a/ak, pitxiliñ /a/ak (<i>lagart., umiena</i>), pitxo/ua/uak, txilibitu/a/ak (<i>lagart.</i>)	zakil, pitxo (<i>lagart.</i>), pitilin (<i>lagart.</i>)	pene
pitxo /ua/uak, pittiliñ /a/ak , (<i>lagart., umiena</i>) txilibitu/a/ak (<i>lagart.</i>)	zakil, pitxo (<i>lagart.</i>), pitilin (<i>lagart.</i>)	pene
planta /ia/k plantak egiñ ple-ple egiñ	planta, itxura planta(k)/itxura(k) egin zurrutean ibili (alai jartzeraino)	simulación simular empinar el codo (hasta ponerse a tono)
pobre /ia/iak, eskeko/ua/uak	eskeko, eskale, behartsu, txiro, pobre	mendigo, pobre
politxo (<i>astiro</i>) politxo (<i>nahiko ondo</i>)	poliki, astiro poliki, aski egoki	despacio, con cuidado bastante bien
postura /ia/k, trabes/a/ak, apostu/ua/uak (<i>g.er.</i>)	apustu, postura, trabes	apuesta
posturia egin potolo /ua/uak, lodi/xa/xak, gizen/a/ak, sendo/ua/uak	apustu egin gizen, potolo, lodi	apostar gordo,-a; grueso,-a
potro /ua/uak (<i>lagart.</i>), koskabillo/ua/uak (<i>lagart.</i>), barrabil/lla/llak	barrabil, koskabilo (<i>lagart.</i>), potro (<i>lagart.</i>)	testículo
potroso /ua/uak (<i>lagart.</i>), suertoso/ua/uak	zoriondun, suertedun, zorte handiko	suertudo,-a
potxoliñ /a/ak (<i>arrt.</i>), mozolo/ua/uak (<i>arrt.</i>)	alu	vulva, coño (<i>vulg.</i>)
pozik praka /ia/k, fraka/ia/k pregoia jo premiñia izan	alai prakak, galtzak pregoia jo, kanpaiak jo beharra izan	contento,-a; alegre pantalón(es) hablar indiscretamente tener necesidad
prest , gertu prestu /a/ak, ondrau/a/ak prixa /ixia/k, arin bihar/rra/rrak (<i>Don Pedro Zelaia beti arin biharrian ikusten genduan kalia</i>)	gertu, prest prestu, zintzo, ondradu presa	dispuesto,-a; preparado,-a honrado,-a prisa
puntako /ua/uak, bikaiñ/a/ak (<i>g.er.</i>) -(re)n puruan (<i>morf.</i>)	bikain ...ren poderioz	excelente a fuerza de...
sa(g)ardau /a/ak sagardo/ua/uak (<i>g.er.</i>) sabel /a/ak (<i>g.er.</i>), tripa/ia/k sagardo /ua/uak (<i>g.er.</i>), sa(g)ardau/a/ak sagurik be ez geratu	sagardo sabel, tripa sagardo katurik ere ez geratu	sidra vientre, tripa sidra no quedarse nadie
sama /ia/k, lepo/ua/uak (<i>g.er.</i>) santuak (<i>ilustraziñuak</i>) sapua/zapua izan , harra izan, gorrotua izan	lepoa irudiak herra izan, gorrotoa izan, gorrotatu	pescuezo, cuello ilustraciones odiar, aborrecer
sasimediku /ua/uak, osagille/ia/iak (<i>g.er.</i>), sendagie/ia/iak (<i>g.er.</i>) saskar /rra/rrak saski /xa/xak (<i>g.er.</i>), otzara/ia/k, zara/ia/k	sasimediku, petrikilo	curandero,-a
segidu , jarraitu sekula halakorik! sendagille /ia/iak (<i>g.er.</i>),	zakar otarre, zare, saski segitu, jarraitu sekula halakorik mediku, sendagile	brusco, tosco cesto, cesta seguir semejante cosa médico

osagille /ia/iak (<i>g.er.</i>), mediku/a/ak		
sendagille /ia/iak (<i>g.er.</i>), osagille/ia/iak (<i>g.er.</i>), sasimediku/ua/uak	sasimediku, petrikilo	curandero,-a
sendo /ua/uak, potolo/ua/uak, lodi/xa/xak, gizen/a/ak	gizen, potolo, lodi	gordo, -a; grueso,-a
senide /ia/iak, senitarteko /ua/uak	senide, senitarteko, ahaide, familiako	pariente
siku ibilli siñistia(k) be (kontuak jaukaz) sits /a/ak (<i>ik.zeren</i>) <i>zerenak</i> <i>jaten dau egurra, sitsak erropia.</i>	txakur haundirik gabe, idor ibili sinesgaitza sits	estar sin dinero, estar estreñado/a increible polilla
soiñ /a/ak, gorputz/a/ak	soin, gorputz	cuerpo
sorbalda /ia/k, besagaiñ /a/ak	besagain, sorbalda, sorburu	hombro
sosegau	sosegatu, lasaitu	sosegarse
sosiguz	astiro	despacio
suak hartu	haserretu, suak hartu	encenderse en ira, incendiarse
suertau	suertatu, gertatu, egokitu	ocurrir, suceder, tocar en suerte
suertoso /ua/uak, potroso /ua/uak (<i>lagart.</i>)	zoriondun, suertedun, zorte handiko	suertudo,-a
sur /rra/rrak	sudur	nariz
surzillo /ua/uak	sudurzulo	fosa nasal, ventana de la nariz
susmau	susmatu, susmoa izan	sospechar, recelar, intuir
sustrai /xa/xak, zuztar /rra/rrak	zuztar, sustrai	raiz
sutu , ernegau	ernegatu, sutu	renegar, rabiari, cabrearse
takada /ia/k, takateko /ua/uak	takateko, kolpe	golpe
takian (da) potian	sarri-sarri, hitzetik hortzera	frecuentemente, una y otra vez
tantan /a/ak	tanta	gota
tarratada /ia/k	tarratada, urratu, urradura	rasgadura
tatarraz , narras (<i>adb.</i>)	narras, narraska, tatarrez, arrastaka, herrestan a rastras	rematar o terminar un edificio poniéndole el tejado.
teillatua emon	teillatua eman	terquedad, obstinación, empeño; disputa, discusión, porfía
tema /ia/k	tema, temakeria, seta, setakeria	porfiar, insistir; obstinarse, empeñarse, empecinarse
tematu	tematu, teman hasi/sartu, disputa, discusión, porfía	de/en pie; tieso, erguido
tente , zutiñik , zutik	tente, zutik	a duras penas
tikili-makala , ozta-ozta(n)	ozta-ozta, nekez	pedorreando
tirri (eta) tarra (puzkarra darixola)	puzkerra dariola, puzkerka	encontrar
topau , aurkittu	aurkitu, topatu	puchero, olla
topiñ /a/ak (<i>g.er.</i>), lapiko /ua/uak	tupina, lapiko, eltze,	tornillo
torlojo /ua/uak	torloju	mugre, pringue, porquería
tortika /ia/k, ugar /rra/rrak	tortika, zolda	apuesta
trabes /a/ak, postura /ia/k, apostu /ua/uak (<i>g.er.</i>)	apustu, postura, trabes	
trakada /ia/k (<i>hazur edo</i> <i>gauza trinko bat apurtzian</i>)	krakada	crujido, sonido de huesos
tramankulu /a/ak	tramankulu	artefacto, aparato
tranpa /ia/k, engaiñu /a/ak, irutxur /rra/rrak,	engainu, iruzur, tranpa	trampa, engaño, treta
trepetxu /a/ak (<i>basarriko lanabesa</i>)	trepetxu	apero de labranza
tripa truke	janaren truke	a cambio de la comida (trabajar)
tripa /ia/k, sabel /a/ak (<i>g.er.</i>)	tripa, sabel	vientre, tripa
tripak jaten egon	tripak jaten/ernegatzen/sufritzen /urduri egon	estar rabiando, sufriendo

tripa-zorrixa egin (<i>lagart.</i>)	tripa-zorria egin (<i>lagart.</i>)	estar de hambre, abrir el apetito
tripili-trapala/ia/k (<i>lan zaratatsu eta baldarra</i>)	lan zaratatsu eta baldarra	labor ruidosa y torpe
trokau (hankia)	trokatu, bihurritu	retorcerse el pie
truxalak egiñ	euria barra-barra egin	llover a cántaros
tutuluko estratan egon	lekutan egon	estar en el quito pino
tutuluko estratara jua/bialdu	pikutara joan/bidali	ir/mandar al cuerno
txakilletan egiñ , apotan egiñ	larrua jo (<i>lagart.</i>), txortan egin (<i>arrt.</i>)	joder (<i>vulg.</i>)
txantxetan , fiestan, jolasian, olgetan	olgetan, jolasean, txantxetan	jugando; de broma
txapligu/a/ak	txapligu, suziri	cohete
txarto , gaizki	txarki, gaizki, txarto	mal (<i>adv.</i>)
txatxara/ia/k	axolagabekeria, ganorarik-ez	despreocupación, descuido, falta de fuste
txibixa/ia/k , txipiroi/a/ak	txibia	calamar, jibia, chipirón
txilibitu/a/ak (<i>lagart.</i>), pitxo/ua/uak, pittiliñ/a/ak (<i>lagart., umiena</i>)	zakil, pitxo (<i>lagart.</i>), pitilin (<i>lagart.</i>)	pene
txilixu/ua/uak , (k)urrixka/ia/k	txilio, kurrixka, garrasi, oihu	grito
tximista/ia/k , oiñaztu/a/ak	oinaztu, tximista	rayo
txindurrixak hartu	inurritu	dormirse un miembro
txinget/a/ak , maratilla/ia/k (<i>g.er.</i>)	kisket, maratila	pestillo
txingilizka , esegitta	esekita, zintzilik, dilindan	colgado
txingor/rra/rrak , kazkabar/rra/rrak (<i>g.er.</i>)	txingor, kazkabar, babazuza	granizo
txinparta/ia/k	txinparta	chispa
txipiroi/a/ak , txibixa/ia/k	txibia	calamar, jibia, chipirón
txipli-txapla egiñ (<i>uretan</i>)	plisti-plasta egin	chapotear
txipriztiñ/a/ak	zipristin	salpicadura
txirrixo/ua/uak , jarixo/ua/uak	jario, isuri	derrame, flujo
txistik be ez (<i>esan</i>), txistik pez	txintik ere ez (<i>esan</i>)	ni pío (<i>no decir</i>)
txitxalapur/rra/rrak , abendu/a/ak	miru	milano
txoliñ/a/ak (<i>andrakume berritsua</i>)	txolin, hitzontzi	habladora (<i>mujer</i>)
txolot/a/ak (<i>astadun edalontzixa</i>)	poto, txolet, ontzi txiki heldulekuduna	bote, recipiente pequeño con asa
txorrostda/ia/k	zurrusta, turrusta	chorro
txotxolo-aldixa erabili	txotxolo aldia erabili/izan	estar de tonterías
txutxumutxu/a/ak , txutxuputxu/a/ak	txutxu-mutxu	cuchicheo, murmuración
udazken/a/ak , udaguen/a/ak	udazken, udagoien	otoño
uezaba/a/ak , ugazaba/a/ak (<i>g.er.</i>)	ugazaba	patrón,-ona
ufal/a/ak	uholde, ur-goraldi, uhaldi	crecida de aguas en los ríos
ufala (<i>adb.</i>)	oparo, ugari, franko, barra-barra	en abundancia, generosamente
ugal/a/ak	uhal	correa
ugar/rra/rrak	herdoil, uger	roña, herrumbre
ugar/rra/rrak , tortika/ia/k	tortika, zolda	mugre, pringue, porquería
ukat egiñ	amore eman, etsi	sucumbir, rendirse, ceder
ukatu	ukatu, uko egin	negar, renunciar
ulertu (<i>g.er.</i>), aittu	aditu, ulertu, konprenitu	entender, comprender
ultze/ia/iak	iltze	clavo
ume/ia/iak , haur/rra/rrak (<i>g.er.</i>)	ume, haur	niño; cría
umegintza/ia/k	haurgintza, seingintza	parto
umezara/ia/k	haur-oihal, troxa	pañal
umia euki/izan , umia egiñ (<i>arrt.</i>), librau, erditu (<i>g.er.</i>)	erditu	parir
(g)un/a/ak , muiñ/a/ak, mun/a/ak	muin	tuétano

ura joanda (gero) presia (egiñ)	ura joan ondoren presa egin	<i>levantar la presa después de que se haya ido el agua; (a buenas horas...)</i>
urriñ (<i>adb.</i>)	urrun, urruti	lejos
urriñ/a/ak (<i>izond.</i>)	urrun, urruti; urrutiko	lejano
urrindu	urrundu, urrutiratu	alejarse
urrixka/ia/k (<i>ik. kurrixka</i>)	txilio, kurrixka, garrasi, oihu	grito
urten	irten, atera	salir
urun/a/ak	irin	harina
usaiñ/a/ak	usain	olor (bueno), perfume
uste (eze) ... -la (<i>morf.</i>)	ba-... bezala	como si ...
ustebako/ua/uak	ustekabeko, ezusteko	inesperado, imprevisto
utikan (<i>g.er.</i>)	utikan	¡largo!, ¡fuera!
xemeiko barik gelditu	zentimorik gabe gelditu	quedarse sin céntimo/sin blanca
zail/lla/llak	saiatu	perseverante
zail/lla/llak (<i>izond.</i>)	zail	duro,-a; incansable, resistente
zail/lla/llak (<i>g.er.</i>), gatx/a/ak	zail, gaitz, nekez	difícil
zaildu , ahalegindu	saiatu, ahalegindu	esforzarse, perseverar
zaildu (<i>g.er.</i>), trabak jarri, gatxago egiñ	zaildu, zail(ago) bihurtu, trabak jarri	dificultar
zaiñ egon , itxain	itxaron, zain egon	aguardar, esperar
zaletasun/a/ak	zaletasun	afición
zan/a/ak	zain	vena; nervio, tendón
zango/ua/uak	zango	pierna
zaplato/ua/uak , matraillako/ua/uak	zaplada, zaplato, matraileko, masailako	bofetada, torta
zapotsu/a/ak , sapotsu/a/ak, gorrototsu/a/ak	gorrototsu, herratsu	rencoroso
zapua/sapua izan , harra izan, gorrotua izan, gorrotau	herra izan, gorrotoa izan, gorrotatu	odiar, aborrecer
zara/ia/k , otzara/ia/k, saski/xa/xak (<i>g.er.</i>)	otarre, zare, saski	cesto, cesta
zarrada/ia/k , arrara/ia/k	zirrara, zarrada, emozio	emoción, estremecimiento
zarraparra/ia/k , harramarra/ia/k	zalaparta	alboroto, jaleo
zartara/ia/k	pitzadura, arrakala	grieta
zartaria euki	pitzadura izan, (<i>irud.</i>) zoro samarra izan	tener una grieta; estar un poco loco (<i>fig.</i>)
zatar , itsusi (<i>g.er.</i>)	itsusi, zatar	feo,-a
zegaittik eze ... -(e)lako / ...eta (<i>morf.</i>)	bait-, ...eta; -(e)lako	ya que... ,porque..., pues...
zehebete/ia/iak , arra bete/ia/iak	zehe bete, arra bete	palmo (<i>medida</i>)
zein , nor	nor, zein	quién
zeken/a/ak	zeken, zikoitz	ávaro, mezquino
zela(n) , nola	nola	cómo
zentzun/a/ak	zentzu, zuhertasun	sentido común
zer erañ haxe batu	zer erein huraxe batu	<i>Aquello que siembras es lo que cosechas. (refrán)</i>
zeren/a/ak (<i>iz.</i>), (<i>ik. sits</i>) <i>zerenak jaten dau egurra, sitsak erropia</i>	pipi	carcoma
zerikusixa euki	zerikusia izan/eduki	tener relación/conexión; tener que ver (con)
zihero , zihetz (<i>adb.</i>)	zeharo, zehatz	totalmente, completamente
zihetz eta mihetz	zehatz-mehatz	exactamente; totalmente
zihetz/a/ak (<i>izond.</i>)	zehatz	exacto,-a; minucioso,-a
zilbot/a/ak	zilbot	barriga, tripa

zilletik egin	ziletik egin (<i>irud.</i>), zesarea bidez erditu	parir del ombligo (<i>fig.</i>), parir con cesárea
zinbrixo /ua/uak, mirriñ/a/ak	mirrin, oso argala	esmirriado,-a; muy delgado,-a
zirikalari /xa/xak, ziri-sartzaille/ia/iak	zirikalari, zirikatzaile	incitador,-a; provocador,-a; hostigador,-a
zirixa sartu , ederra sakatu	engainatu, ziria sartu	engañar, burlarse de
zirkiñ egiñ	saihestu, itzuri, zirkin egin	esquivar, evitar
zirri egiñ	zirri egin	acariciar, achuchar, hacer tocamientos
zirt edo zart	zirt edo zart	con decisión, sin titubeos
zomorro /ua/uak (<i>g.er.</i>), koko/ua/uak	koko	coco, gorgojo
zorabixau , burua jua	burua joan, zorabiatu	sentir vértigo, marearse
zorigatx /a/ak, zorigaizto /ua/uak, zoritxar /rra/rrak	zorigaitz, zorigaizto, zoritxar	desgracia, infortunio
zoro /ua/uak, ero/ua/uak (<i>g.er.</i>)	zoro, ero	loco
zoro haixiak emon	zoro haizeak eman	entrar la vena de hacer locuras
zorro-zorro lo egon	lozorroan egon	dormir profundamente
zugatza (<i>g.er.</i>), arbola/ia/k	arbola, zuhaitza	árbol
zur /a/ak ik. egur	zur	madera; ver: leña
zuri /xa/xak, alper/rra/rrak, nagí/xaxak	alfer, nagí	vago,-a; perezoso,-a
zurkatx /a/ak, bildur/rra/rrak, izu/a/ak	izu, beldur, zurkaitz	miedo, espanto, terror
zurumurru /a/ak	zurumurru, marmar	rumor
zurrutian ibilli	zurritean ibili	andar bebiendo
zutik , zutiñik, tente	tente, zutik	de/en pie; tieso, erguido
zuztar /rra/rrak, sustrai/xaxak	zuztar, sustrai	raiz

Gaztelania-Eibarko euskera

HIZTEGIXA ETA ESAMOLDIAK

GAZTELANIAZ

(onomatopeya del viento que entra a través de una rendija)

a cambio de la comida (trabajar)

a continuación

a continuación, después, seguidamente

a discreción, a pedir de boca

a duras penas

a duras penas, justo-justo

a escondidas, con engaño, enchufe

a fuerza de...

a la fuerza, obligatoriamente

a la vista

a medida que, según

a pan duro, diente agudo

a pedir de boca, a discreción,

a pesar de todo, sin embargo

a plazos

a propósito, aposta

a rastras

a trancas y barrancas

abandonar una cosa

abollar

aborrecer, odiar

abrazar

abrir el apetito, estar de hambre

abuela

abuelo

abundantemente

aburrir, hastiar; fastidiar, molestar

aburrimiento, hastío

abusar, hacer de alguien lo que se quiere

acariciar, achuchar, hacer tocamientos

acaso; quizás, tal vez; si ...

acercar(se)

acérrimo,-a; apasionado,-a;

firme, recio, grande

acertar, adivinar; darse cuenta, notar

acobardarse, achantarse

acogida

acortar, encogerse

adecuado,-a

además de/aparte de lo de antes

EIBARKO EUSKERAN

firi-firi (*bittarte batetik datorren haize hotza*)

tripa truke

jarraixan, ondoren

hurrengo (*adb.*)

ahua neurri

tikili-makala, ozta-ozta(n)

ozta-ozta(n), oztoztan

ariapeko/ua/uak

(iruzurra, entxufia)

-(re)n puruan (*morf.*)

derri(g)or, derri(g)orrian,

nahittanahiez

bistan, agirixan.

-ahala (postp.

aditzaren hurrengo)

ogi gogorrari hagin zorrotza

ahua neurri

hala be

epetan

apropos (*adb.*)

narras (*adb.*), tatarraz

aida ta ixo

bertan behera laga

maillatu

gorrotau, gorrotua izan,

harra/sapua/zapua izan

estutu

tripa-zorrixa egin (*lagart.*)

amandre/ia/iak

aittaitta, aittittta, aittajaun

oparo (*adb.*)

gogaitt egiñ (*du ad.*),

gogaitt eragiñ (*dio ad.*)

gobaitt (*ik. gogaitt egiñ/eragiñ*)

burutik behera kaka egiñ

zirri egiñ

ete

hurreratu

errime/ia/iak (*izond.*)

igarri

kokildu

abegi/xa/xak (*g.er.*),

amorratu, porrokatu

moztu, laburtu

apropos/a/ak (*izond.*),

aukerako/ua/uak, egoki/xa/xak

lehenaz gaiñ

BATUAN

fir-fir

janaren truke

jarraian, ondoren

hurrengo

nahi beste, aukeran

ozta-ozta, nekez

ozta-ozta, nekez, justu-justu

ezkutuko gauza, azpitikoa

...ren poderioz

derrigor, derrigorrean, nahitaez

bistan, agerian

-ahala, -en neurrian/heinean

ogi gogorrari hagin zorrotza

nahi beste, aukeran

hala ere, halere

epeka

apropos, berariaz, nahita

narras, narraska, tatarrez, arrastaka,

herrestan

nola edo hala, kostata

bertan behera utzi

mailatu

herra izan, gorroto izan, gorrotatu

besarkatu

tripa-zorria egin (*lagart.*)

amama, amandre

aitaita, aittajaun, aitona

oparo, naro, jori

gogait egin, gogait eragin

gogait

burtik behera kaka egin

zirri egin

ote

hurreratu, hurbildu

gogor, irmo, sendo, tinko;

amorratu, porrokatu

igarri, antzeman

kikildu,

abegi, harrera

moztu, laburtu

apropos, aukerako, egoki

lehenaz gain/gainera

adulador,-a; lameculos	ipurgarbitzaille/ia/iak	lausengari, zurikatzaile
advertir, dar a entender	aitzen emon	aditzera eman, adierazi
afeminado, marisabidilla	amandre/ia/iak (<i>lagart.</i>)	orojakile (<i>neskatoak</i>), maritxu (<i>gizonak</i>)
afición	zaletasun/a/ak	zaletasun
aflicción, pesar, disgusto	nahiez/a/ak, nahigabe/ia/iak, atsekabe/ia/iak (<i>g.er.</i>)	atsekabe, nahiez, nahigabe, disgusto
aflorescimiento de agua	ariapeko/ua/uak (<i>erreketan lur azpittik sortzen dan ura</i>)	ur-azaleratze
agarrar	heldu, oratu	heldu, eutsi, oratu, lotu
agradar, gustar, ser preferido	begikua izan	begiko izan/eduki
agradecido,-a	esker oneko/ua/uak	esker oneko
agrieta(se), rajar(se)	brintzau, zartau	printzatu
aguardar, esperar	itxain, zaiñ egon	itxaron, zain egon
aguardiente, licor	patxar/rra/trak	pattar
ahí está! he ahí!	haor (ba)	hor ba!
ahí te las compingas	hor konpon!	hor konpon
ahitar(se)	glok egiñ	asebete, ok egin
ahora	oiñ, orain (<i>g.er.</i>)	orain
ajo	berakatz/a/ak	berakatz, baratxuri
al contrario, en cambio, pero	ostera(lok.), berriz	ostera, berriz, aldiz, aitzitik, ordea, baina
al filo, estar a punto de,	hari harira, hari harixan	hari-harian
al lado de, en comparación con	-en aldian (<i>morf.</i>)	-en aldean
al menos, por lo menos	behintzat, behiñipehiñ, gitxienez,	behintzat, behinik behin, gutxienez
alabar(se); levantar cabeza	burua jaso	burua jaso / altxatu / goratu
alpañil	hormagiñ/a/ak, igeltsero/ua/uak	igeltsero
alborotar(se), inquietar(se), azorar(se); incitar, soliviantar	aztorau	aztoratu
alboroto, jaleo, estrépito	zarraparra/ia/k, harramarra/ia/k, astrapala/ia/k	zalaparta, iskanbila
alegre, contento,-a	pozik	alai
alejar	urrindu	urrundu, urrutiratu
alentar, dar animos	aixa emon	adorea eman, arnasa eman
alguien, alguno	bateron bat, norbait	bat edo bat, baten bat, nor edo nor, norbait
alguna vez, rara vez	behiñ edo behiñ, iñoiz (<i>morf.</i>)	behin edo behin, inoiz
alubia	baba/ia/k	babarrun, indaba
amargo,-a	mingots/a/ak, mingats/a/ak, garratz/a/ak	mingots, mikatz
ampolla	baba/ia/k	baba
anaquel, balda	balda/ia/k, arasa/ia/k	apal, arasa
andar bebiendo	zurrutian ibilli	zurrutean ibili
andar alegremente (de juerga), con alegría	iji eta aja/iji-aja ibilli	parrandan/jai giroan ibili
andar con miramientos; no andar en serio	kopletan ibilli	serio ibili ez; berriketekin ibili
andar de hijo pródigo	aritxan ibilli	seme-iriole ibili
andar de pendoneo/ganduleando, de un lado para otro sin ton ni son	firin-faran ibilli	kalerik kale/kalez kale/ alferkerian ibili
andar de prisa	arrapataka ibilli	presaka ibili
andar despacio	astiro ibilli	astiro/geldiro/poliki ibili

andar haciendo el bobo	lelo usaiña erabilli	lelokeriatan/ergelkeriatan ibili
andar que no cabe en sí	kabidu eziñik/ezinda ibilli	kabitu ezinik/harro-harro ibili
andar tras, seguir	ondoren/ondorian ibilli	atzetik ibili
andar/vivir dándose a todo (exceso)	danari emonda ibilli, bizi	denari emanda ibili / bizi
animal	animalixa/ia/k	animalia
ánimo, fundamento	adore/ia/iak, adole/ia/iak	adore
anteanteayer	harañegun antxitxik	herenegun-aitzin, herenegun-aurre
antepasados	aurretikuak	arbasoak
apagar	amatau	itzali, iraungi
aparte de/además de lo de antes	lehenaz gain	lehenaz gain/gainera
apero de labranza	trepetxu/a/ak (basarriko lanabesa)	trepetxu
apetito voraz	entraña/ia/k	jangale handi
aplicadamente, ardorosamente, con tesón	pijo (<i>adb.</i>)	adoretsu, adorez, gogor
apostar	posturia egin	apustu egin
apremiar, acosar; tomar a pecho	estu hartu, gogor hartu	estu hartu, gogor hartu
apresuradamente, rápido	aguro, ariñ, azkar, bizkor.	agudo, azkar, laster, bizkor
apretar; apremiar	estutu	estutu, sakatu, hertsatu
aproximadamente, poco más o menos	gitxi gorabehera, haren baten	gutxi gorabehera
apuesta	postura/ia/k, trabes/a/ak, apostu/ua/uak (<i>g.er.</i>)	apustu, postura, trabes
apurar(se)	estutu	estutu, larritu, urduritu
<i>Aquello que siembras es lo que cosechas. (refrán)</i>	zer eraiñ haxe batu	zer erein huraxe batu
arañar	atzamarka/atzaparka egin	atzaparkatu, harramazkatu
árbol	arbola/ia/k, zugatz/a/ak (<i>g.er.</i>)	arbola, zuhaitz
arenal, playa	hariatza/ia/k, hondartza/ia/k	hondartza, hareatza
arista, borde	ertz/a/ak	ertz
armarse de quejas ante los demás; curarse en salud	hartzekuak egiñ/ hartzekoz bete	(-en aurrean) neurriak hartu; (-en aurrean) hartzekoak egin / hartzekoz bete
arrancada, avance, estirón	aurrerakada/ia/k, arrada/ia/k	aurrerakada, tirakada
arreglárselas (como se puede)	ingirau	konpondu, moldatu
arrepentirse	damutu, garbatu	damutu
arrogante pero sin blanca	berbia harrua eta poltsikoa zimurra	harroputz, handinahi
arroyo, regato, riachuelo	erreka/ia/k, errekatxo/ua/uak	erreka, errekastu, errekatxo, lats
arrojar, lanzar; echar, tirar	jaurti, bota	jaurti, bota
arruinarse, caerse	lurra jo	lur jo
artefacto, aparato	tramankulu/a/ak	tramankulu
así pues, de esa manera	hartara (<i>morf.</i>)	hala, horiek horrela
asquear, hartar	higoindu	higoindu, nazkatu
asunto, cuestión, tema	autu/a/ak, kustiño/ua/uak	kontu, autu
asustarse; vulg.: acojonarse	koskabilluak zimurtu (<i>lagart.</i>)	kikildu, (barrabilak/koskabiloak zimurtu)
atar	lotu, katiau	lotu
atraer la desgracia, la ruina	harriabarra batu	harriabarra batu
atrevido,-a	ausarki/xa/xak	ausart
atrevimiento, audacia, valor	balore/ia/iak, odol/a/ak, ausartasun/a/ak	ausardia, adore, kemen
auténtico,-a; castizo,-a; genuino,-a	peto-peto/ua/uak	peto-peto, erabateko, benetako
avance, estirón, arrancada	arrada/ia/k, aurrerakada/ia/k	aurrerakada, tirakada
avaro,-a; mezquino,-a	zeken/a/ak	zeken, zikoitz
avellana	hur/rra/rrak (<i>iz.</i>)	hur
axila	galtzarpe/ia/iak	galtzarbe, besape, besazpi

azorar(se) , inquietar(se), alborotar(se); incitar, soliviantar	aztorau	aztoratu
azuzar , provocar/excitar (para la lucha), inducir	axaxa emon, axaixa emon	xaxatu, xaxa eman
balda , anaquel	balda/ia/k, arasa/ia/k	apal, arasa
bando , tropel, grupo, (de seres animados)	aldra (gizon edo animalixa x (de seres animados)	talde, andana, saldo
banquete , comilona	fafo/ua/uak (<i>lagart.</i>)	otoruntza
barriga , tripa	zilbot/a/ak	zilbot
barrizal , lodazal	lokatz/a/ia/k, basatza/ia/k, kakatz/a/ia/k	basatza, lokatza
barro , lodo	lokatz/a/ak, basa/ia/k	basa, lokatz, lohi
bastante bien	politxo (nahiko ondo)	poliki, aski egoki
beber de un trago	arnasa baten eran	tragoan edan
beso	laztan/a/ak, mosu/a/ak (<i>g.er.</i>)	laztan, musu
bien (<i>adv.</i>)	ondo	ondo, ongi
boba , bobo	lela/ia/k, lelo/ua/uak	ergel, lelo
bocazas ; exagerado,-a	ahobero/ua/uak	ahobero, ahozabal
bofetada , torta	matraillako/ua/uak, zaplateko/ua/uak	zaplada, zaplateko, matraileko, masailako
bollo de pan	fot/a/ak (armosurako ogi-opilla)	opil
borde , arista	ertz/a/ak	ertz
bostezando	arrausika, arrausinka (<i>g.er.</i>)	aharrausika
bote/recipiente pequeño con asa	txolot/a/ak (<i>astadun edalontzixa</i>)	poto, txolet, ontzi txiki heldulekuduna
broca	barauts/a/ak	barauts
brusco , tosco	saskar/rra/rrak	zakar
bucear	murgillian egin	murgil egin
bulto , quiste	koskor/rra/rrak	koskor
burlarse de , engañar	ederra sakatu, zirrixa sartu	engainatu, zirria sartu
buscar	billau	bilatu
cabrearse , rabiari, renegar	ernegau, sutu	ernegatu, sutu
cadera	mokor/rra/rrak	mokor, aldaka
caer	jausi, erori (<i>g.er.</i>)	jausi, erori
caerse , arruinarse	lurra jo	lur jo
calamar , jibia, chipirón	txibixa/ia/k, txipiroi/a/ak	txibia
calcetín(es)	galtzetiñ/a/ak	galtzerdi(ak)
camisa (de hombre)	alkondara/ia/k (gizonezkuena)	alkandora
camisa (de mujer)	atorra/ia/k (andrazkuena)	atorra
cancer	bizixan/a/ak	minbizia, bizien
cancilla	erromara/ia/k	ataka, langa
cansar(se) , fatigar(se)	kantsau, nekatu; gogait egin/eragiñ	nekatu, unatu; aspertu, gogaitu, gogait egin/eragin
cantero , paredero, pedrero	hormagiñ/a/ak, hargiñ/a/ak	hargin
cantón , esquina de una casa	kantoi/a/ak	kantoi
cara , rostro	arpegi/xa/xak, mosu/a/ak	musu, aurpegi
carácter , sesgo	jitte/ia/iak, jitxe/ia/iak	joera; jite, izaera
carente , que no tiene	bako/ua/uak	gabeko
carcoma	zeren/a/ak (<i>iz.</i>) (<i>ik.sits</i>) <i>zerenak jaten</i> <i>dau egurra, sitsak errophia</i>	pipi
carne	haragi/xa/xak, okela/ia/k	haragi, okela (<i>jatekoa</i>)
carrera , huída	hankajoko/ua/uak	hanka(-)joko, lasterketa, ihesaldi
carrillo , mejilla	matrailla/ia/ak	matrail, masaila
castizo,-a , auténtico,-a; genuino,-a	peto-peto/ua/uak	peto-peto, erabateko, benetako

causar o sentir dolor, doler(se) cazador,-a	mindu kazari/xa/xak, ehiztari/xa/xak (<i>g.er.</i>)	mindu ehiztari
cazo , cucharón	burduntzali/xa/xak	burruntzali
ceder , rendirse, sucumbir,	ukat egiñ	amore eman, etsi
ceño fruncido	betozko/ua/uak (hasarriarena)	bekozko, beltzuri
cerca	hurrian (<i>leku adb.</i>)	hurbilean
cercano,-a	hur/rra/rrak (<i>izond. g.er.</i>), hurreko/ua/uak (<i>izlag.</i>)	hurbil, hur, hurko; hurbileko, hurreko, gertuko
(el/la) más cercano,-a	hurren/a/ak (<i>izond.</i>)	hurbilen
cerebro , seso	garun/a/ak	burmuin, garun, zerebro
cero a la izquierda	hutsan hurrengo/ua/uak	hutsaren hurrengo, ezer ez
cerrar	itxi	itxi, hetsi, zarratu
cesto , cesta	otzara/ia/k, zara/ia/k, saski/xa/xak (<i>g.er.</i>)	otarre, zare, saski
chalado,-a ; chocho,-a	ababa (<i>Ababa nok ni ala, hori sinistu deiran!</i>)	lelo, ergel
chapotear	txipli-txapla egiñ (uretan)	plisti-plasta egin
charlando	barriketan	berriketan, hizketan, solasean
chipirón , calamar, jibia	txibixa/ia/k, txipiroi/a/ak	txibia
chismoso,-a ; correveidile	autubatzaille/ia/iak	kontakatilu, berri-jario, ipuin-biltzaile, jakingura
chispa	txinparta/ia/k	txinparta
chocho,-a ; chalado,-a	ababa (<i>Ababa nok ni ala, hori sinistu deiran!</i>)	lelo, ergel
chollo	amama, mahatsa	mauka, pagotxa
chorizo , longaniza	lukainka/ia/k	lukainka, txorizo
chorro	txorrostada/ia/k, parrastada/ia/k	zurrusta, turrusta, parrastada
chuchería , golosina	litxarrerixa/ixia/k	litxarrerria
cicatriz	orban/a/ak	orbain, ebakiondo
ciertamente , por supuesto	beinke, bienke (entzundakua baiezteko)	bai horixe, jakina
claro , naturalmente, sin duda, por supuesto	erregular, jakiña, bai ba,	jakina, (bai) noski, (bai) horixe!
clase	klase/ia/iak	bai horixe klase, mota
clavo	ultze/ia/iak	iltze
cobarde (el que rehuye el desafío)	arriolari/xa/xak	kikil, koldar, txepel
coco , gorgojo; insecto	koko/ua/uak,), zomorro/ua/uak (<i>g.er.</i>)	koko; intsektu
coger manía , tomar ojeriza	begittan hartu	begitan hartu
coquete	txapligu/a/ak	txapligu, suziri
cojo,-a	kojo/ua/uak, herren/a/ak (<i>g.er.</i>)	herren
colada	lixiba/ia/k	lixiba, bogada
colgado	esegitta, txingilizka	esekita, zintzilik, dilindan
colgar	esegi	eseki
colgar de un hilo , al filo, estar a punto de	hari harira, hari harixan	hari-harian
comilona , banquete,	fafo/ua/uak (<i>lagart.</i>)	otoruntza
comilona de vino (expresión equívoca)	ardaujan/a/ak	<i>aitzakiaren batekin ardoz bete-bete egitea</i>
cómo	nola, zela(n)	nola
como si ...	uste (eze) ... -la (<i>morf.</i>)	ba-... bezala
como siempre	betiko moduan (<i>erabillixena Eibarren</i>) /letz/leztxe	beti bezala

como (<i>comp. igualdad</i>)	moduan (<i>erabillixena</i>), letz, leztxe, bezela (<i>g.er.</i>)	legez, bezala
como, igual que (otro)	-en moduko/ua/uak, lako/ua/uak (<i>izlag.;</i> <i>g.er.</i>)	bezalako, -en moduko
completamente , totalmente	zihero, zihetz (<i>adb.</i>)	zeharo, zehatz
complicar más de lo normal	kakuak atara	zerbaiti daukan baiño arazo (kako) gehiago atera.
comprender , entender	aittu, ulertu (<i>g.er.</i>)	aditu, ulertu, konprenitu
con alegría , andar alegremente (de juerga)	iji eta aja/iji-aja ibilli	parrandan/jai giroan ibili
con ardor , firmemente, de firme, duramente	errime (<i>adb.</i>)	gogor, irmo, sendo, tinko
con cuidado , despacio	politxo (astiro), sosiguz, kontuz	poliki, astiro, kontuz
con decisión , sin titubeos	zirt edo zart	zirt edo zart
con tesón , aplicadamente, ardorosamente	pijo (<i>adb.</i>)	adoretsu, adorez, gogor
conocer(se) , entablar trato	eza(g)ueria egiñ	ezaguera / ezagutza egin
conocimiento , sentido	konorta/ia/k	zentzu, konorte
conocimiento sobre algo o alguien; juicio, razón; trato, familiaridad	eza(g)uera/ia/k	ezaguera, ezagutza, jakitate; tratu, harreman
conseguir , procurar	jirau	lortu, atera, erdietsi
considerar , pensar, reflexionar	pentsau	pentsatu, gogoeta egin, hausnartu, uste izan, asmoa hartu
conspirar	azpijanian ibilli	azpijokoan ibili
contento,-a; alegre	pozik	alai
contra	kontra	kontra, aurka
conversación, charla; murmuración	jardun/a/ak (<i>iz.</i>)	jardun, hizketa, solas, berbeta
conversar, charlar; murmurar	jardun	hitz egin, berba egin, solas egin, mintzatu; jardun (gaizki esaka)
convertir , transformar(se)	bihurtu	bihurtu, bilakatu,
convidar , invitar	konbidau	gonbidatu
convite , invitación	konbit/tta/ttak	gonbit
coño (<i>vulg.</i>), vulva	potxoliñ/a/ak (<i>arrt.</i>), mozolo/ua/uak (<i>arrt.</i>)	alu
copiosamente , generosamente	mardo (<i>adb.</i>) (ugari)	ugari, oparo, mardul, mardulik
correa	ugal/a/ak	uhal
correveidile , chismoso,-a	autubatzaile/ia/iak	kontakatilu, berri-jario, ipuin-biltzaile, jakingura
corriendo	antxixika, antxixiketan	lasterka, arineketan, korrika
cortar	ebagi, moztu	ebaki, moztu
costumbre	ohitura/ia/k, usarixo/ua/uak	ohitura, usadio
crecida de aguas en los ríos	ufal/a/ak	uholde, ur-goraldi, uhaldi
crédito; queja, exigencia	hartzeko/ua/uak	hartzeko
crujido , sonido de huesos	trakada/ia/k (hazur edo gauza trinko bat apurtzian)	krakada
cucharón , cazo	burduntzali/xa/xak	burruntzali
cuchicheo , murmuración	txutxumutxu/a/ak, txutxuputxu/a/ak	txutxu-mutxu
cuello , pescuezo	sama/ia/k, lepo/ua/uak (<i>g.er.</i>)	lepo
cuerpo	soiñ/a/ak, gorputz/a/ak	soin, gorputz
cuesta , rampa	aldapa/ia/k, aldats/a/ak	aldapa, aldats, malda
cueste lo que cueste	kostia kosta	kosta ahala kosta
cuestión; pleito	auzi/xa/xak	auzi
cuestión , asunto, tema	kustiño/ua/uak, autu/ua/uak	kontu, autu, gai
cuidado que , mira que, sí que	horraitiok(an)	horregatik
culo de mal asiento;	ipurloka/ia/k	ipurtarin

inquieto,-a; movido,-a curandero,-a	sasimediku/ua/uak, osagille/ia/iak (<i>g.er.</i>), sendagie/ia/iak (<i>g.er.</i>)	sasimediku, petrikilo
curar(se) curarse en salud ; armarse de quejas ante los demás	osatu, sendatu (<i>g.er.</i>) hartzekuak egiñ, hartzekoz bete	sendatu (-en aurrean) neurriak hartu; (-en aurrean) hartzekoak egin / hartzekoz bete
dar a entender , advertir dar animos , alentar dar calabazas dar el dedo y tomar el brazo dar excesiva importancia dar una paliza , vapulear	aitzen emon aixa emon kulape emon hatza emon eta besua hartu afana emon blastiua/astindua emon, blastiau, astindu	aditzera eman, adierazi adorea eman, arnasa eman ezezkoa eman (amodio kontuetan) eskua eman eta besoa hartu afana eman astindua/jipoia/egurra eman
dar/recibir una paliza darse cuenta, notar ; acertar, adivinar de balde, gratis de broma ; jugando	pasaria emon/hartu igarri duan (<i>adb.</i>) fiestan, jolasian, olgetan, txantxetan hobe biharrian	jipoia eman/hartu igarri, antzeman doan, de balde olgetan, jolasean, txantxetan
de buena fé, por el bien (de) ; por considerarlo mejor de esa manera , así pues de improviso , por sorpresa, repentinamente de lo contrario, de no ser así ; por lo demás de mal comer ; melindroso,-a; mezquino,-a de nuevo , otra vez de paladar fino , sibarita de plano ; derecho, recto, rectamente de puro bueno, es una mierda! de vez en cuando de/en pie ; tieso, erguido decididamente , resignadamente, desesperadamente decir pestes declarar amor , proponer matrimonio dejar con un palmo de narices ; dejar boquiabierto,-a dejar , permitir dejar libre , soltar dejar preñada , preñar delgado,-a ; fino,-a	hartara (<i>morf.</i>) itsumustuan ostian, ostiantzian mizkiñ/a/ak berriro, berriz, ostera, atzera mokofiñ/a/ak artez, zuzen onutsa, onutsa, kakutsa lantzian behiñ, noizian behiñ tente, zutiñik, zutik etsi-etsixan asto baltzanak eta bost esan errekaua egiñ aho(a) bete hagiñekin laga laga, itxi (<i>g.er.</i>) amaiñ emon bete; beteta laga argal/a/ak (batez be pertsanak eta animalixak), mehe/ia/iak burua galdu, burutik egiñ eskuma/ia/k artez, zuzen jarixo/ua/uak, txirrixo/ua/uak moztu desafixo/ua/uak	hobe beharrez, hobe beharrean hala, horiek horrela itsumustuan osterantzean, bestela mizkin atzera, berriz, berriro, ostera mokofin artez, zuzen, zuzenki; erabat onutsa, onutsa, kakutsa noizean behin, lantzean behin tente, zutik etsi-etsian, halabeharrez berek eta bost esan maitasuna adierazi, ezkontzeko eskatu aho(a) bete hortzekin / haginekin utzi utzi, laga aske/solte/libre utzi, jaregin haurdun utzi argal, mehe burua galdu, zoratu eskuin artez, zuzen, zuzenki; erabat jario, isuri kamustu desafio, erronka
delirar , perder el juicio, desvariar derecha derecho , recto, rectamente; de plano derrame , flujo desafilar desafío , reto		

desagradecido,-		
a	esker	
txarreko/ua/uak	esker txarreko	
desaire , refunfuño	furrustada/ia/k	purrustada
desaliñado,-a descuidado,-a	narras (<i>izond.</i>)	narras, baldres, lardats, baldar, trauskil
desayuno	armoza/a/ak	gosari
descalzo,-a	ortozik, oiñutsik, hankutsik	hanka-hutsik, oinutsik, ortozik
descuido , despreocupación, falta de fuste	txatxara/ia/k	axolagabekeria, ganorarik-ez
desde entonces , posteriormente	harrezkero (<i>morf.</i>)	harrez gero
desear ; ofrecer	opa izan, opatu	opa izan, nahi izan, desiratu; opatu, eskaini
desesperadamente , decididamente, resignadamente	etsi-etsixan	etsi-etsian, halabeharrez
desgracia	zorigatx/a/ak, zorigaizto/ua/uak, zoritxar/rra/trak	zorigaitz, zorigaizto, zoritxar
desgracia , ruina, pedrisco,	harriabar/rra/trak	harriabar
designar , nombrar	izentau	izendatu
desnudo,-a	narrugorrixan, narrutsik	biluzik, larrugorrian
desorden , confusión, lío; revoltijo	anabasa/ia/k	nahaspila, nahaste
despacio , con cuidado	politxo (astiro), sosiguz	poliki, astiro
desperzarse	nagixak bota	nagiak bota
despierto,-a ; inteligente	argi/xa/xak, azkarri/xa/xak	argi
despreocupación , descuido, falta de fuste	txatxara/ia/k	axolagabekeria, ganorarik-ez
después , a continuación, seguidamente	hurrengo (<i>adb.</i>)	hurrengo
destino , sino	halabihar/rra/trak	halabehar, patu, zori, zorte
destornillador	maratilla/ia/k	bihurkin
desvariar , delirar, perder el juicio	burua galdu, burutik egiñ	burua galdu, zoratu
dia siguiente	bixamon/a/ak, biharamon/a/ak	biharamun
<i>dícese de la persona quejumbrosa que todo lo dramatiza</i>	lamaiñ pupua eta lauzin trapua (<i>esaera zaharra: errazoi barik hilletia joten dabillenari esaten jako</i>)	<i>huskeriazko zauriari sekulako bendajea jartzea</i>
diciembre	abendua/a/ak	abendu
diente	hagiñ/a/ak	hagin, hortz
diferente , sin igual	ezlako/ua/uak	ez bezalako, paregabeko, berdingabeko
difícil	gatx/a/ak, zail/lla/llak (<i>g.er.</i>)	gaitz, zail, nekez
dificultar	zaildu, trabak jarri, gatxago egiñ	zaildu, zail(ago) bihurtu, trabak jarri
difundir , propagar	auzuak konturatu	bolo-bolo zabaldu, hedatu, barreiatu
dinbi-danba (<i>onmat. martilleo</i>)	dinbi-danba	dinbi-danba
discusión , disputa, porfía; obstinación, terquedad	tema/ia/k	tema, temakeria, seta, setakeria
discutir violentamente	demandan egiñ	liskarrean/sesioan jardun
disfrazarse	koko jantzi	mozorroto
disgusto , aflicción, pesar	nahiez/a/ak, nahigabe/ia/iak, atsekabe/ia/iak (<i>g.er.</i>)	atsekabe, nahiez, nahigabe, disgustu
dispuesto,-a ; preparado,-a	prest, gertu	gertu, prest
disputa , discusión, porfía; obstinación, terquedad	tema/ia/k	tema, temakeria, seta, setakeria
disputa , enredo	droga/ia/k, demanda/ia/k	demanda, liskarra
doler(se) , causar o sentir dolor	mindu	mindu

dormir profundamente	zorro-zorro lo egon	lozorroan egon
dormirse un miembro	txindurrixak hartu	inurritu
duda	ezbai/xa/xak, duda/ia/k	duda, zalantza, ezbai
duramente , con ardor, firmemente, de firme	gogor, sendo, errime (<i>adb.</i>)	gogor, irmo, sendo, tinko
duro (sentido ponderativo), grande	garratz/a/ak	handi; gogor
duro,-a ; incansable, resistente	zail/lla/llak	zail
echar , tirar; arrojar, lanzar	bota, jaurti	bota, jaurti
echar al hombro , tomar a/en hombros	lepuan hartu	lepoan/bizkarrean hartu
echar el ojo , fijarse	begixa jo	begiz jo, begia bota/jaurti/jarri
echarse a llorar , echarse a reir	negarrari emon; barreari emon	negarrari eman, negarrez hasi; barreari eman, barreka hasi.
que va contra sí mismo y sus propiedades	etxekalte	etxekalte
el resto , lo demás	ostiango/ua/uak	osterantzeko, bestelako
elegir	aukeratu, apartau	apartatu, aukeratu, hautatu
embarazada , encinta	beteta, izorra (<i>g.er.</i>)	haurdun, seindun, izorra (<i>zah.</i>)
emoción , estremecimiento	zarrada/ia/k, arrara/ia/k	zirrara, zarrada, emozio
empeñarse , empecinarse , obstinarse; insistir, porfiar	tematu	tematu, teman hasi/sartu, setatu, behin eta berriro saiatu
empeño , esfuerzo	ahalegiñ/a/ak	ahalegin, eginahal
empeñarse , intentar	ahalegiña egiñ, ahalegindu	ahalegindu, saiatu
empinar el codo (hasta ponerse a tono) en abundancia, generosamente	ple-ple egiñ ufala (<i>adb.</i>)	zurrutean ibili (alai jartzeraino) oparo, ugari, franko, barra-barra
en cambio , al contrario, pero	ostera (lok.), berriz	ostera, berriz, aldiz, aitzitik, ordea, baina
en comparación con , al lado de sí , en efecto ; sí , así es	-en aldian (<i>morf.</i>) bai kontizu	-en aldean hala da,bai; hain zuzen (ere); bai horixe
en que sí/ en que no en seguida	baietzian/ezetzian egon, geldittu	baietzean/ezetzean egon, gelditu
en tanto que no , hasta que	aurki, berihala, laster	aurki, berehala, laster
en un santiamén	harik eta (<i>morf.</i>)	harik eta
en vez de ; sin	aida baten, aidian egiñ	amen batean, berehala, oso azkar
encender	barik, gabe	gabe(rik)
encenderse en ira	isiotu	piztu, isiotu
encogerse , acortar	suak hartu	haserretu, suak hartu
encontrar	moztu, laburtu	moztu, laburtu
encontrar(se)	topau, aurkittu	aurkitu, topatu
engañar , burlarse de	aurkittu	aurkitu
engaño , traición, trampa	ederra sakatu, zirrixa sartu irutzur/rra/trak, engaiñu/a/ak, tranpa/ia/k	engainatu, ziria sartu engainu, iruzur, tranpa
enmadrado,-a	amazulo	amakoi, amazulo, amazale
enorme , formidable, tremendo,-a;exagerado,-a	demas/a/ak	izugarria
enredo , disputa	droga/ia/k, demanda/ia/k	demanda, liskarra
enredador,-a ; tramposo,-a; cuestionador,-a	drogoso/ua/uak, endredatzaille/ia/iak	bazter-nahastaile, endredatzaile
entablar trato , conocer(se)	eza(g)ueria egiñ	ezaguera / ezagutza egin
entender , comprender	aittu, ulertu (<i>g.er.</i>)	aditu, ulertu, konprenitu
entrar la vena de hacer locuras	zoro haixiak emon	zoro haizeak eman
enviar	bialdu	bidali, igorri
eructo	korroskada/ia/k, aupats/a/ak	korrokada
es demasiado/es gordo , que esto también tenga	asko da/dok/don ba, hau be neri gertau biharra! (<i>egoera</i>)	handia da, gero!

que sucederme!	<i>bati apartekua edo arrarua erixteko erabiltzen dan esamoldia)</i>	
es posible, podría ser	baleitteke) <i>(Pistonek andriari esan zetsana)</i>	baliteke, litekeena
escabullirse de pagar lo consumido	epetakua/k egiñ, epetan egiñ	ordaindu gabe ihes egin
escabullirse, largarse a hurtadillas	fila egiñ	isilean ospa/alde egin
escapada, librada	eskapada/ia/k	eskapada
escaparse	hanka egiñ, iges egiñ	hanka egin, ihes egin, eskapatu
escoba	erratz/a/ak, eskoba/ia/k, itsuski/xa/xak	erratz
escoba (de brezo)	itsuski/xa/xak	txilar-erratz
escote, pecho	papar/rra/rrak	papar
escuchar, oír	entzun	entzun, aditu
escuchar una reprimenda	entzutekuak entzun	entzutekoak/ egundokoak entzun
esforzarse, perseverar	zaildu, ahalegindu	saiatu, ahalegindu
esfuerzo, empeño	ahalegiñ/a/ak	ahalegin, eginahal
esmirriado,-a; muy delgado,-a	zinbrixo/ua/uak, mirriñ/a/ak	mirrin, oso argala
espanto, miedo, terror	zurkatx/a/ak, bildur/rra/rrak, izu/a/ak	izu, beldur, zurkaitz
especial; único,-a	aboziañau/a/ak (<i>izond.</i>)	berezi
esperar, aguardar	zaiñ egon, itxain	itxaron, zain egon
espiral, en espiral, retorcido,-a	kiribil/lla/llak, bihurri/xa/xak	kiribil, bihurri, espiral
esposa, mujer	andra/ia/k	andre, emazte
espuma	bits/a/ak	bits
esquina de una casa, cantón	kantoi/a/ak	kantoi
esquivar, evitar	zirkiñ egiñ	saihestu, itzuri, zirkin egin
estar a punto de, colgar de un hilo, al filo	hari harira, hari harixan	hari-harian
estar de hambre, abrir el apetito	tripa-zorrixa egin (<i>lagart.</i>)	tripa-zorria egin (<i>lagart.</i>)
estar de morros	musturrak euki, musturrekiñ ibilli	muturtuta egon, muturrekin ibili
estar de morros, tener un enfado pasajero	musturraldixa euki/erabilli	haserraldia/muturraldia izan
estar de sueño (dícese de los niños)	lo erriak egon	lo erriak egon
estar de tonterías	txotxolo-aldixa erabilli	txotxolo aldia erabili/izan
estar embarazada/encinta	esperuan izan/egon, beteta izan/egon (<i>arrt.</i>)	esperantzeta izan/egon, haurdun izan/egon
estar/ponerse en celo	altan jarri, egon	arreske jarri, egon
estar en el quito pino	tutuluko estratan egon	lekutan egon
estar en los rudimentos	abezian egon	landu gabe egon
estar estreñado	siku ibilli	lehor/idor/siku ibili
estar hablando consigo mismo, ensimismado	kautan (nere, bere ... kautan egon), kautakuetan (nere, bere... kautakuetan egon)	neure...bere kautan egon; neure...bere baitarako/ kolkorako jardun
estar lamentándose de dolor, quejarse de dolor	aieneka egon	aieneka egon
estar o andar haciendo algo, ocuparse(en)	jardun	jardun, ari izan
estar rabiando, sufriendo	tripak jaten egon	tripak jaten/ernegatzen/sufritzen /urduri egon
estar refunfuñando	erretolika batian jardun	marmarrean / protestaka jardun
estar sin dinero	siku ibilli	txakur haundirik gabe egon
estar un poco loco (fig.);	zartaria euki	pitzadura izan, (<i>irud.</i>)
tener una grieta		zoro samarra izan

estirón , arrancada, avance	arrada/ia/k, aurrerakada/ia/k	aurrerakada, tirakada
estremecimiento , emoción	zarrada/ia/k, arrara/ia/k	zirrara, zarrada, emozio
estrépito , alboroto, jaleo	zarraparra/ia/k, astrapala/ia/k, harramarra/ia/k	zalaparta, iskanbila
estrépito, estruendo	burrundara/ia/k	burrundara, burrunba
estuario , ría	errixo/ua/uak	estuario, ibai-aho, bokale
evidente(ser)	bistakua izan	agerikoa izan
evitar , esquivar	zirkiñ egiñ	saihestu, itzuri, zirkin egin
exactamente ; totalmente	zihetz eta mihetz	zehatz-mehatz
exacto,-a ; minucioso,-a	zihetz/a/ak (<i>izond.</i>)	zehatz
exagerado,-a ; bocazas	ahobero/ua/uak	ahobero, ahozabal
exagerado,-a ; tremendo,-a, enorme, formidable	demas/a/ak	izugarria
excelente	puntako/ua/uak, bikaiñ/a/ak (<i>g.er.</i>)	bikain
exigencia , queja; crédito	hartzeko/ua/uak	hartzeko
extenderse de boca en boca	bolo-bolo ibilli	bolo-bolo ibili
fallar	kale/huts egiñ	kale/huts egin
falta de fuste , descuido, despreocupación	txatxara/ia/k	axolagabekeria, ganorarik-ez
faltar a la escuela , hacer novillos	martxando egiñ	sasieskola egin, piper egin
faltar a la palabra	berbia jan	hitza jan/ hautsi, agindutakoa bete ez
famoso,-a	entzute haundiko/ua/uak	ospetsu, famatu
fanfarria, fanfarronería	fanfarrerixa/ixia/k, panpan/a/ak	harrokeria, harropuzkeria
fanfarronear	panpana joten ibilli, panpandu	harropuzkerietan/desafioka ibili
fastidiar, molestar ; aburrir, hastiar	gogaitt eragiñ (<i>dio ad.</i>); gogaitt egiñ (<i>du ad.</i>)	gogait eragin; gogait egin
fatigar(se) , cansar(se)	kantsau, nekatu; gogaitt egin/eragiñ	nekatu, unatu; aspertu, gogaitu, gogait egin/eragin
favorito,-a ; preferido,-a	begiko/ua/uak (<i>izond.</i>)	begiko
feo,-a	zatar, itsusi (<i>g.er.</i>)	itsusi, zatar
figurarse , ocurrirse, parecer a uno, imaginarse	begittandu (<i>jako ad.</i>), pentsau	iruditu, begitandu
fijarse , echar el ojo	begixa jo	begiz jo, begia bota/jaurti/jarri
fila	erreskada/ia/k, illara/ia/k	ilara, errenkada, erreskada, lerro
fin	azken/a/ak, amaiera/ia/k	azken, amai, amaiera, fin
fino,-a ; trabajador,-a ; hacendoso,-a	berakatz atala baiño zintzuagua	fin, maratz
firme, recio, grande ; acérrimo,-a; apasionado,-a	errime/ia/iak (<i>izond.</i>)	gogor, irmo, sendo, tinko; amorratu, porrokatu
firmente, de firme , con ardor, duramente	errime (<i>adb.</i>)	gogor, irmo, sendo, tinko
flor	lora/ia/k	lore
flujo , derrame	jarixo/ua/uak, txirriro/ua/uak	jario, isuri
formar enredo	drogia atara	demanda sortu
formidable , enorme, tremendo,-a; exagerado,-a	demas/a/ak	izugarria
fosa nasal , ventana de la nariz	surzillo/ua/uak	sudurzulo
frase hecha para achacar de exagerados a los eibarreses.	eibarko txitxak, oilluak (eta zuenian, arranuak)	<i>Eibar inguruko esaldia, eibartarren harropuzkeria azpimarratzeko.</i>
frecuentemente , una y otra vez	takian (da) potian	sarri-sarri, hitzetik hortzera
freno	freno/ua/uak, draga/ia/k	galga, balazta, freno
frente	bekoki/xa/xak	kopeta, bekoki
fresa	malluki/xa/xak, maillubi/xa/xak maillabi/xa/xak	marrubi, mailuki

gastar el dinero abundantemente	farra-farra darabill dirua	dirua barra-barra/ugari erabili
generosamente, en abundancia	ufala (<i>adb.</i>)	oparo, ugari, franko, barra-barra
generosamente, copiosamente	mardo (<i>adb.</i>) (ugari)	ugari, oparo, mardul, mardulik
genuino,-a; castizo,-a; auténtico,-a;	peto-peto/ua/uak	peto-peto, erabateko, benetako
gitano,-a	ijitto/ua/uak (<i>g.er.</i>), motxailla/ia/k	ijito, motxaile, buhame
golosina, chuchería	litxarrerixa/ixia/k	litxarrerria
golpe	takada/ia/k, takateko/ua/uak	takateko, kolpe
golpe en la cabeza	kaskarreko/ua/uak	kaskarreko
gordo, -a; grueso,-a	gizen/a/ak, sendo/ua/uak, potolo/ua/uak, lodi/xa/xak	gizen, potolo, lodi
gorrón,-ona; parásito,-a	jan-txakur/rra/rrak, duango/ua/uak	jan-txakur, bizkarroi
gorronear, vivir a cuenta ajena	iñon pekora ibilli	inoren lepotik/bizkarretik bizi
gota	tantan/a/ak	tanta
gotas de lluvia	euri tantanak	euri tantak
grande, duro (sentido ponderativo)	garratz/a/ak	handi; gogor
granizo	txingor/rra/rrak, kazkabar/rra/rrak (<i>g.er.</i>)	txingor, kazkabar, babazuza
grano (partícula pequeña)	garau/a/ak	ale
gratis, de balde	duan (<i>adb.</i>)	doan, de balde
gratuito,-a	duako/ua/uak (<i>izlag.</i>)	doako
grieta	zartara/ia/k	pitzadura, arrakala
guitar, llamar, clamar, dar voces	dia(ga)r egiñ	deiadar egin
guitar, reprender, rugir	orrua egiñ	orro/deiadar/oihu/agiraka/errieta egin
grito	txilixo/ua/uak, (k)urrixka/ia/k	txilio, kurrixka, garrasi, oihu
grito, rugido	orrua/a/ak	orro, deiadar, oihu
grueso,-a; gordo, -a	lodi/xa/xak, sendo/ua/uak, gizen/a/ak, potolo/ua/uak,	gizen, potolo, lodi
grupo, tropel, bando	aldra (gizon edo animalixa talde haundixa)	talde, andana, saldo
guapo,-a; hermoso,-a;	mardo/ua/uak (<i>izond.</i>)	mardul, guri, sendo, eder
rollizo,-a; robusto,-a		
gustar, agradar, ser preferido	begikua izan	begiko izan/eduki
gustar, satisfacer una cosa, llenar el ojo	begixa bete	begia bete
gusto, placer	gustu/a/ak, atsegiñ/a/ak (<i>g.er.</i>)	atsegin, gustu, plazer
haba	baba-baltz/a/ak	baba
haba nueva y alubia fresca	baba-barri/xa/xak	baba eta babarrun berria
haber mal ambiente	giro ez izan	giro ez izan
haber ruido de	perra hotsa izan (<i>lagart.</i>)	ferra hotsa izan, ospa egin,
herraduras/de escapada		arineketan irten
habilidad	albidade/ia/iak, abildade/ia/iak	abilezia, trebezia
habladora (mujer)	txoliñ/a/ak (<i>andrakume berritsua</i>)	txolin, hitzontzi
hablar en voz baja/	ahopian berba egiñ	ahopean hitz egin
con prosodia no clara, susurrar		
hablar indiscretamente	pregoia jo	pregoia jo, kanpaiak jo
hacendoso,-a; trabajador,-a; fino,-a	berakatz atala baiño zintzuagua	fin, maratz
hacer andar, hacer mover(se), usar,	erabilli	erabili
traer y llevar, usar una prenda		
hacer fortuna	otxindu, otxiñak egiñ	dirua egin
hacer mimos y caricias (a los niños)	kontuak egiñ (umieri)	maite-maite egin
hacer novillos, faltar a la escuela	martxando egiñ	sasieskola egin, piper egin
hacer ostentación	afan usaiñak erabilli	harrokerian ibili
hacer recados/encargos	errekaua egiñ	mandatua / enkargua egin
hacer trampa (en el juego)	drogia egiñ (jokuan)	tranpa / iruzur egin

hacer un disparate	egittekoren bat egiñ	egitekoren bat egin (neurritz kanpoko gauzaren bat)
hacer una visita	agertu bat egiñ	bisita bat egin
harina	urun/a/ak	irin
harto bastante	nahikua (e)ta larregi	nahikoa baino gehiago
hasta que , en tanto que no	harik eta (morf.)	harik eta
hastiar , aburrir; fastidiar, molestar	gogaitt egiñ (<i>du ad.</i>), gogaitt eragiñ (<i>dio ad.</i>)	gogait egin, gogait eragin
hastío , aburrimiento	gobaitt (<i>ik. gogaitt egiñ/eragiñ</i>)	gogait
hedor , olor(malo), tufo	antz/a/ak	kirats, hats
helecho	ira/ia/k, garo/ua/uak (<i>g.er.</i>)	iratze, ira, garo
hermoso,-a; guapo,-a; rollizo,-a; robusto,-a	mardo/ua/uak (<i>izond.</i>)	mardul, guri, sendo, eder
herrumbre , roña	ugar/rra/rrak	herdoil, uger
hielo	izotz/a/ak	izotz, lei, horma
hijo pródigo	aritzalari/xa/xak	seme-iriole
holgadamente	nasai	nasai, lasai
hombrachón	aketo/ua/uak	gizon handi, gizontzar, gizakote
hombro	lepo/ua/uak, sorbalda/ia/k	lepo, sorbalda, bizkar
hombro	sorbalda/ia/k, besagaiñ/a/ak	besagain, sorbalda, sorburu
honrado,-a	ondrau/a/ak, prestu/a/ak	prestu, zintzo, onradu
horno	laba/ia/k	labe
hostigador,-a; provocador,-a; incitador,-a	zirikalari/xa/xak, ziri-sartzaille/ia/iak	zirikalari, zirikatzaile
huerta	ortu/a/ak, baratza/ia/ k (<i>g.er.</i>)	baratze, ortu
huida , carrera	hankajoko/ua/uak	hanka(-)joko, lasterketa, ihesaldi
huir de la pelea	karraskadia jo	ihes/hanka egin (beldurrez)
idioma , lengua, lenguaje	berbeta/ia/k, hizketa/ia/k (<i>g.er.</i>)	hizkuntza, mintzaira
ilustraciones	santuak (ilustraziñuak)	irudiak
imaginarse , figurarse, ocurrirse, parecer a uno,	begittandu (<i>jako ad.</i>), pentsau	iruditu, begitandu
imprevisto , inesperado	ustebako/ua/uak	ustekabeko, ezusteko
incansable , resistente; duro,-a	zail/lla/llak	zail
incendiarse	suak hartu	suak hartu
incitador,-a; provocador,-a; hostigador,-a	zirikalari/xa/xak, ziri-sartzaille/ia/iak	zirikalari, zirikatzaile
incondicional	bai-bai jende/ia/iak	jarraitzaile zintzoa
increible	siñistia(k) be (kontuak jaukaz)	sinesgaitza
indisposición , malestar	nahiez/a/ak, ondoez/a/ak	nahiez, nahigabe, ondoez
inducir , provocar/excitar (para la lucha), azuzar	axaxa emon, axaixa emon	xaxatu, xaxa eman
inesperado , imprevisto	ustebako/ua/uak	ustekabeko, ezusteko
inquietar(se) , azorar(se), alborotar(se); incitar, soliviantar	aztorau	aztoratu
inquieto,-a; movido,-a; culo de mal asiento	ipurloka/ia/k	ipurtarin
insecto , coco, gorgojo	koko/ua/uak,) zomorro/ua/uak (<i>g.er.</i>)	koko; intsektu
insistir , porfiar; obstinarse, empeñarse, empecinarse	tematu	tematu, teman hasi/sartu, setatu, behin eta berriro saiatu
inteligente; despierto,-a	argi/xa/xak, azkarri/xa/xak	argi
intentar , empeñarse	ahalegiña egiñ, ahalegindu	ahalegindu, saiatu
intuir , recelar, sospechar	susmau	susmatu, susmoa izan
invitación , convite	konbit/tta/ttak	gonbit
invitar , convidar	konbidau	gonbidatu

ir a territorio de habla castellana a aprender castellano	erderak hartu	erdal-herrietara jua eta gaztelera ikasi
ir/mandar al cuerno	tutuluko estratarra jua/bialdu	pikutara joan/bidali
irse de la casa paterna	arritan egiñ, jua	gurasoen etxetik alde egin
jaleo , alboroto, estrépito	zarraparra/ia/k, harramarra/ia/k, astrapala/ia/k	zalaparta, iskanbila
jibia , calamar, chipirón	txibixa/ia/k, txipiroi/a/ak	txibia
joder (<i>vulg.</i>)	txakilletan egiñ, apotan egiñ	larrua jo (<i>lagart.</i>), txortan egin (<i>arrt.</i>)
jornal , salario, quincena	jornal/a/ak, nekesai/xa/xak, kintzena/ia/k	aloger, alokairu, soldata, lansari
jugando ; de broma	fiestan, jolasian, olgetan, txantxetan	olgetan, jolasean, txantxetan
jugar a ser mayores , jugar	afarikitzen egiñ, ibilli, jardun	jolasean ibili
jugarse algo	jokuan egin	jokoan egin, jokatu
juicio , razón; conocimiento sobre algo o alguien; trato, familiaridad	eza(g)uera/ia/k	ezaguera, ezagutza, jakitate; tratu, harreman
justo-justo , a duras penas,	ozta-ozta(n), oztoztan	ozta-ozta, nekez, justu-justu
labio	ezpan/a/ak	ezpain
labor ruidosa y torpe	tripili-trapala/ia/k (lan zaratatsu eta baldarra)	lan zaratatsu eta baldarra
lamentarse , quejarse	hilletia jo	hiletia jo, kexatu
lamento , quejido	aiene/ia/iak, aieneka/ia/k	aiene
lanzar , arrojar; echar, tirar	jaurti, bota	jaurti, bota
largarse , escabullirse a hurtadillas	fila egiñ	isilean ospa/alde egin
¡largo! , ¡fuera!	utikan (<i>g.er.</i>)	utikan
las apariencias engañan , no ser lo que parece	itxurian jabe ez izan	itxuraren jabe ez izan
lascibia , lujuria	lizunkerixa/ixia/k	lizunkeria
leche frita	PELLA/ia/k	ahizko torrada
lechuza	mozolo/ua/uak	mozolo (txoria)
legaña	bekar/rra/rrak	bekar, makar
lejano	urriñ/a/ak (<i>izond.</i>)	urrun, urruti; urrutiko
lejos	urriñ (<i>adb.</i>)	urrun, urruti
leña ; <i>ver.</i> : madera	egur/rra/rrak; ik.zur	egur
lengua , lenguaje , idioma	berbeta/ia/k, hizketa/ia/k (<i>g.er.</i>)	hizkuntza, mintzaira
lengua	miñ/a/ak	mihi, mingain,
levantar cabeza ; alabar(se)	burua jaso	burua jaso / altxatu / goratu
levantar la presa después de que se haya ido el agua; (<i>a buenas horas...</i>)	ura joanda (gero) presia (egiñ)	ura joan ondoren presa egin
liberar	librau	libratu, askatu, atera, jaregin
librada , escapada	eskapada/ia/k	eskapada
lío , desorden, confusión; revoltijo	anabasa/ia/k	nahaspila, nahaste
llamar	deittu, hots egiñ	deitu, dei egin, hots egin
llamar , gritar, clamar, dar voces	dia(ga)r egiñ	deiadar egin
llegar	heldu, ailegau	heldu, iritsi, ailegatu
llenar el ojo , satisfacer una cosa, gustar	begixa bete	begia bete
lleno de quejas (estar)	hartzekoz jositta/beteta egon	hartzekoz josita/beteta egon
llevar	eruan	eraman, eroan
llevar consigo	aldian izan, euki, eruan	aldean izan, eduki, eraman
llorar a gritos , rebuznar	arrantza egiñ	arrantza egin
lloriquear	maiñak egin	mainak egin
llover a cántaros	truxalak egiñ	euria barra-barra egin
lo demás , el resto	ostiango/ua/uak	osterantzeko, bestelako

lo mas... posible	al bait (<i>morf.</i>)	ahalik, ahalik eta
loco	zoro/ua/uak, ero/ua/uak (<i>g.er.</i>)	ero, zoro
lodazal, barrizal	lokatz/ia/k, basatza/ia/k, kakatza/ia/k	basatza, lokatza
lodo, barro	lokatz/a/ak, basa/ia/k	basa, lokatz, lohi
longaniza, chorizo	lukainka/ia/k	lukainka, txorizo
lujuria, lascibia	lizunkerixa/ixia/k	lizunkeria
lujurioso,-a; obsceno,-a; sucio,-a	lizun/a/ak (<i>izond.</i>)	lizun
lunar	oraiñ/a/ak	orin, orban
madera; ver: leña	zur/a/ak ik. egur	zur
madurar	heldu	heldu, umotu, zoritu
mal (adv.)	txarto, gaizki	txarki, gaizki, txarto
malestar, indisposición	nahiez/a/ak, ondoez/a/ak	nahiez, nahigabe, ondoez
malo, travieso	bihurri/xa/xak	bihurri
mancha	orban/a/ak	orban, mantxa
manchar	lohittu, zikindu	zikindu
marearse, sentir vértigo	zorabixau, burua jua	burua joan, zorabiatu
marisabidilla, afeminado	amandre/ia/iak (<i>lagart.</i>)	orokakile(neskatoak), maritxu(gizonak)
materia	gei/xa/xak	gai, ekai, materia
material	materixal/a/ak, gei/xa/xak	material, gai
media(s)	galtza/ia/k	galtzerdi(ak)
médico	mediku/a/ak, osagille/ia/iak (<i>g.er.</i>), sendagille/ia/iak (<i>g.er.</i>)	mediku, sendagile, osagile
mejilla, carrillo	matraille/ia/ak	matrail, masaila
melindroso,-a; de mal comer;	mizkiñ/a/ak	mizkin
mezquino,-a		
mella	akats/a/ak	akats, koska, hozka
mencionar, nombrar	aittatu	aipatu
mendigar	eskeko/eskian ibilli	eskean ibili
mendigo, pobre	eskeko/ua/uak, pobre/ia/iak	eskeko, eskale, behartsu, txiro, pobre
mentira grande	anpor/rra/rrak	gezur handi
mentiroso,-a (superlativo)	anporlari/xa/xak	gezurti, gezurrontzi
meter baza	musturra sartu	muturra sartu
mezquino,-a; avaro,-a	zeken/a/ak	zeken, zikoitz
mezquino,-a; de mal comer; melindroso,-a;	mizkiñ/a/ak	mizkin
Michelines	girgillo/ua/uak	<i>gorputzeko toles-formako gizentasun(ak)</i>
miedo, espanto, terror	zurkatx/a/ak, bildur/rra/rrak, izu/a/ak	izu, beldur, zurkaitz
milano	txitxalapur/rra/rrak, abendu/a/ak	miru
minucioso,-a; exacto,-a	zihetz/a/ak (<i>izond.</i>)	zehatz
mirada	begirakuna/ia/k	begirada, begirakune
mira que, cuidado que, sí que	horraittiok(an)	horregatik
moco de pavo; nimiedad	gaberdiko ahuntzan eztula	ahuntzaren gauerdiko estula
modo de vida	bizibide/ia/iak, biziera/ia/k, bizimodu/a/ak	bizibide, biziera, bizimodu, bizimolde
moho	lizun/a/ak (<i>iz.</i>)	lizun
molestar, fastidiar; aburrir, hastiar	gogaitt eraiñ (<i>dio ad.</i>); gogaitt egiñ (<i>du ad.</i>)	gogait eragin; gogait egin
moneda de otros tiempos	otxiñ/a/ak	<i>antzinako txanpona</i>

morder , picar	heldu	heldu, ausiki, ziztatu
mordisco	haginkada/ia/k	haginkada, hozkada
morirse	arnasia gastau	hil
mosca	euli/xa/xak	euli
movido,-a ; inquieto,-a; culo de mal asiento	ipurloka/ia/k	ipurtarin
muchacho	granuja/ia/k	mutiko
mugre , pringue, porquería	tortika/ia/k, ugar/rra/rrak	tortika, zolda
mujer	andrakume/ia/iak, andrazko/ua/uak, emakume/ia/iak	andrazko, emakume
mujer , esposa	andra/ia/k	andre, emazte
muñeca (juguete)	kopiñ/a/ak	panpina, andrakila, andare
muñeca	eskutur/rra/rrak	eskumutur
murmuración	jardun/a/ak (<i>iz. gitxes.zentz.</i>)	jardun (<i>iz. gitxes.zentz.</i>)
murmuración , cuchicheo	txutxumutxu/a/ak, txutxuputxu/a/ak	txutxu-mutxu
murmuración , rumor	mormorixo/ua/ua	zurumurruru, esamesa, marmar
murmurar	jardun (<i>gitxes. zentz.</i>)	marmarka jardun
muro , muralla, pared; tabique	horma/ia/k	horma, pareta
música	musika/ia/k, soiñu/a/ak	musika, soinu
nariz	sur/rra/rrak	sudur
naturalmente , claro, sin duda, por supuesto	erregular, jakiña, bai ba, bai horixe	jakina, (bai) noski, (bai) horixe!
náuseas	gomitto-larri/xa/xak, gorako-larri/xa/xak, gorako/ua/uak, botalarri/xa/xak	goragale, botagale, botagura, botalarri
necesidad de un repaso	galbahian pasatzeko premiñia izan	galbahean pasatu beharra izan
negar , renunciar	ukatu	ukatu, uko egin
nervio , tendón	zan/a/ak	zain
ni caso	jamonik ez, kasurik ez	jaramonik ez, kasurik ez
ni chicha ni limonada	ez gatz eta ez berakatz	ez ur eta ez ardo, ez bele eta ez miru
ni pío (no decir)	txistik be ez (esan), txistik pez	txintik ere ez (esan)
ni por asomo	hurrik (emon) bez	ezta hurrik eman ere
nido	habixa/ia/k	habia
nieto,-a	loiba/ia/k, illoba/ia/k (<i>g.er.</i>)	biloba, iloba, ilobaso
nimiedad ; moco de pavo	gaberdiko ahuntzan eztula	ahuntzaren gauerdiko estula
niño,-a ; cría	ume/ia/iak, haur/rra/rrak (<i>g.er.</i>)	ume, haur
no andar con miramientos	kopla barik ibilli, jardun	aitzakia/berriketa gabe ibili; serio jardun, koplarik ez erabili
no andar en serio ; andar con miramientos	kopletan ibilli	serio ibili ez; berriketekin ibili
no esperar nada (de alguien) , ser en balde; ser inútil.	alperrik izan/jai egon (norbaittekiñ)	alferrik izan, jai eduki/izan/egon
no hacer caso	kasurik/jamonik egiñ ez	kasurik/ jaramonik egin ez
no hay nada que hacer	jai egon	jai egon
no jugarse nada	azkazalak be ez jokatu	ezer ere jokatu ez
no parece que	apenas (apenas iñor etorri dan)	apenas (ez dirudi)
no quedarse nadie	sagurik be ez geratu	katurik ere ez geratu
no ser lo que parece , las apariencias engañan	itxurian jabe ez izan	itxuraren jabe ez izan
no solo... sino	ez eze (<i>morf.</i>)	ez ezik, ez ezen, ez eze
nombrar , designar	izentau	izendatu

nombrar , mencionar	aittatu	aipatu
norma/ley de vida	bizilege/ia/iak	bizilege
novia; novio	andragei/xa/xak (<i>nobixia</i>), gizongei/xa/xak (<i>nobixua</i>); nobixa/ia/k (<i>andrageixa</i>), nobixo/ua/uak (<i>gizongexia</i>)	emaztegai; senargai
nube	hodi/a/ak, laino/ua/uak	hodei, laino
nublado	hodiatsu/a/ak, goibel/a/ak (<i>g.er.</i>)	lainotu, hodeitsu
obsceno,-a ; sucio,-a; lujurioso,-a	lizun/a/ak (<i>izond.</i>)	lizun
obsequioso,-a con los de fuera de casa	kanpolarrosa	kanpolarrosa
obstinación , terquedad; disputa, discusión, porfía	tema/ia/k	tema, temakeria, seta, setakeria
obstinarse , empeñarse, empecinarse; insistir, porfiar	tematu	tematu, teman hasi/sartu, setatu, behin eta berriro saiatu
ocuparse(en), estar o andar haciendo algo	jardun	jardun, ari izan
ocuparse en algo con aplicación, con ardor	pijo jardun	adorez/gogor jardun
ocurrir , suceder, tocar en suerte	suertatu	suertatu, gertatu, egokitu
ocurrirse , parecer a uno, figurarse, imaginarse	begittandu (jako ad.), pentsau	iruditu, begitandu
odiar , aborrecer	gorrotau, gorrotua izan, harra/sapua/zapua izan	herra izan, gorroto izan, gorrotatu
oficio , sustento	bizibide/ia/iak, bizimodu/a/ak	bizibide, bizimodu
ofrecer ; desear	opa izan, opatu	opatu, eskaini; opa izan, nahi izan, desiratu
oir , escuchar	entzun	entzun, aditu
ojalá	nahixago neuke	nahiago nuke... , oxala...!
olor (bueno), perfume	usaiñ/a/ak	usain
olor (malo), hedor, tufo	antz/a/ak	kirats, hats
orgullo	harrotasun/a/ak	harrotasun
otoño	udazken/a/ak, udaguen/a/ak	udazken, udagoien
otra vez , de nuevo	berriro, berriz, ostera, atzera	atzera, berriz, berriro, ostera
oveja	ardi/xa/xak (aberia)	ardi
palabra	berba/ia/k, hitz/a/ak (<i>g.er.</i>)	hitz, berba, ele
palabrería , retahila	erretolika	berriketa
paliza	pasara/ia/k, makilla salda/ia/k (<i>lagart.</i>)	jipoi, egur, astindu, zurra
palmo (<i>medida</i>)	arra/ia/k, arra bete/ia/iak, zehebete/ia/iak	arra, arra bete, zehe, zehe bete
pañal	umezara/ia/k	haur-oihal, troxa
pañales	ojaliak	troxak, haur-oihalak
pánfilo,-a	artopil/lla/llak, abospolo/ua/uak	inozo, zozo
pantalones	prakak, frakak	prakak
pantorrilla	berna/ia/k	berna, zango, aztal, zangar
parásito,-a ; gorrón,-ona	jan-txakur/rra/rrak, duango/ua/uak	jan-txakur, bizkarroi
parecer a uno , ocurrirse, figurarse, imaginarse	begittandu (jako ad.), pentsau	iruditu, begitandu
parecido , semejanza	antz/a/ak	antz, itxura
pared , muro, muralla; tabique	horma/ia/k	horma, pareta
paredero , cantero, pedrero	hormagiñ/a/ak, hargiñ/a/ak	hargin
pariente	senide/ia/iak, senitarteko/ua/uak	senide, senitarteko, ahaide, familiako
parir	umia euki/izan, umia egiñ (<i>arrt.</i>), librau, erditu (<i>g.er.</i>)	erditu

parir del ombligo (<i>fig.</i>), parir con cesárea parte trasera	zilletik egin oste/ia/ia/k, atze/ia/ia/k, gibel/a/ak (<i>g.er.</i>)	ziletik egin (<i>irud.</i>), zesarea bidez erditu oste, atze, gibel
pasarlo muy mal patrón,-ona pecho , escote pecho peculio reservado pedido , petición, solicitud pedorreando pedrero , cantero, paredero, pedrisco , ruina, desgracia pelea de carneros	gorrixak ikusi uezaba/a/ak, ugazaba/a/ak (<i>g.er.</i>) papar/rra/rrak bular/rra/rrak, titi/xa/xak isil-poltsa/ia/k eskabide/ia/ia/k tirri (eta) tarra (puzkarra darixola) hormagiñ/a/ak, hargiñ/a/ak harriabar/rra/rrak adari-joko/ua/uak, adari-topeka/ia/k	gorriak ikusi ugazaba papar bular, titi isil-poltsa eskabide, eskaera, eskaria puzkerra dariola, puzkerka hargin harriabar ahari-joko, ahari-talka
pellizcar pene	atximurka/atxumurka egin pitxo/ua/uak, pittiliñ/a/ak,) pitxiliñ/a/ak (<i>lagart.</i> , <i>umiena</i>), txilibitu/a/ak (<i>lagart.</i>)	atximurka egin, zimiko egin zakil, pitxo (<i>lagart.</i>), pitilin (<i>lagart.</i>)
pensar , considerar, reflexionar	pentsau	pentsatu, gogoeta egin, hausnartu, uste izan, asmoa hartu
pera perder el juicio , delirar, desvariar perezoso,-a ; vago,-a	madari/xa/xak, makatz/a/ak burua galdu, burutik egiñ alper/rra/rrak, nagi/xa/xak, zuri/xa/xak	madari, udare, txermen, makatz burua galdu, zoratu alfer, nagi
perfume , olor(bueno) permitir , dejar pero si... perseverante perseverar , esforzarse persona disfrazada/con indumentaria extravagante pesar , disgusto, aflicción.	usaiñ/a/ak laga, itxi (<i>g.er.</i>), barren (<i>morf.</i>) zail/lla/llak zaildu, ahalegindu koko/ua/uak	usain utzi, laga ...eta! saiatu saiatu, ahalegindu mozorrodu
pescuezo , cuello pesebre alto (<i>fig. poco que comer</i>) pestillo petición , pedido, solicitud picar , morder pícaro que practica la pillería de pasar sin pagar picotazo , picotada pierna pilleria de no pagar lo consumido piscolabis (<i>fig.</i>) placer , gusto playa , arenal plazos (comprar/vender/pagar a)	nahiez/a/ak, nahigabe/ia/ia/k, atsekabe/ia/ia/k (<i>g.er.</i>) sama/ia/k, lepo/ua/uak (<i>g.er.</i>) askia goixan (euki) txinget/a/ak, maratilla/ia/k (<i>g.er.</i>) eskabide/ia/ia/k heldu epetari/xa/xak	atsekabe, nahiez, nahigabe, disgustu lepo jateko gutxi (<i>irud.</i>) kisket, maratila eskabide, eskaera, eskaria heldu, ausiki, ziztatu ordaindu gabe ihes egiteko zale
pleito ; cuestión pobre , mendigo pocas palabras , y que ellas sean medidas poco poco más o menos ; aproximadamente	pikukada/ia/k zango/ua/uak epetako/ua/uak pikukada/ia/k(<i>irud.</i>) gustu/a/ak, atsegiñ/a/ak (<i>g.er.</i>) hariatza/ia/k, hondartza/ia/k epetan erosi/saldu/pagau/ ordaindu auzi/xa/xak eskeko/ua/uak, pobre/ia/ia/k barriketa gitxi eta eurak onak	mokokada zango ordaindu gabeko kontsumoa otamen, mokadu atsegin, gustu, plazer hondartza, hareatza epeka erosi/saldu/pagatu/ ordaindu auzi eskeko, eskale, behartsu, txiro, pobre berriketa gutxi eta eurak onak
	gitxi gitxi gorabehera, haren baten	gutxi gutxi gorabehera

podría ser , es posible	baleitteke <i>(Pistonek andriari esan zetsana)</i>	baliteke, litekeena
polilla	sits/a/ak (<i>ik.zeren</i>) zerenak jaten dau egurra, sitsak erropia	sits
poner a alguien de patitas en la calle	kale gorrixan laga	kale gorrian utzi
ponerse a trabajar por cuenta propia	norberan kontura jarri	norbere kontura jarri
ponerse/estar en celo	altan jarri, egon	arreske jarri, egon
por considerarlo mejor; de buena fé, por el bien (de)	hobe biharrian	hobe beharrez, hobe beharrean
por ejemplo	esate baterako	esate baterako, esaterako, adibidez
por lo demás; de lo contrario, de no ser así.	ostian, ostiantzian	osterantzean, bestela
por lo menos , al menos, por sorpresa , de improviso, repentinamente	behintzat, behiñipehiñ, gitxienez, itsumustuan	behintzat, behinik behin, gutxienez itsumustuan
por supuesto , ciertamente	beinke, bienke <i>(entzundakua baiezteko)</i>	bai horixe, jakina
por supuesto , claro, naturalmente, sin duda	erregular, jakiña, bai ba, bai horixe	jakina, (bai) noski, (bai) horixe!
porfía , discusión, disputa; obstinación, terquedad	tema/ia/k	tema, temakeria, seta, setakeria
porfiar , insistir; obstinarse, empeñarse, empecinarse	tematu	tematu, teman hasi/sartu, setatu, behin eta berriro saiatu
poroso , poco denso	arol/a/ak <i>(harrua, trinkua ez dana)</i>	porotsu, harro, mami gutxiko
portal , zaguán	pe(g)ora/ia/k, atai/xa/xak	atari, bebarru
post. cena	afaloste/ia/iak	afalondo
posteriormente , desde entonces	harrezkero (<i>morf.</i>)	harrez gero
precipicio	amil/lla/llak	amildegi
preferido,-a; favorito,-a	begiko/ua/uak (<i>izond.</i>)	begiko
preñar; dejar preñada	bete; beteta laga	haurdun utzi
preparado,-a; dispuesto,-a	gertu, prest	gertu, prest
pringue , mugre, porquería	tortika/ia/k, ugar/rra/rrak	tortika, zolda
prisa	prixa/ixia/k, arin bihar/rra/rrak <i>(Don Pedro Zelaia beti arin biharrian ikusten genduan kalia)</i>	presa
probablemente	hurrian (<i>modu adb.</i>)	seguru asko
propagar , difundir	auzuak konturatu	bolo-bolo zabaldu, hedatu, barreiatu
provocador,-a; incitador,-a; hostigador,-a	zirikalari/xa/xak, ziri-sartzaille/ia/iak	zirikalari, zirikatzaile
provocar/excitar (para la lucha), azuzar, inducir	axaxa emon, axaixa emon	xaxatu, xaxa eman
(el/la) más próximo,-a	hurren/a/ak (<i>izond.</i>)	hurbilen
puchero , olla	lapiko/ua/uak, topiñ/a/ak (<i>g.er.</i>)	lapiko, eltze, tupina
pulga	ardi/xa/xak, arkakuso/ua/uak	arkakuso, kukuso
pulidor	akabatzaile	leuntzaile
¡qué dices!, ¡qué va!	bai zera!, baita zera be!	bai zera!
que (<i>conjunción con valor completivo</i>)	eze (<i>morf.</i>)	ezen
que (<i>conjunción con valor consecutivo</i>)	eze (<i>morf.</i>)	ezen
que , pues, porque, ya que ... <i>(conjunción con valor explicativo/causal)</i>	(e)ze (<i>morf.</i>)	ezen
que no tiene , carente	bako/ua/uak	gabeko
qué pedazo de...! , tremendo	garau/a/ak (<i>lagart. oso haundi</i>)	ale (<i>hura gizon-alea!</i>)
que se le cae la baba	adurra darixola	adurra dariola
quedarse sin céntimo/sin blanca	xemeiko barik geldittu	zentimorik gabe gelditu

queja , exigencia; crédito	hartzeko/ua/uak	hartzeko
quejarse de dolor , estar lamentándose de dolor	aieneka egon	aieneka egon
quejarse , lamentarse	hilletia jo	hileta jo, kexatu
quejido , lamento	aiene/ia/iak, aieneka/ia/k	aiene
quién	nor, zein	nor, zein
quincena , jornal, salario	jornal/a/ak, nekesari/xa/xak, kintzena/ia/k	aloger, alokairu, soldata, lansari
quiste , bulto	koskor/rra/rrak	koskor
quizás , tal vez	biharbada, akaso	beharbada, agian
rabiar , renegar, cabrearse	ernegau	ernegatu
raiz	sustrai/xa/xak, zuztar/rra/rrak	zuztar, sustrai
rajar(se) , agrietar(se)	brintzau, zartau	printzatu
rápido , apresuradamente	aguro, ariñ, azkar, bizkor.	agudo, azkar, laster, bizkor
rasadura	tarratada/ia/k	tarratada, urratu, urradura
rastro	aztarren/a/ak, arrastro/ua/uak	aztarna, arrasto, lorratz
rayo	oiñaztu/a/ak, tximista/ia/k	tximista, oinaztu
rayo que pega el suelo	oiñaztarri/xa/xak	tximista, oinaztu, oinaztarri
razón , juicio; conocimiento sobre algo o alguien; trato, familiaridad	eza(g)uera/ia/k	ezaguera, ezagutza, jakitate; trato, harreman
rebajar , restarle importancia	beruana kendu	beroarena kendu
rebuznar , llorar agritos	arrantza egiñ	arrantza egin
recelar , sospechar, intuir	susmau	susmatu, susmoa izan
recibir un duro golpe , una seria derrota	ipurdiko ederra hartu	kolpe latza hartu, galera edo porrot handia izan
recién embarazada	hartu barri/xa/xak	haurdun gelditu berri
recién nacido,-a	hankagorri/xa/xak	jaio berri
recipiente pequeño/ bote con asa	txolot/a/ak (<i>astadun edalontzixa</i>)	poto, txolet, ontzi txiki heldulekuduna
rectamente, recto , derecho; de plano	artez, zuzen	artez, zuzen, zuzenki; erabat
recuerdo	akordu/a/ak, oroipen/a/ak	oroipen
recuerdos	gorantziak	goraintziak, eskumuinak
redondo,-a	biribil/lla/llak	biribil, borobil
reflexionar , considerar, pensar	pentsau	pentsatu, gogoeta egin, hausnartu, uste izan, asmoa hartu
refunfuño , desaire	furrustada/ia/k	purrustada
regalo	opari/xa/xak	opari
regato , arroyo, riachuelo	erreka/ia/k, errekatxo/ua/uak	erreka, errekastu, errekatxo, lats
rehuir (el desafío)	arrio egiñ	atzera egin, atzera jo, etsi
reino animal	animaliak: fristixak, aberiak, hegatzixak, arraiñak, kokuak.	animaliak
rematar o terminar un edificio poniéndole el tejado.	teillatua emon	teillatua eman
rencoroso	zapotsu/a/ak, sapotsu/a/ak, gorrototsu/a/ak	gorrototsu, herratsu
rendirse , sucumbir, ceder	ukat egiñ	amore eman, etsi
rendirse , desistir, perder la esperanza	etsi, esperantzia galdu; obeidu	etsi, esperantza galdu; amore eman, errenditu
renegar , rabiar, cabrearse	ernegau	ernegatu
renunciar , negar	ukatu	ukatu, uko egin
reñir	agiraka egin/jardun	errieta egin, haserre egin
repentinamente , de improviso, por sorpresa	itsumustuan	itsumustuan
reprender , rugir, gritar	orrua egiñ	orro/deiadar/oihu/agiraka/errieta egin

resignadamente , decididamente, desesperadamente	etsi-etsixan	etsi-etsian, halabeharrez
resistente , incansable; duro,-a	zail/lla/llak	zail
restante , resto , sobrante,	enparau/a/ak	gainerako, gainontzeko
restarle importancia , rebajar	beruana kendu	beroarena kendu
retahila , palabrería	erretolika	berriketa
reto , desafío	desafixo/ua/uak	desafio, erronka
retorcer	bihurritu, bihurtu	bihurritu, bihurrikatu
retorcerse el pie	trokau (hankia)	trokatu, bihurritu
revoltijo ; lío, desorden, confusión	anabasa/ia/k	nahaspila, nahaste
ría , estuario	errixo/ua/uak	estuario, ibai-aho, bokale
riachuelo , arroyo, regato	erreka/ia/k, errekatxo/ua/uak	erreka, errekatxo, errekatxo, lats
río	erreka/ia/k, ibai/xa/xak	ibai
robar	ostu, lapurretan egiñ	ostu, lapurtu, ebatsi
rollizo,-a; robusto,-a ; hermoso,-a; guapo,-a	mardo/ua/uak (<i>izond.</i>)	mardul, guri, sendo, eder
roña , herrumbre	ugar/rra/rrak	herdoil, uger
ronquido	lozorro/ua/uak, lozurrustada/ia/k	zurrunga
rostro , cara	arpegi/xa/xak, mosu/a/ak	musu, aurpegi
rueda	burpil/lla/llak, errobera/ia/k	gurpil
ruina , pedrisco, desgracia	harriabar/rra/rrak	harriabar
rugido , grito	orrua/a/ak	orro, deiadar, oihu
rugir , gritar, reprender	orrua egiñ	orro/deiadar/oihu/agiraka/errieta egin
rumor	zurrumurru/a/ak	zurrumurru, marmar
rumor , zumbido, vibración	burrundara/ia/k	burrundara, burrunba
sábana	izara/ia/k	izara, maindire, mihise
sacudir	astindu	astindu, inarrosi
salario , jornal, quincena	jornal/a/ak, nekesari/xa/xak, kintzena/ia/k	aloger, alokairu, soldata, lansari
salir	urten	irten, atera
salpicadura	txiprizitiñ/a/ak	zipristin
satisfacer una cosa , gustar, llenar el ojo	begixa bete	begia bete
<i>se dice de la posibilidad de perder lo que se tiene en busca de lo mejor</i>	on billa, on billa, bonbilla (<i>onena hartu guran, aukera onak galdu eta txarrakin geratu bihar izaten dala aitzen emoteko</i>)	on bila, on bila, bonbilla
seguidamente , después, a continuación,	hurrengo (<i>adb.</i>)	hurrengo
seguir	segidu, jarraitu	segitu, jarraitu
seguir , andar tras	ondoren/ondorian ibilli	atzetik ibili
según parece	ei	omen
semejante cosa	sekula halakorik!	sekula halakorik
semejanza , parecido	antz/a/ak	antz, itxura
sensibilizarse/ponerse dolorido	minberatu, mindu	minberatu, sentikortu
sentar mal una cosa	onik egiñ ez	onik egin ez
sentido común	zentzun/a/ak	zentzu, zuhurtasun
sentido , conocimiento	konorta/ia/k	zentzu, konorte
sentir vértigo , marearse	zorabixau, burua juan	burua joan, zorabiatu
ser algo sabido , ser viejo	atzo goizekua ez izan	aspaldikoa izan, gauza jakina izan
ser arrogante por tener dinero	eukixaren jaikixa euki	diruak emandako harrotasuna euki
ser capaz (de)	gauza / kapaz izan	gai / gauza izan
ser echado para adelante	atzian gelditzekua ez izan	atzean gelditzekoa ez izan
ser en balde ; ser inútil , no esperar nada (de alguien)	alperrik izan/jai egon (<i>norbaittekiñ</i>)	alferrik izan, jai eduki/izan/egon
ser persona divertida	aurrenengo tanboliña izan	alaia, jostaria izan
ser preferido , agradar, gustar,	begikua izan	begiko izan/eduki

MORFOSINTAXIXA

MORFOSINTAXIXA

EIBARKO EUSKERAN

-(e)netik = ixak eta ... -n =
-(e)nez (gero)(kausala)

-(r)en / -(e)ko barri jakin,
entzun... (moduzkoa)
-(re)n puruan (moduzkoa)

aiña = beste (konparaziñozkua)
albait ...-en = ahalik ...
-en / ahal danik ...-en
= ahal dan ...-en
(konparaziñozko gehixentasunezkua)

aldian (konparaziñozkua)

alperrik = arren = nahiz eta...
(kontzesibua)

askokin hobia = askoz hobia

astian astian = astero (denborazkua)

aukeran (iritxizkua)

aukeran haunditua
= nere ustez (iritxi-adverbixua)

baleitteke = beharbada (iritxizkua)

balixau nintzan = aprobe txau

bardin desta = bardin jata

barren (esaldi batian baieztan
danari indarra emoteko erabiltzen da)

bata baiño bestia =
zein baiño zein (konparaziñozkua)
bazkaittan, afaittan = -tzen, -tzeko

ADIBIDIA

*Afaldu deigun, danok batu
garanetik(garan ezkeru).
Ez dot erretzen takorririk
kalte egitten destanetik (destanez)
Ezer jakin dozu haren barri?
Zuk ondo dakizu Eibarko barri
Biarra(re)n eta lana(re)n puruan
zerbait aurreratu eban.*

*Hik aiña / beste ule jaukat nik.
Albait / ahalik / ahal danik / .
ahal dan lasterren etortzeko
eskatu desku. Gerrikuan barren
guenian sakela, ahal danik
nekezen ataratzeko dirua.*

*Nere aldian gaztia zara zu,
ederrori.*

*Alperrik / nahiz eta milla
bidar esan, beria egin
biharreku, temosozar ha.
Milla bidar esan arren,
beria egin biharreku
temosozar ha.*

*Amuko legatza, askokiñ hobia
ostiangua baiño.*

*Astian astian egitten dau
agertu bat gurasuetara.
Egunian egunian jaisten
gara kalera*

*Aukeran etorri zara, zeure
eritxixa bihar gendualako,
autu honetantxe.*

*Aukeran haunditua daukagun
detxia.Lapikuari gatza, .*

*aukeran gehitxo egin detsazu
Baleitteke ni etortzia okerrik
ez badot / Okerrik ez badot,
biharbada etorriko naiz.*

*Zaintzaillen loaldi txiki baten
balixau nintzan iges egitteko*

*Neri bardin desta gorrixak izan
edo berdiak izan, nik prakak nahi
dittut. (Bardin jata sarrixago
entzuten da gaur egunian)*

*Egixa da barren, lausik
bage etorri dana.*

Hi, eibartarrak dittuk barren!

*Hiru anai ziran, bata baiño
bestia / zein baiño zein okerragun
Zer dogu bazkaittan? .
(bazkaltzeko?) Afaittan nenguan*

GAZTELANIAZ

ya que ..., puesto que ...

acerca de ...

a fuerza de ...

tanto ... como

lo más ... posible

en comparación de...; al lado de...

aunque...; a pesar de que...;

a pesar de...

(con) mucho mejor

Todas las semanas, días...;
semanalmente, diariamente...

oportunamente

en mi opinión...; pienso que...

puede ser, quizás

valerse

me es lo mismo, me es indiferente.

pero, si ...

a cuál más...

para...; haciendo algo

behiñ edo behiñ = iñoiz (<i>denborazkua</i>)	<i>(afaltzen) aguazilla etorri zanian.</i> Behiñ edo behin (<i>iñoiz</i>) <i>mozkortzen zan gizon</i> <i>ona izan arren.</i>	alguna rara vez...
damutu, garbatu, hasarratu ...: hónek aditzok nori eran be erabiltzen dira.	<i>Ondo damutu jako loterixia ez</i> <i>erostia.Etortzeko esan detsat</i> <i>eta zer dala barik hasarratu</i> <i>egin jako.</i>	se (le) ha arrepentido; se (le) ha enfadado
eskerrak ...-(e)nari (<i>gaur egunian: eskerrak ... -(e)n(a),</i> <i>-la</i>) ez eze, ... be = ez ... , baitta ... be / ez ezik, ... be / ez ... bakarrik, (baitta) ... be. (<i>alborakuntzak</i>)	Eskerrak <i>lur apur bat daukanari</i> (<i>daukan / daukana</i>), <i>berduriakin</i> <i>bakarrik biziko litzateke ba.</i> <i>Dirua ez eze, bizixa be han laga</i> <i>bihar izan neban. Ez dirua .</i> bakarrik, baitta <i>bizixa be han</i> <i>laga bihar izan neban</i>	gracias (a) que ... No sólo ..., sino también
eze (<i>konpletibua; menpeko esaldixen</i> <i>hasieran, batez be, esaldi luzietan</i> <i>atzizkixa urrin geratzen danian</i>)	<i>Esan zestan eze, ixak eta berandu</i> <i>etorren eta autua konpondu barik</i> <i>eukanez, bixamonian emongo</i> <i>zestala agindutako liburua.Agertu</i> <i>zan esaten eze, galduta ibilli zala.</i>	que ... (conjunción con valor completivo)
eze (<i>kontsekutibua</i>)	<i>Hainbeste bidar esan zetsan eze,</i> <i>ziñuan guzurra sinistera</i> <i>jarri eban.</i>	que ... (conjunción con valor consecutivo)
(e)ze (<i>kausala</i>)	<i>Kontu haundixa eukizu</i> <i>ibiltzerakuan, (e) ze gau illuna</i> <i>dago eta arriskutsua izan</i> <i>leike(-eta).</i>	que, pues, porque, ya que ... (conjunción con valor explicativo / causal)
ezertariko (<i>iñolako</i>)	<i>Eskola mutikuak, billutsitu eta</i> ezertariko <i>zampirik gabe igari .</i> <i>egitten genduan Indianokuan</i> Berriz be, gerrian bildurretan <i>bizi gara.</i>	ninguna clase de ... en el temor de una guerra
gerria(re)n bildurretan (<i>gerria(re)n bildur</i>) goguak emon detsa (<i>nahi izan</i>)	<i>Bata eta bestia esan dau, baiña</i> <i>egixa ez da besterik hauxe</i> <i>baiño: ez detsala goguak emon.</i>	darle / darme /... la gana,
haiñ...eze...-en (<i>kontsekutibua</i>)	Haiñ <i>da adurtsua eze,</i> <i>Pepitxuak aterpia jartzen daben,</i> <i>hari aitzeko txipriztiñen bildurrez.</i>	... tan ... que, ...
hala be = batez be (<i>ez da adbertsatibua</i>)	<i>Etixian gauza guztiak ditturaz</i> <i>maitte, hala be/batez be liburuak.</i>	sobre todo; en especial; principalmente.
halanda (guzti) be (<i>adbertsatibua</i>)	<i>Hainbeste diru eta halanda</i> (guzti) be <i>kontentu ez</i>	y con todo; y así y todo
harek bestian = beziñ+adb. (<i>konparaziñozko nola.</i>) harik eta...arte (<i>denborazkua</i>)	Harek bestian/beziñ ondo <i>joten</i> <i>eban soiñua gure lagunak.</i> Harik eta <i>hill arte,</i> <i>eran deigun ardura barik</i>	tan ...como hasta que...
hartantxe nago (<i>bat datorrela</i> <i>aitzen emoteko</i>) hartara (<i>ondoriozko lokailua</i>)	<i>Neu be hartantxe nago,</i> <i>egixa dala diñuana.</i> <i>Jende gitxik emon eban izena,</i> hartara, <i>bertan behar laga bihar</i> <i>izan genduan kostako jiria.</i>	estoy de acuerdo de esa manera; así pues
hatan-horretan (<i>moduzkua</i>)	Hatan-horretan, <i>egiñ eben</i> <i>'kalamatxinuak' harrapatzeko</i>	y así las cosas...

	<i>plana.</i>	
hau alboko miña! = ze alboko miñ! / zelako alboko miña! (<i>harridurazkua</i>)	Hau alboko miña daukatena!	qué dolor!
hogeta urtiak (<i>hogei urtetik gora</i>)	<i>Igaro ziran hogeta urtiak,</i>	veinte años y pico, más de veinte
años.	<i>ni Eibartik aldentuta.</i>	
horraittiok / horraittiokan (<i>baieztapen bati indarra emoteko erabiltzen da</i>)	Horraittiok , etorri zara halakoren baten. Horraittiokan hori egitten badestazu, (<i>ez detsut</i>) gehixago arpegira begiratuko nik.	mira que, sí que, cuidado que, desde luego; (para enfatizar lo que se ha dicho).
ixak eta ... -n = -(e)netik=-(e)nez (gero) (<i>kausala</i>)	Ixak eta heldu garan hasi gaittezen jaten. (<i>Heldu garanetik ...; heldu garan ezker...</i>)	ya que ..., puesto que ...
izatera (<i>baldintzazkua: izan ezker</i>)	Juliandiak, ona izatera (<i>ona izan ezker</i>), diru asko balio izaten dau	si es ... ; siendo ... (condicional)
jaiotzatik ekarri (<i>berezkua</i>)	Jaiotzatik dakar herrena	de nacimiento
juan daneko hiru urtian (<i>denborazkua</i>)	Juan daneko hiru urtian (<i>azkenengo hiru urtian</i>) arriua gertatzen dihardu. Eibarko alde honetan bizi naiz juan daneko urte askuan (<i>aspaldixan</i>)	desde hace x-tiempo
konparaziño baterako = esate baterako	<i>Esan deigun,</i>	por ejemplo; como quien dice
-la (<i>konpletibua: baiezkuetan ustezkua danian; ezezkuetan ziurra danian; agintezkuetan</i>)	konparaziño baterako. <i>Nun da aitta? urten egin dabela uste dot. Ez ahaztu bixar batzarra daukagula. Etorri deilla etxera segiduan.</i>	que...
lantzian behin = noizian behin (<i>denborazkua</i>)	Lantzian behin dantzara juaten gara	de vez den cuando...
lehen zan garbixakiñ = garbixa zan arren (<i>kontzesibua</i>)	Lehen zan garbixakin (<i>garbixa zan arren</i>), bastotu egin jaku txakurra	aunque, a pesar de que
lotsarixa emon (<i>lotsatu eragiñ</i>)	Makiña bat lotsari emondakua gurasueri!	hacer pasar vergüenza
lotsarixa eruan (<i>lotsia pasau</i>)	<i>Petrari nahigabia emotera jua non eta han billau jonat "Andre Madalen" kantatzen...</i> Lotsari makala eruan jonat!	pasar vergüenza
lotsarixa hartu (<i>lotsatu</i>)	<i>Arolte haren itxuriakin</i> lotsarixa hartu neban	sonrojarse, avergonzarse.
-n besteko+adj./izena (<i>konparaziñozko zenbat.</i>)	<i>Leloren kantua ez da pentsatzen</i> zan besteko / bezin zaharra	tan...como
-na (<i>konpletibua: ziurra danian erabiltzeko. Badakit ...-na, horixe ...-na, ziur ...-na</i>)	<i>Háretzek bai elixiak azpizan hartuta hiltzeko arriskurik barik bizi zirana.</i> (<i>forma jator horren orde, gaur egunian *zirala entzuten da</i>)	que...
nahidala (<i>nahitta, apropos</i>)	Nahidala (<i>nahitta</i>) egindako gauzia dirudi	queriendo, a propósito
nahi-ezta / nahi-eztala (<i>nahi barik</i>)	<i>Egiñ eban okerra</i> nahi-ezta izan zan eta parkatu zetsen.	sin querer
-nik (<i>konpletibua: ezetz uste danian</i>)	Nahi-eztala jausi zan etxeruzkuan.	que...
nundik nora?	<i>Ez dot uste egixa danik.</i> Nundik nora habill hi egun	por dónde?, de dónde?

	<i>guztian? Nundik nora asmau dozu guzur hori?</i>	
oindiokuan (<i>oraiñ arte</i>)	Oindiokuan behin be (ez) eban galdu harek iri-probarik.	hasta ahora, hasta la fecha.
oindittik (<i>ointxe bertatik</i>)	Oindittik esaten detsut, ez naizela juango ha badoia.	desde ahora
ointsuan (<i>oin dala gitxi</i>)	Ointsuan hartu dot bere kartia, etxeko barri askokin.	recientemente
ondoren/ondorian ekarri (<i>atzetik ekarri</i>)	Gerriak ondorian dakarzen gatxak esan be ezin.	traer tras de sí
ondoren/ondorian ibilli (<i>segika ibilli</i>)	Ondoren ebillen, baiña alperrik	seguir, andar tras de
ondoren/ondorik (<i>ostian</i>)	Ondoren zer etorriko dan, horixe iñork ez dakixana. Ondorik zer dakarren baneki ...	tras, a continuación
pozak egon (<i>pozik egon</i>)	Pozak nago etorri deiñerako.	estar contento, gozoso
pozarren (<i>oso pozik, poz-pozik</i>)	Pozarren dator neregana.	muy contento/a
-t(z)eko = -te alde / -te aldera (<i>helburuzkuak; zetarako</i>)	<i>Kalerako jazten dan goniari, adarra joteko /adar jote alde ibil-gonia deitzen jako Eibarren. Larregi gizentzen nagok, eta tripiiau bajatzeko / bajatze aldera, lantzian behiñ mendi ibilli bat egitten hasi nok.</i>	para ....; con el fin de....
-t(z)era = -te alde / -te aldera (<i>helburuzkuak; zetarako</i>)	<i>Astero jatxitzen gara kalera, mezia entzutera/entzutze aldera</i>	para ...; con el fin de....
taberna zuluua (<i>taberna txokua</i>)	Taberna zuluuan biziko ziñateke zu.	rincón de taberna (lugar de querencia)
txarto be txarto (<i>oso txarto esateko beste modu bat</i>)	Txarto be txarto nausixeri ez entzutia.	muy mal
urtiak-arren (<i>kontzesibua izenari lotuta; urtiak gora-behera</i>)	<i>Pozik juango nintzake, dittudan urtiak-arren, euskerak hartzera.</i>	a pesar de los años
uste (eze) ... -la (<i>konparaziñuetarako : ba ... bezela, -(e)lakuan</i>)	<i>Orrualari agintzaille bat da, uste (eze) bere bendian garala ostianguok. Ostianguok bere bendian bagengoz bezela</i>	como si ... (los demás estuviéramos a su servicio)
zahartzara (<i>zahartzaruan</i>)	Zahartzara be gizon azkarra dogu.	vejez o
zaratia erabilli (<i>zaratia egin</i>)	Zarata gehixen erebixana aurretik, gero irutxurlari agertu zan.	meter ruido, gritar
zegaittik eze... (<i>kausala</i>)	<i>Guardasola atara biharko dot, zegaittik eze eguraldixa eurira dago.</i>	porque...
zegaittik eze ... -(e)lako / ...eta (<i>kausala: normalian, menpeko esaldixaren atzizkixa urrin daguanian erabiltzen da</i>)	<i>Ez dot zinera juan nahi, zegaittik eze, alde batetik dirurik ez daukatelako, eta bestetik nahixago dotelako mendira juan.</i>	porque...
zeinda ... balitz moduan (<i>konparatibuetan; bailitzan, balitz bezela</i>)	<i>Pizarra onduan ipiñi zan, zeinda maixua balitz moduan. (Maixua bailitzan; maixua balitz bezela). Traje dotoria jantzitta etorri zan, zeinda aberats bat balitz moduan. (aberatsa bailitzan; aberatsa balitz bezela)</i>	como si ...
zer ... -tzuk (<i>mugagabe plurala</i>)	<i>Hi, esaidak aurtengo jaixetan zer piezatzuk (zer pieza) jotia nahi dozuen.</i>	qué ...(sustantivo) ?

UME - BERBETIA

UME BERBETIA

EIBARKO EUSKERAN

aida-aida

apapa

apatx (egin)

bekeke

bili-bili

guau-guau

kiki egiñ

kokole

kokomarrua, mamarrua,

momorrua, kokua

lolo

maiñak

ma, pa

mama

mamelua

misi-misi

ñañan

papa

pitxia

pupua

purrak

taka-taka

tas-tas (egiñ)

tati, tati egiñ

tato/tato egiñ

tete egiñ

txalo-pintxalo

txintx egiñ

txio-txio

txitxi

txitxia

txunda-txunda

AZALPENA

Ganaua: behixak eta idixak

Kalera, pasiora

Jarri, lurrian, aurkixan...

Bildotsa, ardixa, ahuntza

Bilixa, paittia (aratia, ahatia)

Txakurra

Ezkutatze-jolasian esaten da.

Ezkutatzia

Txokolatea

Umiak bildurtzeko erabiltzen

dan fantasiatzko izaki

bildurgarrixa

Lo egin

Gezurretako negarra

Mosua, laztana

Ura

Karamelua

Katua eta baitta katuari

egitten jakon dei onomatopeikua

Jan

Ogixa

Edergarri edo joiatxua

Miña, zaurixa

Oilloak

Oiñez ibiltzia

Jo, ipurdikuak emon

Eskiñitakua kentzia

Jaitsi, salto egiñ

Jo

Kantu-jolasa

Mokuak kentzeko

Txorixa

Txakurra

Okelia (jatekua)

Musika; musikako bandia

GAZTELANIAZ

Ganado vacuno

A la calle, de paseo

Sentarse

Cordero, oveja...

Pato

Perro

Jugar al escondite

Chocolate

Coco

Dormir

Llanto simulado

Beso

Agua

Caramelo

Gato. Se emplea también para llamar al gato

Comer

Pan

Cosa bella, adorno

Herida, dolor

Gallinas

Andar, caminar

Pegar en el culo

Quitar algo que se ofrece

Bajar, saltar

Pegar

Canción de juego

Sonarse la nariz

Pájaro

Perro

Carne para comer

Música, banda de musica